Az 1947. évi párizsi békeszerződéssel Magyarország területe tovább csökkent, a trianoni határokhoz képest három, Pozsonyhoz közeli településsel lett kisebb. Horvátjárfalu, Oroszvár, Dunacsún, Rajka és Bezenye szerepelt a tervezetben, végül azonban Csehszlovákia csak az első három községet kapta meg. A békeszerződés nem rögzítette az új határvonal pontos részleteit, azt a két ország kormányának képviselőiből álló Határrendező Bizottságnak kellett két hónap alatt kijelölni. A bizottság döntött a területátadáshoz kapcsolódó más kérdésekben is – például rögzítette a helyben maradó, illetve az „önként” áttelepülő lakosság jogait –, így az 1947 októberében megkezdődött tárgyalásai egészen 1949 elejéig tolódtak ki. Kötetünkben a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság működését és megállapodásait mutatjuk be, melynek a magyar kormányküldöttségét Kiss Roland államtitkár, a „bibliás szocialista” vezette, és melyben rendkívüli követként és meghatalmazott miniszterként Szondy Viktor, a nemzetközi jog kiváló tudósa is részt vett. Munkánkat szeretettel ajánljuk minden olyan Olvasónak, aki érdeklődik az 1940-es évek második felének magyar–csehszlovák kapcsolatai iránt, amikor a Beneš-dekrétumok, a lakosságcsere-egyezmény és Magyarország újabb területvesztesége nyomán történeti mélypontra süllyedt a két állam viszonya. Annyira, hogy ismeretlen tettes még Kiss Roland gépkocsijáról is letörte a rádióantennát és letépte az egyik magyar zászlót a Carlton szálló előtt Pozsonyban…

9 786155 721335

MAGYAR NAPLÓ

Ára: 2500 Ft

HOLLÓSI GÁBOR A POZSONYI HÍDFŐ

VERITAS FÜZETEK 8.

HOLLÓSI GÁBOR

A POZSONYI HÍDFŐ

A MAGYAR–CSEHSZLOVÁK HATÁRRENDEZŐ BIZOTTSÁG TÁRGYALÁSAI (1947–1949)

VERITAS TÖRTÉNETKUTATÓ INTÉZET

HOLLÓSI GÁBOR

A POZSONYI HÍDFŐ.
A MAGYAR–CSEHSZLOVÁK HATÁRRENDEZŐ BIZOTTSÁG TÁRGYALÁSAI (1947–1949)

Hollósi Gábor

A POZSONYI HÍDFŐ

A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság
tárgyalásai (1947–1949)

VERITAS
TÖRTÉNETKUTATÓ INTÉZET

MAGYAR NAPLÓ
Budapest, 2017

Lektorálta
Izsák Lajos – Ujváry Gábor

Sorozatszerkesztő
Ujváry Gábor

Szerkesztő
Ujváry Gábor

© Hollósi Gábor, 2017
© VERITAS Történetkutató Intézet, 2017
© Magyar Napló, 2017

ISBN 978-615-5721-33-5

ISSN 2498-4493

TARTALOM

Előszó 7
A pozsonyi hídfő keletkezése 12
A pozsonyi hídfő kiszélesítése 18
A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság 25
A „passage”-egyezmény 35
A rajkai zsilip kérdése 50
Az „emberi és polgári jogok” értelmezése 68
Az „önként” áttelepülőkről szóló megállapodás 87
A vízügyi egyezmény 104
Kísérlet a magyar államvagyon értékének megtérítttetésére 118
Kitekintés: magyar–csehszlovák határrendezés a pozsonyi hídfő kiszélesítése után 124
A Határrendező Bizottság megállapodásai 131
A három község és környéke az elcsatolás idején 163
Forrás- és irodalomjegyzék 181
Névmutató 187
Summary 205

A térképvázlat forrása: Romsics Ignác: *Az 1947-es párizsi békeszerződés*. Budapest, Osiris, 2006. 213.

ELŐSZÓ

MOSONMAGYARÓVÁRRÓL

szalad az autónk a határ felé. Az utat ellepik a bútorral megrakott szekerek és teherautók. Költözködnek a telepesek és új otthonba térnek a hivatalok. Rajka és Oroszvár között már áll az új határt jelző, frissen ácsolt sorompó. Már ott van mellette a magyar határőrség, és mindenkit szigorúan leigazoltatnak, aki tovább akar menni. A csempészek siserahada így is ellepte a vidéket, és itt járnak a környéken a nyomor vámszedői is.

OROSZVÁRRA

ér az autó. A koradélutáni órákban már zárva vannak az összes üzletek. A körjegyzőségen a könyvek lezárása folyik és előkészület az átadásra. Szerdán hajnalban bevonul a csehszlovák katonaság. A magyar közigazgatás kedden délután átadta a hivatalokat a községi bírónak és a Nemzeti Bizottság elnökének. Az utolsó hivatalos ténykedése Cserpes Géza községi közjegyzőnek egy esketés. Takács Gyula határvadász oroszvári asszonyt visz magával új állomáshelyére. A hatalmas anyakönyvben még alig szárad meg a tinta, amikor Cserpes Géza leteszi az anyakönyvvezető piros–fehér–zöld szalagját. A szalagot is ládába csomagolják, és a következő esküvőt már más színű szalaggal tartja az új anyakönyvvezető.

NAGY SZERETETTEL

fogadja a község népe a szociáldemokrata elvtársainktól búcsúzó Medey István vármegyei párttitkár elvtársunkat, aki Lőwin Pál elvtárs, rajkai nemzeti bizottsági elnök kíséretében járja végig a három községet.

– Legyenek az elvtársak Csehszlovákia hűséges polgárai, de ne feledjék el magyarságukat – mondja Medey elvtárs –, nem a mi bűnünk, hogy a három községet elvesztettük, hanem a hatéves esztelen háború következménye.

– Jó szociáldemokraták maradunk, Medey elvtárs! – ígérik könnyes meghatottsággal elvtársaink. Medey elvtárs ezután elkéri a szociáldemokraták névsorát, hogy ezt a névsort elküldjék Prágába és Pozsonyba, a csehszlovák Szociáldemokrata Pártnak.

DUNACSÚNY

is hallgat. Az utcákon alig van ember. Még mindig nem tudják, hol lesz a határ, kinek jut a Gutor-sziget.

– Szerdán már bizonyosat tudunk – mondja a falu népe. Átfestik az útjelző táblákat és Oroszvárból Russovec lesz, Horvátjárfalubúl Jarovec, Dunacsúnyból Cunova.[1]

HORVÁTJÁRFALU

pici házaiba bevonult a rémhírterjesztők által keltett rémület. A rajkai szekerek közben egyre hordják a bútorokat. Két nappal ezelőtt még senki sem tudta, mikor lesz az átadás. A vármegyét még most sem értesítették hivatalosan, Rajka jegyzőjének, Bartal elvtársnak köszönhető, hogy minden a legsimábban folyik, rendelkezésre állnak a fogatok, elhelyezést nyernek a családok.

A három községet szerdán reggel át kell adnunk. Fájdalmas aktus és a fájdalmat az sem enyhíti, hogy azoknak köszönhetjük mindezt, akik az országot a pusztulásba sodorták. A három község vádirat a rossz politika, a németekkel cimboráló hazaárulás ellen.

Az idézett újságcikk *Búcsúzik a három község. Oroszvár, Horvátjárfalu, Dunacsúny az átadás előestéjén* címmel a Győri Hétfőben jelent meg, 1947 októberében, néhány nappal a három község átadását követően.[2] Most, hogy a párizsi békeszerződés 70. évfordulóján a három község elcsatolásáról emlékezünk meg, szükségét láttuk annak, hogy emléket állítsunk a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság tárgyalásainak is a jelen kötettel. Fontosnak éreztük ezt azért is, mert míg magával a párizsi békeszerződéssel neves kutatók sora foglalkozott és foglalkozik (például Balogh Sándor, Fülöp Mihály vagy Romsics Ignác),[3] addig az általunk bemutatott megállapodások részleteiben alig-alig ismertek még a szűkebb szakma előtt is. A pozsonyi hídfővel kapcsolatos vízügyi egyezményt például Bruhács János kiváló *Nemzetközi vízjoga*[4] is épphogy csak említi.

Kötetünket három bevezető fejezet nyitja, melyek közül az első a pozsonyi hídfő keletkezését (Pozsonyligetfalu elcsatolását), a második a pozsonyi hídfő kiszélesítését

1 Helyesen: Rusovce, Jarovce, Čunovo.

2 *Győri Hétfő,* I. évfolyam, 19. szám (1947. okt. 20.) 3.

3 Balogh Sándor: *A népi demokratikus Magyarország külpolitikája 1945–1947. A fegyverszünettől a békeszerződésig.* Budapest, Kossuth, 1982. Balogh Sándor: *Magyarország külpolitikája 1945–1950.* Budapest, Kossuth, 1988. Fülöp Mihály: *A befejezetlen béke. A külügyminiszterek tanácsa és a magyar békeszerződés (1947).* Budapest, Püski, 2008. Romsics Ignác: *Az 1947-es párizsi békeszerződés.* Budapest, Osiris, 2006.

4 Bruhács János: *Nemzetközi vízjog. A nemzetközi folyóvizek nem hajózási célú hasznosításának joga*. Budapest, Akadémiai, 1986.

(Dunacsún,[5] Horvátjárfalu és Oroszvár elcsatolását), a harmadik pedig a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság felállítását, szervezetét és feladatait tárgyalja. Mindezt – a kötet érdemi részeként – hat olyan fejezet követi, amelyek a Határrendező Bizottság tárgyalásait és megállapodásait – illetve a magyar küldöttség megállapodási kísérleteit – a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában őrzött külügyi iratanyag alapján, tematikus bontásban ismertetik. E fejezetek elkészítése során nem követtünk egységes módszertant: a tárgyalás alá vont kérdés jellegének megfelelően (például értelmezési kérdés vagy új rendelkezés) van, ahol inkább a tárgyalások menetének követését, van, ahol inkább az egyes szövegtervezetek tartalmának ismertetését tartottuk fontosabbnak.

A kötet érdemi részét kitekintés zárja. Mindenképpen utalnunk kell ugyanis arra, hogy a pozsonyi hídfő ügyének rendezésével nem zárult le a magyar–csehszlovák határrendezés folyamata. Amikor a békeszerződés szerinti Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság a munkáját befejezte, még további határpontokon (Ronyva-csatorna, lácai árok, aggteleki út, Gortva-patak, somoskőújfalui határzsák, Macskalyuki bányák, Magyarbánya és Ipoly menti országhatár) álltak nyitva kérdések. Ezeket és rendezésüknek szervezeti kereteit csak megemlítjük, a kitekintésünkben nem részletezzük.

Úgy véljük, kötetünk hiányos lenne, ha a pozsonyi hídfő kiszélesítésével kapcsolatos nemzetközi jogi dokumentumokat nem közölnénk szöveghűen. E levéltárban őrzött anyagok – a Határrendező Bizottság megállapodásai – az érdeklődők számára csak nehezen hozzáférhetőek, a határkitűzési munkálatok tárgyában keletkezett I. számú Pótjegyzőkönyv pedig kizárólag csak így mutatható be, mivel műszaki jellege miatt jegyzőkönyvekben megörökített vita vele kapcsolatban nem maradt fenn.

Hogy hogyan nézett ki a három település a magyar impérium utolsó évtizedei alatt, azt egyrészt korabeli képeslapok segítségével igyekszünk megmutatni az Olvasónak. A „képeslapokat" az egyes fejezetek közé illesztettük be, eredeti példányaik az Országos Széchenyi Könyvtár és a Zempléni Múzeum gyűjteményeiben, digitalizált változataik pedig a Fortepan gyűjteményben és a Hungaricana adatbázis „Képcsarnokában" érhetőek el. Kötetünk végén bemutatunk egy másik, egyedülállóan

[5] A település nevét többféleképpen írják, mi a leggyakrabban használt változatot vettük át. A szakirodalomban azonban előfordul „Dunacsúny" is, sőt az is, hogy ugyannál a szerzőnél a „Dunacsún" és a „Dunacsúny" írásmód keveredik. Ld. Fogarassy László: *Ligetfalu és a pozsonyi hídfő története*. Pozsony, Madách–Posonium, 1995. 88–89. A párizsi békeszerződés a települést csak egyetlen helyen, de ott „Dunacsun"-ként említi. *1947. évi XVIII. törvény a Párizsban 1947. évi február hó 10. napján kelt békeszerződés becikkelyezése tárgyában*, 1. cikk, 4. c). A variánsok számát tovább növeli, hogy a településről készült korabeli képeslapokon „Dunacsuny"-t is lehet olvasni. Az egykori község nevét a csúnya szóból eredeztetik.

értékes fotógyűjteményt is, mely közvetlenül az elcsatolást megelőzően készült, és melyet jelenleg a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára őriz. A két sorozat a háború előtti és utáni állapot összehasonlítására jó lehetőséget ad, a kitört ablaküvegek a lezajlott eseményekről hűen tanúskodnak...

Köszönet illeti Izsák Lajos professor emeritust és a VERITAS Történetkutató Intézet intézetvezetőjét, Ujváry Gábort, a kötet lektorait, akik hasznos tanácsaikkal igyekeztek a kéziratot szakmailag továbbfejleszteni. Köszönettel tartozom Szakály Sándornak, a VERITAS Történetkutató Intézet főigazgatójának is, akinek az Intézetében lehetőségem nyílt e munkát elkészíteni, valamint biztosította e kötet megjelentetésének feltételeit.

OROSZVÁR. Uccai részlet.

A POZSONYI HÍDFŐ KELETKEZÉSE

I. BEVEZETŐ

Kevesen tudják, hogy az úgynevezett pozsonyi hídfő nem a második világháború után jött létre, hanem már 1919-ben, a trianoni békediktátumot[6] megelőzően. Leginkább Rejtő Jenő *Az előretolt helyőrség* regényének címével utalhatunk arra, hogy a hídfőnek akkoriban milyen katonai-stratégiai jelentőséget tulajdonítottak. Ligetfalu történetét a kiváló helytörténész, Fogarassy László írta meg, a település Csehszlovákiához csatolásának körülményeit – azaz a pozsonyi hídfő létrehozását – kutatásai alapján foglaljuk össze.[7]

II. LIGETFALU „ELŐTÖRTÉNETE"

Ligetfalu a Duna jobb partján feküdt a pozsonyi várral szemben, ma már Pozsony városának panelházakkal beépített része. Azt a helyet, ahol Ligetfalu keletkezett, először 1225-ben említik „insula Mogorsciget", azaz Magyarsziget néven, amit a pozsonyi német lakosság Ungerauként fordított le. A hajdani Magyarszigeten a 17. század vége felé német falu jött létre, melynek Engerau volt a neve. A 19. század elején – valószínűleg az 1778. évi nagy árvíz következményeként – már a jelenlegi medrében folyt a Duna, Engerau pedig lassan megszűnt sziget lenni, mivel az azt délről és keletről körülvevő Duna-ág kiszáradt. A magyar Ligetfalu név először 1863-ban jelenik meg, mely a helyi lakosok által használt Audorf tükörfordításából ered.

A pozsonyi várhegy alatti dunai átkelő a Balti-tengertől Itáliába vezető út fontos állomása volt, a napóleoni háborúk alatt pedig a világtörténelembe is bevonult. 1809-ben ugyanis Napóleon arra számított, hogy ott nagyobb erőkkel fognak a Dunán átkelni az osztrákok, így Ligetfalu elfoglalására parancsot adott. A pozsonyi hídfőcsata Ligetfalu katonai jelentőségére már világosan utal. 1890. december 30-án

6 *1921. évi XXXIII. törvénycikk az Északamerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákországgal 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről.*

7 Fogarassy László: *Ligetfalu és a pozsonyi hídfő története.* Pozsony, Madách–Posonium, 1995. Különösen: 48–58.

Ferenc József császár jelenlétében Ligetfalu és Pozsony között állandó hidat adtak át, a következő évben pedig befejezték a vasúti közlekedésre szánt hídrészleget is. A németajkú földműves őslakosok mellé munkások, vasutasok, alkalmazottak és tisztviselők telepedtek le, Ligetfalu hamarosan Pozsony háromnyelvű elővárosa lett.

III. AZ I. VILÁGHÁBORÚ KÖVETKEZMÉNYEI

A Károlyi Mihálynak 1918 karácsony vigíliáján átadott antantdiktátum szerint Csehszlovákia és Magyarország ideiglenes határát a Duna vonala jelentette a Morva torkolatától az Ipoly torkolatáig. Ligetfalu községet tehát eredetileg magyar területen kívánták hagyni.[8] A magyar kormány kiüríttette Pozsonyt, ennek megfelelően a pozsonyi karhatalmi parancsnokság és a hadosztályparancsnokság 1918. december 31-én este Győrbe utazott. A csehszlovák csapatok 1919. január 2-án vonultak be Pozsonyba, és lezárták a Duna-hidat.

A hídon január 3-ról 4-re virradó éjjel csehszlovák légionisták törtek át, a meglepett és rosszul vezetett magyar honvédek eleinte nem tudták visszaverni a támadást. Oroszvárról azonban sikeres magyar ellentámadás indult, Majláth-Pokorny János százados emlékirata szerint a csehek „olyan pánikban futott[ak] vissza, hogy azok, akik már nem tudták elérni a hidat, a Dunába ugorva igyekeztek visszajutni Pozsonyba."[9]

A pozsonyi hídfőt őrző magyar gyalogság legfeljebb egynegyedét tette ki a pozsonyi csehszlovák helyőrségnek, a magyar tüzérségnek viszont a pozsonyihoz hasonló volt az ereje. Mindazonáltal sem a Károlyi-kormány, sem a proletárdiktatúra idején nem került sor olyan csapatösszevonásokra, amelyekből feltételezni lehetett volna, hogy a magyarok a Dunántúlról kísérletet tennének Pozsony visszafoglalására.

1919 márciusában Masaryk csehszlovák köztársasági elnök bizalmasa – aki éppen visszaérkezett Párizsból Prágába – úgy informálta a vezető politikusokat, hogy a békekonferencián megígérték, hogy Csehszlovákia Pozsonytól és Komáromtól délre 10–12 km körzetű hídfőt kap. E két hídfőről azonban nem döntött a békekonferencia.

8 Jakabffy Imre, a később még említésre kerülő Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság magyar küldöttségének kartográfus szakértője szerint az 1910-ben még kétharmad részben német falut a nagyhatalmak eredetileg Ausztriának akarták adni. Memoárjában sajnos nem jelöli meg a forrásait. Jakabffy Imre: A pozsonyi hídfő. *Életünk,* XXXVI. 1998/10. 893. Ld. még: Balahó Zoltán – Gál Vilmos: A pozsonyi hídfő története. Jakabffy Imre publikálatlan naplója az 1947-es magyar–csehszlovák határmegállapító bizottság munkájáról. In: Kovács Tibor (főszerk.): *Folia Historica. A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Évkönyve.* XXIII–II. kötet. Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, 2002. 179–200.

9 Idézi Fogarassy, 50.

IV. A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG KÖVETKEZMÉNYEI

Ligetfalut és Pozsonyt nem érintette a Csehszlovákia és a Magyar Tanácsköztársaság közötti háború. A fegyverszüneti egyezmény ügyében azonban Mittelhauser francia tábornok és Ágoston Péter[10] Pozsonyban tárgyaltak, Ágoston kíséretével naponta járt Ligetfaluból oda. A tárgyalások – írta – „külsőleg nagyon nevetségesek. A csehek a Pozsony–Ligetfalu közti hídon bekötik a szemünket s egészen a tárgyalószobáig bekötve tartják. A szoba ablakai magasan be vannak függönyözve, úgyhogy csak térkép és a pozsonyi utcákat jól ismerő tisztek segítségével tudtuk megállapítani, hogy a Vigadóban tárgyaltunk."[11] A fegyverszüneti szerződésnek semleges zóna megállapítása volt a célja, de nem a Duna vonalán, mert akkor a csehszlovák haderőnek Pozsonyból és Komáromból ki kellett volna vonulnia.

A békekonferencia azonban sem a kért határvonalat,[12] sem csehszlovák–szerb korridor tervét nem fogadta el, ezért a csehszlovák kormány – Pellé francia tábornok ösztönzésére – az antant legfőbb haditanácsánál (Foch tábornok) kis határmódosításért folyamodott Pozsonytól délre, a város védelmének biztosítása érdekében. A békekonferencia 1919. augusztus első napjaiban úgy határozott, hogy hozzájárul Ligetfalu és közvetlen környékének megszállásához.

Az olaszok nem zárkóztak volna el olyan módosítástól sem, hogy a település maradjon magyar területen, csak a semlegesített vasúti pályaudvara álljon Csehszlovákia rendelkezésére. Ha az olasz elképzelés szerint a pozsonyi hídfőt a Népszövetség felügyelete alatt nemzetközivé nyilvánították volna, akkor Ligetfalu helyzete Danzig szabadállamához hasonlított volna. Beneš az olasz kapcsolatait azzal rontotta el, hogy korridorra törekedve 1919. május 24-én olaszellenes katonai egyezményt kötött a szerbekkel. Az olaszok tehát nem voltak érdekeltek abban, hogy egykori pártfogoltjuknak a Duna jobb partján katonai erők felvonulására alkalmas területet juttassanak. Az angolok és a franciák azonban az olasz álláspontot leszavazták azzal, hogy Ligetfalu csehszlovák fennhatóság alatt, de demilitarizált

[10] A kötetben a doktori címeket kizárólag a források címében és a függelékben (forrásközlésben) tüntetjük fel.

[11] Fogarassy, 54.

[12] Petronell–Lajtakáta–Nezsider–Gálos–Mosonszolnok–Kisbodak. Jakabffy szerint a szláv korridor elvetésének Csallóköz Csehszlovákiához kerülése volt az „ellenértéke". A pozsonyi hídfő kelet-kezését Jakabffy Masaryk Jan Smuts tábornoknak, 1919. április 7-én tett kijelentésével hozza összefüggésbe, aki előtt Masaryk kijelentette, hogy a Dunától északra elterülő és magyarok lakta területekről „jobban szeretne lemondani, és a cseh határt annyira északra tolni, hogy ez az egész etnikailag magyar terület Magyarországnál maradjon". Ennek fejében egy kisebb hídfőállás kialakítását kérte Pozsonnyal szemben, a Dunától délre. Jakabffy, 894.

állapotban marad. A trianoni békeszerződés aláírása után azonban a csehszlovák helyőrség továbbra sem távozott, tehát sohasem valósult meg a demilitarizált állapot.

A nemzetközi szokásjog szerint a magyar kormánnyal pótegyezményt kellett volna kötni, ehelyett azonban célszerűbbnek tűnt a kérdést katonai *fait accompli*val (kész ténnyel) megoldani. Pellé tábornoktól származott ez az ötlet, aki meg akarta akadályozni, hogy Horthy a ligetfalui „bolsevista helyőrséget" saját, fehér csapataival váltsa fel.

V. A POZSONYI HÍDFŐ MEGSZÁLLÁSA

Mittelhauser tábornok hírszerzése a sötétben tapogatózott a Dunántúl katonai helyzetét illetően: a tábornok a pozsonyi hídfő elfoglalására teljes dandárcsapatot hozott létre. Augusztus 13-án parancsba adta a hídfő birtokbavételét, a megszállás szintén francia törzstiszt vezénylete alatt történt. Miután rajtaütésszerűen lefegyverezték a magyar hídőrséget, az egyik csehszlovák zászlóalj eltávolította a hídon lévő akadályokat, és Ligetfalun átvonulva a Köpcsényben elszállásolt magyar helyőrséget körülzárta és megadásra kényszerítette. Egy másik csehszlovák zászlóalj csónakokon kelt át a Dunán, és miután a Krištofek vendéglő melletti magyar tábor őrségét alvás közben meglepte és elfogta, a csehszlovák csapatok reggel 8 óráig a hídfőt megszállták. A magyar katonai jelentés ötven lefegyverzett, illetve fogságba esett katonát említett, ami azt jelenti, hogy augusztus 14-én nem lehetett több egy századnál Ligetfalu magyar helyőrsége. A belpolitikai fordulat után ugyanis a katonák egy része önként hazament, más részüket szabadságolták. Alig akadt az országban már ellenállásra alkalmas katonai erő, jelzi ezt, hogy néhány nappal később, augusztus 20-án a román csapatok már Győrbe vonultak be, minden ellenállás nélkül.

Augusztus 15-én a szombathelyi fehér hadosztály parancsnoka, báró Lehár Antal ezredes Magyaróvárra (ma: Mosonmagyaróvár) ment, hogy tájékozódjék a helyszínen. A kémjelentésekből azonban arra a következtetésre jutott, hogy olyan erős tüzérség fedezi a felvonuló csehszlovák gyalogságot, hogy Ligetfalu a gyengébb magyar tüzérséggel nem visszafoglalható. Így a magyar katonai parancsnokság a cseh parancsnoksággal követek útján érintkezésbe lépett, akikkel közölték, hogy Moson megye megszállása nincs tervbe véve, a csehszlovák csapatok csak a pozsonyi hídfő biztosítására foglaltak el néhány négyzetkilométernyi területet.

Lehár ezredes 1919. augusztus 20-án jelentette a magyar nemzeti fővezérségnek, hogy Mittelhauser tábornok hadikövet útján értesítette, hogy az új demarkációs vonal a csehszlovák államnak hídfőt biztosított Pozsonytól délre. A fővezérség a budapesti antanttábornoki misszió állásfoglalását kérte, hogy a hídfő megszállása jogos

volt-e. Az antantmisszió megerősítette, hogy valóban jogosan vette birtokba a pozsonyi hídfőt a csehszlovák hadsereg.

Már a trianoni békeszerződés aláírását követően, 1920. december 24-én este magyar szabadcsapatok akartak betörni szlovák területre. A támadást azért szervezték szentestére, mert akkor szabadságon volt a katonák nagy része, és ez a fegyveres akciót könnyítette. A támadás egyik iránya Köpcsény felől Ligetfalu lett volna. A budapesti csehszlovák követség a szervezkedésbe beépült ügynöke révén az előkészületekről azonban már december 20-án tudott, és értesítette a budapesti francia katonai missziót, amelynek vezetője, Hamelin tábornok Teleki Pál miniszterelnököt kérte fel, hogy akadályozza meg az akciót. Prónay Pál emlékezéseiből tudjuk meg, hogy a szabadcsapatok visszahívása érdekében Horthynak személyesen kellett közbelépnie.

A hídfő további kiterjesztésére ekkor még nem került sor, de területe így is 33 négyzetkilométert tett ki, amelynek Ligetfalun – 1919-től már Petržalkán – kívül Köpcsény község egyik határterülete is része volt.

VI. ENGERAU VÁROSA

Ligetfalu Magyarországhoz az 1938. november 2-án meghozott első bécsi döntéssel[13] sem tért vissza, oda alig egy hónappal korábban, október 10-én vonult be a német birodalmi haderő (Wermacht) egyik zászlóalja. Ahogy a német közigazgatást bevezették, Ligetfalut azonnal városi rangra emelték. Hitler Szudéta-vidéki körútján járt Ligetfaluban is, a képeslapok közöltek is olyan felvételeket, amelyeken Hitler kíséretével Pozsonyt, illetve a Štefánik-szobrot nézi. Az egykori szobor mögött akkoriban egy magas oszlopon egy bronzoroszlán állt, amely a csehszlovák címert tartotta egyik lábával. Az anekdota, miszerint Hitler azt mondta, hogy „Die Katz muss runter!”[14] („A macskának lent a helye!”), nincs hiteles forrásokkal alátámasztva. Ligetfalunál a német hadvezetőség hosszú ostromra számított, ezért tankakadályok építésébe fogott. A pozsonyi hídfő támadása azonban elmaradt, mivel a szovjet főerő Bécs irányában haladt. Mindazonáltal Pozsonyt is elfoglalták a szovjetek, az 1945. április 5-i harcok során égett le a ligetfalui vasútállomás központi épülete, amit többé nem állítottak helyre. Ligetfalu 1946. április 1-jén Pozsony városának egyik kerülete lett, ezzel véget ért a település önálló története.

[13] *1938. évi XXXIV. törvénycikk a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeknek az országgal egyesítéséről.*

[14] Fogarassy szerint: „Der Kater muss herunter”. Ld. Fogarassy, 79.

A határátkelő Horvátjárfalunál 1936-ban. (Forrás: Fortepan)

A POZSONYI HÍDFŐ KISZÉLESÍTÉSE

I. BEVEZETŐ

Az 1947. február 10-én, Párizsban aláírt békeszerződéssel Magyarország területe tovább csökkent, a trianoni határokhoz képest három, Pozsonyhoz közeli településsel lett kisebb. Horvátjárfalu, Oroszvár, Dunacsún, Rajka és Bezenye szerepelt a tervezetben, végül azonban – az amerikai diplomácia eredményeként – Csehszlovákia csak az első három községet kapta meg. A döntés meghozatalának körülményeit – azaz a pozsonyi hídfő kiszélesítésének történetét – a Romsics Ignác által közölt adatok alapján foglaljuk össze,[15] a döntésnek a csehszlovákiai magyarok egyoldalú kitelepítési tervével való összefüggésére is felhívva a figyelmet.

II. A II. VILÁGHÁBORÚ IDŐSZAKA

Az önálló Szlovák Köztársaság – amelynek Jozef Tiso volt az államelnöke – 1939. március 14-én jött létre, és létét a náci Németországnak köszönhette. A Szlovák Köztársaság részt vett Lengyelország lerohanásában, majd a Szovjetunió elleni katonai támadásban is, így területe – Hitlertől kapott jutalomként – az I. világháború végén Lengyelországhoz került szepességi területtel egészült ki.

1940 júliusában azonban Csehszlovákia törvényes államelnökének Edvard Benešt ismerte el Anglia, és az általa összeválogatott testületet is elismerte emigrációs kormánynak Londonban. Az emigráció diplomáciai erőfeszítései jelentős eredményt hoztak: Benešt 1943 decemberében fogadták Moszkvában.[16] Ekkor járultak hozzá a szovjetek ahhoz, hogy „Azoknak a területeknek, amelyeket Magyarország Hitler segítségével annektált Csehszlovákiától, vissza kell jutniuk a Csehszlovák Köztársasághoz”,[17] illetve, hogy a németekhez hasonlóan a magyarokat is ki kell telepíteni Csehszlovákiából. Különösen azért volt jelentős Beneš szovjeteknél elért eredménye, mert a teheráni konferencián (1943. november 28. – december 1.) Churchill, Roosevelt és Sztálin nem a balkáni, hanem a normandiai partraszállás mellett döntöttek, továbbá, mert 1944 októberében, az úgynevezett százalékos egyezményben – amelyben

[15] Romsics Ignác: *Az 1947-es párizsi békeszerződés*. Budapest, Osiris, 2006. Különösen: 212–223.

[16] Ld. Gulyás László (szerk.): *Az 1943. decemberi Beneš–Sztálin–Molotov megbeszélések dokumentumai*. Szeged, JATE Történész Diákkör, 1993.

[17] Idézi Romsics, 41.

Churchill és Eden Sztálinnal és Molotovval Moszkvában állapodott meg – a Szovjetunió a háború utáni Magyarországon 80%-os befolyásra tett szert. Nem volt alapja tehát annak a magyar várakozásnak, hogy angolszász erők érkeznek az országba.

A szovjetek viszont tartották ígéretüket: a magyar csapatoknak és hivataloknak az 1938 előtti határokra kellett visszavonulniuk az 1945. január 20-án, Moszkvában aláírt fegyverszüneti egyezmény értelmében, és Csehszlovákiából nyomban megkezdődött a magyarok kitelepítése. Hiábavaló volt a tiltakozás: a csehszlovákok azzal érveltek, hogy ők a „magyarokkal szembeni terveiket, sőt törvényjavaslataikat is Moszkvában dolgozták ki, s azokat Sztálin és Molotov elvtársak jóváhagyták". Hozzátették azt is, hogy „Sztálin elvtárs a csehszlovák delegációval június végén folytatott tárgyalásai során a magyarok kérdésében azt a határozott véleményét fejezte ki, hogy úgy kell kezelni őket, mint a németeket" és a magyarokra célozva állítólag azt is mondta, hogy „Csapjanak oda nekik!"[18]

III. A POZSONYI HÍDFŐ KISZÉLESÍTÉSÉNEK FELVETÉSE

A magyar békeszerződés tervezetére nézve a csehszlovák kormány 1946. április 10-én jegyzéket juttatott el a londoni külügyminiszter-helyettesi értekezlethez. Ezzel az volt a célja, hogy a nagyhatalmak kötelezzék Magyarországot arra, hogy kétszázezer magyar áttelepítéséről kössön egyezményt Csehszlovákiával,[19] továbbá, hogy Horvátjárfalu, Oroszvár, Dunacsún, Rajka és Bezenye falvakat átadja.[20] Az utóbbi

[18] Uo. 104.

[19] A lakosságcsere-egyezménnyel nem keverendő össze a kétszázezer magyar áttelepítésének terve. 1946. február 27-én, a lakosságcsere-egyezmény aláírását követően, Clementis találkozott a magyar pártok vezetőivel, akiknek kifejtette, hogy a csehszlovákiai magyarok problémáját a lakosságcsere-egyezmény nem oldja meg. Ezért azt javasolta, hogy kössenek egy újabb megállapodást kétszázezer magyar áttelepítésére vonatkozóan. A javaslatot minden párt vezetője elutasította. Ld. Romsics, 135.

[20] Találtunk iratot arra vonatkozóan, hogy a csehszlovákok a hídfő Sopronig való kiterjesztését is indokoltnak tartották volna. Megtudták ugyanis, hogy Sopront és vidékét Ausztria fogja igényelni, és ettől állami biztonságukra való hivatkozással akarták elütni. Így 1945 szeptemberében a szlovák vasútügyi minisztériumba Prágából bizalmas leirat érkezett, hogy a Ligetfalu–Pándorfalu–Sopron vasútvonal minden viszonylatát sürgősen térképezzék fel, illetve a csehszlovák vasúthálózatba „minél simábban és gyorsabban" történő bekapcsolására dolgozzanak ki tervet. Ugyanekkor utasítást kapott a vasútügyi minisztérium a Miskolc–Diósgyőrtől Csehszlovákia felé vezető vasútvonal kartografálására is. Az irat ismeretlen keletkeztetője úgy látta, hogy a hídfő Sopronig való kiterjesztése kísérlet az első Csehszlovákia idejében megkísérelt csehszlovák–jugoszláv korridor megalkotására. *Tárgymegjelölés nélkül,* 1945. szept. 21. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) XIX–J–1–k (Csehszlovákia „adminisztratív ügyiratok" 1945–1964), 29/h. tétel, 16/4–pes [?] 945. szám, 69. doboz.

kérést azzal indokolták meg, hogy Pozsony városfejlesztése csak ebben az irányban lehetséges,[21] és hogy a szlovák főváros védelme csak így biztosítható a magyar tüzérség esetleges támadásával szemben. Ezenkívül azt is kérték a jegyzékben, hogy Magyarország a „Szent István-i gondolatról" és az erre épülő revizionista igényeiről, továbbá minden irredenta propagandáról és jelkép használatáról egyszer és mindenkorra mondjon le. Ez utóbbiakba sorolták a magyar címerben található hármas halmot és kettős keresztet is, amelyek világosan Szlovákiára utalnak a jegyzék megfogalmazói szerint.

Meg kell említenünk azt is, hogy egy nappal korábban, április 9-én találkozott Molotov és Gyöngyösi János magyar külügyminiszter is, akit egyébként szintén Moszkvában jelöltek ki. Gyöngyösi ekkor közölte, hogy ha „a csehszlovákok továbbra is ragaszkodnának a magyarok kitelepítéséhez, akkor a magyar kormány nem zárkózhat el a területi kérdés felvetésétől", azaz az „embert földdel" koncepciót fogalmazta meg. Tehát egyszerűbb volna, ha Magyarország határa valamivel északabbra húzódna. Molotov azonban a lakosságcsere-egyezmény megkötését helyesnek tartotta, és remélte, hogy „Csehszlovákia egyenjogúvá teszi a magyarokat Szlovákiában".[22] Ezzel jelezte, hogy magyar területi követelésnek nincsen helye. Az igényelt öt falu lakossága 1946. augusztus 11-én tömeggyűlésen adott hangot a felháborodásának, amit táviratban tudomására is hoztak a békekonferenciának.

IV. A HÍDFŐ TERÜLETÉNEK MEGFELEZÉSE

Mivel a csehszlovák területi igényről a magyar delegáció hivatalosan nem tudott, erről haladéktalanul tájékoztatták, és a párizsi békekonferencia Magyar Területi és Politikai Bizottsága a magyar észrevételek megtételére határidőt szabott. A magyar delegáció memorandumát augusztus 27-én nyújtotta be, amelyben tagadta, hogy Pozsony fejlődéséhez valóban szükség volna erre a 145 km^2-nyi területre, felhívta a magyarokból, horvátokból és németekből álló hétezres lakosság tiltakozására a figyelmet, utalt a kért területen áthaladó Budapest–Bécs országút forgalmának

[21] Az indok „Bratislava fejlődési lehetőségeit biztosítandó" megfogalmazással az általunk használt jegyzőkönyves anyagban is megtalálható. Ld. *Csehszlovák delegációnak a határkérdésben október hó 18-án közölt nyilatkozatára a magyar delegáció az alábbiakat állapítja meg.* I. számú melléklet az 1947. évi október hó 22-i jegyzőkönyvhöz. A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság jegyzőkönyvei 1947. október 11. és december 16. között: MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 69. doboz. Az későbbi jegyzetekből látható, hogy a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság nevének „helyesírása" erősen változó volt.

[22] Idézi Romsics, 160.

várható megnehezedésére, továbbá emlékeztetett az Atlanti Charta szellemére. Mindazonáltal a szeptember 6-i ülésen a csehszlovák követelést „energikusan" támogatta mind Jugoszlávia, mind Ukrajna képviselője. Meghallgatták a folyósón várakozó Sebestyén Pál külügyminiszter-helyettest is, aki igyekezett a figyelmet a területkövetelés és a magyar lakosság egy részének kitelepítési szándéka közötti ellentmondásra ráirányítani. Az ausztrál küldött végül azt javasolta, hogy állítsanak fel egy külön albizottságot a kérdés kivizsgálására.

A szeptember 9-i ülés fontos fordulatot hozott, mivel az amerikai Bedell Smith tábornok ugyan „rokonszenvesnek" találta a pozsonyi hídfő kiszélesítésére vonatkozó javaslatot, de úgy vélte, hogy a Budapest és Bécs közötti forgalom biztosítása érdekében Rajka és Bezenye maradhatna Magyarországon. Továbbá elképzelhetetlennek tartotta, hogy kétszázezer magyar kitelepítését az Egyesült Államok elfogadja. A hídfő és a kitelepítés ügyének összekapcsolását Juraj Slávik csehszlovák nagykövet – a szovjet képviselővel egyetértésben – hevesen ellenezte, ám immár sor került az albizottság kiküldésére, amelynek azonban Ausztrália, Kanada, Új-Zéland és Ukrajna mellett – az Egyesült Államok tiltakozása ellenére – maga az érintett, Csehszlovákia is tagja lett.

V. A HÍDFŐ MINT A CSEHSZLOVÁKIAI MAGYARSÁG JOGÁLLÁSÁNAK BIZTOSÍTÉKA

Az albizottság a hídfő ügyét öt alkalommal tárgyalta, és mivel annak kanadai elnöke, illetve az új-zélandi és az ausztráliai küldött is az amerikai javaslatot támogatta, így a Csehszlovákiát képviselő Vavro Hajdú nagyobb ellenállás nélkül beletörődött a redukált megoldásba. Az albizottság a három, Pozsonnyal szembeni falu Csehszlovákiához csatolását 1946. szeptember 28-án négy igen szavazattal és egy tartózkodással elfogadta, kikötötte azonban, hogy az átengedett terület lakossága minden Csehszlovákiában érvényes emberi jogot megkap. A határozat megszavazásától tartózkodó ausztrál küldött külön nyilatkozatott tett: a három faluért „Csehszlovákiának valahol másutt azonos értékű területet kellene felajánlania Magyarországnak"[23] – szögezte le.

A Magyar Területi és Politikai Bizottság folytatta az üléseit az albizottsági ülések alatt, ahol szeptember 20-án Bedell Smith megismételte, hogy az egyoldalú kitelepítés az Egyesült Államok számára elfogadhatatlan, és utalt arra, hogy ha Csehszlovákia nem hajlandó tárgyalóasztalhoz ülni a magyarokkal, akkor a Pozsonnyal szembeni

[23] Uo. 214.

falvakra sem számíthat. A szovjet Visinszkij viszont határozottan támogatta a csehszlovák tervet, azt „korrektnek" és minden „embertelenségtől mentesnek" nevezte. Olyan magatartás a magyaroké – mondta –, „mintha egy sokgyermekes családanya a szomszédokhoz tuszkolná gyermekeit, nem akarná nevelni őket, és arra hivatkozna, hogy tehertételt és nehézséget jelentenek számára".[24]

Szeptember 23-án a csehszlovák indítványt továbbra is támogatta Jugoszlávia, Ukrajna és Belorusszia képviselője, Nagy-Britanniáé azonban szembefordult vele. Lord Samuel Hood az amerikai állásponttal egyezően kijelentette, hogy országa a magyarok egyoldalú kitelepítésébe nem egyezik bele, még Csehszlovákia iránti rokonszenve ellenére sem. Romsics úgy látja, hogy Nagy-Britannia fellépésében része lehetett annak a találkozónak, amely Hood kezdeményezésére néhány nappal korábban jött létre Kertész Istvánnal, a magyar békedelegáció főtitkárával. Hood érdeklődött ugyanis, hogy ha elfogadnák a csehszlovák javaslatot, akkor a magyar delegáció mit fog tenni. Kertész azt válaszolta, hogy ő maga azonnal hazautazna, mert a továbbiakban nem látná értelmét a magyar jelenlétnek Párizsban, a koalíciós kormány pedig, amely a nyugati demokrácia elveit a térségben egyedül képviseli, „minden bizonnyal összeomlana". Szeptember 30-án az ausztrál delegátus, Alfred Stirling is külön nyilatkozatot tett, jelezve, hogy amíg a kitelepítés kérdésében nem lesz megállapodás, Ausztrália nem dönt a hídfő ügyében.

Mivel biztosra lehetett venni, hogy az egyoldalú áttelepítésre vonatkozó indítvány fenntartása esetén az albizottság ajánlását a Pozsonnyal szembeni három falu átengedéséről az angolszász hatalmak nem fogják megszavazni, október 2-án a csehszlovák delegátus az áttelepítésre vonatkozó indítványát jobbnak látta visszavonni. Ugyanakkor elfogadta azt az Új-Zéland delegátusa[25] által előterjesztett javaslatot, mely szerint „Magyarország kétoldalú tárgyalásokba fog bocsátkozni Csehszlovákiával abból a célból, hogy rendezze azoknak a Csehszlovákiában lakóhellyel bíró magyar etnikai eredetű lakosok ügyét, akik a lakosságcsere tárgyában 1946. évi február 27-én kelt Egyezmény[26] értelmében nem fognak Magyarországra

[24] Uo. 218.

[25] Jakabffy Imre ironikus hangú memoárjában úgy emlékezik vissza, hogy a Magyarország által átadandó területet „birkalegelőnek" becsmérelte Új-Zéland delegátusa. Jakabffy, 918.

[26] *1946. évi XV. törvény a Magyarország és Csehszlovákia között lakosságcsere tárgyában Budapesten 1946. évi február hó 27. napján kelt magyar–csehszlovák egyezmény becikkelyezéséről*. A magyar–csehszlovák lakosságcsere szakirodalma igen bő, monografikus feldolgozás is készült: G. Jakó Mariann – Hőgye István: *A magyar–szlovák lakosságcsere és előzményei, 1945–1948*. Miskolc, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, 1995. Ld. még: Szarka László: A csehszlovák–magyar lakosságcsere helye a magyar kisebbség tervezett felszámolásában 1945–1948 között. *Kisebbségkutatás,* 2007/3. A lakosságcsere-egyezmény szövege elérhető: http://kisebbsegkutato.tk.mta.hu/uploads/files/archive/425.pdf

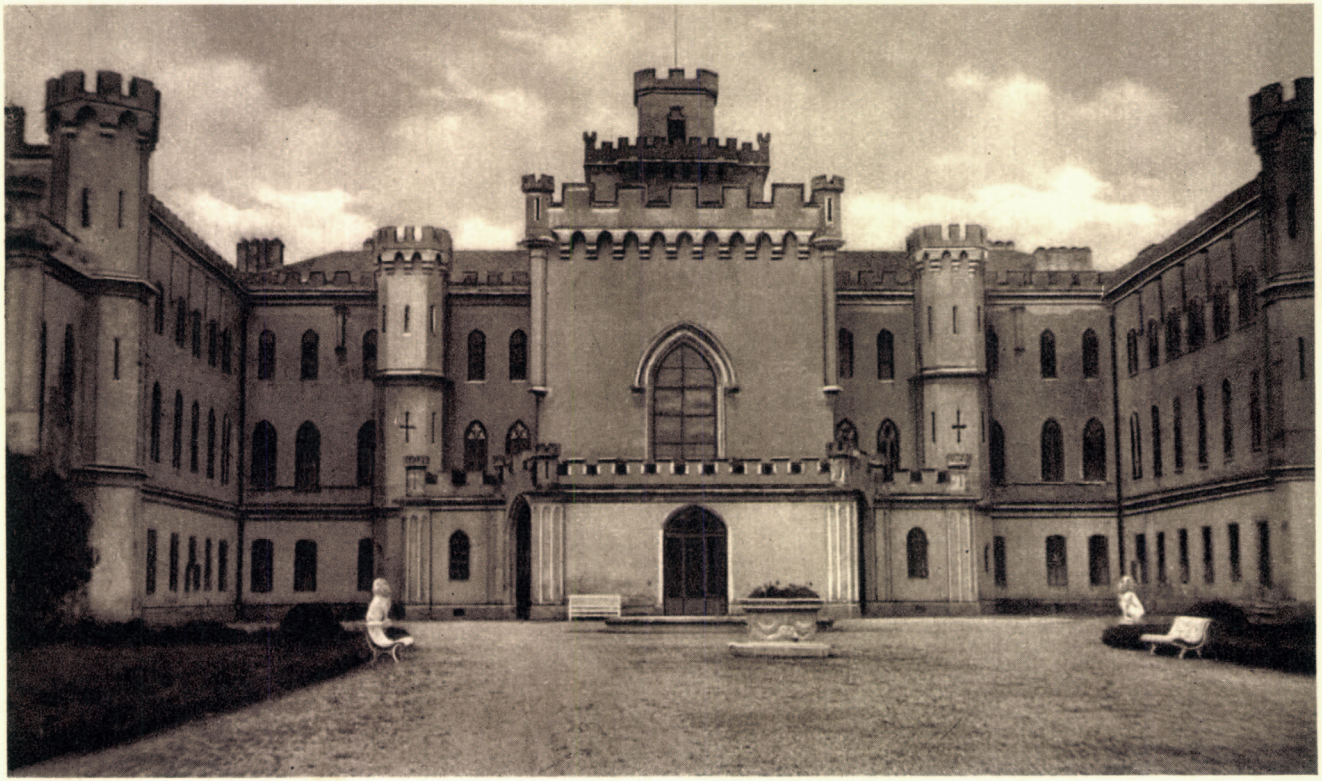
áttelepülni."[27] Ezt követően az október 3-i ülésen a békekonferencia Magyar Területi és Politikai Bizottsága a három községet egyhangúan Csehszlovákiának ítélte.

VI. AZ UTOLSÓ KÍSÉRLET

Mialatt a New Yorkban ülésező Külügyminiszterek Tanácsa 1946. november 3. és december 12. között a párizsi békekonferencia ajánlásait véglegesítette, a magyar kormány – új fejleményekre tekintettel – a három község elcsatolásának törlését ismét kérte. Ugyanis a prágai kormány 1946 novemberében felújította az 1945 végén már elkezdett, de a lakosságcserére vonatkozó tárgyalások miatt leállított magyar lakosság cseh–morva területekre való deportálását. A magyar kezdeményezés azonban ezúttal is eredménytelen maradt.

Mindazonáltal Romsiccsal egyet kell értenünk abban, hogy a pozsonyi hídfő területének a megfelezése és a csehszlovákiai magyarok egyoldalú kitelepítésének az elvetése – az adott helyzetet figyelembe véve – a sok negatívum mellett akár pozitívumaként is értékelhető a békekonferenciának. A párizsi békekonferencia döntései a csehszlovák közvéleményre is kiábrándítóan hatottak, Martin Hano szlovák újságíró 1946 novemberében ezt írta: „Csehszlovákiát Jugoszláviával összekötő korridorról voltak híreink, Vácról és Miskolcról suttogtunk, Közép-Szlovákiának Kassával való összeköttetésének dél felől. Aztán visszavonulást fújtak: maradt a München előtti határ, a harmadik fázis pedig már a védekezés volt, előkészületek a magyar étvágy harapásának a kivédésére."[28] Mindehhez még hozzá kell tennünk, hogy a két háború között Csehszlovákiához tartozó Kárpátalja Szovjetunióhoz csatolásáról már 1945. június 29-én létrejött az államközi szerződés a Szovjetunió és a Csehszlovák Köztársaság között.

[27] Idézi Romsics, 222.
[28] Uo. 229.

Oroszvár *Kastély*

A MAGYAR–CSEHSZLOVÁK HATÁRRENDEZŐ BIZOTTSÁG

I. BEVEZETŐ

1947. október 15-én, amikor Csehszlovákia a párizsi békeszerződés által Magyarországtól elcsatolt Dunacsún, Horvátjárfalu és Oroszvár községeket birtokba vette,[29] a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság tárgyalásai még épphogy csak megkezdődtek. A békeszerződés szerint ugyanis a két kormány képviselőiből álló Határrendező Bizottságnak kellett két hónap alatt kijelölni az új határ pontos vonalrészleteit.[30] A bizottság döntött más, ehhez kapcsolódó kérdésekben is, így egészen 1949 elejéig tolódtak ki a tárgyalásai. Az alábbiakban a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság szervezetét, tevékenységét és megállapodásait mutatjuk be, a Magyar Nemzeti Levéltárban fellelhető iratanyagát alapul véve.

II. A MAGYAR KORMÁNYKÜLDÖTTSÉG ÖSSZETÉTELE ÉS SZERVEZETE

A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság magyar kormányküldöttségét az 1947. szeptember 19-i határozatával alakította meg a Minisztertanács, maga a köztársasági elnök nevezte ki a küldöttség[31] minden tagját. Eredetileg Bojta Béla miniszterelnökségi államtitkár lett volna az elnöke, még a személyzetét is ő állította össze, végül azonban Kiss Roland belügyi államtitkárral – aki eredetileg az elnök állandó

[29] Ld. a kötet függelékében: *Feljegyzés a békeszerződés alapján Csehszlovákiának juttatott területátengedéssel kapcsolatosan.* Az 1947. október 14-i ülés jegyzőkönyvének csatolmánya. *Jegyzőkönyv amely felvétetett a magyar–csehszlovák Határrendező Bizottság 1947. október hó 14-én délelőtt 11 óra 20 perckor tartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1947. okt. 14.)

[30] „A Magyarország és Csehszlovákia között az előző alpontban megállapított új határ pontos vonalrészleteit a helyszínén Határrendező Bizottság fogja kijelölni, amely Bizottság a két érdekelt kormány képviselőiből fog állani. A Bizottság munkálatait a jelen Szerződés életbelépésétől számított két hónap alatt befejezi." Párizsi békeszerződés, 1. cikk 4. d) pont.

[31] Ezt a kifejezést tekinthetjük hivatalosnak a „delegáció" vagy a „tagozat" helyett, hiszen a Zárójegyzőkönyv térképmellékletén elhelyezett bélyegzőlenyomaton is „Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság Magyar Küldöttség" szerepel. MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Zárójegyzőkönyv", 71. doboz.

helyettese lett volna – töltötték be az elnöki tisztet.[32] A küldöttségben Szondy Viktor rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, Bartha József[33] közlekedésügyi miniszteri osztályfőnök, Zalányi Andor földművelésügyi miniszteri tanácsos, továbbá a küldöttség titkára, Karcsay Sándor belügyi osztálytanácsos tagként foglalt helyet.[34] Az elnök és a tagok munkáját szakértők segítették, így a küldöttség munkájában még Bogárdi János,[35] a Vízrajzi Intézet igazgatója mint vízügyi szakértő, Hollós László pénzügyminiszteri osztálytanácsos mint pénzügyi és gazdasági szakértő, Hazay István miniszteri osztályfőnök, a Pénzügyminisztérium földmérési osztályának vezetője mint a határ tényleges kitűzésével kapcsolatos ügyek szakértője, Mikó Tibor miniszterelnökségi osztálytanácsos mint nemzetiségi szakértő és összekötő, Jakabffy Imre az Államtudományi Intézet osztályvezetője mint statisztikus és kartográfus, illetve Czebe Jenő vezérkari alezredes vett részt.[36] Meg kell emlékeznünk még a küldöttség adminisztrációjáról is: annak intézésére Pozsonyba Raáb Józsefné miniszterelnökségi irodafőtisztet küldték ki.

A magyar kormányküldöttség mögött „háttérintézményként" tárcaközi határrendező (határmegállapító) bizottság működött. Ezen belül három albizottságot alakítottak ki, melyeknek voltak fentebb nem említett munkatársai is. A határkijelölő albizottságnak maga Kiss Roland volt az elnöke,[37] a visszamaradó lakosság ügyét

32 *Pesti előkészítő iratok*. MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 71. doboz.

33 A legelső, 1947. évi október 11-i ülés jegyzőkönyve Barta Ödönt tüntet fel. Ld. *Jegyzőkönyv amely felvétetett a magyar–csehszlovák határrendező bizottság 1947. október 11-én délelőtt 10-órakor tartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1947. okt. 11.) Találkozunk Barta József névváltozattal is, ld. a 34. számú jegyzetet. Mi a Bartha József változatot használjuk, mert ezt más forráson (ld. a 128. számú jegyzetet) kívül megerősíti Jakabffy Imre memoárja is. Jakabffy, 913.

34 Jk. 1947. okt. 11. Egy másik, korábbi dokumentum szerint Karcsayt még nem a magyar küldöttség tagjának, hanem csak a küldöttség általános közigazgatási és közjogi szakértőjének jelölték ki. *Pozsonyi hídfő: a Határrendező Bizottság magyar delegációjának útlevél-ügye.* MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Vegyes", 11.864. ME. III. 1947. szám, 71. doboz.

35 Nevét az egykorú források többségében „y"-nal írják.

36 *Pozsonyi hídfő: a Határrendező Bizottság magyar delegációjának útlevél-ügye.* Czebe Jenőt ez a dokumentum még nem említi, de mint szakértőt már ott találjuk az október 11-i ülés jegyzőkönyvének legelső oldalán felsorolt személyek között. Ld. Jk. 1947. okt. 11.

37 A határkijelölő albizottság tagjai: a Miniszterelnökség részéről: Oszvald György miniszteri osztályfőnök és Mikó Tibor miniszteri osztálytanácsos. A Belügyminisztérium részéről: Karcsay Sándor, az albizottság helyettes elnöke, Varjas László miniszteri osztálytanácsos a közigazgatási osztályról, Szénási Géza rendőrőrnagy, a határrendészeti osztály helyettes vezetője és Ecsedi Árpád rendőralezredes az állampolgársági osztályról. A Külügyminisztérium részéről: Szondy Viktor rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter. A Honvédelmi Minisztérium részéről: Czebe Jenő vezérkari alezredes és Bene András százados. A Pénzügyminisztérium részéről: Hazay István miniszteri osztályfőnök. A Földművelésügyi Minisztérium részéről: Telbisz Károly gazdasági felügyelő. A Közlekedésügyi Minisztérium részéről: Bartha József miniszteri osztályfőnök. *Jegyzőkönyv a tárcaközi határrendező bizottság határkijelölő albizottságának folyó évi [1947.] október*

rendező bizottságot Szondy Viktor vezette,[38] az átadandó területtel kapcsolatos függő gazdasági, vagyoni és közlekedési kérdéseket rendező bizottság elnöklése pedig Bartha József és Zalányi Andor között oszlott meg.[39] Karcsay Sándor összekötőként mindhárom albizottság ülésein részt vett, mivel az volt a feladata, hogy „az összes szakbizottságokban tárgyalt anyagot belügyi szempontból összhangba tartsa".[40]

III. AZ ELSŐ ÜLÉSSZAK

A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság magyar és csehszlovák kormányküldöttsége 1947. október 11-én ült össze Pozsonyban,[41] azonban csak a legégetőbb

---

hó 2.-án a magyar belügyminisztériumban tartott üléséről. MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Pesti előkészítő iratok", 71. doboz. Ld. a 72. dobozban is 140.261/10–1947. szám alatt. A korabeli forrásokban Ecsedit írják „y"-nal is, mi azonban az „i"-s leírást használjuk, mert ezt más forráson kívül megerősíti Jakabffy Imre memoárja is. „Szénássy" esetében szintén az egy „s" és „i"-val való írás mellett döntöttünk, mert személye nagy valószínűséggel azonos azzal a Szénásival, aki a Magyar Népköztársaság legfőbb ügyésze volt 1956 novembere és 1975 decembere között.

38 A visszamaradó lakosság ügyét rendező albizottság tagjai: a Miniszterelnökség részéről: Oszvald György miniszteri osztályfőnök, Monár Jenő miniszteri tanácsos és Mikó Tibor osztálytanácsos. A Belügyminisztérium részéről: Ecsedi Árpád rendőr alezredes és Varjas László miniszteri osztálytanácsos. A Külügyminisztérium részéről: Mihálkovics János miniszteri osztályfőnök és Nábráczky Béla miniszteri fogalmazó, jegyzőkönyvvezető. A Honvédelmi Minisztérium részéről: Czebe Jenő alezredes. Az Igazságügy Minisztérium részéről: Csánk Béla miniszteri osztályfőnök, Sándorfy Kamill kúriai tanácselnök és Ruttkay László kúriai bíró. A Pénzügyminisztérium részéről: Hollós László miniszteri osztálytanácsos. A Földművelésügyi Minisztérium részéről: Mersich Aladár előadó. A Közlekedésügyi Minisztérium részéről: Gyenes Gábor miniszteri titkár. A Vallás- és Közoktatási Minisztérium részéről: Pápai Vratarics György miniszteri tanácsos és Nagyhegyi Zoltán miniszteri segédtitkár. A Teleki Pál Államtudományi Intézet részéről: Jakabffy Imre osztályvezető. *A pozsonyi hídfő kérdésében alakított bizottság második albizottsága által 1947. október 2.-án tartott ülés jegyzőkönyve.* MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 140.257/1947. szám, 72. doboz. A dokumentum első oldalán nehezen olvashatók a nevek, memoárjában Pápay Vietorisz Gy.-t említ Jakabffy Imre. Ld. 911.

39 Az átadandó területtel kapcsolatos függő gazdasági, vagyoni és közlekedési kérdéseket rendező albizottság munkájában az önkormányzati vagyonokkal felmerülő kérdések szakértőjeként a Belügyminisztérium részéről Varjas László vett részt.

40 *Jelentés Miniszter Úrnak a határrendező bizottság tagjairól.* (Budapest, 1947. okt. 3.) MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Pesti előkészítő iratok", 71. doboz.

41 Jk. 1947. okt. 11. „[…] A szlovák lapok egyelőre csak azt közlik, hogy a szlovák delegáció vezetője Önt [Kiss Roland] és társait ünnepélyes estebéden látta vendégül és hogy a tárgyalások igen barátságos hangulatban folynak. […] Engedje meg, hogy a szlovákiai magyarok nevében szomorú érzéseinket és megdöbbenésünket közöljük Önnel. Tudjuk, hogy Önöknek nem ünnepélyes kötelességük a magyar köztársaság egy részének kivágása és átadása a magyar nemzet legméltatlanabb szomszédjának, a szlovákságnak. Ezt a gyászos kötelességet véleményünk szerint nem ünnepi estebéddel és barátságos hangulattal, hanem a legnagyobb csendben és nemzeti gyászban kellene végrehajtani.

kérdésekben tudott megállapodni a békeszerződés által szabott rövid, két hónapos terminus alatt.[42]

Az egyik probléma, amit meg kellett oldania, hogy a területelcsatolás miatt csehszlovák területre került a Budapest–Bécs közút egy szakasza, így a két főváros közötti közvetlen forgalmi összeköttetés megszakadt. A megkötött, úgynevezett passage-egyezménnyel[43] a menetrendszerinti és a menetrenden kívüli személy- és áruszállítás a továbbiakban is biztosítva lett, igaz, a csehszlovák vámszervek kíséretéért fizetni kellett. Az egyezmény folyamatosan hosszabbításra került, amíg a közvetlen közúti összeköttetés Ausztriával ki nem épült. Fontos, hogy a passage-egyezmény önálló egyezményként lépett életbe, azt nem a Határrendező Bizottság 1947. december 22-én aláírt Zárójegyzőkönyvébe[44] építették be az alábbiakkal szemben.

A magyar küldöttség rendkívül nehéz tárgyalások során érte el azt, hogy érvényt szerezzen a békeszerződés ama rendelkezésének, hogy „a Rajka község határán belül fekvő zsilip és visszaeresztő csatorna magyar területen maradnak." A békeszerződés térképmellékletében ugyanis rosszul húzták be a határvonalat, mi több, a szövegben szereplő távolságadatok még nagyjából is pontatlanok voltak. A kérdés jelentősége az volt, hogy Dunacsún és az ott lévő zsilip elcsatolását követően a Szigetköz

---

[…] A szlovák ünnepi vacsorát Önöknek vissza kellett volna utasítaniok…" „*Egy magyar szocialista" levele Kiss Rolandhoz.* (Pozsony, 1947. okt. 13.) MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Vegyes", 71. doboz. Vö. „Október 11. Délben a csehszlovák delegáció díszebédet rendezett számunkra. Ötfogásos ebéd és pezsgő volt műsoron. A három község elvesztése fölötti bánatunk torát ültük így meg." Jakabffy, 913.

[42] „Október 11–25 között szinte megszakítás nélkül folytak a két delegáció ülésezései a [Carlton] szálloda tanácstermében. Ugyanitt tartottuk értekezleteinket mi, a magyar küldöttség tagjai. A tanácsterem közepén húzódó hosszú asztal kétoldalán, szemben egymással helyezkedett el a két delegáció, az asztalfőre a tolmács került. Ülésnaponként cserélődött az elnök személye; nyilván a vendég jogán először a magyar küldöttség vezetőjét illette meg az elnökölés joga." Jakabffy, 913.

[43] *Egyezmény a Budapest–wieni közút csehszlovák szakaszán átmenő forgalom szabályozása tárgyában – Dohoda o úprave pasážnej dopravy na československom úseku verejnej cesty Budapest–Wien.* MNL OL XIX–J–1–f (a Külügyminisztérium lejárt szerződései) „A" sorozat, 4. tétel, 59. doboz. Ld. még ugyanezen a címen: MNL OL XIX–J–1–k, 9/a. tétel, 19. doboz és 29/h. tétel, „Passage", 71. doboz. Az egyezményt teljes terjedelmében közöljük a kötet függelékében. Az egyezmény megküldése a miniszterelnöknek, a pénzügy-, a közlekedésügyi-, a honvédelmi- és a belügyminiszternek: *A Budapest–wieni közút csehszlovák szakaszán átmenő forgalom szabályozása tárgyában Pozsonyban 1947. évi november hó 1. napján kelt magyar–csehszlovák egyezmény.* MNL OL XIX–J–1–k, 9/a. tétel, 140.361/1947. és 140.468/1947. szám, 18. doboz.

[44] *Zárójegyzőkönyv a párisi békeszerződés 1. cikke 4. pontjának „d" alpontja értelmében a magyar és a csehszlovák kormány képviselőiből alakított Határrendező Bizottság munkálatairól.* (A továbbiakban: Zjk.) MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 70. doboz. A Zárójegyzőkönyv teljes szövegét ld. a kötet függelékében.

(a nagy Duna és Mosoni-Duna által határolt sziget) településeinek – köztük Győr – árvízvédelme ezen a zsilipen múlt.

Mivel a magyar kormányküldöttség a térségben lakosságcserébe nem egyezett bele, a csehszlovák delegáció a Magyarország által Csehszlovákiának átengedett terület lakosságának sorsára vonatkozólag, illetve a területátengedéssel összefüggő egyes, részint magánjogi, részint közigazgatási természetű kérdésekre nézve nyilatkozatot tett. Az első nyilatkozat az ottmaradó lakosság csehszlovák állampolgárságát és diszkriminációmentességét biztosította, a második pedig a magyar közszolgálati idő elismerésének és a társadalombiztosítási ellátás (pl. nyugdíj) folyósításának a kötelezettségét tartalmazta. E nyilatkozatokban foglaltakat azonban nem tartotta be Csehszlovákia.

Pénzügyi kérdésekben a felek nem tudtak megállapodni, így csak annyi került a Zárójegyzőkönyvbe, hogy „azok végleges rendezése államközi tárgyalások anyagát fogja képezni". Továbbá rögzítésre került az is, hogy a határ végleges megállapításától számított három hónap alatt a felek egymással vízügyi egyezményt fognak kötni.[45]

IV. A MÁSODIK ÜLÉSSZAK

A második ülésszakot a vízügyi egyezmény előkészítése előzte meg, amit egy e célra létrehozott magyar–csehszlovák vegyes albizottság végzett. (Más tárgykörökben is vegyes albizottságok készítették elő a megállapodásokat, ám – a vízüggyel szemben – a plenáris ülésekkel párhuzamosan.)[46] A vízügyi albizottság ülései 1948. január 9-én kezdődtek meg Pozsonyban.[47] A Határrendező Bizottság második ülésszakának azonban nemcsak a vízügyi egyezmény letárgyalása és a határkitűzés volt a feladata: az átengedett területet „önként" elhagyó személyek és a csehszlovákiai magyarság sérelmei új kérdésekként jelentek meg a tárgyalási anyagban.

A Határrendező Bizottság 1948. május 5-től július 2-ig tartó második ülésszaka során a magyar küldöttséget továbbra is Kiss Roland vezette, a csehszlovák delegáció

[45] „Mindezeket – többünk nézete szerint – egy-két hét alatt el kellett volna intézni. Mikó Tibor kiszámította hozzávetőlegesen, hogy a két hónapot meghaladó delegációsdi költségeivel ennek a három községnek egyenes-, pót- és mindenféle adóit ötven évre előre fedezni lehetne." Jakabffy, 918.

[46] Csak példaként említjük meg, hogy a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság iratcsere albizottságot is szervezett. Más albizottságokról még szólunk a későbbiekben.

[47] *Jegyzőkönyv a magyar–csehszlovák Határrendező Bizottság Vízügyi Albizottságának Bratislavában, 1948. évi január hó 9-től január hó 15-ig tartott tárgyalásairól.* A vízügyi albizottság napi tárgyalási jegyzőkönyveket nem vezetett, csak zárójegyzőkönyv készült, az üléseiről viszont feljegyzések maradtak fenn. MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Víz", 71. doboz.

elnöklését viszont június 22-től Ivan Horváth rendkívüli követ és meghatalmazott minisztertől, a Szlovák Nemzeti Tanács alelnökétől „akadályoztatása miatt" Ján Bujna követségi tanácsos, a Csehszlovák Köztársaság budapesti ügyvivője átvette.[48] Az eredeti névsorhoz képest újabb szakértők segítették a magyar küldöttség munkáját is: Hegedűs Nándor miniszterelnökségi miniszteri osztályfőnököt, Monár Jenő miniszterelnökségi miniszteri tanácsost és Petényi Oszkár földművelésügyi miniszteri osztálytanácsost kell megemlíteni.[49]

A megbeszélések rendkívül feszült hangulatban folytak: a június 26-ára virradó éjjel ismeretlen tettesek már másodízben tépték le Kiss Roland gépkocsijáról a magyar zászlót Pozsonyban,[50] és özönvízszerű volt a csehszlovákiai magyar lakosság panaszáradata. Az egyik legkirívóbb esetre a július 1-jei ülés jegyzőkönyve emlékeztet: „Meg kell állapítania [Kiss Rolandnak], hogy a három község magyar lakosságát üldözik. [...] Nem tudja megrendülését palástolni. Megemlíti, hogy a nap folyamán megjelent nála egy nő, a magyar meghatalmazotti hivatal alkalmazottja, aki zokogva adta elő, hogy édesatyját, Egyházi Károly dunaszerdahelyi lakost, aki ú.n. »fehér lapos«, halálos betegen lakoltatták ki saját házából és tették ki ágyastól az udvarra.

[48] *Kormánybizottsági jelentés a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság 1948. évi második ülésszakáról,* 1948. aug. 15. (A továbbiakban: KJ, 1948. aug. 15.) MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 71. doboz. Ld. még: *Jegyzőkönyv mely felvétetett a Határrendező Bizottság 1948. évi június hó 22.-én megtartott üléséről.* MNL OL XIX–J–1–j (Csehszlovákia 1945–1964, „titkos" ügyiratok), „Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság", 48. doboz. Horváth távozásának valódi okára nem találtunk utalást a korabeli forrásokban.

[49] *Jegyzőkönyv amely felvétetett a magyar–csehszlovák Határrendező Bizottság 1948. évi május hó 5.-én d.e. órakor* [így!] *tartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1948. máj. 5.) A jegyzőkönyv Bartha Józsefet, Hollós Lászlót, Jakabffy Imrét, Hazay Istvánt és Mikó Tibort már nem említi. Találtunk viszont olyan dokumentumot, amely szerint a Pozsonyban 1948. június 22-én kezdődő tárgyalásokra (tehát a második ülésszak második felére) kiküldött magyar delegáció – az apparátussal együtt – összesen 21 tagú volt. Ez a következő személyeket sorolja fel: Bojta Béla államtitkár, Kiss Roland államtitkár, Szondy Viktor rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, Hegedűs Nándor miniszteri osztályfőnök, Szibenliszt Henrik kúriai bíró, Monár Jenő miniszteri tanácsos, Zalányi Andor miniszteri tanácsos, Bólya Lajos államügyész, Hazay István miniszteri osztályfőnök, Földy Lajos vezérkari ezredes, Czebe Jenő vezérkari alezredes, Bogárdi János, a Vízrajzi Intézet igazgatója, Karcsay Sándor miniszteri osztálytanácsos, Hollós László miniszteri osztálytanácsos, Petényi Oszkár miniszteri osztálytanácsos, Buday Szabolcs miniszteri segédtitkár, Raáb Józsefné irodafőtiszt, Tasnády Zsigmondné irodafőtiszt, Angyal Gyula, Kiss Roland gépkocsivezetője, Kovács Gyula, Bojta Béla gépkocsivezetője és a Külügyminisztérium meg nem nevezett gépkocsivezetője. *Határrendező Bizottság pozsonyi tárgyalásaira előleg a külügyminisztériumtól.* MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 16.319/1948. szám, 70. doboz.

[50] *Jegyzőkönyv mely felvétetett a Határrendező Bizottság 1948. évi június hó 26-án Bratislavában tartott üléséről.* Melléklet. Ld. még: *Zászló-gyalázás.* (1948. máj. 12.) MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Vegyes", 71. doboz.

[…]”[51] Végül a tárgyalások megszakadtak, kézzelfogható eredménye nem lett a második ülésszaknak.[52]

V. A HARMADIK ÜLÉSSZAK

A tárgyalások megszakadása után több hónapig tartó formanélküli megbeszélések következtek, melyeknek Budapest, illetve Balatonföldvár volt a helyszíne. 1948. július 17-én ugyanis Kiss Roland levelet intézett a csehszlovák delegáció elnökéhez, melyben kijelentette: a tárgyalások folytatásának az a feltétele, hogy a Határrendező Bizottság mindkét delegációjának elnöke a helyszínen győződhessen meg, hogy az elcsatolt községek lakosságára vonatkozó, Zárójegyzőkönyvben foglalt rendelkezéseket betartják-e.[53] Bujna Kissel telefonon közölte, hogy levelét megkapta, és személyes megbeszélést szeretne folytatni vele. Kiss Balatonföldvárra hívta meg, ahol nyári szabadságát töltötte. Augusztus 5-i látogatásakor Bujna kilátásba helyezte, hogy kormánya hozzá fog járulni ahhoz, hogy a Határrendező Bizottság elnökei a Zárójegyzőkönyvben foglalt megállapodások teljesítéséről a helyszínen győződhessek meg.[54]

[51] *Jegyzőkönyv mely felvétetett a Határrendező Bizottság 1948. évi július hó 1-én d.u. 6 órakor Bratislavában tartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1948. júl. 1.) Vö. „Minden emberi lény szabadon születik és egyenlő méltósága és joga van. Az emberek, ésszel és lelkiismerettel bírván, egymással szemben testvéri szellemben kell hogy viseltessenek.” *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata*, 1. cikk. A „fehér lap” a Magyar Meghatalmazotti Hivatal által a lakosságcsere keretében Csehszlovákiából kitelepítésre kijelölt személyek számára hivatalosan kikézbesített értesítés köznyelvi megnevezése. Ld. bővebben: László Péter: *Fehérlaposok. Adalékok a magyar–csehszlovák lakosságcsere-egyezményhez.* Szekszárd, Völgységi Tájkutató Alapítvány, 2005. A témából „Fehérlaposok” címmel Másik Lehel Vizeli Csaba szövegére rockoperát is írt.

[52] „[…] De egyébként is hiányzott a csehszlovák delegációból és mindkét vezetőjéből nem az önálló állásfoglalásra való képesség, hanem az arra való hajlandóság. Látszott, hogy a felelősséget nem akarják vállalni, hanem azt felsőbb tényezőkre igyekeznek hárítani. Nagymértékben zavarta a tárgyalásokat az a körülmény, hogy az alsóbb hatóságok és politikai szervek is szabotálták az általunk létesített megállapodások végrehajtását, vagy épen [így!] megkontrázták. […]” *Vázlatos tájékoztató jelentés a Magyar Határrendező Bizottság tárgyalásainak állásáról 1948. július 8-án.* (Kiss Roland által készített fogalmazvány az augusztus 1-jei jelentéshez.) MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Külügybe jelentések”, 71. doboz.

[53] KJ, 1948. aug. 15.

[54] *Kormánybizottsági elnöki jelentés a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság tárgyalásainak újrafelvételéről,* 1948. aug. 23. MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 71. doboz. Kiss Roland kéziratában: MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 73. doboz.

Ez volt az alapja a harmadik ülésszaknak, amelyre 1948. október 4-e és 14-e között került sor Pozsonyban.[55] A vízügyi egyezményt[56] ekkor írták alá, amely biztosította a szomszédos magyar területek árvízvédelmét és a Mosoni-Duna élővízzel való ellátását. (A párizsi békeszerződés ugyanis Dunacsúnnal együtt elcsatolta a Mosoni-Duna kiágazási részét és azzal együtt 9,6 km gátszakaszt is.) Csehszlovákia kötelezettséget vállalt arra, hogy amíg magyar területen új vízmérce nem épül, addig az oroszvári vízmérce vízállás-adatait naponta kétszer közli Magyarországgal. A Rába-szabályozó Társulat átengedett területen fekvő vagyonáért (pl. gátak) azonban nem volt hajlandó kártalanítást fizetni, így a Határrendező Bizottság a „békeszerződéssel kapcsolatos pénzügyi tárgyalások" anyagába utalta ezt a kérdést is.

Szintén a harmadik ülésszak alatt írták alá az I. és a II. számú pótjegyzőkönyvet,[57] amelyek közül az első a határkitűzési munkálatok tárgyában, az második pedig az „önként" áttelepülő személyekre vonatkozóan jött létre. A Magyarországra „önként" áttelepülők az ingóvagyonukkal szabadon rendelkezhettek, a már elköltözöttek a hátramaradt ingóságaiként visszatérhettek. A visszamaradt ingatlanvagyon összeírására és értékelésére főszabályként a lakosságcsere-egyezmény (1946. február 27.) és az az alapján létrejött vegyes bizottság határozatainak alkalmazását rendelték el.[58]

[55] „Az október 4-én megkezdett tárgyalások az előre elkészített terv szerint folytak ugyan le, bár nem minden nehézség nélkül. A legnagyobb nehézséget az okozta, hogy a delegáció eddig idénybevett szakértői, illetőleg segéd-munkaerői közül többen nem utazhattak ki a tárgyalásokra és részben nem pótoltattak más munkaerőkkel, részben olyanokkal, akiknek nem volt kellő tárgyismeretük és jártasságuk a tárgyalási ügyekben." *Jelentés a záró ülésszakról.* MNL OL XIX–J–1–k, 71. doboz.

[56] *Egyezmény a Magyar Köztársaság és a Csehszlovák Köztársaság között a párisi békeszerződés 1. cikk 4. pontjának „c" bekezdése értelmében foganatosított területátengedéssel kapcsolatban felmerülő egyes vízügyi kérdések tárgyában.* MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Víz", 71. doboz. Az egyezményt a kötet függelékében közöljük.

[57] *I. számú pótjegyzőkönyv a Bratislavában 1947. évi december 22.-én kelt Zárójegyzőkönyvhöz a határkitűzési munkálatok tárgyában* és *II. Pótjegyzőkönyv a párisi békeszerződés 1. cikk 4. pontjának „d" alpontja értelmében a magyar és csehszlovák kormány képviselőiből alakított Határrendező Bizottság munkálatairól szóló, Bratislavában 1947. évi december hó 22-én kelt Zárójegyzőkönyvhöz.* MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Határrendező Bizottság jegyzőkönyvei", 70. doboz. Mindkét pótjegyzőkönyv szövegét közöljük a kötet függelékében.

[58] A Határrendező Bizottság megállapodásainak kihirdetéséről ld. *Rendelettervezet a Magyar Köztársaság és a Csehszlovák Köztársaság között a két államnak a párisi békeszerződés 1. cikke 4. pontjának „d" alpontja értelmében alakított Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottságba kiküldött képviselői útján létesült nemzetközi megállapodások kihirdetéséről.* MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 100.749/1948–8. szám, 72. doboz.

VI. A MUNKÁLATOK BEFEJEZÉSE

Az I. számú pótjegyzőkönyv és a vízügyi egyezmény magyar és szlovák nyelvű szövegében oly nagy számban fordultak elő eltérések, hogy a francia szöveg megfogalmazásához ezeket 1948 decemberében és 1949. január elején Prágában, negyedik ülésszakon kellett tisztázniuk a feleknek.[59] A Határrendező Bizottság működésével a magyar–csehszlovák határrendezés nem ért véget. A csehszlovák delegáció ugyanis indítványozta, hogy a Határrendező Bizottságnak a magyar–csehszlovák trianoni határ egészének a felülvizsgálatát munkája körébe kellene vonnia, mivel a korábbi területátcsatolás következtében (I. bécsi döntés, 1938. november 2.) határjelző kövek hiányoznak. A magyar Minisztertanács állásfoglalása szerint azonban ez a békeszerződés szerinti Határrendező Bizottság hatáskörét meghaladta, és úgy döntött, hogy külön bizottságot küld ki: Állami Határügyi Bizottságot szervezett e feladatra.[60]

[59] Ld. *A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság munkálatai. Kormánybizottsági jelentés az 1948. október 9-én aláírt I. számú Pótjegyzőkönyv francia szövegének megállapítása tárgyában Prágában folytatott tárgyalásokról.* MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 22.323. szám, 70. doboz. A prágai tárgyalások 1948. december 8. és 15. között, illetve folytatólagosan 1949. január 4. és 12. között zajlottak le, az első szakaszban Magyarországot Szondy Viktor és Monár Jenő, a másodikban Kiss Roland és Szondy képviselte. Csehszlovák részről Prohaska követ, valamint Bujna és Hanzel követségi tanácsosok voltak jelen. Ld. még: *Kormánybizottsági jelentés a Magyar Köztársaság és a Csehszlovák Köztársaság között a párisi békeszerződés 1. cikk 4. pont „c" alpontja értelmében foganatosított területátengedéssel kapcsolatos vízügyi kérdések tárgyában Bratislavában 1948. évi október hó 9. napján aláírt egyezmény francia szövegének megállapítása iránt Prágában folytatott tárgyalásokról.* (1949. márc. 1.) MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 70. doboz.

[60] *Előterjesztés Állami Határügyi Bizottság szervezésére.* (1948. márc. 18.) MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 1136/Pol–1948. szám, 70. doboz. Az Állami Határügyi Bizottságról ld. Suba János: A határkijelölés humán faktorai a XIX–XX. században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis),* XIV. 2008/17. 90.

Dunarészlet
Iskola
Róm. kath. templom
Dunacsuny
Bankovits Lukácsné üzlete

A „PASSAGE”-EGYEZMÉNY

I. BEVEZETŐ

Mivel a három község elcsatolásával csehszlovák területre került a Budapest–Bécs közútnak egy rövid szakasza, az azt helyettesítő közvetlen közúti összeköttetés kiépítéséig szükségessé vált az átmenő forgalom szabályozása. A jelen fejezetben ezt a megállapodást mutatjuk be, amely nemcsak a Zárójegyzőkönyv külön mellékleteként lett rögzítve, hanem változatlan tartalommal államközi egyezmény formájában is megjelent. A passage[61]-egyezményt – az egykorú, nem hivatalos elnevezést használva – a nemzetközi jogi szolgalmak fényében vizsgáljuk az alábbiakban.

II. AZ EGYEZMÉNY LETÁRGYALÁSA

A megállapodást az átutazás kérdésében két tényező siettette: egyrészt, hogy a határrendező bizottságnak a békeszerződés életbelépésétől számított két hónapon belül a munkáját be kellett fejeznie, másrészt, hogy az 1947. október 11-i ülésen Ivan Horváth, a csehszlovák delegáció vezetője bejelentette, hogy kormánya úgy határozott, hogy október 15-én reggel öt órakor átveszi a békeszerződés által neki ítélt területet.[62] Kiss Roland, a magyar küldöttség elnöke ezzel kapcsolatban hangsúlyozta, hogy ugyan az átvétel után is lehet kötni megállapodásokat, szükséges azonban, hogy már az átadás előtt jegyzőkönyvben legyen rögzítve azok lényeges tartalma. Ezért nyomban indítványozta, hogy Csehszlovákia biztosítsa a jogot Magyarországnak, hogy amíg Magyarország és Ausztria fel nem építik az új összekötő utat, addig a budapest–bécsi országút Csehszlovákiához kerülő szakaszán a motoros járművek áthaladhassanak. Úgy gondolta, hogy a forgalom zárt járművekben, díjmentesen és megállás nélkül zajlana a magyar területről Ausztriába és vissza.[63] Ivan Horváth erre

61 Az elnevezés franciából és angolból is „átkelés”-nek, illetve „átjáró”-nak fordítható.

62 A nem vitatott területeket ebben az időpontban át is vették.

63 „Kiss Roland már az első napokban tekintélyt harcolt ki a szlovákoknál. Napirend előtt felszólalt: »Nem érti, miért van hibás lobogó kitűzve a Carlton szállodán, ugyanis vörös alapon fehér kereszt nem Magyarország zászlaja, hanem Dániáé«. A dán lobogó azért került a szálloda kapuja föle, mert a dán követ itt szállt meg a Carltonban, s innen ment át a Grassalkovich palotába, hogy a Szlovák Nemzeti Tanács elnökének bemutassa megbízólevelét a prágai bemutatkozása után, így írja elő a protokoll. De a protokoll azt is előírja – válaszolt Kiss Roland –, hogy amíg hivatalos tárgyalás

megkérdezte, hogy e jog megadása milyen időtartamra lenne szükséges. Magyar részről rámutattak arra, hogy minden bizonnyal egy éven belül elkészül az új út magyar szakasza, az osztrák bekötőút megépítésével kapcsolatban azonban aggályok vannak, mivel ott nemcsak műszaki és költségvetési nehézségek, hanem esetleg alkotmányjogi problémák is hátráltathatják azt. Kiss Roland ezért kérte, hogy abban az esetben, ha a magyar–osztrák új út elkészülése nem Magyarország hibájából késne, akkor Magyarországnak legfeljebb további hat hónapig az átmenő forgalom kedvezményének igénybevételére még legyen lehetősége. Hogy a kérdés forgalomtechnikai és vámügyi része, valamint az útlevelek vizsgálata mihamarabb tisztázva legyen, egy négy főből álló szakértői bizottságot, úgynevezett passage-közlekedési albizottságot jelöltek ki az ülésen.[64]

A szakbizottságnak már az október 13-i ülésen[65] elő kellett volna terjesztenie az egyezményre vonatkozó indítványát, ám ezt megakadályozták a csehszlovák kormány által kitűzött rendkívül szűk átvételi határidővel, illetve a Rajka község kataszteri területével kapcsolatos viták.[66] Mindebből világosan látható az, hogy a magyar delegációnak a passage-egyezmény letárgyalásánál fontosabb feladatai is voltak. Az október 14-i ülésen azonban bátor felvetéssel állt elő Hollós László, a szakbizottság magyar tagja, még akkor is, ha a közút jelentőségét némileg túldimenzionálta: „Tekintettel a szóban forgó országút nemzetközi jelentőségére, amely a La Manche csatornát Isztambullal köti össze, minden területátadásnál felmerülnek olyan pénzügyi kérdések, amelyek főleg az államvagyonra, például az utakra […] vonatkoznak. Szabály, hogy területátadásnál az államvagyonért kárpótlás fizetendő. Az államvagyonért járó kárpótlás elszámolására lehetőséget nyújt többek között a Csehszlovákiának járó jóvátételi kötelezettség." Ivan Horváth meglepődését fejezte ki, hogy e tekintetben a magyar delegáció pénzügyi követeléseket próbál támasztani, hiszen lakosokkal együtt fogja a területet Csehszlovákia átvenni. A terület tartozékai az utak, felépítésüket az ottani lakosság adója biztosította, és az a nemzetközi gyakorlat, hogy az illető területtel együtt azok kárpótlás nélkül átszállnak. Nem tud róla, hogy egy terület átruházásáért kárpótlást valaha egyáltalán benyújtottak volna.

---

folyik a magyar és csehszlovák delegáció között állami szinten, a magyar lobogónak a tárgyalások tartama alatt kitűzve kell lenni. Ez meg is történt – néhány napig." Jakabffy, 915.

64 Jk. 1947. okt. 11. A passage-közlekedési albizottságnak magyar részről Bartha József közlekedésügyi minisztériumi miniszteri osztályfőnök és Hollós László pénzügyminisztériumi miniszteri osztálytanácsos volt a tagja.

65 *Jegyzőkönyv mely felvétetett a magyar–csehszlovák határrendező bizottság 1947. október 13-án d.e. 10-órakor tartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1947. okt. 13.)

66 Ld. erről a következő fejezetet.

Hollós László felvetésének az lehetett az egyik oka, hogy ekkorra már világossá vált, hogy az átkelő járművek kísérete után illetéket fog szedni Csehszlovákia.[67]

Ugyanis az október 14-i ülés során egyezményre vonatkozó tervezetet terjesztett elő a szakbizottság, mivel fennállt a veszély, hogy Csehszlovákia a területet e tekintetben esetleg megegyezés nélkül veszi át, tehát igencsak sürgető volt az időmúlás. Aligha meglepő tehát, hogy a szakbizottság egyetlen fennmaradt jegyzőkönyve szerint sem folytak a kérdésben érdemi viták, csehszlovák részről a feltételeket lényegében tollba mondták. A szakbizottság jegyzőkönyvének szövege szinte változatlan formában került át az egyezménybe. Az egyezmény végleges szövegéből mindössze annyi maradt ki, hogy az utasoknak az utazási szükségleteken felül, kereskedésre alkalmas árut nem lehet magukkal vinni. Pedig a Határrendező Bizottság magyar tagozata 14-én még próbálkozott, az út nemzetközi jelentőségére való tekintettel megszakítás nélküli forgalmat követelt a passage-úton. Kérte, hogy az egyes járatok közötti időközt 30 percben állapítsák meg, és hogy a járművek kíséretért járó illeték minimális legyen. Próbálkozásának azonban nem sok eredménye lett, legfeljebb annyi, hogy az illeték összegében ekkor még nem állapodtak meg. Abban viszont elvi megállapodás jött létre, hogy a szakbizottság tárgyalásai során egyezően kialakult elvek azonnal életbe lépnek, illetve, hogy az első három napon (október 15., 16. és 17.) a járművekről nem szednek illetéket.[68]

Ezután már az egyezmény megszövegezése következett, melyet kísérő jegyzőkönyvével együtt a Határrendező Bizottság október 24-i ülésén olvastak fel. A szöveget mindkét delegáció helybenhagyta, a preambulum helye azonban még üresen maradt, mert ekkor még nem döntöttek arról, hogy a megállapodás az általános Zárójegyzőkönyvben lesz-e jóváhagyva vagy pedig önálló egyezmény formájában kerül kiadásra.[69] Október 25-én Kiss Roland még egy utolsó indítványt tett, hogy az illeték alól legalább az érvényes diplomata és szolgálati útlevéllel utazó személyek és

[67] Az államvagyonnal kapcsolatos pénzügyi problémát külön fejezetben mutatjuk be, itt csak azért tértünk ki rá, mert a közúttal kapcsolatban merült fel.

[68] Jk. 1947. okt. 14. I. számú melléklet: *Feljegyzés a passage-közlekedési albizottság tárgyalásairól.* IV. számú melléklet: *Elvi Megállapodás az átmenő forgalom kérdésében.* VII. számú melléklet: *A csehszlovák delegáció elnökének válasza a magyar delegáció elnök urának 1947. október 14.-i, passage-forgalom tárgyában intézett előterjesztésére.* VIII. számú melléklet: *A csehszlovák delegáció elnök urának 1947. október 14.-i, a passage-forgalom tárgyában intézett előterjesztése.* A bizottság ülése egy-egy javaslat kapcsán egy nap akár többször is megszakadt, e tekintetben az október 14-i üléssorozat, mely már másnap 0 óra 30 perckor fejeződött be, kirívó példa.

[69] *Jegyzőkönyv amely felvétetett a magyar–csehszlovák határrendező bizottság 1947. október 24.-én délelőtt 10 órakor tartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1947. okt. 24.)

kíséretük legyenek mentesek.[70] Indítványa ésszerű volt minden tekintetben, hiszen a Bécsbe irányuló magyar diplomácia „adóztatása" már megalázó helyzetbe hozta volna a magyar felet. Kérése teljesítését Ivan Horváth sem ellenezte.[71]

Az egyezmény aláírását felgyorsította, hogy az október 30-i ülésen Ivan Horváth felolvasta a csehszlovák delegáció indítványát a lakosság kicserélésével kapcsolatban.[72] Kiss Roland javasolta, hogy két hétre függesszék fel a tárgyalásokat, és ez idő alatt mindegyik delegáció lépjen érintkezésbe a kormányával. Mivel hasonló nyilatkozatot tett Ivan Horváth is, megállapodtak, hogy az eddigi tárgyalások jegyzőkönyveit még az utazás előtt aláírják és kicserélik, továbbá aláírják a passage-egyezményt is.[73]

A passage-egyezményt 1947. november 1-jén írták alá, magyar részről Kiss Roland és Szondy Viktor, csehszlovák részről pedig Ivan Horváth. A magyar és szlovák nyelven készült egyezmény aláírása napján azonnal, mindennemű megerősítés nélkül hatályba lépett, benne lejárati időpontként 1948. október 15-ét jelölték meg.[74] Mivel már sejthető volt, hogy ez az időpont nem tartható be az új összekötő út megépítését tekintve, az egyezmény jegyzőkönyve lehetővé tette, hogy ha az út Magyarország hibáján kívül nem készülne el, akkor további hat hónapig a kedvezmény még igénybe vehető legyen.[75] Ugyancsak a jegyzőkönyv rögzítette, hogy a szakbizottság tagjai a szükséghez képest összeülnek, és az egyezmény módosítása vagy kiegészítése érdekében kormányaiknak javaslatot tesznek.[76] Valószínűleg még a szakbizottság

[70] Kiss Roland indítványából levonható az a következtetés is, hogy a tranzitországokra vonatkozó diplomáciai szabályt ez esetben még nem lehet szokásjogi természetűnek tekinteni. Vö. *1965. évi 22. törvényerejű rendelet a diplomáciai kapcsolatokról Bécsben, 1961. április 18-án aláírt nemzetközi szerződés kihirdetéséről*. A szerződés 40. cikke: „Ha a diplomáciai képviselő az állomáshelyére utaztában, vagy visszatértében, vagy hazautazása során harmadik állam területén halad át, vagy tartózkodik – amely állam neki, ha az szükséges volt, útlevelére vízumot adott – e harmadik állam köteles részére sérthetetlenséget biztosítani és az átutazáshoz, illetve visszatéréshez szükséges minden egyéb mentességet megadni."

[71] *Jegyzőkönyv amely felvétetett a magyar–csehszlovák határrendező bizottság 1947. október 25.-én délelőtt 12 órakor megtartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1947. okt. 25.)

[72] Itt nem az 1946. február 27-én kelt lakosságcsere-egyezményről van szó, hanem kifejezetten a három község magyar lakosságának az áttelepítéséről. A magyar bizottság a december 13-i ülésen elutasította a javaslatot. E kérdéssel az „emberi és polgári jogok" értelmezéséről szóló fejezetünkben részletesen foglalkozunk.

[73] *Jegyzőkönyv amely felvétetett a magyar–csehszlovák határrendező bizottság 1947. október 30.-án délelőtt 10[30]-kor megtartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1947. okt. 30.)

[74] Passage-egyezmény, 13. cikk.

[75] *Jegyzőkönyv a magyar és csehszlovák kormány között a Budapest–wieni közút csehszlovák szakaszán lebonyolódó átmenő forgalom szabályozása tárgyában létrejött egyezményhez,* 4./ (A továbbiakban: Passage-jegyzőkönyv.) A jegyzőkönyvet teljes terjedelmében közöljük a kötet függelékében.

[76] Passage-jegyzőkönyv, 2./

tagjai sem gondoltak arra, hogy az egyezményhez további négy, szinte teljesen azonos szövegű pótjegyzőkönyv készül majd.[77] Az utolsónak 1951. április 15-én járt le a hatálya, ennyire lassan fejezték be a Mosonmagyaróvár–Hegyeshalom–Nickelsdorf–Parndorf–Schwechat útszakasz kiépítését Ausztriában.[78]

[77] *Pótjegyzőkönyv a budapest–wieni közút csehszlovák szakaszán átmenő forgalom szabályozása tárgyában, Bratislavában 1947. évi november hó 1. napján kelt egyezményhez.* MNL OL XIX–J–1–f (a Külügyminisztérium lejárt szerződései) „A" sorozat, 4/1, 4/2, 4/3. és 4/4. tételek, 59. doboz. A pótjegyzőkönyvek kelte sorrendben: 1948. október 9., 1949. október 10., 1950. június 6. és 1951. március 21. Csak az első, 1948. október 9-én kelt pótjegyzőkönyvet közöljük a kötet függelékében.

[78] Úgy tűnik, nem gondolt erre az osztrák fél sem, hiszen a Bécsben tárgyaló magyar gazdasági delegáció egyik tagját akkor miért informálta volna tévesen? Járfalvi Ottó MÁV titkár a közlekedésügyi minisztert táviratban kereste meg, hogy közölték vele, hogy az osztrák útszakasz 1948. október 15-ig történő elkészülésének akadálya nincsen, feltéve, ha a magyar külügy is nyilatkozik a bécsi követségnek, hogy erre az időpontra a magyar szakasz szintén kész lesz. A közlekedésügyi miniszter informálatlanságából (és érdektelenségéből?) eredt már 1949-ben, hogy amikor az egyezmény további meghosszabbítását a Határrendező Bizottság magyar küldöttsége felvetette, a közlekedésügyi miniszter azt nem tartotta szükségesnek. A csehszlovák illetékesek viszont kifejezték a hajlandóságukat, hogy az egyezmény meghosszabbítható további egyéves időtartamra, hiszen az ő megállapításuk szerint sem volt az útszakasz olyan állapotban, hogy azon zavartalanul lehessen lebonyolítani a forgalmat. Egyes hidak és egyéb műtárgyak még hiányoztak. *A Budapest–Wieni közút csehszlovák szakaszán átmenő forgalom szabályozása tárgyában kelt egyezmény további alkalmazása.* MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 18.231/1949., 012.665/1949. és 41.151/4/1948. szám, 73. doboz. 1950-ben azonban a csehszlovákok jelezték, hogy nem fogják ismét meghosszabbítani az egyezményt. Az oroszvári átjárót ugyanis ekkor már csak havonta három–négy járat (nehéz tehergépkocsi) használta, így csupán emiatt kellett ott vám- és határkirendeltséget fenntartania Csehszlovákiának. Az átjáró további használatát csak új egyezmény megkötése után akarták lehetővé tenni, amelyben Magyarországnak vállalnia kellett volna, hogy a felmerülő költségeket megtéríti. Bár Ausztriában – csehszlovák információ szerint – egy megerősítésre váró ideiglenes híd még mindig akadálya volt annak, hogy a közvetlen útra legyen terelhető a nehéz tehergépkocsik forgalma, a magyar Külügyminisztérium illetékese úgy látta, hogy még ha nehéz tehergépkocsik nem közlekednek, az is kifizetődőbb, mint a csehszlovák vám- és határőr-kirendeltség magyar pénzből való fenntartása. Az ügyet jelentősen nehezítette, hogy a Külügyminisztérium csak a hídra vonatkozó csehszlovák információ birtokában dönthetett az ügyben. Az útszakasz várható elkészülésének időpontjáról ugyanis sem a Közlekedésügyi- (akkor: Közlekedés- és Postaügyi-), sem a Külügyminisztérium kérésére nem nyilatkoztak az osztrákok (a legutolsó nyilatkozatuk 1949. évi befejezésről szólt), illetve hiába kért a Külügyminisztérium az út állapotára nézve a Közlekedésügyi Minisztériumtól (a magyar sofőrök véleményéről) információt. Úgy tűnt a Külügyminisztérium számára, hogy a Közlekedésügyi Minisztérium az egyezmény további meghosszabbítását pusztán a hídra vonatkozó csehszlovák közlés alapján kívánja, egyébként az illetékes ügyosztályai egyáltalán nincsenek tisztában az osztrák útszakasz állapotával. „Tekintettel arra, hogy a Közlekedésügyi Minisztérium illetékes ügyosztályaitól a megfelelő információt nem vagyunk képesek beszerezni, és minthogy a kérdés rendezetlen volta a csehek felé egyre kellemetlenebbé válik, szükségesnek látszik a Közlekedésügyi Minisztérium felé erélyesebb és nagyobb hatást biztosító beavatkozás." Végül a Külügyminisztériumban úgy döntöttek – a Közlekedésügyi Minisztérium végleges véleményének figyelembe vételével –, hogy az egyezmény meghosszabbítása szükségtelen. *A ruszovcei átjáró fenntartásával kapcsolatos egyezmény meghosszabbításának kérdése,* 0645/

III. AZ EGYEZMÉNY RENDELKEZÉSEI

A csehszlovák kormány kötelezte magát, hogy lehetővé teszi a Rajka–Oroszvár–Horvátjárfalu–Köpcsény útvonal 11,225 méternyi csehszlovák szakaszán a Magyarországról Ausztriába, illetve az onnan visszafelé közlekedő járművek átmenő forgalmát.[79] Eme legfontosabb rendelkezése alapján az úgynevezett áthaladási jogokat alapító szolgalmak közé sorolhatjuk be a fenti megállapodást.[80] Az áthaladási szolgalmaknak két típusa van, az egyik az idegen területen keresztül a saját államterület megközelíthetőségét biztosítja, a másiknak viszont az idegen terület igénybevételével egy más (harmadik) állam megközelíthetősége a célja. Hangsúlyoznunk kell tehát a szakirodalomban általánossá vált nézettel egybehangzóan, hogy a nemzetközi jogi szolgalmak kapcsán valóban helytelen a civiljogból kiinduló megközelítés (a római jogból ismert praedium dominans és praedium serviens) mechanikus alkalmazása, hiszen csak a nemzetközi jogi szolgalmak egy részének ugyanaz a célja, nevezetesen, idegen államterületen gyakorolt jogok segítségével a saját államterület rendeltetésszerű használata.[81] A vizsgált egyezmény viszont a nemzetközi jogi szolgalmaknak épp a civiljoggal kevésbé összeegyeztethető, ellenkező típusára egy szemléletes, magyar példa.

Az egyezmény a szállításnak négy típusát különböztette meg: a rendszeres csoportos személyszállítást, mely menetrend szerint közlekedő járművekkel történhetett, az alkalmi csoportos személyszállítást, amely – értelemszerűen – nem volt menetrendhez kötve, a személygépkocsival és motorkerékpárral való átkelést, mely az átutazásnak már az „egyéni" formáját jelentette, végül pedig a személyszállítás fenti

---

R/2–1. *Ruszovcei átjáró fenntartásával kapcsolatos egyezmény meghosszabbítása,* 0645/R/2–5. *Ruszovcei átjáró ügye,* 0645/R/2–8. és 0645/R/2–9. *Ruszovcei átjáró fenntartásával kapcsolatos egyezmény felmondása,* 0645/R/2–10. MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 73. doboz.

79 Passage-egyezmény, 1. cikk.

80 Váli Ferenc a nemzetközi jogi szolgalmakat így osztja fel: halászati jogok, áthaladás joga, közös vasútállomások, nemzeti zónák és bérlemények külföldi kikötőkben, vízi utakon való áthaladás joga, vízi utak gazdasági használata, szabad vámzónák, külföldi területek kormányzása és demilitarizáció. Külön alfejezetekben tárgyalja Danzig szabad városának és a Saar terület helyzetét. Váli Ferenc: *Nemzetközi jogi szolgalmak a nemzetközi jog rendszerében.* Budapest, Angyal Szeminárium Kiadványai, 24. szám, 1933, 147–148. Váli könyvét sokszor hivatkozzuk, minthogy témánk bemutatásánál alapvetően az általa bevezetett terminológiát és csoportosítási szempontokat használjuk. Váli értekezését a londoni egyetemen védte meg, és miután az *Servitudes of International Law* címen könyv formájában is megjelent, abból magyarul is összefoglaló változatot készített. Habár több helyen már elavult az értekezése, hiszen többek között nem vehette figyelembe épp a könyvének megjelenése évében keletkezett montevideói egyezményt sem, teljesen időtállónak tartjuk, amit kifejtett a nemzetközi szolgalmak természetére nézve.

81 Nagy Károly: *Nemzetközi jog.* Budapest, Püski, 1999. 158.

változataitól elkülönítve, az áruszállítást is önálló kategóriaként kezelte.[82] Ezekkel kapcsolatban az egyezmény azonban nemcsak jogokat állapított meg. Az oroszvári csehszlovák vámhivatallal 48 órával korábban közölni kellett a menetrendváltozást, és ugyanott 24 órával előbb be kellett jelenteni az alkalmi csoportos személyszállítást.[83] Csak nappal, azaz reggel 6 órától naplementéig kerülhetett sor alkalmi átkelésre és szállításra, egyórás „tértijáratokban".[84] Noha e túlzottan is részletezett megszorításokkal Csehszlovákia az ellenőrzést könnyítette meg, nézetünk szerint e rendelkezések szoros összefüggésben vannak azzal a paradox történeti helyzettel, hogy a vesztes állam javára a győztes területi szuverenitását korlátozta a szolgalom a békeszerződést követően, így értelemszerű, hogy Csehszlovákia mindent megtett a szerződés természetéből fakadó egyenlőtlenség kiküszöbölésére.[85]

A gépjárművek áthaladásához csak forgalmi okmány volt szükséges, nem kellett vámbiztosíték és nem volt előjegyzési eljárás sem. Az átutazó személyeknek nem kellett csehszlovák vízumért folyamodniuk, feltéve, hogy Ausztriába vagy Magyarországra érvényes beutazásra jogosító okmányuk volt.[86] Az egyezmény utóbbi rendelkezése érdekes következtetésre vezet, amennyiben a nemzetközi szolgalmat a területi szuverenitás egyik korlátjának fogjuk fel, nézetünk szerint is helyesen. Amíg a területi szuverenitás azt jelenti, hogy saját területén az állam amit akar, azt cselekszik, addig a személyi szuverenitás az állam és állampolgára közötti jogi kapcsolatot fedi.[87] Úgy véljük azonban, hogy a személyi szuverenitás nem feltétlenül csak a saját állampolgárokra terjed ki, hiszen a vízum kiadásakor az állam jogviszonyt épp egy idegen állampolgárral létesít, ráadásul mielőtt a területére belép.[88] Ha pedig egy állam vízummentességet ad, akkor a saját személyi szuverenitását korlátozza, hiszen lemond arról, hogy az idegen állampolgárral a jogviszonyt e tekintetben egyáltalán

[82] Passage-egyezmény, 1. cikk 1./–4./

[83] Uo. 2. cikk 1./–2./

[84] Passage-egyezmény, 3. cikk 1./–2./ Jellemző az egyezmény kazuisztikusságára, hogy jogilag a „naplemente" fogalmát is meghatározza: közép-európai idő szerint januárban és decemberben 16^{30}, februárban és novemberben 17 óra, márciusban, áprilisban, szeptemberben és októberben 19 óra, májustól augusztus végéig 21 óra.

[85] A nemzetközi jogban egyáltalán nem ritkák az abszurd helyzetek. Ilyen például, hogy tilos fegyveres erőszak elkövetése az ENSZ Alapokmánya értelmében, mégis, e bűncselekmény igen részletes nemzetközi jogi szabályozásnak van alávetve, például épp a hadifoglyok jogait tekintve. Másik példa lehet, hogy az állammal szemben alkalmazott kényszer a nemzetközi szerződés érvénytelenségét nem alapozza meg, ld. a békeszerződéseket.

[86] Passage-egyezmény, 4. cikk 1./–2./

[87] Váli, 21. Példaként az állam területén kívül tartózkodó állampolgárok számára a kötelező katonai szolgálat elrendelését hozza.

[88] Ezt a jogviszonyt ezért lehet akár a területi és személyi szuverenitástól elkülönülő, közfunkciós szuverenitásnak is tekinteni.

létrehozza. A magyar–csehszlovák egyezmény egyik érdekessége tehát az, hogy a szolgalmi jelleget meghatározó területi szuverenitás-korlátozással karöltve jelenik meg a személyi szuverenitás korlátozása.

Ha már a gépjárművek áthaladását és a vízummentességet említettük, a teljesség érdekében az áruszállítás szabályaira is röviden ki kell térnünk. Árut csak motoros járműveken és ponyvában ponyvazárral (ólompecséttel) lehetett szállítani, a szállítmányról pontos jegyzéket (konszignációt) kellett készíteni. Tilos volt az olyan áruk szállítása, amelyeket nemzetközi szerződések a forgalomból kizártak.[89] Az átutazó személyeket és az átszállításra kerülő árukat csak akkor lehetett alávetni vizsgálatnak, ha felmerült a jövedéki kihágás gyanúja.[90] Ez a rendelkezés azonban már nem a személyi szuverenitás, hanem a területi szuverenitás korlátozása, hiszen itt arról van szó, hogy a saját területén valamit csak feltételekkel tehet meg az állam.

Az átmenő járművek az útról nem térhettek le és nem állhattak meg, a vis maior[91] esetét kivéve. Ki- és beszállni a járművekbe, illetve árukat le- és felpakolni csehszlovák területen nem lehetett. A vis maiort azonnal jelenteni kellett a csehszlovák kísérőnek.[92] Ugyanis a fentiek betartatása érdekében minden járatot csehszlovák vámszervek kísértek,[93] épp ez volt a lényege a forgalom egyórás „tértijáratokba" való szervezésének. Mi több, a vámszervek kíséretéért illetéket kellett fizetni,[94] ami az egyezmény visszterhességének[95] a problémáját is felveti. Nézetünk szerint azonban e tény az egyezményt a nemzetközi szolgalmak köréből nem zárja ki, még akkor sem, ha e szempontból kétségkívül aggályos elemének lehet tekinteni, mivel a fizetési kötelezettség nem az út használatához, azaz a szolgalom tárgyához kötődik, hanem ezáltal a csehszlovák állam szuverenitásának védelmével összefüggésben felmerülő többletköltségeket kellett megtéríteni. Itt is visszautalunk korábbi kijelentésünkre, mely szerint a csehszlovák fél minél inkább ki akarta egyenlíteni a szolgalom természetéből fakadó egyenlőtlen szerződést a számára kedvező történelmi helyzetben. Célszerű megoldásnak tűnt tehát, hogy rejtett „útdíj"-ban állapodjon meg. Kérdéses azonban az illetéknek a magyar felet motiváló szerepe, mert Csehszlovákiának kétségkívül érdekében állt a szerződés mihamarabbi megszüntetése, csakhogy

89 Passage-egyezmény, 5. cikk 1./–2./ Így tiltott volt például kábítószer, fegyver, lőszer és robbanószer szállítása.

90 Uo. 6. cikk 1./

91 Vis maior: előre nem látott kényszerítő körülmény, elháríthatatlan akadály, ami meggátol valamely kötelezettség teljesítésében.

92 Passage-egyezmény, 7. cikk 1./

93 Uo. 3. cikk 1./

94 Uo. 10. cikk 1./ Autóbusz és tehergépkocsi után 50 Kcs, személygépkocsi esetében 25 Kcs, motorkerékpárnál pedig 10 Kcs összeget állapított meg függetlenül a szállított személyek számáról.

95 Visszterhesség: a szerződéssel kikötött szolgáltatásért ellenszolgáltatás jár.

nem Magyarországon, hanem Ausztrián múlott a közvetlen összekötő útszakasz elkészítése. Az illetéket a csehszlovák vámhivatalok a határ átlépésekor, csehszlovák pénznemben szedték be.[96]

Kiss Roland indítványára került be a szövegbe, hogy a diplomata és szolgálati útlevéllel utazók által használt járművek az illeték alól mentesek.[97] Rájuk és kíséretükre az átutazás időbeli korlátai sem vonatkoztak, még akkor sem, ha gépjárműveik nem voltak diplomáciai jelzéssel ellátva.[98] „Privilegizált" szolgalomnak[99] tekinthetjük e két rendelkezést, minthogy további kedvezményben részesítették az átutazók meghatározott személyi körét. Ez a „privilegizált" eset azonban nem keverendő azzal össze, hogy bárki más is átutazhatott időbeli korlátozás nélkül és illetékmentesen, amennyiben csehszlovák tranzitvízumot mutatott be, továbbá a rendes vámvizsgálatnak magát alávetette.[100] Az egyezmény tehát a jogot rögzítette, de a jogosultnak azzal nem volt kötelező élnie.[101]

Az útszakasz karbantartásáról a csehszlovák államnak kellett gondoskodnia,[102] mely egy sajátos „faciendo", azaz tevőleges magatartásra kötelező eleme a szolgalomnak. E rendelkezés azért érdekes, mert a nemzetközi szolgalmak jogelvileg mind negatív természetűek, vagyis tevőleges magatartást a kötelezett államtól nem kívánnak meg. Ha azonban a fő kötelezettséget vesszük figyelembe, ami nem más, mint az áthaladás eltűrése, akkor a szolgalom negatív jellege nyomban világos lesz, az út karbantartásának kötelezettsége ehhez képest csupán kiegészítő, járulékos elem. Ennek megfelelően a passage-egyezményt az „in patiendo", azaz valamely tevékenység tűrésére kötelező szolgalmak közé sorolhatjuk be, a „non-faciendo", azaz a valamely tevékenységtől való tartózkodásra kötelező szolgalmakkal szemben.[103]

96 Passage-egyezmény, 10. cikk 2./

97 Uo. 10. cikk 3./

98 Uo. 3. cikk 3./

99 Váli Németország, Lengyelország és Danzig Szabad Város 1921-ben kötött megállapodását említi ezzel kapcsolatban, amely megkülönböztette a „privilegizált" és a „rendes" vasúti forgalmat. Az előbbi kifejezés alatt értették azokat a vonatokat, amelyeket az idegen, lengyel vagy német területen való áthaladáskor úgy tekintettek, mintha kiindulási állomásukat soha el nem hagyták volna. Váli, 110.

100 Passage-egyezmény, 3. cikk 4./

101 Ezzel függ össze az egyezmény jegyzőkönyvének legelső, első olvasatra nem könnyen értelmezhető pontja, melyben a magyar kormánybizottság elnöke kéri, hogy az aláírt egyezményben megjelölt útszakaszon átutazni kívánó személyek részére az átutazó vízumot a Csehszlovák Köztársaság budapesti követsége lehetőség szerint azonnal kiadja.

102 Passage-egyezmény, 8. cikk 2./

103 Váli nyomán ezzel a felosztással értünk egyet, mert a szolgalmak „pozitív" és „negatív" osztályozása szerintünk is fogalmi zavarhoz vezet. (Váli, 164.) „Tűrési" és „tartózkodási" szolgalmakat különböztet meg Bokorné Szegő Hanna is. Bokorné Szegő Hanna: *Nemzetközi jog.* Budapest, Aula, 2006. 152. Nehézkes és nem fejezi ki a lényeget, hogy „pozitív" a szolgalom akkor, ha az

Az útszakasz állapotából eredő károkért a kártérítési kötelezettségét Csehszlovákia kizárta,[104] és ugyanígy, habár fenntartotta a jogát, hogy „kellő időben" történő értesítés után az útvonal forgalmát esetlegesen korlátozza, az ebből kifolyólag keletkező károk megtérítését sem vállalta.[105] Amellett, hogy itt ismét utalunk az egyenlőtlen történelmi helyzetre, megemlítjük, hogy a felelősség megállapítását illetően a nemzetközi jog is két megoldást ismer: a felelősség vagy arra az államra hárul, melynek területén a kár bekövetkezett, vagy pedig arra, amelyik a szolgalom révén tényleges ellenőrzést gyakorol a terület felett.[106] Ami a személyi felelősség szabályait illeti, csehszlovák területen csak az átutazás időtartama alatt bűncselekményt elkövető személyeket lehetett letartóztatni, e személyek felelősségét a csehszlovák jog szerint kellett megállapítani.[107]

Már az egyezmény forgalomkorlátozással kapcsolatos rendelkezésénél feltűnik, hogy ott a megszövegezés szerint nem „Magyarország"-ot, hanem a „Szerződő Felet" kell értesíteni.[108] Habár nem az egyezményben, hanem annak jegyzőkönyvében rögzítették le, az osztrák kormány előtt nyitva állt a csatlakozás lehetősége, a csatlakozástól való tartózkodása esetére pedig lehetőséget biztosítottak számára a két ország kormányával való külön megegyezésre.[109] Ezzel kapcsolatban az egyezmény a „legnagyobb kedvezmény elvét"[110] is kimondja, mely szerint, ha az útvonal átmenő forgalmára „harmadik állammal" hasonló megállapodást kötne Csehszlovákia, az abban foglalt esetleg kedvezőbb feltételek automatikusan alkalmazandók a magyar viszonylatban.[111] Itt tehát az egyezmény egy kereskedelmi megállapodásokból

---

állam tűrni köteles, „negatív" pedig, ha az állam a területén valamit nem tehet meg. Ld. Nagy, 159. Ebben az értelemben csoportosít Bruhács János is. Bruhács János: *Nemzetközi jog II. Különös rész*. Budapest─Pécs, Dialóg Campus, 1999. 88. A másik megközelítés, mely szerint a „pozitív" szolgalom a jogosulté, a „negatív" pedig a kötelezetté, értelmetlen, mivel ugyanannak a jogviszonynak a jogosult és a kötelezett oldaláról való megközelítése. Kovács Péter „aktív" és „passzív" szolgalmat különböztet meg, míg az előző igazgatási jogosítványt jelent egy másik államterületen, addig az utóbbi esetén az állam a saját területén valamit nem tehet meg. A csoportosítási szempont tehát nála is a jogosult és a kötelezett. Kovács Péter: *Nemzetközi közjog.* Budapest, Osiris, 2006. 207.

104 Passage-egyezmény, 8. cikk 2./

105 Uo. 8. cikk 1./

106 Váli, 155–156.

107 Passage-egyezmény, 6. cikk 2./–3./

108 Uo. 8. cikk 1./

109 Passage-jegyzőkönyv, 3./ Ausztria csatlakozott az egyezményhez. Ld. *Jelentés a Határrendező Bizottság munkájának állásáról 1947. november hó 2-án*. MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Külügybe jelentések", 71. doboz.

110 A legnagyobb kedvezmény olyan szerződésbe foglalt megállapodás, amelynek értelmében a kereskedelmi kapcsolatban levő országok megadnak egymásnak minden olyan kedvezményt, előnyt, amelyet már megadtak egy másik országnak.

111 Passage-egyezmény, 12. cikk.

kölcsönzött elvet alkalmaz, melyet csak távolról állítunk párhuzamba azzal, hogy a nemzetközi jogi szolgalmaknak gyakran gazdasági jellege van. A halászati jogok biztosítása erre a legjobb példa.[112]

IV. A PASSAGE-EGYEZMÉNY MINT NEMZETKÖZI SZOLGALOM

Ámbár sem az egyezményben, sem pedig az előkészületei során nem találkozunk a „szolgalom" kifejezéssel,[113] az egyezmény rendelkezik a szakirodalomban a nemzetközi jogi szolgalmakra kifejtett valamennyi jellegzetességgel. Elfogadjuk a Váli Ferenc által kifejtett nézetet, mely szerint a nemzetközi jogi szolgalom az állam területi szuverenitásának[114] különös és lokalizált korlátozásaként fogalmazható meg.[115]

112 Nem érthetünk egyet Nagy Károllyal abban, hogy a halászati jogok csupán hasonlítanak a szolgalmakra, mivel úgy véljük, hibás a praedium dominans és a praedium serviens analógia alkalmazása a nemzetközi jogban. Ld. Nagy, 159.

113 Arra a tényre vonatkozóan, hogy a „szolgalom" kifejezést a nemzetközi egyezmények rendszerint kerülik, maga Váli Ferenc is egy angol szerző munkáját idézi: „Ami már most a »szolgalom« név gyakorlati elfogadását és használatát illeti, kétségtelen, hogy ennek a kifejezésnek a diplomáciai gyakorlatban rossz hangzása van. Míg az államférfiak és diplomaták sohasem fáradnak el saját államuk szuverenitását kidomborítani, a legtöbb állam diplomatája nem fogja népszerűségét kockára tenni azáltal, hogy államára valamely »szolgalmat« kirovó nemzetközi okmányt aláírjon." Váli, 72.

114 Ezzel kapcsolatban Váli Ferenc hangsúlyozza, hogy a szuverenitás a nemzetközi jog egyik legvitásabb fogalma (ld. newfoundlandi halászati ügy). A nemzetközi jogi (és nem alkotmányjogi!) szuverenitás fogalmát akként határozza meg, hogy az bármely állam szabad cselekvési köre, de csak addig, amíg valaminek a tevésétől az általános nemzetközi jog vagy külön egyezmény nem tiltja el. Váli, 10., 12., 14. és 24.

115 Mi is elutasítjuk azt a nézetet, mely szerint a nemzetközi jogban szolgalmak nem léteznek. Erre a nézőpontra az a – véleményünk szerint is hibás – megközelítés vezet, hogy a nemzetközi jogban dologi jog nincsen (és ezzel együtt abszolút szerkezetű jogviszonyok sincsenek), hiszen a nemzetközi jog nem más, mint szerződések, azaz kötelmi jellegű jogviszonyok összessége. Véleményünk szerint a nemzetközi jogi „dolgot" az államterület képezi, így ahhoz megfelelő „ingatlanjog" is tartozik. Kovács Péter – a francia szakirodalom hatása alatt – a szolgalom dologi jellegét inkább a belső, nem pedig a nemzetközi jogban hangsúlyozza. Továbbá hivatkozik arra, hogy „aligha felel[nek] meg a szuverenitás elvének" az állami főhatalom gyakorlását igen mélyen érintő szolgalmak. Így a nemzetközi szolgalmak tagadása felé tendál az álláspontja. Kovács, 207. A Dinh–Daillier–Pellet-féle könyv hibája, hogy abban nem történik meg világosan a nemzetközi szolgalmak elhatárolása: „Ténylegesen csak akkor lehet szó szolgalomról, ha az állam a saját területén bizonyos hatásköröket egy másik államnak enged át, ha ezen túlmutat, úgy már megszállásról, cesszióról vagy protektorátusról van szó." Nguyen Quoc Dinh – Patrick Daillier – Alain Pellet – Kovács Péter: *Nemzetközi közjog.* Budapest, Osiris, 2005. 239. Az újabb szakirodalomban Bokorné Szegő Hanna határozza meg a nemzetközi szolgalmat a legpontosabban: „A nemzetközi szolgalom

A passage-egyezmény a területi szuverenitást korlátozza, hiszen csehszlovák területen magyar áthaladási jogot ad, ez a jog különös, mert kétoldalú egyezmény, azaz a partikuláris nemzetközi jog szabályozza, és lokalizált is, mert a tárgya a föld meghatározott pontján fekvő, valamivel több, mint 11 km hosszú útszakasz.[116]

Az egyezmény úgy jött létre és úgy szűnt meg, ahogy azt a szakirodalom „előírja" a nemzetközi szolgalmakat illetően. A szerzők gyakran hangsúlyozzák, hogy a nemzetközi szolgalmak kialakulásának történeti háttere rendszerint az államhatár-változás, amikor is valamelyik érintett állam bizonyos, korábban már meglévő, úgynevezett szerzett jogait szerződésbe foglalják.[117] A magyar–csehszlovák megállapodás szerződéssel jött létre, amely lényegében kizárólagos formája a nemzetközi szolgalmak keletkezésének.[118] A megállapodást maga a szerződés szüntette meg, mivel abban a lejárat időpontja is rögzítve lett, még akkor is, ha hatályát további négy pótjegyzőkönyv hosszabbította meg, mivel ezekben is konkrét lejárati időpontokat tűztek ki a felek.[119] A magyar–csehszlovák esetnek azonban fontos vonása, hogy ott a jogot

---

lényege abban áll, hogy az állam területi felségjogának gyakorlását az államterület meghatározott részén különleges nemzetközi szabályok korlátozzák." Bokorné Szegő, 152. Egyetértünk Bruhács Jánossal is, különösen, mert a szolgalmak szerződéshez kötődő jellegét is kiemeli: „Lényeges az, hogy az ilyen szerződések területi hatályuk szempontjából korlátozottak legyenek, továbbá nem általános, hanem konkrét rendelkezést jelentsenek." Bruhács, 88. Malcolm N. Shaw fogalma kissé szétfolyik: „Szolgalomról akkor beszélünk, ha az egyik állam területe – egy másik állam területének javára – meghatározott korlátozás alá esik. Ezek a korlátozások in rem jogként, a területhez kötődve korlátozzák az érintett állam szuverenitását." Malcolm N. Shaw: *Nemzetközi jog.* Budapest, Osiris, 2001. 323. Kardos Gábor és Lattmann Tamás könyvében szinte elő sem kerül a nemzetközi szolgalom kérdése, arra csak nagyon röviden található utalás, és nem is az államterülettel, hanem a szuverenitással összefüggésben. E szerint az a lényege a nemzetközi szolgalomnak, hogy „az állam egy meghatározott területét egy másik állam egy meghatározott célra használja." Kardos Gábor – Lattmann Tamás (szerk.): *Nemzetközi jog.* Budapest, ELTE Eötvös, 2010. 41. Ami tehát a nemzetközi szolgalom fogalmát illeti, megállapíthatjuk, hogy azt Váli Ferencnél tömörebben és lényegre törőbben ma sem tudjuk meghatározni.

116 A területi korlátozás lehet általános is, az ilyen korlátozás azonban nem a partikuláris, hanem az általános nemzetközi jogon nyugszik. Az általános korlátozás nem feltétlenül konkrét területhez kötődik (azaz nem lokalizált, ilyen például a parti tengeren való szabad áthaladás joga), de vonatkozhat adott területre is (ekkor lokalizált, például a tengerszorosok esetében). Ld. Váli, 23–24. A nemzetközi szolgalmak természete tehát jóval bonyolultabb, minthogy pusztán a határok merevségét, elválasztó jellegét oldja. Vö. Nagy, 158.

117 Vegyük észre a rokonságot a szerzett halászati jogok védelmével: például az Egyesült Államok függetlenségét elismerő 1783. évi párizsi békeszerződés értelmében az amerikai állampolgárok továbbra is halászhattak Anglia parti tengerében. Az általunk vizsgált egyezménynek viszont az az érdekessége, hogy abban épp a területveszteséget szenvedett félnél marad a szerzett jogok érvényesítése.

118 Váli Ferenc ezen kívül említi még az elbirtoklás útján való keletkezés lehetőségét is, de a nemzetközi gyakorlatból erre ő sem tudott példát hozni. Váli, 162.

119 Váli Ferenc szerint a nemzetközi szolgalmak megszűnésének következők az esetei: a jogot elvileg biztosító szerződést felmondják, így azzal együtt megszűnik az a szerződés is, amely szabályozza

elvileg a párizsi békeszerződés biztosította Magyarországnak, a kétoldalú egyezmény lényegében csak a végrehajtás részleteit szabályozta.

Váli Ferenc úgy fogalmazott, hogy „A nemzetközi szerződések behatása a jogintézmény kialakítása tekintetében kevésbé világos. […] Sajnos előfordul a nemzetközi irodalomban, hogy a szerzők egyes szerződésekből vett szabályoknak általános érvényű erőt kívánnak kölcsönözni. […] Mindamellett egyes szerződések is rendelkezhetnek oly előnyös tulajdonságok felett, amelyek hathatósan hozzájárulhatnak valamely általános érvényű jogszabály és ezúton valamely jogintézmény kialakításához."[120] Különösen az idézett rész utolsó mondatára figyelemmel emeljük ki néhány olyan elemét a passage-egyezménynek, amelyek elgondolkodtatók lehetnek a szolgalom mint nemzetközi jogintézmény tekintetében. A nemzetközi szolgalom fogalmának lényegi eleme, hogy az mindig az állam területi szuverenitásának korlátozásával függ össze, ám emellett – nézetünk szerint – az állam személyi szuverenitásának korlátozása is megjelenik az általunk vizsgált egyezményben. Csehszlovákia a vámszervek kíséretéért illetéket fizettetett, így fel kell tennünk a kérdést, hogy a nemzetközi szolgalom lehet-e, és ha lehet, egyáltalán milyen mértékben lehet visszterhes? Ha az illetéket az út használatáért kellett volna fizetni, az egyezményt egyáltalán lehetne-e szolgalomnak tekinteni? E kételyekkel ráadásul éles ellentmondásban van, hogy az illetékfizetési kötelezettség a nemzetközi szolgalom adminisztratív jellegét csak aláhúzza.[121] Noha az in patiendo típusú szolgalmak közé soroltuk be a passage-egyezményt, ismét kiemeljük annak faciendo elemét, azaz Csehszlovákiának az út karbantartására irányuló, tevőleges kötelezettségét. Érdekes problémát vet fel ez a kötelezettség, ha átgondoljuk a szolgalmak inkább tűrésre, „nem-tevésre" irányuló természetét. Mindazonáltal nem vitatjuk azt, hogy mindig a fő kötelezettség a meghatározó a besorolásban, tehát semmiképpen sem kívánunk új kategóriát alkotni a tipizálásban.

Fejezetünk tárgyával már csak tágabb összefüggésben van, hogy általában hiányoljuk a régi és a hatályos magyar egyezmények bemutatását, vagy legalább az azokra történő utalást az összefoglaló jellegű magyar szakirodalomban.[122] Nemzetközi

---

a végrehajtás részleteit; a megszűnést külön szerződés mondja ki; a szerződésben meghatározott idő letelik vagy az abban meghatározott esemény bekövetkezik; a jogosult lemond róla; a jogosult a kérdéses területre a szuverenitását kiterjeszti; a kötelezett „clausula rebus sic stantibus"-ra hivatkozik. Váli, 162–164. A háború nem szünteti meg a szolgalmat, mivel csak az azt követő békeszerződés állítja fel az új határokat. Uo., 160.

120 Váli, 147–148.

121 Váli Ferenc kifejezésével élve, a nemzetközi szolgalom hatósági jellegére gondolunk itt, hiszen a nemzetközi szolgalom az egyik vagy mindkét állam hatóságait rendszerint külön feladatokkal terheli. Ld. Váli, 153–155.

122 Nagy Károly könyve a nemzetközi szolgalmak kapcsán mindössze a Csata–Losonc-vasútvonal esetét (1923), illetve az osztrák vonatok áthaladásával kapcsolatos megállapodásokat (1930 és

jogi oktatásuk is főleg a multilaterális, „külföldi" joganyaghoz kötődik, így nem biztos, hogy helyesek a súlypontjai. Lényeges tehát számunkra, hogy a hatályos és a régi államközi egyezményeink minél nagyobb számban és mihamarabb megjelenjenek a szakirodalomban, hiszen az ezekkel kapcsolatban felmerülő problémák egy-egy jogintézmény hazai formálása szempontjából rendkívül fontosak. Többek között a jelen fejezetnek is ez volt az egyik célja.

1980) említi meg. Nagy, 158. Kovács Péter is csak három magyar (illetve részben magyar) példára tér ki; az egyik, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia hadiflottája ellenőrizte Montenegró parti vizeit; a másik, hogy az Egyesült Államok az 1990-es évek közepétől 2004-ig használhatta a taszári katonai bázist; a harmadik, hogy a trianoni békeszerződés értelmében Magyarország részére Fiumében szabad kikötői jogokat és jugoszláv területen áthaladást kellett biztosítani. Kovács, 207–208. Bruhács János példaként szintén az osztrák vasúti szolgalmat hozza, emellett azonban kitér a Mörbisch–Siegendorf-összekötőút használatáról szóló megállapodásra. Bruhács, 89. Bokorné Szegő Hanna csak a két magyar–osztrák vasúti egyezményt hivatkozza. Bokorné Szegő, 152.

Uccarészlet

Lövensoon Leó
fióküzlete

Horváthjárfalu *Róm. kath. templom*

A RAJKAI ZSILIP KÉRDÉSE

I. A RAJKAI ZSILIP JELENTŐSÉGE ÉS HELYE A BÉKESZERZŐDÉSBEN

A rajkai zsilipet 1907-ben államköltségen építették fel azért, hogy a vízszabályozásban három szempontból is nagyon fontos szerepet lásson el. Egyrészt, hogy a nagy Duna és a Mosoni-Duna-ág övezte Szigetköz árvízvédelmét szolgálja, egyúttal védelmet biztosítva a Mosoni-Duna-ág másik oldalának. A rajkai zsilip megépítésével feleslegessé vált, hogy 40–40 km hosszú árvízvédelmi töltést kelljen kiépíteni a Mosoni-Duna-ág mindkét partján. Mindez azonban azt is jelentette, hogy ha a rajkai zsilip elzárása műszaki hiba vagy bármely más okból nem lehetséges, akkor a 40 kilométernyi nyitott területen az árvizek akadálytalanul szétterülhetnek, 102 települést – köztük Mosonmagyaróvár és Győr városait – katasztrófával fenyegetve. Másrészt a zsilipet belvízelvezetés céljából emelték, hiszen ha a Mosoni-Duna-ágat két oldalról beszorítja a töltés, az árokhálózatokból a víz kiemelésének az egyetlen módja a gépi átemelés. Töltések nélkül és a Mosoni-Duna-ág vízszintéjnek alacsonyan tartása mellett viszont biztosított a természetes esés, a közvetlen levezetés. Harmadrészt, a zsilip lehetőséget biztosított a Mosoni-Duna-ág vízi erejének kihasználására és hajózhatóvá tételére is, tudniillik a rajkai zsilip egy kamrazsilip felső főjeként épült ki, így az alsó hozzáépítésével azt hajózó csegeként[123] is használhatóvá lehetett tenni.[124]

[123] A csege „olyan műépítmény, mely hajózó csatornáknál, úgyszintén hajózásra berendezett ama folyóvizeknél, ahol a kellő vízmélységet duzzasztó művek segélyével állították elő, arra szolgál, hogy közvetítésével a vízi járművek a csatorna v. folyó egyik bögéjéből a másikba juthassanak. A C[sege] közönségesen egy falazattal körülvett medence, mely éppen elég tágas arra, hogy egy, a folyón v. csatornán közlekedni szokott hajót (v. néha több ilyet is) magába fogadhasson; és mely úgy az alsó mint felső böge felől kapukkal elzárható bejárással van ellátva. Eme kapuk (rendesen kétszárnyúak, melyeket fekvésük szerint páronként felső és alsó kapuknak hívnak) folyás ellenébe, illetőleg a felső víz felé nyílnak, úgy hogy becsukott állapotukban ennek nyomása zárva tartja őket. […]" *Pallas Nagylexikon.* – A szócikkben használt „böge" olyan medret jelent, amelyben a víz áll vagy lassan folydogál, tehát amelyben a víz megrekedt. Ld. Hoványi Lajos: A palicsi böge nevének eredetéről. *Hungarológiai közlemények,* 1997/4. 33–38.

[124] *Az Államtudományi Intézet jelentése*. Vízügy fejezet, 17–19. MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Pesti előkészítő iratok", 71. doboz. „Szeptember 24–30 között intézetünkben feldolgoztuk a gyűjtött anyagot, amiből elkészítettük a három átadásra kerülő falu »kisded monográfiáját« (amely sajnos elveszett azóta)." Jakabffy, 911. Jakabffy ezt rosszul tudta, a monográfia megtalálható a fenti jelzet alatt az MNL OL-ban. IV. mellékletének értékes fényképeit kötetünk végén közöljük mi is.

Aligha meglepő tehát, hogy a zsilip Magyarországon tartása rendkívül fontos magyar igényként fogalmazódott meg a párizsi békekonferencián, illetve, hogy ezt az igényt később a békeszerződésben is respektálták: „Magyarország átengedi Csehszlovákiának Horvátjárfalu, Oroszvár és Dunacsún községeket a jelen Szerződéshez I/A. alatt csatolt térképen megjelölt kataszteri területükkel együtt. Ennek folytán a csehszlovák határ ezen a szakaszon a következőképpen állapíttatik meg: attól a ponttól kezdve, amely Ausztriának, Magyarországnak és Csehszlovákiának 1938. évi január hó 1-jén fennállott határai között közös volt, Ausztria és Csehszlovákia között a jelenlegi magyar–osztrák határ lesz a határ addig a pontig, amely a 134. magassági ponttól délre körülbelül 500 méterre (a rajkai templomtól északnyugatra 35 kilométerre) fekszik, ez a pont lesz ezentúl az említett három állam határainak közös pontja; innen az új határ Csehszlovákia és Magyarország között keletre fordul Rajka község északi kataszteri határát követve a Duna jobb partjáig addig a pontig, amely a 128. magassági ponttól északra körülbelül 2 kilométerre (a rajkai templomtól keletre 3,5 kilométerre) fekszik s amely pontnál az új határ csatlakozik a Duna hajózási fővonalában az 1938. évi január hó 1-jén fennállott csehszlovák–magyar határhoz; a Rajka község határán belül fekvő zsilip és visszaeresztő csatorna magyar területen maradnak.[125] A fent leírt határok a jelen Szerződés I. számú mellékletét alkotó I. és I/A. jelű térképeken láthatók."[126]

A térképbe azonban tévesen rajzolták be a határvonalat, az a dunacsúni védőgáttól a visszaeresztő csatorna déli oldalán haladt, a rajkai zsilip eme fontos tartozékát Csehszlovákiának juttatva. A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottságban heves vita lobbant fel emiatt; a felek érvelésében a nemzetközi szerződés értelmezésének módszereit vizsgáljuk meg az alábbiakban.[127]

II. HOL LEGYEN AZ ORSZÁGHATÁR?

A tárcaközi határrendező bizottság határkijelölő albizottságának tagjai 1947. október 2-án a Belügyminisztériumban eligazító ülést tartottak,[128] ez az ülés volt az, amelyen

[125] Párizsi békeszerződés, 1. cikk 4. c).

[126] Uo. 1. cikk 5.

[127] E fejezetben tehát nem a Nemzetközi Bíróság 1950. július 18-án, a békeszerződések értelmezése ügyében kifejtett véleményével foglalkozunk, melyet szélesebb körben említ tankönyvi irodalmunk: Malcolm N. Shaw: *Nemzetközi jog.* Budapest, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., 2008. 761–762. és Bokorné Szegő, 82.

[128] *Jegyzőkönyv a tárcaközi határrendező bizottság határkijelölő albizottságának folyó évi [1947.] október hó 2.-án a magyar belügyminisztériumban tartott üléséről.* MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Pesti előkészítő iratok", 71. doboz. Ld. a 72. dobozban is 140.261/10–1947. szám alatt.

megfogalmazódott a magyar tárgyalási stratégia. Eszerint legelőször Rajka 1938. január elsejei, tehát az első bécsi döntést megelőző kataszteri határához kell ragaszkodni,[129] mellyel Magyarországon marad Rajka teljes kataszteri területe, beleértve a Gutor-sziget egészét is.[130] Amennyiben ezt az álláspontot nem lehetne sikerrel képviselni, akkor Rajka község Trianon előtti, 1918. évi kataszteri határában kell megállapodni. Ezzel ugyan Magyarország a Gutor-sziget nagy részét elveszíti,[131] de a rajkai zsilip visszaeresztő csatornáját még mindig az ország területén lehet tartani. Ha így sem lehetne megállapodni, a magyar küldöttség azzal fog „fenyegetni", hogy az ügyet a nagyhatalmak elé terjeszti.[132] Ha megegyezés még így sem jönne létre, nem marad más, mint a magyar küldöttség biztosítékot kérjen, hogy Csehszlovákia a vízállás szabad alakulását semmilyen módon sem fogja gátolni, illetve a medret karbantartja vagy annak a magyar hatóságok általi karbantartásához hozzájárul a Mosoni-Duna-ág hozzá kerülő részében, addig is, amíg e kérdéseket a két ország nem rendezi nemzetközi egyezményben.

Említettük már, hogy a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság Pozsonyban a legelső ülését 1947. október 11-én tartotta meg,[133] amelyen Ivan Horváth, a csehszlovák küldöttség elnöke bejelentette, hogy kormánya úgy határozott, hogy október 15-én reggel öt órakor átveszi a békeszerződés által Csehszlovákiának ítélt területet. Ez a bejelentés az abban foglalt igen rövid határidő miatt a magyar küldöttséget

[129] Mivel „Az 1938. évi november hó 2-án kelt bécsi választottbírósági határozat rendelkezései semmiseknek és érvényteleneknek jelentetnek ki." Párizsi békeszerződés, 1. cikk 4. a).

[130] Pedig egy valószínűleg korábbi – sajnos keltezetlen – minisztertanácsi előterjesztésben még felmerült az is, hogy a tárgyalások során Magyarország részére a Gutor-sziget 60 kataszteri hold kiterjedésű csücskének az 1,3 kilométer hosszú Duna-ág mederrel és az ellentétes parton fekvő, körülbelül 30 méter széles vontatóúttal együtt történő átengedését lehetne kérni, és ezért Csehszlovákiának más, megfelelő nagyságú csereterületet lehetne felajánlani. *Minisztertanácsi előterjesztés Horvátjárfalu, Oroszvár és Dunacsun községek átcsatolásával kapcsolatban*. MNL OL XIX–J–1–a, 11.873/1947. M.E. III. szám, 94. doboz.

[131] A nagy Duna túlsó partján fekvő Gutor község már 1919-ben Csehszlovákiához került át, így a nagy Dunán átnyúló, magyar területen maradt községrészét a '20-as években Rajka kataszteri határához csatolták. Tehát Rajka 1938-as kataszteri területe nagyobb volt az 1918-asnál. Továbbá itt említjük meg, hogy Gutor (ma: Hamuliakovo) község „ú"-val való írása is elterjedt. Németül Gutern a község neve.

[132] A párizsi békeszerződés 39. és 40. cikke szerint. A magyar küldöttség mindezt csak fenyegetésnek szánta, az 1947. október 21-én kelt minisztertanácsi előterjesztésből világos, hogy ez a „megoldás" nem volt kívánatos sem Magyarország, sem Csehszlovákia számára. Talán azért, mert a nagyhatalmi döntés újabb, kompromisszumos határt húzott volna meg, mely valójában nem szolgálta volna egyik fél érdekét sem. *Előterjesztés a Minisztertanácshoz!* MNL OL XIX–J–1–a (Külügyminisztérium Békeelőkészítő Osztály, 1945–1951), 94. doboz.

[133] Jk. 1947. okt. 11.

meglepetésként érte,[134] és Kiss Roland[135], a magyar küldöttség elnöke az ezzel kapcsolatos vita során megkérdezte, hogy a csehszlovák delegáció a három település kataszteri határával azonos határvonalat elismeri-e? Kérdésére Ivan Horváth közölte, hogy ez a magyar értelmezés félreértésen alapul szerinte, mert Magyarországnak nemcsak a három községet kell átadni, hanem körülbelül 5 km^2 nagyságban Rajka község egy részét is. A békeszerződés csak általánosságban veszi alapul a kataszteri határt, amíg nem alkalmaz eltérő földrajzi meghatározást. Egyébként is, nézete szerint, a térképet kell irányadónak tekinteni. Szondy Viktor a magyar küldöttség nevében nyomban reagált erre, miszerint épp az ellenkezőjét bizonyítják a nemzetközi precedensek: ha ellentét van a térkép és a szöveg között, irányadó csak a szöveg lehet. Ráadásul a békekonferenciának is az volt az intenciója, hogy Rajka község egész területét, mivel ott van a zsilip, Magyarországon hagyja.[136] Szondy Viktor érvelésében ne csak a klasszikus, szöveget előtérbe helyező nemzetközi jogi szabályt vegyük észre, hanem azt is, hogy vizsgálja a célt, amit a jogalkotók maguk elé tűztek. Ez megfelel a szerződés teleologikus értelmezésének (interpretatio teleologica).[137]

[134] Pedig: „A terület átvétele f. évi október hó 15.-ére van megállapítva." *A csehszlovák kormány közlése a csehszlovák határmegállapító bizottság kiküldése tárgyában.* A Csehszlovák Köztársaság Követségének szóbeli jegyzéke, 931/D/47. okt. 2. MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 140.254/1947. szám, 72. doboz.

[135] „Rolandunk szociális érzésére jellemző eset volt, amikor a szállodából az átellenben levő »Slovan« étterembe voltunk menendők, esős, novemberi napon, a Carlton bejáratánál odaszólt titkárának, Karcsaynak: »Sándor, légy szíves szólni a sofőrnek, jöjjön ide a kocsival, mert nem szeretnék átázott cipővel a vendéglőbe menni«. Karcsay megjegyezte, a sofőr lefeküdt már, kiújult a sárgasága. Kiss Rolandunk ennek ellenére ragaszkodott ahhoz, hogy őt autóval vigyék a kb. 50 méteres úton. Mi többiek persze gyalogosan áztathattuk meg I. osztályú államtitkári cipőinket." Jakabffy, 915–916.

[136] „Szondy Viktor bácsiban sikerült Kiss Roland tökéletes ellentétét megismerni. Életkoránál öregebbre aszalódott, szerény modorú fáradt ember, akin meglátszott, hogy nehezen élte át a háborús éveket. Elhanyagolt külseje a professzorság tökéletes karikatúrája. Mindig nehéz, oposszumprémes bundájába burkolózott, szivarjának hamuja, parázsdarabokat tartalmazva lyukakat égetett az amúgyis kopott öltözetébe. A nemzetközi jog tudományában, elsősorban az államok közti szerződéseknek a megfogalmazásában memóriája tökéletesen működött; viszont a tárgyalások során figyelme elkalandozott, sőt szunyókált is eközben (Szundibácsinak hívtuk). Előfordult, hogy dünnyögő hangon hozzászólt az előtte szóló érveléséhez, mondandója azonban sehogy sem »passzolt« az előzményekhez. A jó szlovák kollégák – akik igencsak méltányolták Viktor bácsi jogtudósi képességeit – elnéző mosollyal válaszoltak, és a helyes mederbe terelték a tárgyalás folyamát." Jakabffy, 916.

[137] Létezik olyan megközelítés is, mely a célvizsgálatot történeti értelmezésnek tekinti: Földi András – Hamza Gábor: *A római jog története és institúciói.* Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996. 73. Kötetünkben Nagy Károly terminológiáját használjuk. Nagy, 379–383. Nézetével szemben a teleologikus értelmezést nem a logikai értelmezés részeként vesszük figyelembe, hiszen míg a teleologikus értelmezés során a jogalkotó célját vizsgáljuk meg („miért"), addig a logikai értelmezéskor a szöveg nyelvtani értelmén túl, de még mindig a szövegen belül keressük az összefüggéseket

Az ülés megszakadt, a Határrendező Bizottság által kiküldött albizottság a helyszínt másnap meglátogatta.[138]

Habár a helyszínen magyar részről a vízügyi érvek ismét elhangzottak, azokat a csehszlovák fél a Határrendező Bizottság október 13-i ülésen nem tartotta megalapozottnak. Nézete szerint ugyanis a Mosoni-Duna a Fő-Dunán levő hordaléki zátony miatt feltöltődik, és ezt a feltöltődést bárminemű technikai beavatkozással, állandó jelleggel lehetetlen meggátolni. A hordalékzátony a zsilip felett már akkora, hogy a Mosoni-Dunát legalább az alacsony vízszabályozás magasságáig elzárja. A zsilip feletti Mosoni-Duna kotrása pedig oly mértékű állandó költségeket igényelne, amelyek lehetővé tennék azt a kedvezőbb megoldást, hogy a zsilip alatt folyó Mosoni-Dunának az ellátását olyan ághoz kapcsolnák, amely nem töltődik fel. Válaszában a magyar küldöttség leszögezte, hogy a vízjogi kérdéseket pusztán azért ismertette, hogy rámutasson, mi vezette a párizsi békekonferenciát, hogy a határvonal Rajka község északi kataszteri határát kövesse. A magyar álláspontban itt már nemcsak az interpretatio teleologicát érjük tetten, hanem megjelenik mellette az ítélt dolog (res iudicata) klasszikus eljárásjogi elve: a vízügyi szempontokat a párizsi békekonferencia már mérlegelte, tehát szükségtelen újra döntést hozni e kérdésekben. A magyar fél továbbá kifejtette, hogy a szerződésnek nincs olyan rendelkezése, amely Magyarországot arra kötelezné, hogy a három község kataszteri területén kívül más község kataszteri határába eső területet is átengedjen. A szerződés már elve számolt azzal az eshetőséggel, hogy a térképi berajzolások a szöveg rendelkezéseitől eltérhetnek, és éppen e hibák kiküszöbölése végett tette a Határrendező Bizottság feladatává, hogy az új határ pontos vonalrészleteit a helyszínen állapítsa meg. A logikai értelmezés (interpretatio logica) módszerével találkozunk ezen a helyen, hiszen a szerződést értelmező fél itt elsősorban nem célt, hanem okozati összefüggést keres. A csehszlovák küldöttség azonban ügyesen fordította ezt az érvet Magyarországgal szembe: Határrendező Bizottság létesítésének semmi értelme sem lett volna, ha az új határ a kataszteri határoktól sehol sem térne el. Viszont – nézetünk szerint – a csehszlovák érvelésnek azon része nem tekinthető helyesnek, amelyben a békeszerződés-

(„azért-mert"). Egyetértünk azonban Nagy Károllyal abban, hogy a szöveg valódi értelmétől nem lehet eltérni célvizsgálattal, a jogalkotói célnak és a szövegnek szükségszerűen összefüggésben kell lennie egymással. A szerződések jogáról szóló bécsi egyezmény a teleologikus értelmezésről így rendelkezik: „A szerződést […] tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni." *1987. évi 12. törvényerejű rendelet a szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt szerződés kihirdetéséről,* 31. cikk 1.

[138] Az albizottság magyar tagjai Szondy Viktor rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, Hazay István pénzügyminisztériumi miniszteri osztályfőnök, Zalányi Andor földművelésügyi minisztériumi miniszteri tanácsos, Czebe Jenő vezérkari alezredes, Bogárdi János a Vízrajzi Intézet igazgatója és Jakabffy Imre kartográfus voltak.

ben foglalt távolsági adatokat mechanikusan ismétli meg, hiszen azok ott csak körülbelüli értékekként szerepelnek. Továbbá az az állítása sem helyes, hogy a békeszerződés szerint Magyarország átengedi a térképeken jelölt területet, mivel a szöveg akként szól, hogy ezek a területek a térképeken „láthatók", illetve vannak „megjelölve".[139] Az álláspontok megmerevedtek, Kiss Roland nyomatékosan közölte: „A magyar delegáció […] meg van győződve arról, hogy amennyiben a csehszlovák hatósági közegek Horvátjárfalu, Oroszvár és Dunacsún községeket a csehszlovák kormány eltökélése szerint egyoldalú intézkedéssel birtokba vennék, – bizottsági átadás nélkül és anélkül, hogy a Határrendező Bizottság a d./ alpont szerint munkáját befejezte volna, tehát az új határ pontos vonalrészleteit kijelölte volna – ezt a tényt magyar részről a békeszerződés vonatkozó rendelkezései megsértésének tekintenék. Amennyiben pedig Rajka község 1938. évi január hó 1-jén fennállott északi kataszteri határát átlépnék, ezt a tényt a magyar állami szuverenitás megsértésének tekintenék."[140] Október 14-én Ivan Horváth bejelentette, hogy Csehszlovákia a következő nap csak a három községet veszi át kataszteri területükkel együtt, a vitatott területet nem.[141]

Miután a három település átadása rendben megtörtént, az október 16-i ülésen Kiss Roland ismét felvetette a vitás terület kérdését. Megkérdezte, hogy a csehszlovák küldöttség a birtokba vett területeken túlmenő területek igényléséhez ragaszkodik-e, és ha igen, ennek a további igénylésnek a határvonalát is jelölje meg.[142] Ivan Horváth a következő napon ingerült választ adott, miszerint a csehszlovák delegáció már nyolc napja tartja fenn ugyanazt az álláspontot, ami a békeszerződéshez csatolt térképből tűnik ki, és amely a békeszerződés szövegével azonos.[143] Figyeljük meg, hogy a csehszlovák álláspont mennyire nem koherens, míg az október 11-i, első ülésen

[139] Ismét nem idézzük a szerződésszöveget, ld. a fejezet első részét és a 125. és a 126. számú jegyzeteket.

[140] Jk. 1947. okt. 13. I. számú melléklet: *Jelentés az új magyar csehszlovák határterület tanulmányozására X. 12.-én kiszállt magyar szakértői bizottság helyszíni szemléjéről.* II. számú melléklet: *A csehszlovák–magyar határrendezési Bizottság 1947. október 11-én tartott ülésének határozata alapján kiküldött csehszlovák albizottságnak jelentése.* III. számú melléklet: *A magyar delegáció deklarációja.* IV. számú melléklet: *Csehszlovák válasz a magyar delegáció elnökének 1947. október 13.-án 13.[40]-kor tett nyilatkozatára.*

[141] Jk. 1947. okt. 14.

[142] *Jegyzőkönyv amely felvétetett a magyar csehszlovák határ rendező bizottság 1947 október hó 16.-án d.e. 10 órakor tartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1947. okt. 16.) Kiss Roland a magyar delegáció meghatalmazását csak ekkor, már a három település átadását követően mutatta be.

[143] *Jegyzőkönyv amely felvétetett a magyar–csehszlovák Határrendező Bizottság 1947. október 17.-én d.e. 10 órakor tartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1947. okt. 17.) Az alább idézett szövegrész a I. számú mellékletben. „Október 15–17. Unalmas értekezletek mintegy hat órán keresztül, jegyzőkönyvi szövegviták, apró kifogások. Az volt a benyomásom, hogy mind a két delegáció csupán a felemelt napidíjak miatt kakaskodik, néha késő éjjelig." Jakabffy, 914.

a térkép elsőbbségét hirdette, addig október 17-én már tagadta, hogy a térkép és a szöveg között eltérés lenne. A vitás terület kérdését nem véletlenül feszegette Kiss Roland, úgy tűnt, hogy a határkitűzést és a vitás területtel kapcsolatos politikai kérdést a csehszlovák küldöttség összemossa: „Amennyiben a csehszlovák delegáció a magyar delegációnak azt az előzékenységét, hogy már a határok végleges megállapítására irányuló tárgyalások bejezése előtt kirendelte a maga műszaki szakembereit a nem vitás vonalrész helyszíni kitűzésére, arra használná fel, hogy a helyzetet a végleges határok megállapítása tekintetében elhomályosítsa, – a magyar delegáció kénytelen volna kormányának megfontolásra ajánlani, nem kellene-e a teljes határvonal végleges megállapításáig felfüggeszteni a magyar műszaki közegek közreműködését a nem vitás vonalszakaszon is?" Azaz a csehszlovák fél tudtára adta, hogy a műszaki szakemberek kirendelése magyar részről nem tekinthető igényről való lemondásnak. A békeszerződés értelmezését ugyanis – és ennek megfelelően a határnak térképen való megjelölését is – a Határrendező Bizottság feladatának tekinti. Nagyon fontos gondolatnak tartjuk ezt, melyben világosan kifejeződik a Határrendező Bizottság szerepe, olyannyira, hogy e fejezet koncepciójához is ez adta az ötletet, hogy a nemzetközi szerződés értelmezésének módszereit épp a Határrendező Bizottság jegyzőkönyvi anyagában kutassuk fel. A csehszlovák fél október 18-án úgy magyarázta álláspontját, hogy két vonalat gondolt kijelölni a vitás terület kapcsán, egyrészt, amely a magyar delegáció szerint, másrészt, amely a csehszlovák delegáció nézete szerint képezné az új országhatárt. Még történeti távlatból is furcsa, mekkora költség- és munkatöbblettel járt volna ez a megoldás. Arra a kérésre pedig, hogy a csehszlovák delegáció jelölje meg a térképen azt a vonalat, ameddig kiterjednek a területi igényei, azt a választ adta, hogy nem tehet mást, mint rámutat arra a határvonalra, mely a békeszerződéshez csatolt térképen van. Az új határ berajzolása a magyar delegáció feladata.[144]

A magyar küldöttség ekkor életbe léptette a „B-tervet", a Minisztertanácstól felhatalmazását kérte, hogy engedményeket tehessen a régi gutor-rajkai kataszteri határ és a határügyi tárgyalások idején fennálló rajkai kataszteri határ között fekvő terület

[144] *Jegyzőkönyv mely felvétetett a magyar–csehszlovák Határrendező Bizottság 1947. évi október hó 18.-án d.e. 10.[30] órakor tartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1947. okt. 18.) Ez a jegyzőkönyv az általunk hivatkozott sorozatból hiányzik, viszont megvannak a mellékletei. Ld. IV. számú melléklet: *Csehszlovák álláspont a határ kérdésben 1947. október 18.-án.* Maga a jegyzőkönyv itt található: XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 140.362/1947. szám, „A magyar–csehszlovák Határrendező Bizottság Jegyzőkönyveinek megküldése", 72. doboz. „Október 18. Este a szállodával átellenben, a Nemzeti Színházban díszelőadás a mi tiszteletünkre. A díszpáholyból a csehszlovák delegáció elnökének, Horváth Ivánnak hirtelenszőke felesége társaságában untam végig Nedbal cseh zeneszerző népi tárgyú balettjét." Jakabffy, 914.

tekintetében.[145] Az október 22-i ülésen[146] ismét hangsúlyozta, hogy a térkép a szöveggel nyilvánvaló ellentétben van, mert a térkép nem veszi figyelembe, hogy merre vonul Rajka északi kataszteri határa, így a visszaeresztő csatornát Csehszlovákiának hagyja. A nemzetközi jogban és a nemzetközi gyakorlatban elfogadott értelmezési szabályok szerint, amennyiben a térkép és a szöveg között eltérés mutatkozik, a szöveget kell irányadónak tekinteni. Ezt az elvet fogadta el a trianoni békeszerződés is,[147] amely arra való tekintettel, hogy a párizsi békeszerződés nem tartalmaz más értelmezési szabályt, irányadó a jelen esetben is. Fejezetünkben törekszünk arra, hogy az ülések során újból és újból feltűnő ugyanazon érveket ne ismételjük folyamatosan, itt azonban a szöveg elsőbbségét rögzítő értelmezési szabály újbóli említésének nyomós oka van: a magyar fél azt immár a korábbi békeszerződésre való tekintettel hivatkozza, azaz már a nemzetközi jog rendszerében, azonos féllel kötött, azonos jellegű szerződésben keresi a megoldásokat (interpretatio systematica),[148] a szöveg elsőbbségét nem pusztán értelmezési alapelvként hivatkozza. A magyar küldöttség a tévedést arra vezette vissza, hogy elavult, csehszlovák nyomású 1:75.000-es katonai térképet használtak a határmegállapító bizottságok Párizsban, amely nem tüntette fel mindenütt világosan a kataszteri határokat. A térkép alapján téves távolsági adatok kerültek a szövegbe: Rajka község kataszteri határa a 128. magassági ponttól északra a Dunát még körülbelül sem két kilométerre éri el, és csak 3,12 km-re van a rajkai templomtól légvonalban számított pont a békeszerződés szövege szerinti 3,5 km-rel szemben.[149] Ráadásul az eredeti térképlapokon a 128-as magassági pont sem volt rögzítve, pusztán a párizsi békeszerződéshez csatolt térképen jelöltek meg a kérdéses területen sok 128. magassági pont közül egyet. Jól látható tehát az, hogy a magyar küldöttség megvizsgálta az előkészítő anyagokat

[145] *Előterjesztés a Minisztertanácshoz!* Ld. a 132. jegyzetet.

[146] *Jegyzőkönyv amely felvétetett a magyar–csehszlovák határrendező bizottság 1947. október 22.-én délelőtt 10^{30}-kor tartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1947. okt. 22.) I. számú melléklet: *Csehszlovák delegációnak a határkérdésben október hó 18-án közölt nyilatkozatára a magyar delegáció az alábbiakat állapítja meg.* II. számú melléklet: *A Csehszlovák delegáció nyilatkozata az új országhatár végleges megállapítása tárgyában.* Az I. melléklet 2. oldala hiányzik, de egy másik helyről sikerült pótolni: MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Határ-kérdés", 71. doboz. „Október 21–22. Tárgyalási szalmacséplés." Jakabffy, 914.

[147] „A jelen Szerződésben leírt határoknak megállapított részei a jelen Szerződéshez mellékelt 1:1,000.000 léptékű térképen meg vannak jelölve. Abban az esetben, ha a szöveg és a térkép közt eltérés mutatkozik, a szöveg lesz az irányadó." Trianoni békeszerződés, 28. cikk.

[148] „A szövegösszefüggés mellett figyelembe kell venni […] a nemzetközi jognak a részes felek viszonyában alkalmazható bármely idevonatkozó szabályát." Bécsi egyezmény a szerződések jogáról, 31. cikk 3. c).

[149] Ezt a 380 méternyi eltérést, bár Magyarországot hátrányosan érintette, a magyar küldöttség már az október 13-i ülésen „tárgyilagosan" tudomásul vette.

(travaux preparatoires / preparatory work), így érvelésében a történeti értelmezés (interpretatio historica)[150] is helyet kap. A Határrendező Bizottság szerepét most abban látta, hogy a szöveg szerinti kataszteri határok pontos fekvését megállapítsa, azaz a békeszerződést szövegének nyelvtani értelme szerinti, megállapító értelmezéssel ellássa. Hangsúlyozta, hogy a békeszerződés szövege sehol sem utal arra, hogy bárhol is Rajka északi kataszteri határától eltérően kellene meghúzni a határvonalat, és hogy a három településen kívül egy negyedik község kataszteri területéből is át kellene engedni Csehszlovákiának. Ami pedig a természetes határra irányuló csehszlovák igényt illeti, a magyar küldöttség kifejtette, hogy ilyen az Ipolyság–Sátoraljaújhely szakaszon sincs; a kataszteri határvonalon húzódó nyiladék alig valamivel szűkebb, mint a Csehszlovákia által kívánt határ nyiladéka, és azt bármikor szélesebbre lehet növelni, bár a magyar küldöttség bízik abban, hogy a két állam közötti jó viszony szükségtelenné fogja tenni, hogy katonai szempontokból vont határokkal kelljen egymástól elzárkózni. A visszaeresztő csatorna hasonló jellegű folytatása a töltéstől északra lévő árok volna, és nem a gát, amelynek vízügyi szempontok miatt is, amely oldalt védi, azon kell maradnia. A töltés ezen a szakaszon a rajkai zsilip tartozéka. Végül a magyar küldöttség érthetetlennek tartotta, hogy a térkép tévedése alapján Rajka községből is területet igényel Csehszlovákia, hogy így az ott élő mintegy nyolccsaládnyi magyar lakosságot a felségterülete alá vonja, és egyben Rajka község egységes községi gazdálkodási rendszerét is megbontsa. A vízügyi és a gazdasági szempontok tehát a kataszteri határok mellett szólnak. A Csehszlovák álláspontal szemben, inkább csak megnehezíti a csempészet megakadályozását és a határőrizetet, ha a rajkai lakosok mint kettősbirtokosok állandóan a Gutor-szigetre, mint csehszlovák területre járnának át birtokuk művelésére.

A csehszlovák küldöttség álláspontját még aznap kifejtette, mely szerint a magyar javaslat nem alkalmas országhatárnak, mert nehezen őrizhető és áttekinthetetlen. A békeszerződésnek az volt a célja, hogy természetes határt állapítson meg (interpretatio teleologica).[151] Ámbár a csehszlovák küldöttség elismerte, hogy a békekon-

[150] „Igénybe lehet venni az értelmezés kiegészítő eszközeit – ideértve a szerződést előkészítő munkálatokat és megkötésének körülményeit is – annak érdekében, hogy a 31. Cikk alkalmazása folytán kapott értelem megerősítést nyerjen, vagy hogy az értelem megállapítható legyen abban az esetben, ha a 31. Cikk szerinti értelmezés […] félreérthető vagy homályos értelemhez, vagy olyan eredményre vezetett, amely nyilvánvalóan képtelen vagy ésszerűtlen." Bécsi egyezmény a szerződések jogáról, 32. cikk.

[151] Azt a nézetét, hogy a határőrzés biztosítása, a csempészés megakadályozása és a terep áttekinthetősége szempontjából a békeszerződésben kijelölt határ célszerűen lett megállapítva, a csehszlovák küldöttség már az október 13-i ülésen hangoztatta. Arra hivatkozott, hogy természetes határ és könnyen ellenőrizhető vízi akadály a csatorna, ezzel szemben az erdőn át vezető határ a csempészek részére és az illegális határátlépésre jó alkalom volna.

ferencia nem volt elégségesen tájékoztatva arról, hogy hol van a kataszteri határ helye, azt állította, hogy a békeszerződés pontos távolságokat jelöl meg. Véleménye szerint ezek a kimérések kijavíthatók a határrendezésnél jelentéktelen mértékben, a magyar delegáció kívánsága szerint azonban a békeszerződésben foglalt 2 km távolság 5 km felé emelkedne, amely különbség már nem jelentéktelen, hanem a békeszerződéssel ellentétes. A magyar delegáció a 128. magassági pontot tévesen azonosította, mert csak az a 128. magassági pont jöhet számításba, amely a békeszerződéshez csatolt térképen jelölve van. A békeszerződés magyarázatánál irányadó az orosz és az angol szöveg;[152] a magyar delegáció azon állítása, hogy a békeszerződés szerint Magyarországnak marad a zsilip és a levezető csatorna, a rossz magyar fordításból ered. Az orosz szöveg szerint Magyarországon marad a „водослив", az angol szöveg szerint a „spillway", melyek nem fedik a magyar „visszavezető csatorna" kifejezést. „Водослив" és „spillway" kifejezések alatt csak azt a csatornát értették a békekonferencián, amelyen a zsilip áll, mert azt a vízi utat, amelyet Magyarország ilyen címen igényel, nem lehet soha „csatornának" nevezni, miután az a rendes folyóág. A csehszlovák érvelésnek talán a legérdekesebb része ez, melyben nemcsak a szöveg nyelvtani értelmezése (interpretatio grammatica)[153] jelenik meg, hanem rámutat arra is, hogy még az sem világos a szerződés szövegét és a földrajzi helyeket összevetve, hogy a „visszavezető csatorna" voltaképpen csatornát vagy rendes folyóágat fed-e.[154] A csehszlovák küldöttség végül kifejtette, hogy nézete szerint a békeszerződés nem akart a kataszteri határhoz ragaszkodni egy értéktelen, ártéri területen (interpretatio logica)[155], és pont azért, mert a vitás terület ártéri és gazdaságilag értéktelen, nem jöhet számításba a kettősbirtokosok kérdése sem. Viszont Csehszlovákia a lehető legnagyobb mértékben hozzá fog járulni a vízügyi kérdések rendezéséhez. A gazdasági szempontok tehát nem győzték meg a csehszlovák felet, sőt kijelentette, hogy a vitás terület nemcsak Rajka kataszteri határának, hanem Gutor község kataszteri területének is része. Ezzel világossá vált, hogy Csehszlovákia nem fogja elismerni az 1938-as kataszteri határt, tehát ha a kataszteri határnak sikerül is

[152] Párizsi békeszerződés, 42. cikk. Vö. Bécsi egyezmény a szerződések jogáról, 33. cikk.

[153] „A szerződést jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésükben szokásos értelme szerint […] kell értelmezni." „Valamely kifejezésnek különleges értelmet kell adni, ha megállapítható, hogy a részes feleknek ez volt a szándékuk." Bécsi egyezmény a szerződések jogáról, 31. cikk 1. és 4.

[154] Ld. ezzel kapcsolatban a fejezet végén az egykorú magyar térképmellékletet, amely szintén „Császárligeti Dunaág"-at tüntet fel. MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 71. doboz.

[155] Azért nem interpretatio teleologica-nak tekintjük ezt, mert nézetünk szerint itt elsősorban nem a jogalkotói cél, hanem az ok-okozati összefüggés jelenik meg. A kataszteri határok „azért" nem érdekesek, „mert" a területnek ártéri a jellege.

érvényt szerezni, azt csak az 1918-as helyzetnek megfelelően lehet megállapítani. A tárgyalások azonban még mindig nem tartottak itt.[156]

A következő tárgyalási napoknak a határkérdés nem volt napirendi pontja, a magyar küldöttség erőt gyűjtött egy végső próbálkozásra. Így csak bő egy héttel később, az október 30-i ülésen[157] került felolvasásra nyilatkozata, mely szerint kizárólag Rajka kataszteri határát hajlandó elismerni végleges magyar–csehszlovák határvonalnak, még annak ellenére is, hogy annak terepponti megjelölései nem egyeznek a szövegben leírtakkal. A békekonferencián ugyanis épp akörül folyt döntő vita, hogy miként vonható olyan határ a két állam között, mely a zsilipet és az ahhoz tartozó visszaeresztő csatornát magyar területen hagyja. Amikor a békekonferencián felmerült az a terv, hogy a határ a térképbe berajzolt vonal legyen, a magyar delegáció 1946. október 2-án kelt levelében nyomban tiltakozott az ellen, és olyan rendelkezés felvételét kérte, amely Magyarországon hagyja a rajkai zsilipet és azt a medret, amely a kis Dunát (a Mosoni-Duna-ágat) a nagy Dunával köti össze. Ilyen előzmények után került be a békeszerződésbe az a fordulat, amely kifejezetten Magyarország megnyugtatása végett kimondja, hogy a zsilip és az ahhoz tartozó visszaeresztő csatorna (passe-déversoir, spillway, водослив) Magyarország területén marad (interpretatio historica). Levezető csatorna minden zsiliphez tartozik, mivel a zsilip elzárása esetén a vizet a zsilipkapu elől el kell vezetni. A francia „passe-déversoir" kifejezés ezt az oldalra való elvezetést, elfordítást fejezi ki, amelyet teljesen fed az angol „spillway" és az orosz „kiöntő" (водослив) szó is. A Larousse szótár szerint a „dé-

156 „A csehszlovák delegáció vezetője dr. Horváth Iván meghatalmazott miniszter a szlovák nemzeti bizottság alelnöke ülésen kívül folytatott megbeszélések során ismételten kijelentette, hogy ő és vezetése alatt álló delegáció hajlandó lenne bizonyos méltányos engedményekre, de vegyük figyelembe a belpolitikai viszonyaikat. Ő ugyanis kommunista pártállású, és ha engedményeket tesz a csehszlovákiai, közelebbről a szlovákiai jobboldali reakciós pártok[nak], amelyek igen jelentékeny erőt képviselnek Szlovákiában, azonnal azzal a váddal illetnék a csehszlovák delegációt, hogy kedveznek a magyaroknak, ebből agitátivumot csinálnának a csehszlovák baloldal ellen, hogy a közvélemény előtt ezzel is kompromitálják őket.

Elmondta, hogy a jobboldalnak ilyen kompromitáló törekvése jelentékeny visszhangra számíthat Csehszlovákiában, mert a szlovák nép még nem esett át a történelmi fejlődésnek azon a fázisán, amelyen a magyar nemzet már túljutott az elmúlt 67-es korszak folyamán. A szlovák nemzet most éli át történelmi fejlődésének azt a fázisát, amelyet a legtúlzóbb sovinizmus jellemez. Ez magyarázza meg azt a merevséget, amelyet a legméltányolandóbb magyar igényekkel szemben tapasztalnunk kell. Kérte, hogy ezeket a szempontokat vegyük figyelembe tárgyalásaink során és igényeink kielégítésénél.

Budapest, 1947. évi november hó 6.-án"

Pótlás a Határrendező Bizottság jelentéséhez. MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Külügybe jelentések", 71. doboz.

157 Jk. 1947. okt. 30. I. számú melléklet: *A Magyar delegáció nyilatkozata az új országhatár végleges megállapítása tárgyában.*

versement” „action de déverser les eaux d’un canal”-t jelent, azaz olyan tevékenységet, melynek célja a víznek valamely csatornából való elvezetése. A rajkai zsilipnél ezt a feladatot a Császárligeti csatorna látja el, amely a kis Dunát a nagy Dunával köti össze. Az interpretatio grammatica iskolapéldáját láthatjuk a fentiekben: a magyar küldöttség a „déversement” szó jelentését a Larousse szótárban kereste meg. Vegyük észre azt is, hogy a magyar fél a francia nyelvből indult ki, ehhez képest a „hiteles” angol és orosz szöveget csak másodlagosnak tekinti. A magyar küldöttség továbbá hangsúlyozta, hogy amennyiben a zsilip alatti medret kellene érteni a „csatorna” szó alatt, akkor a békeszerződésben teljesen felesleges volna a külön megjelölés és kifejezés használta. Ugyanígy, ha a térképbe berajzolt határvonal lett volna a békeszerződés alkotóinak intenciója, akkor a szövegrész is kifejezetten leírta volna, hogy a kataszteri határ és a dunacsúni Duna-ág találkozásától a határ a továbbiakban – a kataszteri határtól eltérve – a visszaeresztő csatorna mentén halad. Így nem kellett volna nehezen megállapítható távolságokkal körülírni azt a pontot, ahol a határ a Duna vonalával találkozik. Az interpretatio logica szép példája ez, amely nem jogalkotói célt keres, hanem a szövegen belül vizsgálja az okozati, „azért-mert” összefüggéseket. A magyar küldöttség felhívta a figyelmet arra is, hogy a békeszerződés szövegében természetes határokra utalás sehol sincs, a szöveg csak kataszteri határt említ. Magyarország természetesen kötelezettséget vállal arra, hogy saját területén végzett erdőirtással épp oly szélességben áttekinthetővé tesz bármely határvonalat, mint amilyen széles nyiladék a dunacsúni gáttól északra húzódó árok, illetve a visszaeresztő csatorna mentén van. A magyar küldöttség rámutatott, hogy egy mérési hiba lehetett az, ami tévedést okozott. A régi rajkai kataszteri határnak a Dunával való találkozási pontját egy 128-as háromszögelési pontig mérték vissza, de amikor ennek a szövegben rögzített határvonalnak megtörtént a térképbe való berajzolása, egy másik 128-as magassági ponttól mérték fel a távolságokat. Így a berajzoláskor olyan határvonal keletkezett, amely a kataszteri határokkal egyáltalán nem egyezett, és a rajkai visszaeresztő csatornát is elmetszette. Ezt a következtetést a magyar küldöttség onnan vonta le, hogy egy olyan 128-as magassági pont minden régi osztrák–magyar, magyar és csehszlovák 75.000-es térképen fel van tüntetve, amelytől a Gutor és Rajka község közti Trianon előtti kataszteri határnak a Dunával való találkozási pontja a békeszerződés szövegében leírt távolságnak körülbelül megfelel, ez a háromszögelési pont egyedül csak a békeszerződés mellékletét képző térképlapon nem szerepel. Végül a magyar küldöttség jelezte, hogy a kérdéses terület vitathatatlanul Rajka kataszteri területének része.

Miután a fenti érvelést felolvasta Kiss Roland, Ivan Horváth közölte, hogy csak később kíván válaszolni a nyilatkozatra. Ez a válasz azonban elmaradt, mert időközben megváltozott a csehszlovák álláspont Prágában. Méghozzá egy ebéd alatt. Mivel

Kiss Roland is tapasztalta, hogy a tárgyalások tapodtat sem haladnak – részben a csehszlovák küldöttség nem teljes körű felhatalmazása miatt –, azt javasolta, hogy mindkét delegáció elnöke lépjen érintkezésbe Clementis külügyi államtitkárral Prágában. Ivan Horváth intézkedett, így Kiss Roland és Szondy Viktor már október 27-én találkozni tudott Clementissel, aki többedmagával fogadta őket. Délután Clementis meghívta őket ebédre, amelyen ugyan Ivan Horváth is részt vett, Clementis azonban az ebéd során lehetővé tette, hogy Kiss Roland négyszemközt beszélhessen vele. Ennek nyomán Kiss Roland a „külügybe" jelentette, hogy a csehszlovák álláspont akként foglalható össze, hogy a csehszlovákok kitartanak amellett, hogy a magyar államvagyon minden részletében kárpótlás nélkül szálljon át a csehszlovák államra az átengedett területen, amennyiben tehát a magyar fél pénzügyi kérdésekben engedményeket tesz, úgy ők együtt fognak működni a többi kérdés méltányos rendezésében. Gentlemen's agreement[158] jött létre.[159]

Így a Határrendező Bizottság december 11-i ülésén[160] Kiss Roland bejelentette – hivatkozva Ivan Horváthtal való előzetes egyeztetésére –, hogy a két delegáció megállapodásra jutott a vitás terület kérdésében: az új magyar–csehszlovák országhatár az új magyar–csehszlovák–osztrák hármas határponttól keletre, egészen a Duna főfolyásáig az 1918. évi rajkai északi kataszteri határ mentén vezet. A két küldöttség a térképen[161] megjelölte a határvonalat, majd azt a Zárójegyzőkönyvhöz csatolta. Továbbá megállapodott abban, hogy a békeszerződés ekkénti értelmezését mindkét ország

158 Nem formaszerű, írásba nem foglalt, az adott szóra épülő, hallgatólagos államközi megegyezés. Az „úriember megállapodást" általában nem szokás nemzetközi szerződésnek tekinteni, mivel az nem az államokat, hanem csupán az abban résztvevő politikusokat köti, és csak addig, amíg funkciójukat betöltik. Nagy, 344. Mindezt csak aláhúzza, hogy a pénzügyi igényekről nem mondott le Kiss Roland, a Zárójegyzőkönyvbe pusztán annyi került, hogy a két küldöttségnek e kérdésben nem sikerült megállapodnia. Nem veszett el tehát a lehetősége annak, hogy a pénzügyeket később más magyar–csehszlovák vegyes bizottság tárgyalhassa.

159 *Jelentés a Határrendező Bizottság munkájának állásáról 1947. november hó 2-án.* MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Külügybe jelentések", 71. doboz. Fokozatosan puhult fel a csehszlovák fél álláspontja, Kiss Roland október 24-én kelt jelentésében világosan látható ennek az egyik lépcsőfoka. Kiss Roland megemlíti, hogy Ivan Horváthtal tárgyaláson kívül folytatott személyes megbeszéléseiből azt feltételezi, hogy a csehszlovákok hajlandók lennének a térképi vonaltól valamennyire eltérni, de nem tovább, mint a levezetőcsatorna északi partjáig. Jól látható az is, hogy mennyire meghatározó szerepet játszottak a folyosói, informális kommunikáció csatornái. Ld. *Határrendező Bizottság munkájának állása 1947. október 24.-én.* Uo.

160 *Jegyzőkönyv amely felvétetett a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság 1947. évi december hó 11.-én d.e. 10 órakor tartott tárgyalásáról.* (A továbbiakban: Jk. 1947. dec. 11.) A tárgyalások novemberben szüneteltek, de nem szakadtak meg, azokat az iratanyag rendezése és a határozatok előkészítése végett függesztették fel.

161 E térkép a kötet függelékében megtekinthető.

kormánya a Szovjetunióval közölni fogja. A december 13-i ülésen[162] elvégezték a határon az utolsó simításokat is: mivel az előző napi helyszíni szemlén[163] megállapították, hogy a kataszteri határ közvetlenül a Duna főfolyásánál „S" alakban húzódik, mindkét küldöttség hozzájárult ahhoz, hogy ezt a vonalat a határmérnökök kiegyenlíthetik.

III. KÖVETKEZTETÉSEK

Mindenekelőtt pontosítanunk kell azt, hogy nem a rajkai zsilip hovatartozásán volt a vita, hanem azon, hogy magyar vagy csehszlovák oldalra kerüljön-e az ahhoz tartozó Császárligeti csatorna. A fejezet címébe egyrészt azért vettük fel a rajkai zsilipet, mert a korabeli sajtó is így interpretálta az eseményeket,[164] másrészt, mint a zsilip tartozéka, attól elválaszthatatlan volt a csatorna sorsa.

A rajkai zsilip kapcsán nem kerülhető meg a kérdés: a párizsi békeszerződés idézett szakaszának értelmezésére voltaképpen miért volt szükség? Azért, mert az értelmezés szükségessége a szövegbe bele volt kódolva, részben tudatosan, hiszen kimondta, hogy az új határ pontos vonalrészleteinek a kijelölése a Határrendező Bizottság feladata.[165] E kódolás viszont részben nem volt tudatos, hiszen csak a szerződés értelmezésekor lett világos, hogy a szöveg a földrajzi helyek megjelölését illetően nem pontos, illetve, hogy a térkép a szövegnek nyilvánvalóan ellentmond. Ezek után aligha lehet furcsa, hogy a Határrendező Bizottság jegyzőkönyveiben felvonul a szerződésértelmezés módszereinek színes sora.

A magyar küldöttség a „déversement" szó jelentését a Larousse szótárban kereste meg (interpretatio grammatica); azzal érvelt, hogy ha a zsilip alatti medret kellene érteni a „csatorna" szó alatt, akkor nem használna két különböző kifejezést a szöveg (interpretatio logica); utalt arra, hogy már a békeszerződés megszövegezése idején levélben tiltakozott a térkép szerinti határrendezés ellen (interpretatio historica); a szöveg elsőbbségét illetően hivatkozott a magyar–csehszlovák határt korábban megállapító trianoni békeszerződésre (interpretatio systematica); és már a kezdet kezdetén figyelmeztetett, hogy a békekonferenciának is az volt a törekvése, hogy

[162] *Jegyzőkönyv amely felvétetett a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság 1947. december hó 13.-án délelőtt 10 órakor tartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1947. dec. 13.)

[163] „December 12. Reggel 9-kor a két delegáció a gutor-szigeti kataszteri határ helyszíni bejárásához indult, ezt a feladatot délig elvégezvén, átrándultunk közösen a rajkai kocsmába, ahol bőségesen megvendégeltek szlovák kollégáink; a jó magyar boroktól viszont ők alaposan eláztak. Este visszatértünk Pozsonyba." Jakabffy, 916.

[164] *Győri Munkás,* III. évfolyam, 291. szám (1947. dec. 23.)

[165] Párizsi békeszerződés, 1. cikk 4. d).

Rajka község egésze – mivel ott van a zsilip – továbbra is magyar területen legyen (interpretatio teleologica).[166]

Nem kerülhetjük meg azt a kényes kérdést sem, hogy a szerződésértelmezés eredménye mi lett? A Határrendező Bizottság feladata az lett volna, hogy a szöveg pontos értelmét megállapítsa. Megállapító értelmezésnek azonban nem lehetett helye, hiszen a visszaeresztő csatorna Magyarországon hagyása mellett a szövegben foglalt távolsági adatok nem érvényesülnek még körülbelül sem, ha viszont a távolsági adatok teljesülnek, akkor a visszaeresztő csatorna – a másik szövegrésszel szemben – nem marad magyar területen. A szöveg értelmét tehát csak kiterjeszteni vagy megszorítani lehetett. A második világháborút követő egyenlőtlen történelmi helyzetben a békeszerződés kiterjesztő értelmezése következett be:[167] a magyar küldöttség csak úgy tudta megvédeni az általa képviselt érdeket, hogy Csehszlovákia a három községen túl a Gutor-sziget nagyobb részét is megszerezte, holott a békeszerződés azt még csak nem is nevesítette. Tehát a magyar félnek Rajka község 1938. január elsején fennálló északi kataszteri határából engednie kellett.[168] Épp ellentétes eredményre jutunk azonban, ha megközelítésünknek

166 Az uzuális (gyakorlati) értelmezés értelemszerűen nem jelenik meg, hiszen épp az volt a kérdés, hogy a szerződést a gyakorlatban hogyan hajtsák végre. Vö. Bécsi egyezmény a szerződések jogáról, 31. cikk 3. a) és b). A fentiekben Nagy Károly nyomán csoportosítjuk így a nemzetközi szerződés értelmezésének módszereit, de hasonló felsorolást ad Bruhács János is. Nagy, 381–382. Bruhács János: *Nemzetközi jog I. Általános rész*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 1998. 120. Más szerzők – mint Malcolm N. Shaw vagy Bokorné Szegő Hanna – inkább szerződésértelmezési megközelítésekben gondolkodnak: az objektív megközelítés a használt szavak értelmezése, a szubjektív megközelítés a felek eredeti szándékának kutatása, a teleológiai megközelítés pedig a szerződés tárgyának és céljának vizsgálata felfogásukban. Shaw, 759. Bokorné Szegő, 80–81. Hasonló álláspontot vannak a „francia" tankönyv szerzői is: míg a „felek szándéka szerinti" és a „szöveg szerinti" értelmezési iskola a voluntaristáké, addig a „szerződés tárgya és célja szerinti" teleológiai iskola az objektivistáké nézetük szerint. Nguyen Quoc Dinh – Patrick Daillier – Alain Pellet – Kovács Péter: *Nemzetközi közjog*. Budapest, Osiris, 1998. 135.

167 Ma – Bruhács János szerint – a nemzetközi jogban a magszorító értelmezés alkalmazását kell főszabálynak tekinteni, mivel az állami szuverenitás tiszteletben tartásának elvéből logikusan ez következik. Bruhács, 133.

168 „Megdöbbenve halljuk, hogy Rajka község kataszteri határához tartozó Gutorszigetet a csehszlovákok kapják meg. Ezen terület a trianoni békeszerződéskor került a község kataszteri határához, kárpótlásul a Duna másik felén lévő ingatlanainkért. Kérve kérjük Miniszterelnök Urat, hasson oda a magyar kormány, hogy Gutor Gutorsziget [így!] kevés, de színmagyar lakosságával magyar terület maradhasson. Kettőszáznegyven telepes család az itt levő ősmagyar családokkal együtt kéri, hogy ne vegyék el erdeinket, rétjeinket, melyek a Rajkához tartozó Gutorszigeten vannak. Maradhasson ez a terület magyar. Rajka község lakossága és telepes gazdái nevében a Magyar Kommunista, Szociáldemokrata és Nemzeti Parasztpárt, Kisgazdapárt rajkai szervezeteinek vezetősége. Takács Mihály, Kom. Párt titkára, Janzso József, Szocdem. titkár, Horváth Dezső, Parasztpárt elnöke, Lázits Nándor, Kisgazda-párti titkár." *Rajka község távirati panasza Gutorsziget elcsatolása tárgyában*. Bojta Béla miniszterelnökségi államtitkár előterjesztése a külügyminiszternek (1947. okt. 29.) MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 12.738/947. M.E. III. szám, 72. doboz.

nem a békeszerződés szövege, hanem az ahhoz csatolt térkép a kiindulási pontja. A magyar küldöttség a térképen meghúzott vonalat sikeresen kijjebb tolta, a térkép értelmét ezzel megszorítva. Ebből a szemszögből nyilatkozott a sajtónak Kiss Roland is, miszerint a magyar küldöttség eredetileg Csehszlovákiának ítélt területeket a tárgyalások során vitássá tudott tenni.[169] E megközelítéssel nem értünk egyet, mert a térkép pusztán grafikai jelek összessége, ahol még az is kérdéses, hogy a szerződésértelmezés ismertetett módszerei egyáltalán érvényesíthetők-e. Másrészt megismételjük mi is: ha a szöveg és a térkép között ellentmondás van, a szöveg az irányadó a nemzetközi közjog szerint.

Mindazonáltal nem kárhoztatjuk a magyar küldöttséget, hogy – a békeszerződés szövege ellenére – Rajka község 1938. január elsején fennálló kataszteri határából engedményt tett. A vesztes háború után a magyar küldöttség nemcsak nagyon nehéz történelmi helyzetben védekezett, hanem legalább annyira nehéz jogi környezetben. A térképpel szemben a szöveg elsőbbségét hirdette, csakhogy érdekét a szöveg sem szolgálta teljesen, az számára legfeljebb csak előnyösebb lehetett. Világosan utal erre a magyar küldöttség október 30-án felolvasott nyilatkozata, mely szerint kizárólag Rajka kataszteri határát hajlandó elismerni végleges magyar–csehszlovák határvonalnak, még annak ellenére is, hogy annak terepponti megjelölései nem egyeznek a szövegben leírtakkal. A szöveg a 128-as magassági pontot közelebbről nem határozta meg, hogy az a térképpel szemben is az érvelés támpontja legyen; hogy Rajka község hányadik évi kataszteri határáról van szó, arra csak következtetni lehetett; és még az is vitatható volt, hogy a „visszaeresztő csatorna" kifejezés valójában egy csatornát vagy egy Duna-ágat fed-e. 1947-ben azonban még nem lehetett releváns kérdés, hogy lényeges tény tekintetében történt-e a tévedés[170] (error essentialis), illetve – mivel a békekonferencián csehszlovák térképet használtak – azt menthette-e volna a magyar fél (error iustus et probabilis). Ezt csak 22 évvel később fogalmazta meg érvénytelenségi okként a szerződések jogáról szóló bécsi egyezmény.[171] A magyar

---

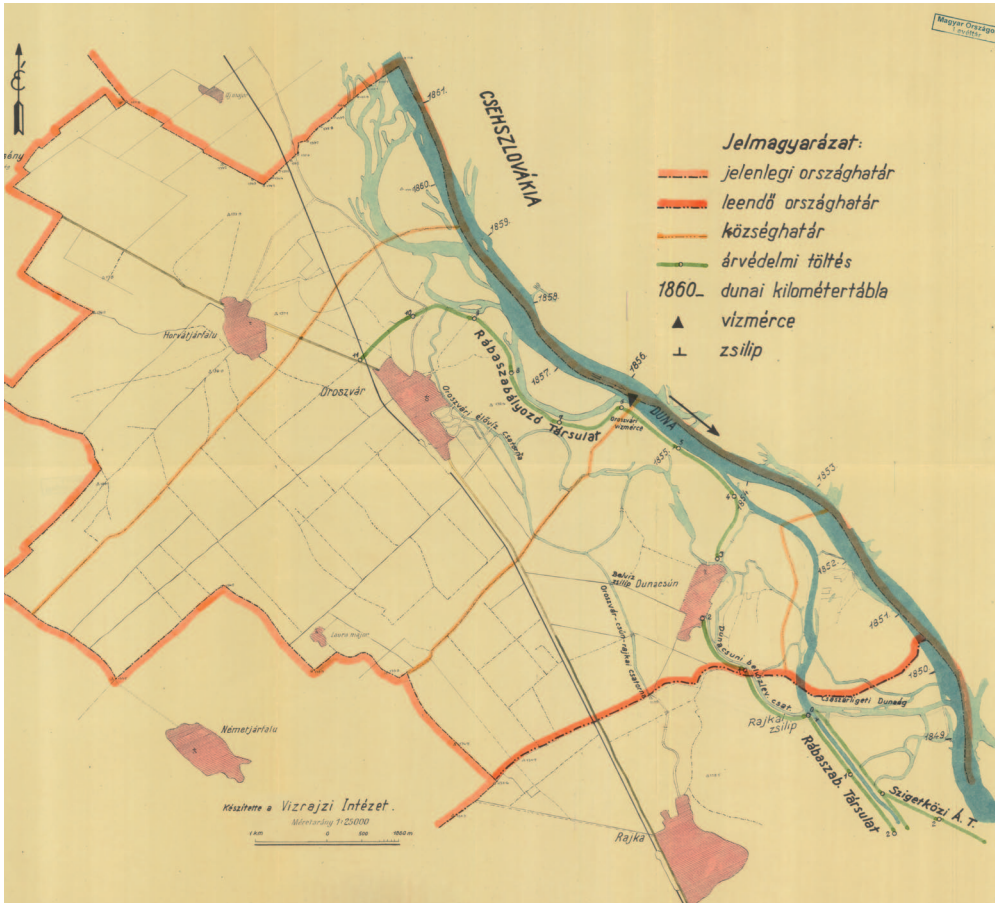
169 *Nyilatkozat a Világosság részére a rajkai határrendezés ügyében*. (Budapest, 1947. dec. 23.) MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Sajtó", 71. doboz.

170 Tévedés: az egyik szerződő félnek fontos kérdésben a valóság szempontjából hamis képzetei vannak, de ennek nem a másik fél magatartása az oka. Nagy, 370.

171 Ld. 48. cikk. Jellegében hasonló eset az Amerikai Egyesült Államok függetlenségét elismerő 1783. évi brit-amerikai szerződésben merült fel, mely az Egyesült Államok és az akkor még brit fennhatóság alatt álló Kanada közötti határt húzta meg. A tárgyaló felek képviselői a határvonalat egy hegység tetején jelölték ki, később azonban kiderült, hogy az általuk kijelölt hely nem hegygerinc, hanem egy széles fennsík, melyen természetes határt nem lehet kialakítani. Nagy, 370. Tévedéssel kapcsolatban Bruhács János az Egyesült Államok és Kanada határán lévő Szent Kereszt-folyó, illetve az Argentína és Chile közötti vízválasztó esetét hozza. Bruhács, 122. A legtöbbet hivatkozott eset azonban Thaiföld és Kambodzsa „Preah Viheari templom"-ügye a tankönyvi irodalomban. Többek között: Bokorné Szegő, 74. és Dinh–Daillier–Pellet–Kovács, 110.

küldöttségnek tehát elvitathatatlan érdeme, hogy a Császárligeti csatornát sikerült megtartania magyar területen.

Végül rá kell mutatnunk arra, hogy a vízügyi szempontok mennyire meghatározók voltak, épp ezért tett meg mindent a magyar küldöttség, hogy a rajkai zsiliphez tartozó visszaeresztő csatornát Magyarországon tartsa. Százkét település árvízvédelme és belvízmentesítése múlott azon, hogy a rajkai zsilip megfelelő működése mennyire biztosított. Hagyományosan vizekben gazdag országként tekintünk hazánkra, mégis, a vízjog – különösen a határvizeinkre vonatkozó egyezmények és a szomszédjogok – elhanyagolt területe a magyar nemzetközi jog oktatásnak. Hallgatóinknak tehát ne csak a nemzetközi szerződés értelmezése kapcsán utaljunk a fejezetben ismertetett esetre, hanem a vízjog oktatása kapcsán is említsük meg, hogy még a párizsi békekonferencia is méltányolta a vesztes árvíz és belvíz elleni védekezési jogát, melynek a magyar küldöttség, ha nehézségek árán is, de érvényt szerzett.

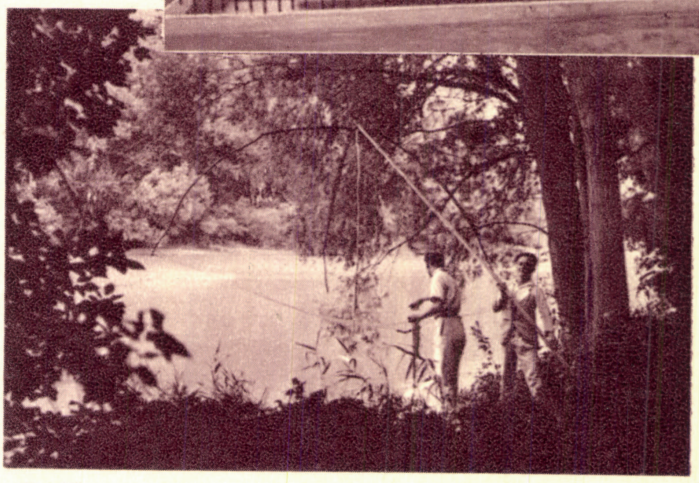

Zsilip

Hősök emlékműve

Rajka

Dunai részlet, Ördögsziget

AZ „EMBERI ÉS POLGÁRI JOGOK” ÉRTELMEZÉSE

I. BEVEZETŐ

Mindenekelőtt a fejezet címe szorul rövid magyarázatra: honnan származik „az emberi és polgári jogok” fordulat, amelyben a „polgári jog” a mai magánjogi természetére tekintettel már meglehetősen furcsán hat? A párizsi békeszerződés használta az elcsatolt három község lakosságával összefüggésben ezt a fordulatot, amelynek a pontos szövegkörnyezetét lentebb, teljes terjedelemben idézni fogjuk. Fejezetünkben azt vizsgáljuk meg, hogy a békeszerződés e fordulatát milyen tartalommal töltötték meg a felek. Vajon az állampolgárság, az anyanyelvű oktatás vagy a társadalombiztosításhoz való jog az „emberi és polgári jogok teljességének” része volt-e? Felfoghatók-e az emberi jogok valamely állam belügyének? A formálódó ENSZ emberi jogi nyilatkozat már hivatkozási alapként szerepelt-e? A tárgyalások felvázolása során többek között ezeket a kérdéseket járjuk körbe.

II. TÁRGYALÁSI CÉLOK ÉS STRATÉGIÁK

A párizsi békeszerződés az elcsatolt három község lakosságának sorsára nézve kifejezetten rendelkezett, sőt annak rendezésére kétféle lehetőséget is kilátásba helyezett: „Arra az esetre, ha az átengedett terület lakosságának Magyarországba telepítésére vonatkozólag Magyarország és Csehszlovákia kétoldalú egyezményt nem kötnének, Csehszlovákia biztosítja az említett lakosságnak az emberi és polgári jogok teljességét. A lakosságcsere tárgyában 1946. évi február hó 27-én kelt csehszlovák–magyar Egyezményben kikötött összes biztosítékok és kedvezmények alkalmazást nyernek azokra a személyekre, akik a Csehszlovákiának átengedett területet önként elhagyják.”[172] A békeszerződés idézett részének tehát feltételes volt a hatálya: az „emberi és polgári jogok teljességét” abban az esetben kellett biztosítania Csehszlovákiának, ha az átengedett terület lakosságának áttelepítésére vonatkozóan nem jönne létre megállapodás Magyarországgal.[173]

[172] Párizsi békeszerződés, 1. cikk 4. e).

[173] A feltételes hatályra Nagy Károly kézikönyve az 1921. február 19-én kötött francia–lengyel politikai egyezményt hozza példának. Míg azonban ott egy másik egyezmény megkötésétől függött az alapegyezmény hatálya, az általunk vizsgált esetben épp egy másik egyezmény meg nem kötése volt a feltétele a békeszerződés idézett része alkalmazásának. Vö. Nagy, 392.

A tárcaközi határrendező bizottság második számú albizottsága – amelynek az volt a feladata, hogy elfogadható megállapodást készítsen elő az elcsatolandó terület lakosságára nézve Csehszlovákiával – 1947. október 2-án ülést tartott a Külügyminisztériumban, hogy a magyar célokat és tárgyalási stratégiát meghatározza.[174] Az albizottság abból indult ki, hogy az elcsatolásra kerülő három község lakosságának túlnyomó része horvát, illetve Oroszváron élt 1200 mentesített sváb is. A háborút követően e nemzetiségek magyarnak vallották magukat, hogy a kitelepítés miatt ne kelljen elhagyni otthonaikat.[175] Mindazonáltal a térségben volt két zárt magyar telep is, az egyik a Horvátjárfalu melletti Fácánkert-major (120 lélek), a másik pedig a Dunacsún-major (100 lélek), ahol újtelepesek kezdtek földet művelni. A beérkezett alispáni jelentés szerint a tanítókon, a vasutasokon és a közigazgatási tisztviselőkön kívül csak hét család kívánt Magyarországra áttelepülni.[176] Ebből az albizottság azt a következtetést vonta le, hogy a tárgyalások során elkerülendő az egész lakosság áttelepítésére irányuló egyezmény kötése. Így viszont életbe lép a békeszerződés azon szakasza, amely szerint az emberi és polgári jogok teljességét biztosítania kell Csehszlovákiának. Az albizottság azonban úgy látta, hogy e tekintetben nem sok jót

[174] *A pozsonyi hídfő kérdésében alakított bizottság második albizottsága által 1947. október 2.-án tartott ülés jegyzőkönyve.* MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 140.257/1947. szám, 72. doboz. – *Jelentése dr. Szondy Viktor rendkívüli követ és meghatalmazott miniszternek, mint a Magyar Határmegállapító Bizottság 2. albizottsága elnökének.* (Budapest, 1947. okt. 4.) In: *A pozsonyi hídfő átadásával kapcsolatban alakított határmegállapító bizottság részére adandó utasítások.* MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 140.260/1947. szám, 72. doboz.

[175] 1941-ben a három község összlakosságának száma és a nemzetiségek aránya a következő volt:

1941	Összlakosság (fő)	Magyar (%)	Német (%)	Szlovák (%)	Horvát (%)	Egyéb (%)
Dunacsún	782	33,0	18,9	–	*47,8*	0,3
Horvátjárfalu	889	28,0	17,7	0,3	*53,9*	0,1
Oroszvár	1708	24,4	*73,6*	0,4	1,3	0,2

Az Államtudományi Intézet jelentése. Népesség, 2. MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Pesti előkészítő iratok", 71. doboz.

[176] Mivel az újgazdák ott kívántak maradni, az albizottság felhívta a földművelésügyi miniszter képviselőjének a figyelmét arra, hogy az újonnan földhöz jutottaknak a telekkönyvi végzéseket még a terület átengedése előtt igazolásként ki kell kézbesíteni. *Feljegyzés a Külügyminisztériumban 1947. október 2.-án a II. számú albizottság által tartott értekezletről.* A feljegyzést Varjas László miniszteri osztálytanácsos készítette. MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Pesti előkészítő iratok", 71. doboz. „Horvátjárfalun, a volt uradalmi cselédeket – mind magyarok – megkérdeztük, nem akarnak-e az ország belsejébe, a Dunántúlra áttelepülni, mert félő, hogy a szlovákiai magyarüldözés őket is érinteni fogja. Hümmögtek, köszörülték a torkukat, végül is kibökték: jól érzik itt magukat. Majd »törzsfőnökük« bevallotta, hogy hónapok óta csempészetből élnek, éspedig jól. »Áruraktáruk« ni, amott, az a nagy szalmakazal. Ezt a mesterséget kívánják űzni továbbra is: jó nekik itt a három ország szögletében. Dohány, szesz, élelmiszer a főbb exportcikkük az odaátról idehozott cipők s egyéb iparcikkek ellenében. Ha mindenáron segíteni akarunk rajtuk, akkor adjunk nekik minél több dohányt – termelői áron." Jakabffy, 912. Vö. az Előszó első soraival.

várhat: ismert volt előtte a szlovákiai magyarság „minden emberi jogoktól való megfosztottsága". Ráadásul Csehszlovákia megszegte a magyar közvélemény előtt rendkívül népszerűtlen lakosságcsere-egyezményt is: az ingóságok, az állatok Magyarországra hozatalát megakadályozta, az ingatlanokért a kártalanítást nem fizette ki.

Figyelembe véve, hogy meglehetősen tágnak tűnt a békeszerződésbe foglalt „emberi és polgári jogok" fogalma is, az albizottság arra az álláspontra helyezkedett, hogy Csehszlovákiával e fogalom tartalmára nézve kell megállapodást kötni. Tisztában volt azonban vele, hogy az ehhez vezető út meglehetősen rögös lesz, hiszen ahogy Magyarországnak sem kötelező áttelepítésre vonatkozó megállapodást kötnie, úgy Csehszlovákiát sem lehet az „emberi és polgári jogok" tartalmát konkretizáló megállapodásra kényszeríteni a békeszerződés értelmében. Így az albizottság azt a stratégiát ajánlotta, hogy előbb tájékoztatást kell kérni, hogy mi az, amit Csehszlovákia az „emberi és polgári jogok teljessége" címén a visszamaradó lakosságnak nyújtana. Aztán taktikai megfontolás tárgya lehet, hogy milyen mértékben feszegethető az emberi jogok biztosítása terén a magyar nyelv használatának és a magyar nyelvű iskoláztatás kérdése. Az albizottság helyesen vélte, hogy Csehszlovákia valószínűleg óvatos lesz, nehogy a magyarság jogállását illetően a pozsonyi hídfővel precedenst teremtsen. Mindazonáltal leszögezte: még más téren tett engedmények árán is meg kell kísérelni, hogy Csehszlovákia elismerje, hogy „a polgári jogok biztosítása alatt a visszamaradó lakosság részére az állampolgárság és a gazdasági egyenlőség biztosítását is érteni kell".

Tehát már a tárgyalást előkészítő iratokból világossá válik a békeszerződés idézett fordulatának magyar értelmezése, amely az állampolgársághoz való jogban, a gazdasági egyenlőségben és a kisebbségi jogok garantálásában foglalható össze. Ám mindezek közül legfeljebb csak az állampolgársági jog biztosítása tűnt biztosnak, legalábbis az átengedett terület lakossága részére még feltétlenül biztosítani kívánták a csehszlovák állampolgárságot a csehszlovák szónokok a békekonferencián elhangzott felszólalásaikban.[177] Így az albizottság azt ajánlotta, hogy a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság magyar küldöttsége a hídfő lakosságának általános kényszer-áttelepítésére irányuló esetleges csehszlovák javaslat elől kitérve inkább az önként kitelepülés részletes szabályozását ajánlja, a visszamaradó lakosság részére pedig tegyen kísérletet a csehszlovák állampolgárság biztosítására. Az önkéntes kitelepülés rendezésénél pedig törekedjen arra, hogy az ingatlanokért a kitelepülők azonnali, tényleges és teljes kártalanítást kapjanak.[178]

[177] Interpretatio historica. Ld. Bécsi egyezmény a szerződések jogáról, 32. cikk.

[178] A területet „önként" elhagyókkal a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság Zárójegyzőkönyvéhez tartozó II. Pótjegyzőkönyv foglalkozik, ennek a következő fejezetben mutatjuk be a rendelkezéseit.

Öt nappal később, október 7-én a Külügyminisztérium Politikai Osztálya nagyrészt az albizottság nézetét osztotta: a három község lakosságának kényszerű kitelepítése magyar részről nem hozható szóba, ha pedig csehszlovák részről merülne fel ilyen javaslat, azt a magyar küldöttség határozottan utasítsa vissza. Ugyanakkor hangsúlyozta, hogy nem a csehszlovák bizottságtól kell megkérdezni azt, hogy mi értendő az „emberi és polgári jogok teljessége" alatt. Irányadó ugyanis az ENSZ Emberi Jogok Osztályának a kiáltványa, amely Csehszlovákiára is kötelező mint ENSZ tagra. Világosan látható tehát, hogy az említett ENSZ dokumentum már hivatkozási alap volt a magyar tárgyalás-előkészítés során. A Politikai Osztály utasításba adta azt is, hogy a köztisztviselőknek és a tanítóknak a terület elcsatolásakor Magyarországra történő együttes áttelepülését meg kell akadályozni, mivel „[…] a népet nem lehet vezetők és tanítók nélkül otthagyni". Az eltávozó lakosság ügyében a költözési költségek fedezésének kérdését fel kell vetni, továbbá hogy az így elhagyott ingatlanokért a kártalanítást azonnal és a lakosságcsere egyezménytől függetlenül fizessék ki.[179]

Hogy az elérni kívánt csehszlovák cél a magyar érdekkel épp ellentétes lesz, az már felmerült az említett albizottsági ülésen: „Nincs kizárva annak a lehetősége, hogy csehszlovák részről ragaszkodni fognak kényszer áttelepítésre irányuló egyezmény kötésre, hogy ez által az egész lakosságot eltávolíthassák és helyükbe a számukra nagy politikai fontossággal bíró területre államhűségi szempontból teljesen megbízható szlovákiai lakosságot telepíthessenek." Az albizottság helyesen feltételezte ezt. A csehszlovák alkotmányozó nemzetgyűlés már 1947. október 14-én – amikor még magyar kézen volt a három település – meghozta a három község inkorporálásról szóló, úgynevezett 172-es törvényt.[180] Ez kiterjesztette a csehszlovák jogszabályokat a csak másnap átvett területre, közöttük olyanokét, amelyek Csehszlovákia magyar nemzetiségű lakosságát elemi jogaitól, így állampolgárságától, vagyonától, normális életvitelétől fosztották meg, illetve amelyek nyomán anya-

[179] *A pozsonyi hídfő átadásával kapcsolatban alakított határmegállapító bizottság részére adandó utasítások*. MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 140.260/1947. szám, 72. doboz. Később, már a határrendező bizottsági ülések alatt fogalmazódott meg, hogy a magyar lakosság eltávolítása „külpolitikánk szempontjából veszélyes". Ez ugyanis olyan tárgyalásokat vetített előre, amely könnyen a Külügyminiszterek Tanácsa elé kerülhetett volna a békeszerződés értelmében (5. cikk), másrészt a rajkai zsilip és visszaeresztő csatornájának igénylését (1. cikk, c) is hátrányosan befolyásolta volna az egyre fokozódó viták hevében. *Feljegyzés,* 1947. nov. 7. MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Külügybe jelentések", 71. doboz.

[180] „2. §. A szerzett területre kiterjed mindazon jogszabályok hatálya, amelyhez ezen terület az 1. § értelmében [Csehszlovákiához] csatoltatik. A jelzett körzetre vonatkozó törvényhatóságok, hatóságok és közigazgatási szervek hatásköre kiterjed egyúttal a szerzett területre is. 3. § /1/ A Csehszlovák Köztársaság tulajdonába kerül a szerzett területen minden államvagyon." Az idézett rész, illetve a törvény teljes szövegének magyar nyelvű fordítása: MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Lakosság és Állampolgárság", 71. doboz.

nyelvének használata is korlátozva lett. Pedig az említett területet illetően a határrendező bizottsági tárgyalások még épphogy csak megkezdődtek.[181] Továbbá a Külügyminisztérium beszerzett egy telepítés végrehajtására vonatkozó dokumentumot is, amely teljesen világossá tette, amit a csehszlovák politika el kíván érni: „[A három községbe] idetelepítésre kerülő személyek kiválogatásánál úgy kell eljárni, hogy azok feltétlenül szlovák eredetűek és tisztán szlovák járásokból valók legyenek és emellett előny nyújtandó az ellenállási mozgalmi szövetségek tagjainak".[182]

III. KÉT ELŐZETES MEGÁLLAPODÁS

Említettük már, hogy meglehetősen kellemetlen helyzetbe hozta a magyar felet, amikor Ivan Horváth, a Határrendező Bizottság csehszlovák küldöttségének az elnöke a legelső ülésen bejelentette, hogy 1947. október 15-én Csehszlovákia birtokba veszi a békeszerződés által neki adott területet.[183] Így a Kiss Roland[184] vezette magyar küldöttségnek nem volt más lehetősége, mint hogy hirtelenjében részletes szabályokkal csak később megtöltendő elvi megállapodásokat hozzon létre, illetve, hogy egyetértésre jusson a legégetőbb eljárási kérdésekben. Témánk szempontjából egyrészt az *Elvi megállapodás a pénzügyi és gazdasági vonatkozásokra* című dokumentum a fontos,[185] amelyben a csehszlovák fél kötelezettséget vállalt arra, hogy nyugdíj és társadalombiztosítási kérdésekben, illetve a hadirokkantak, hadiözvegyek és hadiárvák ellátásának ügyében a magyar delegációval tárgyalni fog.[186] A másik idevágó,

[181] *A magyar delegáció álláspontja a békeszerződés által Csehszlovákiának juttatott három község lakosságára vonatkozólag. /Válasz a csehszlovák delegáció október hó 23.-i nyilatkozatára./* I. számú melléklet az október 25-i jegyzőkönyvhöz.

[182] *Duna előtér – a három község idecsatolásával kapcsolatos intézkedések,* 5./ (Megbízottak Testületének Elnöki Hivatala, Pozsony, 1947. okt. 3.) MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Pesti előkészítő iratok", 16.101/1947. Eln. szám, 71. doboz.

[183] Jk. 1947. okt. 11.

[184] „Amikor Mikó Tibor egy, az átadásra ítélt három falu lakosságára vonatkozó csehszlovák javaslat abszurd voltát bizonygatta és a helyben maradókra nézve káros hatását felvázolta, Kiss Roland meglepetésünkre védelmébe vette ezt azzal érvelvén, hogy nem szabad a mostanában erőre kapó szociáldemokrata pártoknak kárt okozni, különösen Szlovákiában, ahol a klerikális reakció újból támadásra lendült. Mikó Tibor erre, mindannyiunk meglepetésére kimondta azt, amit általában l.f.s.-nek szoktak rövidíteni, kívánva azt a már a kommunistákkal összefonódó szlovák szocdem vezetők hátsó felébe. Kiss Roland erre ijedtében visszahőkölt és többé nem hozta szóba a szlovákok előtt meghunyászkodó javaslatát." Jakabffy, 915.

[185] *VI. számú melléklet az* [1947.] *október 14.-i jegyzőkönyvhöz,* 2./ és 3./

[186] Hollós László osztálytanácsos felvetésére ugyanis Ivan Horváth elismerte, hogy a szociális biztosítás és a nyugdíj terén szabályozás szükséges, továbbá megígérte, hogy Csehszlovákia a hadigondozottak jogait ugyanúgy biztosítani fogja, mint az egész lakosságét. Jk. 1947. okt. 14. Vö.

Megállapodás a közalkalmazottak hátramaradt ingóságainak elszállítására vonatkozóan című dokumentum[187] pusztán egy eljárási kérdést szabályozott. Eszerint a közszolgálati alkalmazottak a terület átvételétől számított tíz nap alatt elvihették az ingóságaikat. Maguk vagy fuvarosaik Magyarországról csak a szállítóeszközt és annak felszerelését hozhatták át, megérkezésükkor haladéktalanul jelentkezniük kellett az illetékes csehszlovák elöljáróságnál, illetve be kellett jelenteniük mindazokat az ingóságokat, amelyeknek tervbe vették az elszállítását.[188] 1947. október 15-én megtörtént a három község átvétele, ekkor azonban – mint a fentiekből látható – még meglehetősen vézna képet mutatott az „emberi és polgári jogok teljessége".

IV. AZ ÁLLAMPOLGÁRSÁG MINT AZ „EMBERI ÉS POLGÁRI JOGOK" RÉSZE

A terület átvételét követő, október 16-i ülésen a magyar küldöttség részéről Szondy Viktor rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter rákérdezett, hogy a három község lakóinak állampolgárságáról mik a csehszlovák elképzelések.[189] Megjegyezzük ezzel kapcsolatban, hogy ugyan nem felelt meg a Külügyminisztérium utasításának Szondy ezen eljárása, azonban kétségkívül helyes volt taktikailag, hiszen a magyar delegáció aligha tudott volna külön megállapodást elérni pusztán az ENSZ-re való hivatkozással. Ivan Horváth rögtönzött nyilatkozatot tett, amelyben azt a nézetét juttatta kifejezésre, hogy ugyan a békeszerződésben állampolgárságra vonatkozó pontos rendelkezés nincsen, az „emberi és polgári jogok" alatt az állampolgárságot is érteni kell.[190] Véleménye szerint azonban nem az volt a lényeges, hogy a csehszlovák állampolgárságot mikor, hanem az, hogy kik szerzik meg, mivel – mint kifejtette – élnek munkanélküliek és visszatért németek (svábok?) is a Csehszlovákiához csatolt

---

„Minden személynek joga van saját maga és családja egészségének és jólétének biztosítására alkalmas életszínvonalhoz, nevezetesen élelemhez, ruházathoz, lakáshoz, orvosi gondozáshoz, a szükséges szociális szolgáltatásokhoz, joga van a munkanélküliség, betegség, rokkantság, özvegység, öregség esetére szóló, valamint mindazon más esetekre szóló biztosításhoz, amikor létfenntartási eszközeit akaratától független körülmények miatt elveszíti." *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata* (a továbbiakban: EJENY)*,* 25. cikk (1).

[187] *III. számú melléklet az 1947. október 14.-i jegyzőkönyvhöz.*

[188] Az erre vonatkozó megállapodás szintén október 14-én jött létre, amikor Kiss Roland tíz napot kért a területet kiürítéssel elhagyó közalkalmazottak (rendőrök, vámőrök, katonák) részére ingóságaik elvitelére. Ivan Horváth beleegyezett, majd szakértőivel való tanácskozás után bekerültek a nyilatkozatba az említett csehszlovák feltételek.

[189] Jk. 1947. okt. 16.

[190] Vö. „Minden személynek joga van valamely állampolgársághoz." EJENY, 15. cikk (1).

területen. Miután Szondy erre azt felelte, hogy az állampolgárság természetesen csak a volt magyar állampolgárokat illetné meg, a külföldieket nem, továbbá kérte, hogy a csehszlovák kormány azokat is vegye át, akik hadifogságból térnek vissza a három községbe, a csehszlovák delegáció a következő napon nyilatkozatot tett.[191] Eszerint automatikusan váltak volna csehszlovák állampolgárokká azok, akiknek az átcsatolt területen már 1938. november 1-jén is községi illetőségük és állandó lakhelyük volt.[192] Akik azonban csak 1938. november 1. után nyerték el a községi illetőséget – tehát Magyarország más településéről költöztek be –, kérelmezniük kellett volna, hogy a csehszlovák állampolgárságukat ismerjék el. Ennek megtörténtéig természetesen csehszlovák állampolgároknak kellett volna tekinteni őket. A magyar küldöttség üdvözölte, hogy az állampolgárságot is tartalmazza az „emberi és polgári jogok teljessége", ezen túl azonban a fenti nyilatkozat egyetlen szavával sem értett egyet.

A vita egyrészt abból keletkezett, hogy a magyar álláspont szerint a békeszerződés az átengedett terület lakosságának jogi helyzetét nemzetközi garancia alá helyezte. Ezért a magyar küldöttség leszögezte: nem fog magáévá tenni semmiféle olyan értelmezést, amely e lakosság jogi helyzetében bármiféle megkülönböztetést teremt.[193] Ivan Horváth viszont közölte: a csehszlovák delegáció nem osztja azt a nézetet, miszerint az átvett három község lakosságának jogállása nemzetközi garancia alá lenne helyezve. A békeszerződés értelmében emberi és polgári jogokat kell adnia Csehszlovákiának, ám csehszlovák belügy az, hogy milyen jogokat ad a saját, így az átvett terület lakosainak. Nem értett egyet a magyar delegáció azon megjegyzésével sem, hogy a lakosság különböző kategóriákba való besorolása helytelen, hiszen – hangoztatta – például a magyar kormány által kitelepített és magyar állampolgárságuktól megfosztott németek közül is sokan ezen a területen tartózkodnak. Nem hinné, hogy a magyar delegáció ezek részére is az állampolgárság megadását kérné. Szondy Viktor felhívta a figyelmet arra, hogy a visszamaradt németek közül egyesek a kitelepítés alól mentesítést kaptak.[194] Mindazonáltal október

191 Jk. 1947. okt. 17.

192 Az időpontot vö. az 1938. november 2-i első bécsi döntéssel, mellyel – etnikai revíziót megvalósítva – Magyarországhoz visszatért a Felvidék déli része.

193 *A magyar delegáció elnökének közlése az 1947. évi október 18.-i ülésen az állampolgársági kérdés ügyében*. III. számú melléklet az 1947. október 18-i jegyzőkönyvhöz.

194 Jk. 1947. okt. 18. – Október 18. szombati napra esett, így vasárnap a magyar küldöttség egy kisebb csoportja kirándulni ment. Jakabffy ezt az eseményt így örökítette meg: „Október 19. Vasárnap. Szondy Viktor bácsival és titkárával, Nábráczky Bélával autókirándulást terveztünk a Vágvölgyébe. Pozsonyt alig hagytuk el, amikor fékhiba miatt nekimentünk a lezárt sorompónak, a kocsi teteje behorpadt, más bajunk nem történt. Rossz fékünk ellenére, lassabb tempóban Nagyszombatot látogattuk meg: csendes, ódon városka, sok templommal." Jakabffy, 914.

23-án a csehszlovák küldöttség nyilatkozatban is tiltakozott az ellen, hogy e terület lakossága helyzetének rendezése valamilyen nemzetközi garanciának lenne alávetve.[195] A magyar válasznyilatkozat viszont kategorikusan rögzítette: a nemzetközi jog általánosan elismert elvei szerint a nemzetközi szerződéseket aláíró hatalmak a szerződés végrehajtásáért felelősek. Így a békeszerződés emberi és polgári jogok biztosítására vonatkozó rendelkezésének végrehajtása nem belső ügye, hanem nemzetközi garancia alá helyezett kötelezettsége Csehszlovákiának.[196]

Nézeteltérés egy másik ponton is volt, nevezetesen, hogy az állampolgársággal kapcsolatos csehszlovák nyilatkozat az állandó lakhelyen[197] kívül még községi illetőségről[198] is szólt. A magyar küldöttség e fogalmat alkalmasnak tartotta arra, hogy Csehszlovákia a lakosság egy részét az állampolgárság jogából önkényesen kizárja.[199] Azzal érvelt, hogy „elavult és antidemokratikus" a községi illetőség intézménye, hiszen azt az adót nem fizető munkások nem szerezhették meg. Továbbá nem vált be a trianoni békeszerződésnél sem,[200] nagyon sok önkényeskedésre adott lehetőséget. Ráadásul már az állandó lakóhely fogalmát használják az újabb békeszerződések is, így nincs ok feltételezni, hogy a párizsi békeszerződés ettől el kívánt volna térni. Végül: a párizsi békeszerződés lakosságot említ, tehát nyilvánvaló, hogy a lakóhelyet és nem a községi illetőséget kívánta alapul venni.[201] Vegyük észre, ahogy

[195] *A Csehszlovák delegáció nyilatkozata az átvett területen maradt lakosság sorsáról.* II. számú melléklet az október 23-i jegyzőkönyvhöz.

[196] *A magyar delegáció álláspontja a békeszerződés által Csehszlovákiának juttatott három község lakosságára vonatkozólag. /Válasz a csehszlovák delegáció október hó 23.-i nyilatkozatára./* I. számú melléklet az október 25-i jegyzőkönyvhöz.

[197] Állandó lakhely (domicilium): ahol valaki az állandó letelepedés szándékával lakik. A magyar küldöttség értelmezése, ld. *A magyar delegáció álláspontja a békeszerződés által Csehszlovákiának juttatott három község lakosságára vonatkozólag. /Válasz a csehszlovák delegáció október hó 23.-i nyilatkozatára./* I. számú melléklet az október 25-i jegyzőkönyvhöz.

[198] „Minden honpolgárnak joga van más községbe települni. A települő ezen szándékát azon községnek, a melybe telepedni akar, bejelenti, s a község a települést csak azon esetben tagadhatja meg: […] ha a települő ellen bebizonyittatik, hogy bűnvádi kereset, vagy büntetés alatt van; […] ha a község terhelése nélkül magát fentartani nem képes." *1871. évi XVIII. törvénycikk a községek rendezéséről,* 12. § a) és b). „A településtől a község kötelékébe felvétel nem tagadtathatik meg […] ha a községben 2 évig állandóan lakott; […] ezen idő alatt ugyanott a községi, ezek nem létében egyéb közterheket folytonosan viselte […]" Uo. 15. § a) és b).

[199] *A magyar delegáció elnökének közlése az 1947. évi október 18.-i ülésen az állampolgársági kérdés ügyében.* III. számú melléklet az 1947. október 18-i jegyzőkönyvhöz.

[200] Ld. a trianoni békeszerződés 61. cikkében használt „illetőség" (pertinenza) fogalmat.

[201] *A magyar delegáció álláspontja a békeszerződés által Csehszlovákiának juttatott három község lakosságára vonatkozólag. /Válasz a csehszlovák delegáció október hó 23.-i nyilatkozatára./* I. számú melléklet az október 25-i jegyzőkönyvhöz.

megjelenik a szerződésértelmezés rendszertani és a logikai módszere a magyar érvelésben.[202]

A magyar küldöttség az 1938. november 1-jei dátum alkalmazását is aggályosnak tartotta, arra hivatkozva, hogy a békeszerződés szerint annak nincs semmiféle jogalapja.[203] Nézete szerint mindenkit meg kell hogy illessenek a jogok, akiknek az átcsatolt területen 1947. szeptember 15-én állandó lakhelyük volt.[204]

Az állampolgársággal kapcsolatos vita azért is érdekes, mert ennek során a magyar delegáció világosan kifejtette, hogy olvasatában az „emberi és polgári jogok teljessége" mit jelent. Ez alatt ekkor az állampolgárság biztosítását, a fajra,[205] nemre, vallásra, nemzetiségre való tekintet nélkül a teljes egyenjogúságot,[206] valamint a gazdasági érvényesülés szabadságát értette.[207] Olyan szabadságot, amilyet a cseh vagy szlovák nemzetiségű polgárok is élveznek. Felhívta a csehszlovák fél figyelmét arra, hogy az Egyesült Nemzetek Alapokmánya, illetve a Gazdasági és Társadalmi Tanács emberi jogi deklarációtervezete[208] is útmutatást nyújt az emberi jogok tartalmára. Hangsúlyozta: ámbár még nem történt meg az emberi jogok részletes kodifikációja, a jogegyenlőség, a lakáshoz és a normális életvitelhez való jog mind az ember legelemibb alapjoga. Emlékeztetett: a határmódosításnak – azaz a békeszerződés 1. cikke módosításának – az volt a feltétele – amint azt a békekonferencia által a csehszlovák javaslat tárgyalására kiküldött albizottság 1946. szeptember 30-i jelentésében is lefektette –, hogy az átengedendő terület lakossága számára a Csehszlovák Köztársaságban az emberi jogok teljes élvezetét biztosítani kell. Erről a csehszlovák

[202] Interpretatio systematica és interpretatio logica. Igaz, a hivatkozott nemzetközi jognak alkalmazhatónak is kell lennie a részes felek viszonyában. Itt viszont a magyar fél más békeszerződésekre utalt. Vö. Bécsi egyezmény a szerződések jogáról, 31. cikk, 3. c).

[203] *A magyar delegáció elnökének közlése az 1947. évi október 18.-i ülésen az állampolgársági kérdés ügyében*. III. számú melléklet az 1947. október 18-i jegyzőkönyvhöz.

[204] *A magyar delegáció álláspontja a békeszerződés által Csehszlovákiának juttatott három község lakosságára vonatkozólag. /Válasz a csehszlovák delegáció október hó 23.-i nyilatkozatára./* I. számú melléklet az október 25-i jegyzőkönyvhöz.

[205] Ezt a kifejezést 1947-ben még használta a magyar nyilatkozat, ugyanúgy ahogy egy évvel később *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata*. Ld. a 2. cikket.

[206] Vö. „Mindenki, bármely megkülönböztetésre, nevezetesen fajra, színre, nemre, nyelvre, vallásra, politikai vagy bármely más véleményre, nemzeti vagy társadalmi eredetre, vagyonra, születésre, vagy bármely más körülményre való tekintet nélkül hivatkozhat a jelen Nyilatkozatban kinyilvánított összes jogokra és szabadságokra." EJENY, 2. cikk.

[207] Vö. „Minden személynek joga van a munkához, a munka szabad megválasztásához, a méltányos és kielégítő munkafeltételekhez és a munkanélküliség elleni védelemhez." EJENY, 23. cikk (1).

[208] 1948. december 10-én fogadták el *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatá*t, így az még csak tervezetként létezett az 1947 októbere és decembere között folyt magyar–csehszlovák tárgyalások során. Ld. Kovács Péter: Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata kidolgozásának története és elfogadásának körülményei. *Iustum Aequum Salutare,* V. 2009/2. 55–66.

delegáció nyilatkozatot is tett.[209] Figyeljük meg, ahogy a szerződésértelmezés történeti módszere[210] megjelenik a magyar érvelésben.

A magyar küldöttség világosan kimondta: nem kíván több jogot, mint amennyit a békeszerződés az ott élő lakosságnak ad,[211] ezeknek a jogoknak azonban a tényleges nyújtását várja. Kérte, hogy akiknek 1947. szeptember 15-én a három község területén volt az állandó lakhelyük, azokat ismerjék el csehszlovák állampolgárnak, mégpedig minden megkülönböztetés nélkül. Az átengedett terület lakosságára ne vonatkozzanak a Csehszlovákia magyar nemzetiségű lakosainak jogait korlátozó jogszabályok, és a csehszlovák kormány nyilatkozzon az e területen élők emberi és polgári jogai teljességének biztosításáról. Kérte, hogy az ott állandó lakhellyel bíró hadifoglyok minden hátrány nélkül hazatérhessenek, illetve hogy a fizetést vagy nyugdíjat folyósítsák az ott maradó közalkalmazottak részére.[212]

V. KÍSÉRLET A LAKOSSÁG ÁTTELEPÍTÉSÉRE. KÍSÉRLET KISEBBSÉGI JOGOK ELISMERTETÉSÉRE

A csehszlovák küldöttség el akarta kerülni, hogy belőle „emberi és polgári jogi" nyilatkozatot kényszerítsenek ki. Így azzal vádolta meg a magyar felet, hogy az ígéretet tett áttelepítésre vonatkozó javaslat előterjesztésére, ám azt nem tette meg. Ezzel érdektelenséget tanúsít a területen maradt lakosság sorsa tekintetében. Tehát a magyar fél az oka annak, hogy az átadott terület lakosságának a kérdése a békeszerződés értelmében tisztán csehszlovák belügy maradt. Ezért a csehszlovák delegáció nem is tehet bővebb nyilatkozatot erre vonatkozóan, csak az érvényben lévő csehszlovák jogszabályokra hivatkozhat.[213] Nem mehetünk el szó nélkül amellett, hogy a fenti érvelésben egyféle jogeljátszási gondolat jelenik meg. A magyar küldöttség jogosan tagadta, hogy ígéretet tett volna a lakosság kitelepítésére irányuló javaslat

[209] *A magyar delegáció álláspontja a békeszerződés által Csehszlovákiának juttatott három község lakosságára vonatkozólag. /Válasz a csehszlovák delegáció október hó 23.-i nyilatkozatára./* I. számú melléklet az október 25-i jegyzőkönyvhöz.

[210] Interpretatio historica.

[211] „Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse haberet." Ulpianus, Digesta 50, 17, 54.

[212] *A magyar delegáció álláspontja a békeszerződés által Csehszlovákiának juttatott három község lakosságára vonatkozólag. /Válasz a csehszlovák delegáció október hó 23.-i nyilatkozatára./* I. számú melléklet az október 25-i jegyzőkönyvhöz.

[213] *A Csehszlovák delegáció nyilatkozata az átvett területen maradt lakosság sorsáról.* II. számú melléklet az október 23-i jegyzőkönyvhöz.

benyújtására, és határozottan visszautasította, hogy a lakosság sorsa iránt érdektelenséget tanúsítana.[214]

Így a csehszlovák fél 1947. október 30-án maga vetette fel a lakosság áttelepítésének lehetőségét. Javaslatát arra alapozta, hogy az átvett területen olyan személyek is vannak, akik előnyben részesítenék az átköltözést Magyarországra, de ezt eddig nem valósították meg gazdasági jellegű okok miatt. Azokkal a Magyarországon lakó szlovákokkal cserélnék ki őket, akik az 1946. február 27-i lakosságcsere-egyezmény keretében már jelentkeztek áttelepülésre, de kérvényükkel elkéstek. Az érdekeltek közvetlenül érintkezésbe léphetnének egymással, hogy kölcsönösen megtekinthessék egymás vagyonát.[215] A magyar küldöttség azonban a javaslatot elutasította, a lakosságcsere-egyezmény alkalmazását nem tartotta kívánatosnak.[216]

A magyar nyelvű iskoláztatás ügye első ízben a Határrendező Bizottság 1947. október 24-i ülésén merült fel, amikor Kiss Roland az Isteni Megváltó Leányai női szerzetesrend tartományfőnökségének a panaszát ismertette.[217] Hogy e beadvány hátterében mi állt, arról egy szintén egykorú „helyzetjelentés"[218] ad felvilágosítást. Az oroszvári apácákat – akik magyarul tanítottak – a csehszlovák hatóság felszólította, hogy a tanítást hagyják abba, és „egyébként is alkalmasabb", ha a községből távoznak. A hatóság elhordatta a padokat, és közölte, hogy a padló felszedését is elkezdik a következő nap. Figyelembe sem véve azt, hogy az iskola nem az államnak, hanem egy felekezetnek volt a tulajdona. Ivan Horváth úgy reagált a panaszra, hogy a példa jól mutatja, hogy mennyire helyes a csehszlovák delegációnak az az álláspontja, hogy a legfontosabb mindenekelőtt az átvett területen lakó személyek állampolgárságának a megállapítása. Ha ugyanis nem nyerik el a csehszlovák állampolgárságot a nővérek, nem folytathatják a tanító munkájukat sem, ha viszont állampolgárságot szereznek, akkor alá lesznek vetve a csehszlovák törvényeknek. Márpedig Csehszlovákiában az érvényes jogszabályok szerint csak állami iskolák

[214] *A magyar delegáció álláspontja a békeszerződés által Csehszlovákiának juttatott három község lakosságára vonatkozólag. /Válasz a csehszlovák delegáció október hó 23.-i nyilatkozatára./* I. számú melléklet az október 25-i jegyzőkönyvhöz.

[215] *Javaslat a lakosságcserére a Magyarországgal való békeszerződés 1. cikk 4. pont e/ alpontjával kapcsolatban*. Jk. 1947. okt. 30. II. melléklet. Ld. még: *Adatfeljegyzés a csehszlovák delegációnak a lakosságcserére vonatkozó október 30.-i előterjesztésére adandó magyar válasz-nyilatkozat szövegéhez*. (Budapest, 1947. nov. 7.) MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Lakosság és Állampolgárság", 71. doboz.

[216] Jk. 1947. dec. 13.

[217] *Berghofer [Teréz] M. Berchmana nővér, az Isteni Megváltó Leányai Szerzetesnők Társulata általános főnöknőjének levele a Határrendező Bizottság elnökének*. (Budapest, 1947. okt. 20.) MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Lakosság és Állampolgárság", 71. doboz.

[218] *Csordás István helyzetjelentése az elcsatolt három községről*. (Budapest, 1947. okt. 27.) MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 4239/Pol/1947. szám, 70. doboz.

léteznek. Ivan Horváth így összegezte a lényeget: „Különben is, ami az oktatásban való továbbműködésüket illeti, ez nagyon nehéz kérdés és célszerűbb volna, ha a nővérek nem számítanának arra, hogy az oktatásban továbbra is résztvehetnek."[219] Kissé keserű szájízzel állapíthatjuk meg: a nővéreket illetően voltaképpen teljesen lényegtelen volt az állampolgárság kérdése. Kiss Roland a tárgyalások céljára és aktuális állapotára tekintettel taktikai szempontból talán helyesen is tette, hogy a kisebbségi oktatás kérdését csak később, az 1947. december 13-i ülésen említette meg.

Ekkor ugyanis a két delegáció elnöke között a lakosság áttelepítése kapcsán szócsata bontakozott ki. Kiss Roland a nyilatkozata végén megjegyezte: az, hogy nem működik magyar iskola a három község egyikében sem, a békeszerződés visszamaradó lakosságra vonatkozó rendelkezéseivel összeegyeztethetetlen. Ivan Horváth azonban e kérdést nem tartotta idevágónak, „miután ez kisebbségi, nem pedig emberi és polgári jogokat érint" – mondta. Kiss Roland erre a viszonossági elvvel próbálkozott: rámutatott, hogy a szlovák kisebbség részére a magyar kormány is szlovák iskolákat tart fent Magyarországon. Ivan Horváth közölte: a párizsi konferencia vitáján olyan megállapítások hangzottak el,[220] „hogy ezen terület lakossága nem kap kisebbségi [jogokat], hanem emberi és polgári jogokat" nyer. Kiss Roland erre ezt válaszolta: „a magyar delegáció a nyelv használatát általános emberi jognak tartja".[221] Talán ez volt a legalapvetőbb különbség a két fél gondolkodásában: míg a magyarok a kisebbségi lét garanciáját látták az anyanyelvhasználatot is magában foglaló emberi jogokban, addig a csehszlovákok mereven elválasztották egymástól az emberi és a kisebbségi jogokat. Csehszlovákia az államterületén semmiféle kisebbséget sem akart.

[219] Jk. 1947. okt. 24. „Október 30. Vitatkozás azon, hova költöztessük át Oroszvárról az Isteni Megváltó Leányai nevű apácarend tagjait, akiket gúnyos megjegyzésekkel illetett Kiss Roland. Furcsa ideológiája lehet elnökünknek, akinek éjjeliszekrényén – saját bevallása szerint – a Biblia és Marx Tőkéje megfér egymással, s mindkettőből ötleteket merít politikai döntéseihez." Jakabffy, 915. Jakabffy Kiss Roland kommunista beállítottságát másutt is hangsúlyozza: „A mi elnökünk, Kiss Roland, első pozsonyi értekezletünkön így szólt hozzánk: »Kedves elvtársak« – döbbenetes csend, majd körülnézett s így folytatta: »Ki a kommunista párt tagja?« – néma csend – »Hát, akkor ki a szociáldemokraták tagja?« – további csend. Erre maliciózusan ennyit mondott: »Uraim, az értekezletet megnyitom«." Uo. 914.

[220] Interpretatio historica.

[221] Jk. 1947. dec. 13.

VI. AZ „EMBERI ÉS POLGÁRI JOGOK" CSEHSZLOVÁK NYILATKOZATA

Az 1947. december 15-i ülésen Ivan Horváth felolvasta a csehszlovák küldöttség deklarációját a lakosság ügyében, amit Kiss Roland tudomásul vett.[222] A Határrendező Bizottság Zárójegyzőkönyvébe ez *A Csehszlovák Kormányküldöttség nyilatkozata a Magyarország által Csehszlovákiának átengedett terület lakosságának sorsára vonatkozólag* címen került be, egyetlen utólagos betoldással kiegészítve.[223]

A deklaráció szerint, akik az átengedett területen maradtak – feltéve, hogy ott volt az állandó lakhelyük 1946. július hó 1-jén és az átvétel napján (1947. október 15.) is –, azokat minden formalitás nélkül csehszlovák állampolgároknak kellett tekinteni.[224] Rajtuk kívül még visszatérhettek a hadifoglyok és a deportáltak is, illetve mindazok, akik a háborús események miatt voltak kénytelenek az otthonukat elhagyni.[225] Visszatérhettek a magyar hadsereg kötelékében éppen szolgálatot teljesítők is, őket azonban a magyar haderőtől haladéktalanul el kellett bocsátani.[226] Ez volt az a kiegészítés, ami csak később, a december 18-i ülésen vált a nyilatkozat részévé.

A deklaráció rögzítette a diszkriminációtilalmat is: azokat a jogszabályokat, amelyek a Csehszlovákiában élő magyarokra megkülönböztetést tartalmaztak, az átengedett terület lakosaira nem lehetett alkalmazni.[227] Továbbá senkit sem érhetett azért hátrány, mert a magyar hadseregben szolgált,[228] illetve mindenkinek el kellett ismerni az ott szerzett szolgálati időre, szolgálati kötelezettség teljesítésre és rendfokozatra vonatkozó jogát.[229] Végül a nyilatkozat kizárta a fenti jogokból azokat a személyeket, akik a területátvétel után onnan önként elköltöztek.[230]

Kiss Roland ezután az 1947. december 16-i ülésen a „magánjogi és közigazgatási kérdések" letárgyalást kérte, melyek elvi tisztázását a következő nap a szakértők egymás között végezték el.[231] Ennek megfelelően Ivan Horváth december 18-án egy

[222] *Jegyzőkönyv mely felvétetett a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság 1947. évi december hó 15.-én este 1/2 8-kor tartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1947. dec. 15.)

[223] A megállapodás hatálya kiterjedt a Gutor-sziget lakosságára is, mivel a két delegáció megegyezett abban, hogy az ott maradt lakosság jogi helyzete a három átengedett község lakosságának sorsával azonos megítélés alá esik. Jk. 1947. dec. 11.

[224] Zjk, V. rész, 3./

[225] Uo. 5./

[226] Uo. 7./

[227] Uo. 4./

[228] Uo. 5./

[229] Uo. 6./

[230] Uo. 8./

[231] *Jegyzőkönyv mely felvétetett a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság 1947. évi december hó 16.-án d.e. 10 órakor tartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1947. dec. 16.)

másik nyilatkozatot is tett, amelyet Kiss Roland ugyancsak tudomásul vett.[232] Ez *A csehszlovák kormányküldöttség nyilatkozata a területátengedéssel összefüggő egyes, részint magánjogi, részint közigazgatási természetű kérdésekre nézve* címen került át a Zárójegyzőkönybe. Ebben elismerték az átcsatolt terület lakosainak a magyar társadalombiztosítási intézményekben szerzett jogait, és Csehszlovákia vállalta, hogy őket a csehszlovák társadalombiztosítási intézményekbe átveszi, illetve, hogy részükre az ellátást a csehszlovák jogszabályok alapján biztosítja a továbbiakban is. A magyar hatóságok által kiállított okmányokat el kellett fogadni.[233] Csehszlovákia kötelezettséget vállalt arra, hogy az átcsatolt területen a hadiárvák, hadiözvegyek, hadirokkantak számára az ellátást folyósítja, és azonos elbánásban részesíti őket a csehszlovák hadigondozottakkal.[234] A közszolgálati alkalmazottak szolgálati idejébe beszámították a magyar közszolgálatban eltöltött időt is, számukra az illetményt vagy a nyugellátást a csehszlovák jogszabályok szerint kellett kifizetni, az igazolási kötelezettség azonban vonatkozott rájuk is.[235] Végül Csehszlovákia elismerte a magyar földreform és belső telepítés során történt juttatásokat, és a juttatottak részére ingatlanuk tulajdonjogát és zavartalan birtoklását garantálta, azzal, hogy ezekre is érvényesek azok a csehszlovák jogszabályok, amelyek a csehszlovák állampolgárokra vonatkoznak.[236]

VII. PACTA NON SUNT SERVANDA

Hogy mi motiválhatta a csehszlovák felet, hogy a magyar igényeknek egészen megfelelő megegyezésbe néhány nap alatt belemenjen, arra sajnos a Zárójegyzőkönyv aláírását követő eseményekből szomorú következtetést vonhatunk le. Csehszlovákia ugyanis a megállapodást nem tartotta be, és ezzel megsértette a pacta sunt servanda elvet.[237] Ivan Horváth 1948 májusában – immár a Határrendező Bizottság második ülésszaka alatt – ismét kijelentette, hogy „az emberi és polgári jog ügye intern cseh-

[232] *Jegyzőkönyv mely felvétetett a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság 1947. évi december hó 18.-án d.u. 6 órakor tartott üléséről.* MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Záró jkv.", 71. doboz. Az ülés a Határrendező Bizottság első ülésszakának utolsó plenáris ülése volt, a következő nap már a Zárójegyzőkönyv egyeztetése folyt.

[233] Zjk, VI. rész, 3./ Az elcsatolt területtel összefüggő elszámolási kérdéseket a két állam társadalombiztosítási intézményei között a 4. pont rendezi.

[234] Uo. 1./

[235] Uo. 2./

[236] Uo. 5./

[237] A szerződések jogáról szóló bécsi egyezmény már kifejezetten rögzíti a pacta sunt servanda elvét: „Minden hatályos szerződés kötelezi a részes feleket és a szerződést jóhiszeműen kell végre-

szlovák ügy, ami nem tárgya kétoldalú megegyezésnek".[238] Pedig az ENSZ Gazdasági és Társadalmi Tanácsa által alakított Emberi Jogok Bizottsága már az 1947 decemberében Genfben tartott ülésszakán megállapította, hogy az emberi jogok és alapvető szabadságjogok kérdése nemzetközi érdekű ügy, az nem kezelhető belügyként az egyes államokban. 1948 júniusában a Határrendező Bizottság magyar küldöttsége elkeseredett hangon figyelmeztette a csehszlovák felet memorandumában: „[…] a Bizottság abban a tudatban foglalkozik immár hónapok óta az átengedett három község lakosságának sorsával és ennek keretében a békeszerződésben stipulált[239] emberi és polgári jogok biztosításával, hogy megállapodásai nem maradnak holt betűk, hanem haladéktalanul végre is hajtatnak. E tudat hiányában munkássága céltalanná válik, további folytatása pedig erkölcsileg és politikailag feleslegessé."[240]

A magyar küldöttséghez az elcsatolt terület lakosaitól a panaszbeadványok folyamatosan érkeztek. A csehszlovák állampolgárságot két dokumentummal, egy megbízhatósági és egy állampolgársági bizonyítvánnyal lehetett igazolni, ezek helyett azonban az átengedett terület lakosai között csak egyetlen, értékében kétséges, ujjlenyomatos, fényképnélküli személyazonossági igazolványt osztottak ki. Oroszváron az állampolgárság feltételeként felemlítették a reszlovakizálást is. A magyarok nem vehettek részt a lakosság ügyeit intéző szervekben,[241] nem vásárolhattak ingatlant és nem adhattak el, illetve őket a választói névjegyzékbe sem vették fel. A három község szőlőit és gyümölcsöseit azzal mérték fel a csehszlovák betelepítési hivatal

---

hajtaniok." (26. cikk.) Az elv kialakulásáról ld. Bónis Péter: A pacta sunt servanda elvének kialakítása a középkorban. *Jura,* XVIII. 2012/2. 205–210.

238 *Jegyzőkönyv mely felvétetett a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság 1948. évi május hó 8.-án megtartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1948. máj. 8.)

239 Kikötött, feltételül szabott. A stipulatio a római jogban a szolgáltatásra irányzott szóbeli kérdés és arra azonnal adott szóbeli felelet alakjában létrejött szerződés, „alakszerű és egybehangzó kérdés-felelet formájába foglalt lekötelezés". Ld. Földi–Hamza, 480.

240 *A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság Magyar tagozata az alábbiakra hívja fel a csehszlovák tagozat figyelmét azzal a kéréssel, hogy a felsorolt tények alapján a csehszlovák kormánynál megfelelő lépéseket tegyen:* (A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság magyar küldöttségének memoranduma, Pozsony, 1948. jún. 23.) MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Sérelmek", 71. doboz.

241 Vö. „Minden személynek joga van a hazája közügyeinek igazgatásában akár közvetlenül, akár szabadon választott képviselői útján való részvételhez." EJENY, 21. cikk (1). A helyi közigazgatási bizottságnak Czafik Márton oroszvári plébános volt hivatalból az egyetlen magyar tagja. Megemlítjük, hogy Oroszváron az istentiszteletek nyelve magyar maradt, a dunacsúni horvát nemzetiségű plébánossal viszont közölték, hogy híveinek reszlovakizációjáról kell gondoskodnia. *A pozsonyi magyar főkonzulátus átirata Molnár Erik külügyminiszternek.* (1948. máj. 11.) A lakosság a magyar nyelvet a hatóságok előtt használhatta ugyan, de minden alkalommal figyelmeztetésben részesült, hogy igyekezzen megtanulni szlovákul mihamarabb. *1. Melléklet.* [Hangulatjelentés]. MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Katonai feljegyzések határügyben és lakosságügyben", 71. doboz.

mérnökei, hogy azokat szlovákok fogják megkapni.[242] Egyesek nem kaptak vetőmagot arra hivatkozva, hogy átköltözésre jelentkeztek vagy nem megbízhatóak. Így találtak ürügyet arra, hogy a gazda a magyar földreform által juttatott földjét elhanyagolja, ezért a csehszlovák földreform rendelkezéseit kell alkalmazni tulajdonára. Erőszakos kilakoltatásra is volt példa.[243] A csehszlovák államvasút csak akkor alkalmazott magyar munkásokat a három községben, ha mások nem jelentkeztek, mások jelentkezése esetén pedig azonnal elbocsátották őket. A hadigondozottak nem kapták meg a járandóságukat, és a nyugdíjat sem folyósították a nyugállományú közszolgálati alkalmazottaknak, arra hivatkozva, hogy nem igazolták őket, holott a három községben igazolóbizottságot fel sem állítottak. Egyáltalán nem fizették ki a társadalombiztosítási járadékokat. Végül a memorandum megjegyezte: kívánatos volna a magyar nyelvű tanítás, mivel az anyanyelvű oktatás az emberi és polgári jogok fogalmának része.[244] Az ENSZ Emberi Jogok Bizottsága 1947. decemberi genfi ülésszakán meghozott *Emberi Jogok deklarációtervezete* az anyanyelvű oktatást kifejezetten az emberi jogok között sorolja fel.

VIII. MÉRLEG

A magyar álláspontban az „emberi és polgári jogok" pozitív megközelítése jelent meg, abban az értelemben, hogy az a fogalom tartalmi elemeit kereste, amit az állampolgársághoz való jogban, a gazdasági (esély)egyenlőségben és az anyanyelvű oktatásban (kisebbségi jogokban) határozott meg. A csehszlovák álláspont ezzel szemben

[242] Vö. „Minden személynek, mind egyénileg, mind másokkal együttesen joga van a tulajdonhoz." EJENY, 17. cikk (1). Itt említjük meg, hogy a termelők áruikat a pozsonyi piacra sem vihették be, ilyen címen ugyanis az odautazási engedélyt nem adták meg. Készpénzüket csehszlovák koronára a pozsonyinál jóval alacsonyabb árfolyamon váltották be. Ld. *1. Melléklet.* [Hangulatjelentés]. „[Kiss Roland a magyar küldöttség] Értekezlet[e] közben, az asztalfőn ülve, elővette bicskáját, meghámozta a külön neki hozatott, ládában tárolt jonathán almák egyiket, mondván: »Tudjatok, nekem szükségem van vitaminos ételekre«. Nekünk, közönséges delegátusoknak, nem I. osztályúaknak persze ez nem járt, pedig mi is ki voltunk már éhezve gyümölcsre, a silány kosztolást nyújtó vendéglői ételek pótlására. A pozsonyi piacon fél kiló almát kértem egy kofától: »mágyárnák nem ádok« volt a válasz 1947 őszén…" Jakabffy, 916.

[243] Vö. „Senkit sem lehet tulajdonától önkényesen megfosztani." EJENY, 17. cikk (2). Japorek Istvánt és feleségét féléves gyermekükkel hatósági utasításra más lakásba költözették. Lakásukat máshonnan jött szlovákoknak adták oda. *A pozsonyi magyar főkonzulátus átirata Molnár Erik külügyminiszternek.* (1948. máj. 11.)

[244] Ezzel kapcsolatban említjük meg, hogy Bajtay Veronika oroszvári tanítónőt Nagylévárdra (Vel'ké Leváre), Tomasics Margit oroszvári tanítónőt pedig Gajarra (Gajary) helyezte át az iskolaügyi megbízotti hivatal, mert egyáltalán nem tudták a szlovák a nyelvet. *A pozsonyi magyar főkonzulátus átirata Molnár Erik külügyminiszternek.* (1948. máj. 11.)

negatív megközelítést alkalmazott, kitért az elől, hogy az „emberi és polgári jogok" tartalmára nézve bármiféle katalógust adjon, azt viszont hangsúlyozta, hogy abba nem értendők bele a kisebbségi jogok. Ámbár Csehszlovákia az állampolgársághoz való jogot formálisan elismerte, az, hogy az emberi jogok kérdését belügynek tekintette, nem felelt meg már a korabeli nemzetközi jog felfogásának sem. Mint győztes állam, politikai céljainak még a nemzetközi jogot is alárendelte.

Figyelemre méltó a vitában, ahogy a formálódó ENSZ joganyag megjelenik, és nemcsak a magyar érdek alátámasztására. Rögzítették a Zárójegyzőkönyvben is: az „emberi és polgári jogok" megállapítása tekintetében a csehszlovák kormány az ENSZ határozatokat fogja irányadónak tekintetni.[245] A formálódó ENSZ joganyag hivatkozási alap lehetett arra, hogy az általuk szabályozásra kerülő kérdésben felesleges kétoldalú megállapodást kötni Magyarországgal. A magyar érdekérvényesítést nem segítette, hogy a Határrendező Bizottság a három község lakosainak a sorsát már az első ülésszakon, 1947 októbere és decembere között rendezte – mert rendeznie kellett –, a harmadik ülésszak 1948. október 14-én zárult le, *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatá*t pedig alig két hónappal később, december 10-én fogadták el. Ha ez a dokumentum akár csak egy évvel korábban jelenik meg – úgy véljük – kétségkívül javított volna a magyar tárgyalási helyzeten, és talán a csehszlovákiai magyarok összességére nézve is valamivel elviselhetőbb állapotot teremtett volna a háborút követő nehéz években. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata* csak a neveléshez és oktatáshoz való jogot deklarálja,[246] az „anyanyelvű" jelzőt nem használja. Mivel nem kisebbségvédelmi joganyagról van szó, e célra aligha tudta volna felhasználni, illetve az előkészítő munkálatokat hiába próbálta ilyen színben feltüntetni a magyar delegáció.

Összességében véve elmondhatjuk: a magyar küldöttség elérte mindazt, amit csak tudott – papíron. Arról, hogy Csehszlovákia a megállapodásokat nem tartotta be – és ezzel a partikuláris nemzetközi jogot is megsértette – a magyar fél nem tehetett. Csak a megállapodások betartásának helyszíni ellenőrzését követelhette, hiszen nem volt már birtokában a terület.[247] Így a magyar delegáció tárgyalásokba

[245] Zjk, V. rész, 2./

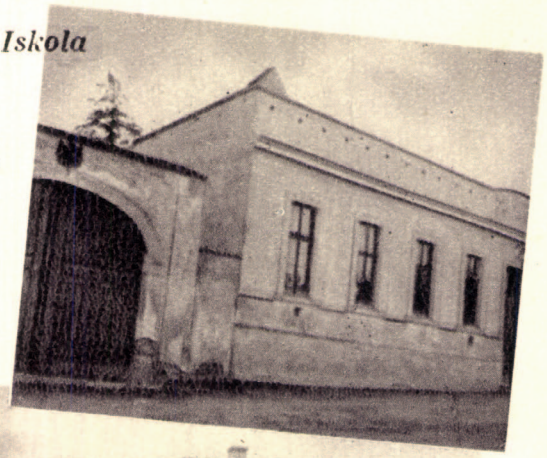
[246] EJENY, 26. cikk (1).

[247] Mindazonáltal Kiss Roland eredményesen közvetített abban, hogy Pozsonyban a református istentiszteletek nyelve magyar maradt. Igaz, az egyház presbiterét a „feltűnés elkerülése végett" nem fogadta. Ivan Horváthnak azonban a kérdést felvetette, arra a helyzetre hivatkozva, amelyet Magyarországon a szlovák evangélikus egyházak élveznek. *Jelentés a Határrendező Bizottság munkájának állásáról 1947. november hó 2-án*. MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Külügybe jelentések", 71. doboz. Ld. még Kiss Roland 1948. október 18-i jelentését Rajk Lászlónak a pozsonyi magyar református egyházközösség magyar nyelvű istentiszteleteinek betiltásával kapcsolatban. MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Sérelmek", 71. doboz.

fektetett ereje a gyakorlatban nem térült meg, mindenképpen emlékeztetnünk kell azonban az utókort arra az erőfeszítésére, amit a három község lakosai érdekében tett.

Zárda

Iskola

Oroszvár

Róm. kat. templom

Jegyzőlak

AZ „ÖNKÉNT" ÁTTELEPÜLŐKRŐL SZÓLÓ MEGÁLLAPODÁS

I. BEVEZETŐ

Az előző fejezetben mutattuk be, hogy a magyar kormányküldöttség ugyan megpróbálta biztosítani Dunacsún, Horvátjárfalu és Oroszvár lakosságának jogállását a három község elcsatolásakor, de a létrejött megállapodást Csehszlovákiában nem tartották be. Ennek, illetve a csehszlovákiai magyarság egészét érő folyamatos sérelmeknek lett a következménye, hogy előtérbe került a párizsi békeszerződés lejjebb szó szerint idézett, „önként" áttelepülésre vonatkozó rendelkezése, mellyel kapcsolatban a végrehajtási problémák is hamar felmerültek.

Így, habár a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság 1947. évi első ülésszakának Zárójegyzőkönyve a később letárgyalandó kérdéseket tételesen felsorolta, az elcsatolt területet „önként" elhagyó személyek elköltözésének szabályozása, továbbá azok a sérelmek, melyeket az átengedett terület lakosai azért szenvedtek el, mert Csehszlovákia nem teljesítette a Zárójegyzőkönyvben foglaltakat, terven felül kerültek be a tárgyalási anyagba az 1948. évi második ülésszak alatt. A Határrendező Bizottság magyar tagozata szóvá tette a három község területén kívül élő magyarság sérelmeit is, más kérdés, hogy e tekintetben nem volt illetékessége eljárni. Az elcsatolt területről való „önként" áttelepülés kérdésében azonban 1948. október 12-én sikerült a csehszlovák féllel megállapodnia, így jött létre a Zárójegyzőkönyv II. Pótjegyzőkönyve, már a harmadik ülésszak alatt. A II. Pótjegyzőkönyv történetét mutatjuk be az alábbiakban.

Mindazonáltal történeti vizsgálódásunk most is csupán a kiindulópontot jelenti, hiszen olyan kérdésekre is keressük a választ, hogy a II. Pótjegyzőkönyv a lakosságcsere-egyezményhez miként kötődik, illetve hogy a két fél a békeszerződés vonatkozó részének milyen értelmet kívánt adni, azaz lehet-e a II. Pótjegyzőkönyvet áttelepítési egyezménynek tekinteni? A joganyag fejlődését a pótjegyzőkönyv szövegtervezetein keresztül követjük nyomon, törekedve arra, hogy lehetőleg ismétlés nélkül, mindig csak a megváltozott vagy teljesen új elemekre hivatkozzunk.

II. A PÁRIZSI BÉKESZERZŐDÉS RENDELKEZÉSE

Az „önként" átköltözők jogi helyzetét maga a békeszerződés szabályozta, annak megalkotói tehát már számoltak egy ilyen opcióval. „Arra az esetre, ha az átengedett terület lakosságának Magyarországba telepítésére vonatkozólag Magyarország és Csehszlovákia kétoldalú egyezményt nem kötnének, Csehszlovákia biztosítja az említett lakosságnak az emberi és polgári jogok teljességét. A lakosságcsere tárgyában 1946. évi február hó 27-én kelt csehszlovák–magyar Egyezményben kikötött összes biztosítékok és kedvezmények alkalmazást nyernek azokra a személyekre, akik a Csehszlovákiának átengedett területet önként elhagyják."[248] Figyeljük meg azt is, hogy az „önként" áttelepülés és a lakosságcsere-egyezmény közötti jogi kapcsolatot általánosságban már a békeszerződés megteremti. Mivel azonban a csehszlovák delegáció az idézett részt úgy értelmezte, hogy áttelepítésre vonatkozó egyezmény létrejötte esetén nem áll fenn az emberi és polgári jogok biztosítására irányuló kötelezettsége, a magyar küldöttség eleinte elzárkózott attól, hogy az önkéntes elköltözők jogi helyzetét külön megállapodásban rögzítse. Attól tartott ugyanis, hogy a csehszlovák fél már egy ilyen megállapodást is áttelepítési egyezménynek fog minősíteni. A magyar álláspontot azonban nem lehetett tartani. Az elcsatolt három községből „önként" áttelepülők vonatkozásában ugyanis a lakosságcsere-egyezmény végrehajtásával megbízott vegyes bizottság magát illetéktelennek jelentette ki,[249] ezért a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottságnak kellett valamilyen szervet illetékességgel felruházni. Muszáj volt tárgyalásokba bocsátkozni.

III. AZ ELSŐ MAGYAR PÓTJEGYZŐKÖNYV-TERVEZET ÉS AZ ELSŐ CSEHSZLOVÁK ELLENTERVEZET

Kiss Roland, a magyar küldöttség vezetője már a májusi tárgyalások elején hangsúlyozta, hogy a magyar delegáció kezdettől fogva nem kívánt kétoldalú egyezményt kötni a három község lakosságának Magyarországra telepítésére vonatkozóan. Ezért azt javasolta, hogy a pótjegyzőkönyv a lebonyolítást bízza rá a vegyes bizottságra, és csak azokat a kérdéseket szabályozza, amelyekben eltér a Csehszlovákiában élő többi magyar jogállásától a három község lakosainak jogviszonya.[250]

248 Párizsi békeszerződés, 1. cikk 4. e).
249 KJ, 1948. aug. 15.
250 Jk. 1948. máj. 8.

Ezt a nézetet fejezte ki az első magyar pótjegyzőkönyv-tervezet[251], amely mint minimál szabályozás mindössze két rendelkezést vett fel. Egyrészt, hogy a területet önként elhagyókkal összefüggő intézkedések megtételére az 1946. február 27-én kelt lakosságcsere-egyezmény szerint alakított magyar–csehszlovák vegyes bizottság az illetékes,[252] másrészt hogy a lakosságcsere-egyezményben kikötött minden kedvezményt alkalmazni kell, a hátrányos intézkedéseket viszont nem. Vegyük észre, hogy az illetékesség „visszadelegálásával" szervezetileg is összefüggésbe került egymással a lakosságcsere-egyezmény és az „önként" áttelepülők ügyének rendezése.

A fenti szabályozást azonban a csehszlovák delegáció kevésnek tartotta. Vezetője, Ivan Horváth több kijelentést is tett, miszerint helyesebb volna, ha már a pótjegyzőkönyv is magában foglalna az áttelepülésre vonatkozóan bizonyos részleteket, ez a vegyes bizottság munkáját könnyítené meg.[253] Úgy gondolta, hogy a Határrendező Bizottság a vegyes bizottságnál – amely lassú – a részletek megállapítására alkalmasabb, és mivel csekélyszámú lakosságról van szó, az „áttelepítés" így „rövid úton" is megoldható.[254] Szóhasználata ne kerülje el figyelmünket: „áttelepítés"-t említett. Elsősorban tehát annak eldöntését vélte fontosnak, hogy az „önként" eltávozókkal kapcsolatos elvi kérdésekben az állásfoglalást a vegyes bizottságra bízzák vagy az a Határrendező Bizottság feladata. Szerinte helyesebb, ha a vegyes bizottság „tiszta ügyet" kap.[255]

Mindazonáltal az első csehszlovák ellentervezet[256] akként rendelkezett, hogy a vegyes bizottság állapítja meg a lakosságcsere-egyezmény végrehajtási munkálataitól elkülönítve, hogy a lakosságcsere-egyezmény biztosítékai miként alkalmazandók az „önként" áttelepülőkre. Kimondta, hogy e személyekre a vegyes bizottság lakosságcsere-egyezmény alkalmazása ügyében hozott határozatai nem érvényesek. A magyar tervezettel szemben pedig kihagyta, hogy a lakosságcsere-egyezmény hátrányos rendelkezései nem alkalmazhatóak. Rögzítette ellenben, hogy az „önként" átköltözők a lakosságcsere-egyezmény alapján áttelepülő személyek számába nem számíthatók be.[257] Az áttelepítésnek tehát a lakosságcsere-egyezménytől függetlenül kell megtörténnie. E személyek áttelepítésével a vegyes bizottság külön szervet

[251] Jk. 1948. máj. 5. Melléklet.

[252] A rendelkezés végleges, ld. II. Pótjegyzőkönyv, V. cikk.

[253] *Jegyzőkönyv mely felvétetett a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság 1948. évi május hó 7-én Bratislavában tartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1948. máj. 7.)

[254] Jk. 1948. máj. 8.

[255] Uo.

[256] Jk. 1948. máj. 7. I. számú melléklet.

[257] A rendelkezés végleges, ld. II. Pótjegyzőkönyv, I. cikk [(3)]. A pótjegyzőkönyvben nem számozták a bekezdéseket, a számozást csak mi alkalmazzuk a könnyebb áttekinthetőség érdekében. Ezért használjuk a [] jeleket.

bízott volna meg, a Magyar Áttelepítési Kormánybiztosság e személyek áttelepítéséről saját szerveivel gondoskodhatott volna csehszlovák területen. A tervezet az „önként" átköltözésre – a pótjegyzőkönyv aláírásától számítva – három hónapot szabott,[258] és kikötötte, hogy az elköltözők nem vihetnek magukkal a csehszlovák jogszabályok szerint hatóságilag ellenőrzött szétosztás alá eső árut. Ez a szabály az „önként" elköltözőket a lakosságcsere-egyezmény keretében áttelepített magyaroknál hátrányosabb helyzetbe hozta volna, mivel az ő esetükben az ingóságok kivitelét – a vegyes bizottság döntései nyomán – nem lehetett alávetni ilyen korlátozásnak. A hátrahagyott ingatlanvagyonokat úgy kellett volna nyilvántartani, hogy erre a célra a csehszlovák kormány külön számlát nyit.

IV. A MÁSODIK MAGYAR PÓTJEGYZŐKÖNYV-TERVEZET ÉS A CSEHSZLOVÁK ÉSZREVÉTELEK

Mivel a csehszlovák ellentervezet a vegyes bizottság delegálásával nem elégedett meg, hanem az átköltözők jogi helyzetének szabályozását is érintette, Szondy Viktor aláírási meghatalmazott, a Határrendező Bizottság tagja Molnár Erik külügyminisztertől utasítást kért, hogy ilyen részletes szabályozásba belemehet-e a magyar küldöttség.[259] Ezután készült el a második magyar pótjegyzőkönyv-tervezet,[260] amit Szondy a külügyminiszternek, illetve Heltai György követségi tanácsosnak is bemutatott előzetesen.

A második magyar pótjegyzőkönyv-tervezet visszaható hatályt állapított meg, azaz kiterjesztette azokra is a megállapodás hatályát, akik már elhagyták az átengedett területet.[261] „Önként" áttelepülésre azoknak lett volna joguk, akiknek a három község területén 1946. július 1-jén állandó lakhelyük volt.[262] Kezdeményezte tehát a tervezet, hogy az érintett személyi kört pontosan határozzák meg. Ugyanakkor elutasította azt a csehszlovák korlátozást, amely kizárta a vegyes bizottság lakosságcsere végrehajtása során hozott döntéseinek átköltözőkre való alkalmazását. Mi több, kifejezetten előírta, hogy a vegyes bizottság véghatározataiban foglalt

258 A rendelkezés tulajdonképpen végleges, a II. Pótjegyzőkönyv az első csehszlovák pótjegyzőkönyv-tervezet nyomán 1948. december 31-i határidőt jelöl meg, ld. a IV. cikket. A II. Pótjegyzőkönyvnek tehát korlátozott volt az időbeli hatálya, azt önmaga korlátozta.

259 KJ, 1948. aug. 15.

260 *Jegyzőkönyv mely felvétetett a Határrendező Bizottság 1948. évi május hó 11-i üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1948. máj. 11.) I. számú melléklet.

261 A rendelkezés végleges, ld. II. Pótjegyzőkönyv, I. cikk [(1)].

262 A dátumot vö. a később ismertetésre kerülő első csehszlovák pótjegyzőkönyv-tervezet szerinti időpontokkal.

kedvezmények is értendők a lakosságcsere-egyezményben kikötött kedvezmények alatt.[263]

A hatósági elosztás alá eső áruk kiviteli korlátozásán is enyhített volna azzal, hogy kimondta, hogy az átköltözők ilyen árut személyi és háztartási szükségletükön felül nem vihetnek magukkal. Egyúttal azonban rögzítette, hogy az „önként" eltávozók ingó vagyonukkal szabadon rendelkezhetnek, azt értékesíthetik, illetve a már elköltözöttek a hátrahagyott ingóságaikért visszatérhetnek.[264] Készpénzük átutalására a tervezet a lakosságcsere keretében áttelepülők készpénzének átutalása vonatkozó szabályok alkalmazását rendelte volna el. Ekkor indult be az a folyamat, amellyel megkezdődött a lakosságcsere-egyezmény részletszabályainak is az alkalmazása az „önként" áttelepülőkre vonatkozóan.

A tervezet ugyanis lehetővé tette az ingatlanvagyonok tekintetében is, hogy ha az átköltöző úgy kívánja, akkor a lakosságcsere-egyezmény alapján a véghatározatokban szabályozott vagyonösszeírási és -értékelési eljárást igénybe tudja venni.[265] Erre az esetre olyan szabályozást vezetett volna be, hogy a felértékelésnek az áttelepülésre jelentkezéstől számított 15 napon belül meg kell történnie, a pénzbeli ellenértéket pedig a csehszlovák kormánynak további 30 napon belül külön transzferszámlára kell befizetnie. A befizetés időpontjától kezdve az ingatlan tulajdonjoga a csehszlovák államot illeti meg. Biztosítékot nyújtott volna az olyan személyeknek is, akik ezt az eljárást nem kívánják igénybe venni, azzal, hogy rögzítette, hogy ők az ingatlanvagyonuk háborítatlan tulajdonában maradnak továbbra is, azzal szabadon rendelkezhetnek, azt elidegeníthetik.[266] Végül a csehszlovák kormányt kötelezte arra,

[263] A rendelkezés végleges, ld. II. Pótjegyzőkönyv, I. cikk [(4)]. Ezzel a magyar küldöttség a békeszerződés szövegének nyelvtani értelmén túlment, azt kiterjesztően értelmezte. Ezt különösen azért hangsúlyozzuk, mert a nemzetközi jog gyakorlatában a megszorító értelmezéshez képest kiterjesztő értelmezésre ritkábban kerül sor. A kiterjesztő értelmezés természetesen itt is a kinyilvánított jogalkotói akaraton belül maradt, pusztán a szöveg nyelvtani értelmét módosította. Ld. erről: Nagy, 385–386.

[264] A rendelkezés végleges, ld. II. Pótjegyzőkönyv, II. cikk [(1)].

[265] A rendelkezés végleges, ld. II. Pótjegyzőkönyv, III. cikk [(1)].

[266] Szondy Viktor Sándorfy Kamill, az Igazságügy Minisztérium Törvényelőkészítő Osztályára beosztott kúriai tanácselnök véleményét is kikérte az önként áttelepülők ingatlanainak sorsára nézve. Sándorfy úgy látta, hogy a kitelepülőket jogi szempontból ugyan meg kellene hagyni ingatlanaikra vonatkozó tulajdonjoguk háborítatlan gyakorlásában, a célszerűség szempontja azonban mégis azt kívánja, hogy ezeket az ingatlanokat azonnali kártérítés mellett vegye tulajdonba Csehszlovákia. Jogi okfejtése abból indult ki, hogy a lakosságcsere-egyezménynek azon rendelkezéseit, amelyek szerint Csehszlovákiára átszállnak a Magyarországra áttelepített személyek ingatlanai, a három községből kitelepülőkre nem lehet alkalmazni. A békeszerződésben említett „biztosítékok és kedvezmények" körébe ugyanis az ingatlanok elvesztését nem lehet beleérteni. Ez az áttelepülők magánjogaiba súlyos beavatkozás volna. Másrészt – folytatta – az 1948. május 9-én kelt Csehszlovák alkotmány kimondja, hogy a magántulajdont csak törvény korlátozhatja, és csak

hogy mindazokat az illetményeket, nyugdíjakat és járadékokat, amelyekre a Zárójegyzőkönyvben ígéretet tett, az átköltözés időpontjáig folyósítsa.[267]

Ivan Horváth már a május 11-i ülésen jelezte, hogy ez a szabályozás a földreform során juttatott és az egyéb ingatlanokat nem különbözteti meg. Kiss Roland utalt arra, hogy a Zárójegyzőkönyvben foglaltak szerint Csehszlovákiának el kell ismernie a magyar földbirtokreform és belső telepítés során történt juttatásokat, és ugyanott vállalt kötelezettséget arra, hogy az átengedett területen maradt juttatottak részére az ingatlanuk tulajdonjogát és zavartalan birtoklását biztosítja.[268] Ivan Horváth erre azt felelte, hogy a juttatottak ingatlanvagyonának kérdése felmerült már a lakosságcserénél is a magyarországi szlovákoknál, és ez a kérdés nem lett megoldva ott sem.[269]

A magyar pótjegyzőkönyv-tervezet érdemi tárgyalása előtt csehszlovák részről azt kérték, hogy az elköltözni kívánók számát jelölje meg a magyar küldöttség. Egyúttal kijelentették, hogy a csehszlovák törvények szerint nem lehet mezőgazdasági ingatlan tulajdonosa olyan személy, aki nem maga végzi annak művelését. Ezért az elköltözöttek a mezőgazdasági ingatlanok tulajdonjogát nem tarthatják meg.[270]

Május 12-én Szondy Viktor felolvasta a terület lakosságának ügyével foglalkozó magyar albizottság jelentését,[271] és kérte, hogy a magyar javaslatot érdemben is tárgyalja a csehszlovák fél. Az albizottság felhívta a figyelmet, hogy az „önként" távo-

---

törvény alapján és térítés ellenében kerülhet sor kisajátításra. Igaz, törvény rendelkezhet úgy is, hogy nem kell térítést fizetni. A három községből áttelepülők esetében azonban egyrészt nem kisajátítás, hanem a magántulajdon más alapon való megszüntetése történik, másrészt a kártérítést a békeszerződés értelmében nem lehet mellőzni, mert a tulajdonjog a békeszerződés szerinti „polgári jogok" körébe tartozik. Harmadrészt – fejezte be érvelését Sándorfy – a békeszerződés az önként áttelepülőket kedvezményezett helyzetbe hozza azzal, hogy rájuk csak a lakosságcsere-egyezmény jogbiztosító és kedvezményt megállapító rendelkezéseit engedi alkalmazni. A kúriai tanácselnök azonban okfejtése zárásaként megállapította, hogy mindezt sajnos felülírja a célszerűség szempontja, mert nyilvánvaló, hogy a csehszlovákok a három községből eltávozókat oda többé nem engedik vissza, így legfeljebb csak bérbeadás útján tudnák hasznosítani ingatlanaikat. *Sándorfy Kamill levele Szondy Viktorhoz 1948. június 17-én.* MNL OL XIX–J–1–j (Csehszlovákia 1945–1948, „titkos" ügyiratok), 29. doboz.

267 A rendelkezés végleges, ld. II. Pótjegyzőkönyv, II. cikk [(5)]. Vö. Zjk, VI. rész. Vö. „Minden személynek mint a társadalom tagjának joga van a szociális biztonsághoz…" EJENY, 22. cikk. „Minden személynek joga van […] a munkanélküliség, betegség, rokkantság, özvegység, öregség esetére szóló […] biztosításhoz." Uo. 25. cikk (1).

268 Zjk, VI. rész 5./

269 Jk. 1948. máj. 11.

270 *Jegyzőkönyv mely felvétetett a Határrendező Bizottság folyó évi május hó 12.-én tartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1948. máj. 12.) Vö. „Minden személynek, mind egyénileg, mind másokkal együttesen joga van a tulajdonhoz." „Senkit sem lehet tulajdonától önkényesen megfosztani." EJENY, 17. cikk (1), (2).

271 Jk. 1948. máj. 12. III. számú melléklet.

zók összeírása előtt mindenképpen tisztázni kell az átköltözésre vonatkozó alapelveket. E nélkül ugyanis az érintettek nem tudhatják, hogy távozásuk milyen vagyonjogi következményekkel jár.[272] Határozott választ kérnek tehát arra, hogy mi fog történni az elköltözők ingatlanaival. Egyben az albizottság rámutatott, hogy a három község lakosai ugyanolyan feltételek mellett szerezhetnek és tarthatnak meg ingatlanokat, mint más csehszlovák állampolgárok. Szabad rendelkezési joguktól nem foszthatók meg elköltözésük esetén sem. A jelentés kitért arra is, hogy az elköltözők számáról a magyar fél azért nem tud nyilatkozni, mert a magyar hatóságok csak a csehszlovák kormány hozzájárulásával tudnák csehszlovák területen az onnan elköltözni szándékozókat összeírni. Azoknak a csehszlovák aggodalmaknak az eloszlatására pedig, amelyek az ingóságok szabad kivitelével összefüggő esetleges visszaéléseket illeti, azt javasolta a magyar albizottság, hogy a visszamaradt ingóságaikért visszatérők kötelesek legyenek ezen ingóságaikról leltárt bemutatni.

Az első, májusi tárgyalási időszak befejezése után a csehszlovák delegáció Bólya Lajos áttelepítési kormánybiztos-helyetteshez juttatta el javaslatát,[273] amit a magyar küldöttség hivatalosan csak 1948. június 23-án vett át.[274] Az ebben foglalt észrevételek azonban nem terjedtek ki mindenre, így a javaslat nem tekinthető a probléma átfogó rendezési kísérletének.[275] Csak azt a csehszlovák álláspontot hangsúlyozta ugyanis, hogy a földbirtokreform során juttatott ingatlanok és a más magánjogi jogcímen (adásvétel, ajándékozás, örökösödés) szerzett ingatlanok között különbséget kell tenni. Míg a földbirtokreform során juttatott ingatlanok esetében ugyanazt a rendezést kívánta bevezetni, amelyet a vegyes bizottság a Magyarországról áttelepített szlovákok részére Magyarországon, a földbirtokreform során juttatott mezőgazdasági ingatlanok tekintetében fog megállapítani, addig a más magánjogi jogcímen szerzett ingatlanokat illetően a lakosságcsere-egyezményt kívánta alkalmazni.[276]

[272] Vö. a jogbiztonság elvével, a bizonyossággal arra vonatkozóan, hogy az illető személynek milyen joga van.

[273] KJ, 1948. aug. 15. A szakirodalom Bólyát rövid „o"-val írja, ld. Szabó Károly: A csehszlovák–magyar lakosságcsere gazdasági vonatkozásai. In: Molnár Imre – Szarka László: *Otthontalan emlékezet. Emlékkönyv a csehszlovák–magyar lakosságcsere 60. évfordulójára.* Komárom, MTA Kisebbségkutató Intézet – Kecskés László Társaság, 2016. 92.

[274] *Jegyzőkönyv mely felvétetett a Határrendező Bizottság 1948. évi június hó 23.-án megtartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1948. jún. 23.) Az ülés jegyzőkönyvéhez nem csatolták a javaslatot, annak tartalmát csak a kormánybizottsági jelentés tömör összefoglalásából tudjuk.

[275] A kormánybizottsági jelentés ezt a második csehszlovák ellentervezetként említi, nézetünk szerint azonban – az említett okból kifolyólag – nem lehet ellentervezetként kezelni. Alfejezetünk címe is ezt fejezi ki.

[276] KJ, 1948. aug. 15.

Továbbá a csehszlovák delegáció ismét kérte, hogy az elköltözni kívánók és a már elköltözöttek jegyzékét előzetesen adják át részére.

A javaslat kézhezvételét követően a magyar küldöttség három kérdést tett fel a csehszlovák félnek. Egyrészt, hogy a második pótjegyzőkönyv-tervezet egyéb részeit elfogadja-e, másrészt hogy új vegyes bizottságot kíván-e szervezni vagy a lakosságcsere-egyezmény által életre hívott vegyes bizottságot bízná-e meg,[277] harmadrészt pedig, hogy az áttelepítendő magyarok érdekvédelmére meghatalmazott hivatalnak az átköltözésben való tényleges részvételét hajlandó-e biztosítani. A magyar küldöttség egyúttal nyilatkozott, hogy a mezőgazdasági ingatlanok megkülönböztetése részéről elfogadható.[278] A csehszlovák delegáció az első kérdésre a választ a kért kimutatások előzetes átadásához kötötte, melyeknek immár a tartalmi elemeit is megjelölte, a második kérdésre a lakosságcsere-egyezmény szerinti vegyes bizottságot nevezte meg, a harmadik kérdésre pedig igennel felelt.[279]

V. A HARMADIK MAGYAR PÓTJEGYZŐKÖNYV-TERVEZET ÉS A CSEHSZLOVÁK ÉSZREVÉTELEK

A harmadik magyar pótjegyzőkönyv-tervezet[280] újat alig hozott, jellegében inkább jogfenntartó volt. A magyar fél az elé illesztett „megjegyzések"-ben közölte, hogy az olyan elköltözöttek jegyzéke, akik egyes visszamaradt ingóságaikért még visszatérnének, három hónapon belül nem állítható össze. Ugyanis előbb jelentkezésre kell felszólítani őket. Másrészt megismételte: az átköltözni szándékozók összeírását meg kell hogy előzze az átköltözők jogi helyzetének rendezése. Hiszen a lakosságot tájékoztatni kell előzetesen, hogy milyen jogok fogják megilletni azokat, akik az átköltözés mellett döntenek. Mert addig nem tudnak végleges elhatározásra jutni, amíg nem tudják, mi fog a vagyonukkal történni. Jelentkezésüket akár vissza is vonhatnák, ha a rendelkezéseket kedvezőtlennek tartanák. Mindazonáltal közölt néhány előzetes adatot a magyar fél, erre még visszatérünk a fejezet végén.

[277] A vegyes bizottságra irányuló kérdés egy értelmezési problémán alapult, mert a csehszlovák nyilatkozat ugyan hivatkozta a lakosságcsere-egyezmény vonatkozó cikkét, ám mégis egy illetékes magyar–csehszlovák vegyes bizottság összeállításáról szólt. Ez volt az oka a magyar fél bizonytalanságának.

[278] Jk. 1948. jún. 23.

[279] KJ, 1948. aug. 15. A június 24-i jegyzőkönyvben nincs nyoma. Ld. *Jegyzőkönyv mely felvétetett a Határrendező Bizottság 1948. évi június hó 24.-én Bratislavában*. [Így!] (A továbbiakban: Jk. 1948. jún. 24.)

[280] *Jegyzőkönyv mely felvétetett a Határrendező Bizottság 1948. évi június 25-én Bratislavában tartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1948. jún. 25.) Melléklet.

Azon túl, hogy a harmadik pótjegyzőkönyv-tervezet az ingóságaikért visszatérni szándékozók névjegyzékének tartalmi elemeit részletezte, a már elköltözöttek ingatlanvagyona összeírásának harminc napon belüli megkezdéséről rendelkezett. Rögzítette, hogy a magyar földbirtokreform során juttatott ingatlanokra vonatkozó vagyonösszeírási- és értékelési eljárás elkülönítetten történik meg.[281] Végül önálló cikket vett fel arra vonatkozóan, hogy a lakosságcsere-egyezmény végrehajtásából folyó munkálataitól függetlenül kell eljárnia a vegyes bizottságnak.[282]

Július elsején Ján Bujna – aki időközben a csehszlovák delegáció elnöklését átvette – felolvasta a csehszlovák észrevételeket,[283] a két delegáció álláspontja közötti „nagymérvű közeledés"-t Kiss Roland „örömmel" állapította meg.[284] Mindazonáltal a csehszlovák fél ismét elutasította azt a magyar nézetet, miszerint a kért jegyzékek kiállításának az a feltétele, hogy az átköltöző személyek jogai és kötelezettségei tekintetében minden részletre kiterjedő megállapodás jöjjön létre. Úgy gondolta ugyanis, hogy ezeket a jogokat és kötelezettségeket már szabályozta a békeszerződés és ennek folyományaképpen a lakosságcsere-egyezmény, illetve az az által életre hívott vegyes bizottság véghatározatai. Úgy vélte továbbá, hogy a magyar küldöttség közlése szerint kisszámú család már régen eldöntötte elköltözési szándékát. Figyeljük meg: a csehszlovákok azzal érveltek, hogy az „önként" áttelepülők jogait a lakosságcsere-egyezmény már rendezte!

A csehszlovák delegáció ugyanakkor indítványozta, hogy a jegyzékek összeállításának ideje alatt üljön össze és terjessze elő az egyezmény végleges szövegét a két kormánydelegáció albizottsága. A megállapodást azonban négy feltételhez kötötte: egyrészt, hogy a magyar küldöttség a kért jegyzéket három héten belül előterjessze, másrészt hogy az „önként" elköltözött személyeknek nem a magyar földreform során szerzett ingatlanvagyonára a lakosságcsere-egyezmény alkalmazását elismerje. Harmadrészt, hogy a magyar földreform során szerzett ingatlanvagyonnal kapcsolatban ugyanaz az eljárás legyen alkalmazva, mint a Magyarországról áttelepülő szlovákok hasonló vagyonára, végül pedig, hogy a magyar fél járuljon hozzá, hogy a vegyes bizottság személyi összetételében is azonos legyen a lakosságcsere-egyezménnyel kapcsolatos ügyeket intéző vegyes bizottsággal. Ezzel az „önként" áttelepülők ügyének a lakosságcsere-egyezménnyel való összefüggése ismét fontos állomására érkezett, mert a végrehajtásra illetékes szerv a lakosságcsere-egyezmény

[281] A rendelkezés végleges, ld. II. Pótjegyzőkönyv, III. cikk [(2)].

[282] A rendelkezés végleges, ld. II. Pótjegyzőkönyv, VI. cikk.

[283] Jk. 1948. júl. 1. III. számú melléklet. A kormánybizottsági jelentés ezt a harmadik csehszlovák ellentervezetként említi, nézetünk szerint azonban, mivel átfogó szabályozást nem adott, ezt sem lehet ellentervezetként kezelni. Alfejezetünk címe is ezt fejezi ki.

[284] Jk. 1948. júl. 1.

alapján létesített vegyes bizottsággal – a korabeli megfogalmazással élve – „personálisan" is azonos lett.

VI. AZ ELSŐ CSEHSZLOVÁK PÓTJEGYZŐKÖNYV-TERVEZET ÉS AZ ELSŐ MAGYAR ELLENTERVEZET

Mint a fenti címből látható, ezúttal a kezdeményező a csehszlovák delegáció volt. Válaszként a magyar küldöttség ellentervezetet készített, e negyedik – és egyben utolsó – „tervezetváltás" tehát a korábbiakhoz képest épp fordítva zajlott le. A csehszlovákok már a harmadik ülésszak alatt, októberben nyújtották be a javaslatukat, mert időközben – mivel a vízügyi egyezmény elfogadására nem volt teljes a felhatalmazásuk[285] – a tárgyalások megszakadtak.

A tervezet[286] már preambulumot is illesztett a szöveg elejére, mely szerint a pótjegyzőkönyv „A Csehszlovákiának átengedett területen élő lakosság közötti konszolidáció érdekében" szükséges. A megállapodás személyi hatályát azokra terjesztették ki, akiknek az átengedett területen 1946. július 1-jén és 1947. szeptember 15-én volt az állandó lakhelyük, és azt 1947. szeptember 15-től 1948. december 31-ig terjedő időben elhagyták vagy el kívánták hagyni.[287] Az áttelepülők érdekeinek védelmére kinevezett magyar meghatalmazott az „önként" áttelepülő személyek érdekvédelme tekintetében is illetékességet kapott, méghozzá ugyanabban a terjedelemben, mint amilyen illetékessége a lakosságcsere-egyezmény végrehajtása keretében volt.[288] Vegyük észre, hogy ezzel a lakosságcsere-egyezmény és az „önként" áttelepülők ügye között újabb személyi kapcsolat jött létre. Azon elköltözöttek jegyzékét pedig, akik az ingóságaikért vissza kívántak térni, az áttelepülő magyarok érdekeit védő magyar meghatalmazott hivatala részéről a pozsonyi csehszlovák telepítési hivatalnak egy hónapon belül kellett átadni.[289]

A visszaélések széles lehetősége miatt vitára adott okot az a rendelkezés, miszerint a készpénz kivitele ugyan hasonlóképpen történt volna, mint a lakosságcsere-egyezmény alapján áttelepülő személyeknél,[290] ám ha az áttelepülő vagyoni viszo-

[285] Ld. erről a következő fejezetet.

[286] *Jegyzőkönyv a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság 1948. évi október hó 4-én 5 órakor Bratislavában tartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1948. okt. 4.) Melléklet. MNL OL XIX–J–1–j, 9/e. tétel, 29. doboz.

[287] A rendelkezés végleges, ld. II. Pótjegyzőkönyv I. cikk [(1)].

[288] A rendelkezés végleges, ld. II. Pótjegyzőkönyv, I. cikk [(5)].

[289] A rendelkezés végleges, ld. II. Pótjegyzőkönyv, II. cikk [(2)].

[290] A rendelkezés idáig végleges, ld. II. Pótjegyzőkönyv, II. cikk [(4)].

nyainak nem megfelelő nagyságú készpénzt kívánt volna átvinni, akkor a készpénz kivitelét a csehszlovák hivatalok a tényállás kivizsgálásig felfüggeszthették. A javaslat az ingatlanvagyonra (annak összeírására, értékelésére és államközi elszámolására) szintén a lakosságcsere-egyezményt és az az alapján létrejött vegyes bizottság véghatározatait alkalmazta. Leszögezte azonban, hogy az átengedett területet elhagyó személyek a hátrahagyott vagyonukért a Csehszlovák állammal szemben semmiféle igényt sem támaszthatnak. A tervezet szerint az áttelepülő személy az összeírás megtörténtéig az ingatlanvagyonát elidegeníthette, de köteles volt az adásvételi szerződés másolatát megküldeni a pozsonyi Telepítési Hivatal részére. A nem szabályozott kérdésekben pedig a lakosságcsere-egyezmény szerinti vegyes bizottság volt jogosult dönteni.[291]

A magyar ellentervezet[292] mindenekelőtt a preambulumot változtatta meg. Eszerint a szabályozás azért szükséges, mert az átengedett terület lakosságának áttelepítésére nézve a két állam között egyezmény nem jött létre, az 1947. december 22-én kelt Zárójegyzőkönyvben pedig csak az átengedett területen maradó lakosság jogi helyzetének rendezése történt meg.[293] Ezzel kívánta kizárni a magyar küldöttség annak lehetőségét, hogy az „önként" áttelepülésre vonatkozó megállapodást a csehszlovákok áttelepítési egyezménynek minősíthessék.[294]

Mint fentebb említettük, a készpénzek átvitele (átutalása) kapcsán vita alakult ki, mely során a csehszlovákok továbbra is ragaszkodtak ahhoz, hogy ha gyanú merülne fel, hogy az átutalás céljából letett összeg az átköltöző vagyoni és kereseti viszonyaihoz képest aránytalanul magas, az összeg átutalását a tényállás tisztázásáig fel lehessen függeszteni. Az ebből fakadó visszaéléseknek a magyar küldöttség elébe kívánt menni, így a magyar tervezet már azt a kompromisszumos megállapodást tartalmazta, amely szerint ezen a címen csak 50.000 cseh koronát meghaladó összegnél és csak az 50.000 cseh koronát meghaladó rész tekintetében lehet a jóváírást a tényállás kivizsgálásig felfüggeszteni. Ha pedig a pénz letételétől számított 15 napon belül a teljes összeg jóváírása nem történik meg, a vegyes bizottságnak kell döntenie.[295]

Ezenfelül a magyar tervezet a visszamaradt ingatlanok összeírására és értékelésére nézve a lakosságcsere-egyezménytől és a vegyes bizottsági határozatoktól való

[291] A rendelkezés végleges, ld. II. Pótjegyzőkönyv, V. cikk.

[292] *Jegyzőkönyv mely felvétetett a magyar–csehszlovák Határrendező Bizottság 1948. évi október hó 8-án Bratislavában megtartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1948. okt. 8.) Melléklet.

[293] A preambulum végleges, ld. II. Pótjegyzőkönyv.

[294] *Kiss Roland honvédelmi államtitkárnak, a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság elnökének és dr. Szondy Viktor rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, aláírási megbízottnak jelentése a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság 1948. évi harmadik ülésszakáról,* 1948. november 1. (A továbbiakban: KJ, 1948. nov. 1.) MNL OL XIX–J–1–k, 71. d.

[295] A rendelkezés végleges, ld. II. Pótjegyzőkönyv, II. cikk [(4)].

eltéréseket is részletezte. Kimondta, hogy elkülönítetten kell megtörténnie a magyar földreform során juttatott ingatlanok összeírásának, mivel annak „egyelőre" csak nyilvántartási jelentősége van. Ezeknek az ingatlanoknak a vegyes bizottság döntésétől függ a további sorsa.[296] E rendelkezés a magyar államkincstár számára nyitva hagyta a jogérvényesítés lehetőségét.[297] Az egyéb ingatlanok esetében viszont előírta, hogy azok tulajdonosai igénybe vehetik a vagyonösszeírási és -értékelési eljárást, amely a lakosságcsere-egyezmény alapján a véghatározatokban van szabályozva, de ennek az eljárásnak is a lakosságcserétől elkülönítve kell lefolynia, a vagyonérték államközi elszámolásának módjáról pedig a vegyes bizottságnak kell határoznia.[298] Aki az eljárást nem veszi igénybe, az ingatlanvagyonának továbbra is háborítatlan tulajdonában marad, azzal szabadon rendelkezhet, azt el is adhatja. A már elköltözött személyek ingatlanvagyonának összeírása pedig hivatalból indul, és befejeződik 60 nap alatt.[299] Ezenkívül rögzítette a tervezet, hogy a lakosságcsere-egyezményt végrehajtó magyar szervek az önkéntes áttelepülők átköltözésénél csehszlovák területen közreműködhetnek, illetve, hogy a csehszlovák hatóságok az érdekeltek visszatérése ellen kifogást nem emelhetnek.[300]

VII. AZ UTOLSÓ EGYEZTETÉSEK

A csehszlovák delegáció az észrevételeit az október 8-i ülésen[301] tette meg, ekkor már csak három ponton vitatta a lényegében kész szöveget. Egyrészt kérte, hogy a preambulumból maradjon ki az utalás, hogy Csehszlovákiával nem kötött kétoldalú egyezményt az átengedett terület lakosságának áttelepítésére Magyarország. Úgy véljük, ez világosan kifejezi, hogy megpróbálták volna az „önként" áttelepülőkről szóló megállapodást áttelepítési egyezményként értelmezni. Másrészt a csehszlovák delegáció nevében Bujna hangsúlyozta: az átköltözők csak az áttelepülésükig rendelkezhetnek a vagyonukkal. Nem engedhető meg, hogy vagyoni kérdéseik rendezésére visszatérjenek. Az eltávozóknak igazolniuk kell, hogy készpénzvagyonuk honnan ered. Végül a csehszlovákok el akarták érni, hogy a megállapodás hatályát kiterjesszék a feleségekre és a kiskorú gyermekekre is, még akkor is, ha a családfő már élet-

296 A rendelkezés végleges, II. Pótjegyzőkönyv, III. cikk [(2)].
297 KJ, 1948. nov. 1.
298 A rendelkezés végleges, ld. II. Pótjegyzőkönyv, III. cikk [(3)].
299 A rendelkezés végleges, ld. II. Pótjegyzőkönyv, III. cikk [(4)].
300 Mindkét rendelkezés végleges, ld. II. Pótjegyzőkönyv, I. cikk [(7)] és II. cikk [(2)].
301 Jk. 1948. okt. 8.

vitelszerűen Magyarországon tartózkodik. Nem mehetünk el szó nélkül amellett, hogy a „családegyesítés" csehszlovák olvasatban voltaképpen azt jelentette, hogy még a különélő feleségnek is férje után kell mennie, hogy az elcsatolt terület magyar lakossága ezzel is csökkenjen.

Az október 11-i ülésre[302] a csehszlovák álláspont valamelyest puhult: változatlan formában elfogadták a preambulumot. Elálltak attól is, hogy a megállapodás hatálya kiterjedjen a különváltan élő feleségekre is. Kívánságukra azonban bekerült a szövegbe, hogy a családfőt a vele közös háztartásban élő feleségének és a 18. életévüket be nem töltött gyermekeinek Magyarországra követniük kell. Továbbá beépült az is, hogy az „önként" átköltözők „elszállításával" kapcsolatos költségek nem a csehszlovák államot terhelik.[303]

Az ingatlanvagyon elidegenítését az átköltözők számára 1949. október 1-jéig javasolták lehetővé tenni, ezen az időponton túl a lakosságcsere-egyezményt kívánták alkalmazni. Mindez úgy került be a végleges szövegbe, hogy aki az összeírási- és értékelési eljárást 1949. október 15-ig nem veszi igénybe, az ingatlanvagyonának háborítatlan tulajdonában marad, és e határidőig annak eladása céljából Csehszlovákiába visszatérhet. Az 1949. október 15-ig el nem adott ingatlanokat illetően viszont az értékelési eljárást kötelezően folytatják le.[304] Figyeljük meg a lakosságcsere-egyezmény és az „önként" áttelepülőkről szóló megállapodás végső összefüggését: 1949. október 15-től az ingatlanvagyonok sorsát illetően a lakosságcsere-egyezmény kötelezően az „önként" áttelepülőkről szóló megállapodás helyébe lép. Végül szintén csehszlovák indítványra vették fel, hogy az áttelepülőnek szükség esetén okmányokkal igazolni kell, hogy az átutalandó összeg arányban áll vagyoni helyzetével.[305]

Az október 11-i ülésen elhangzott egy javaslat Kiss Roland részéről is, miszerint az átköltözésre jelentkezés időpontjára a pótjegyzőkönyvben célszerű lenne utalni. Így a legutolsó pillanatban került be a megállapodásba, hogy az átköltözni szándékozóknak 15 napon belül mind a magyar meghatalmazottnál, mind a szlovák áttelepítési hivatalnál jelentkezni kell Pozsonyban.[306] Miután a két kormányküldöttség elnöke szakértők kíséretében kiszállt a három községbe, és meghallgatták az érde-

[302] *Jegyzőkönyv mely felvétetett a magyar–csehszlovák Határrendező Bizottság 1948. évi október hó 11. napján tartott üléséről.*

[303] Mindkét rendelkezés végleges, ld. II. Pótjegyzőkönyv, I. cikk [(2)] és [(7)].

[304] II. Pótjegyzőkönyv, III. cikk [(3)].

[305] II. Pótjegyzőkönyv, II. cikk [(4)].

[306] II. Pótjegyzőkönyv, I. cikk [(6)].

kelteket,[307] teljes egyetértés jött létre, melynek nyomán 1948. október 12-én aláírták a II. Pótjegyzőkönyvet.[308]

VIII. A MEGÁLLAPODÁS MÉRLEGE

Mindenekelőtt az „önként" áttelepülőkről szóló megállapodás és a lakosságcsere-egyezmény összefüggésére hívjuk fel a figyelmet, mely nem nyilvánvaló már csak azért sem, mert a két joganyag egymástól teljesen eltérő térben és időben keletkezett. Az előbbi már a párizsi békeszerződés aláírása után, az utóbbi viszont még előtte jött létre, így a két szabályozás között több mint két és fél év telt el. Továbbá az „önként" áttelepülőkről szóló megállapodás kifejezetten csak az elcsatolt terület lakosságát érintette, mely tekintetében ráadásul nem is „cserét" állapított meg. Mindezek ellenére mégis szorosan összefügg a két joganyag, melynek magára a párizsi békeszerződésre vezethető vissza az alapja. Ettől kezdve viszont a Határrendező Bizottságon múlott az, hogy a lakosságcsere-egyezményben megállapított „biztosítékok és kedvezmények" alkalmazása kapcsán milyen mélységig fog kiterjedni ez a kapcsolat. A magyar küldöttség talán az eljárás egyszerűsítése és gyorsítása érdekében, illetve talán azért is, hogy a megállapodást a csehszlovák fél ne áttelepítési egyezményként értelmezze – erre még visszatérünk lejjebb –, előbb a lakosságcsere-egyezmény szerinti vegyes bizottság illetékességét megállapítva a lakosságcsere-egyezménnyel szervezeti-, majd az ingatlanok összeírására és értékelésére nézve, eljárásjogi kapcsolatot is teremtett. Ezután az „önként" átköltözök ügyében eljáró vegyes bizottság a lakosságcsere-egyezmény szerinti vegyes bizottsággal személyileg is azonos lett, végül pedig az ingatlanok értékelésére vonatkozó eljárásnak az „önként" áttelepülőkre 1949. október 15-től kötelező alkalmazását rendelték el, ami a lakosságcsere-egyezmény háttéregyezmény jellegét végképp megerősítette. Ily módon igen szorosan kötődött össze a két joganyag, mindazonáltal úgy látjuk, hogy inkább gyakorlati, mintsem elvi jelentőségű volt e kapcsolat.

[307] *Jelentés a záró ülésszakról.* (A továbbiakban: JZ) MNL OL XIX–J–1–k, 71. doboz. E jelentés, mely dátum és aláírás nélkül valószínűleg csonkán maradt fenn, az említett kiszállás pontos időpontját nem említi meg. Bujna már az október 4-i ülésen javasolta, hogy a két delegáció elnöke látogasson el a három „dunántúli" községbe a bizottság illetékes tagjaival.

[308] *Jegyzőkönyv mely felvétetett a magyar–csehszlovák Határrendező Bizottság 1948. évi október 12. napján megtartott üléséről.* A II. Pótjegyzőkönyvet Pozsonyban magyar részről Kiss Roland, Bojta Béla és Szondy Viktor, csehszlovák részről pedig Ivan Horváth és Ján Bujna írta alá, két eredeti példányának egyikét magyar, a másikat szlovák nyelven fogalmazták. Ld. VII. cikk [(3)].

Egy egykorú jelentésben az alábbi értékelést olvashatjuk a „önként" átköltözőkről szóló megállapodásra nézve: „Ennél a tárgynál nagy vitát okozott a csehszlovákoknak az a törekvése, hogy az önként átköltözők ügyénél a lehetőség szerint igyekeztek azokat az elveket érvényesíteni – különösen vagyonjogi tekintetben –, amelyeket a Szlovákiából [így!] való áttelepítéseknél alkalmaztak. Végül sikerült érvényesíteni a magyar részről exponált[309] különleges szempontokat, amelyek az átköltözők előnyére megkülönböztető intézkedéseket eredményeztek."[310] Ez az értékelés kétségkívül igaz, de külön is felhívjuk a figyelmet néhány szempontra.

A magyar küldöttség valóban elérte azt, hogy a megállapodás áttelepítési egyezményként való értelmezését kizárja. Láttuk, annak tényét, hogy a két állam között az elcsatolt terület lakosságának áttelepítésére nézve nem jött létre megállapodás, beillesztette már a preambulumba. Maga az „önként" áttelepülők jogállását rögzítő dokumentum is tüntetőleg nem az „egyezmény", hanem a „II. Pótjegyzőkönyv" címet viseli. Utaltunk rá fentebb, hogy a megállapodás végrehajtására sem állítottak fel külön szervet, a lakosságcsere-egyezmény szerinti vegyes bizottságot bízták meg. A magyar küldöttség mindezt elegendő garanciának érezhette arra, hogy a csehszlovák fél a megállapodást ne áttelepítési egyezményként interpretálja.

Különleges vonása a II. Pótjegyzőkönyvnek, hogy azzal voltaképpen „post factum" megállapodás jött létre: a magyar küldöttségnek muszáj volt kezelnie a Zárójegyzőkönyv be nem tartásából előállt helyzetet, melynek következében az elcsatolt terület magyar – illetve magát magyarnak valló – lakossága tömeges elvándorlása ment végbe. Ennek megértéséhez tudnunk kell, hogy 1948. június 25-ig – tehát hónapokkal a megállapodás előtt – az elcsatolt területről Magyarországra már körülbelül 120 család költözött el, és az átköltözést ugyanebben az időpontban már körülbelül csak 20 család tervezte.[311] Az utóbbi számot lényegében nem változtatja meg, hogy a záró ülésszakról szóló (tehát már a tárgyalások után készült) jelentés szerint átköltözésre 24 család jelentkezett. Túlnyomórészt olyanok, akik a három község területén azért telepedtek le, mert a magyar földjuttatás során ott kaptak tulajdont.[312] Ezért igen figyelemre méltó a magyar küldöttségnek az az eredménye, hogy az „önként" áttelepülőkről szóló megállapodás hatályát a már elköltözöttekre is kiterjesztette. Nézetünk szerint a magyar küldöttség nem vádolható azzal, hogy a megállapodással elkésett volna, hiszen a békeszerződés szerinti „önként" áttelepülés szabályozását érthetően nem kívánta, hogy Csehszlovákia ne szabadulhasson az „emberi és polgári jogok teljessége" biztosításának kötelezettsége alól.

309 Értsd: kifejtett, előadott.
310 JZ
311 Jk. 1948. jún. 25.
312 JZ

Meg kell azonban említenünk, hogy tulajdonjogi szempontból viszont aggályosnak tekinthető a II. Pótjegyzőkönyv. Míg ugyanis a Zárójegyzőkönyv világosan rögzítette, hogy a magyar földbirtokreform és belső telepítés során történt juttatásokat Csehszlovákiának el kell ismernie, az „önként" áttelepülőkről szóló megállapodás ezen ingatlanok tekintetében eltérő eljárást állapított meg. Ez önmagában véve ugyan nem volt jogellenes, viszont megnyitotta a lehetőségét annak, hogy az ilyen ingatlantulajdonokat Csehszlovákia ne vagy ne úgy ismerje el. Ráadásul ezen ingatlanok sorsáról nem rendelkezett, a döntésre a vegyes bizottságot hatalmazta fel. E szabályozás tehát a Zárójegyzőkönyvhöz képest visszalépést jelent. Ugyanakkor a tulajdonosok az egyéb ingatlanaikkal is csak egy évig rendelkezhettek szabadon. E problémák kihallhatók a harmadik ülésszakról készült kormánybizottsági jelentés megfogalmazásából is, mely szerint a visszamaradt ingatlanok feletti szabad rendelkezést csak „bizonyos keretek között"[313] sikerült biztosítani. A fentiekre tekintettel úgy látjuk, hogy a magyar küldöttség azon eredményei, hogy a már elköltözöttekre is kiterjesztette a megállapodás hatályát, illetve hogy a lakosságcsere-egyezmény szerinti vegyes bizottság véghatározatai is alkalmazhatókká váltak, kétségkívül figyelemreméltók, a megállapodás által teremtett helyzet tulajdonjogi szempontból viszont kevésbé volt megnyugtató.

[313] KJ, 1948. nov. 1. Pedig a tulajdonnak (rerum dominium, proprietas) mint a dolog feletti kizárólagos rendelkezésre jogosító teljes magánjogi hatalomnak épp az egyik lényegi elemét jelenti a dologgal való rendelkezés joga (ius disponendi).

Üdvözlet Oroszvárról. M. kir. Államrendőrség.

A VÍZÜGYI EGYEZMÉNY

I. BEVEZETŐ

A „három dunántúli község”[314] elcsatolása számos vízügyi kérdést is felvetett, így a magyar küldöttség már az első ülésszak kezdetén nyilvánvalóvá tette, hogy ebben az ügyben is tárgyalni szeretne. A három településsel együtt ugyanis Csehszlovákiához került körülbelül 3,6 km hosszban a Mosoni-Duna nagy Dunából kiágazó szakasza, így az árvízvédelmet szolgáló 9,6 km hosszú dunai töltés, valamint a Duna főágában lévő oroszvári vízmérce is. A két ország kormánya vízügyi egyezményt kötött a tárgyalások eredményeként, mely számos nemzetközi jogi szolgalom[315] alapításával védte a magyar fél érdekét. E fejezetben ebbe a partikuláris nemzetközi joganyagba és a diplomáciai előkészületeibe tekintünk be, azt vizsgálva meg, hogy a területelcsatolás milyen vízjogi (szomszédjogi) és vagyoni kérdéseket vetett fel, hogyan érveltek a tárgyaló felek és mennyiben sikerült érvényesíteni a magyar érdeket. Mivel a vízügyi egyezmény keletkezéstörténetében alapvetően tematikus egységekben gondolkodunk, tehát legfeljebb csak az alfejezeteinken belül alkalmazzuk a kronológiai szempontot, mindenekelőtt a vízügyi tárgyalások intézményes hátteréről – különösen a vízügyi albizottság szerepéről – kell szólnunk.

II. A VÍZÜGYI ALBIZOTTSÁG

Habár már az 1947. október 14-i ülésen elvi megállapodás történt – többek között – vízügyben is, a december 22-én aláírt Zárójegyzőkönyvben azt rögzítették a felek,

[314] Ezt a kifejezést Ján Bujna használta, mely Csehszlovákiában terjedt el Dunacsúnra, Horvátjárfalura és Oroszvárra vonatkozóan. Jk. 1948. okt. 4.

[315] E fejezetben ismét elfogadjuk a Váli Ferenc által kifejtett nézetet, mely szerint a nemzetközi jogi szolgalom az állam területi szuverenitásának különös (partikuláris nemzetközi jogon alapuló) és lokalizált (a Földön egy meghatározott pontra vonatkozó) korlátozásaként fogalmazható meg. Fejezetünk tárgyánál fogva kötődik a nemzetközi szomszédjog területéhez is, hiszen Nagy Károly kézikönyve is rögzíti, hogy többek között pont az államhatárokra vonatkozó kétoldalú szerződések, illetve a nemzetközi vízjog tartalmazza a szomszédjog részletes szabályait. Nagy, 162. Ld. még: Bruhács János: *Nemzetközi vízjog. A nemzetközi folyóvizek nem hajózási célú hasznosításának joga.* Budapest, Akadémiai, 1986. Bruhács Magyarország 1920 és 1945 között keletkezett vízügyi egyezményeit követően közvetlenül a hatályos vízügyi egyezményeket tárgyalja, pusztán lábjegyzetben utal arra, hogy a pozsonyi hídfő kiszélesítéséhez vízügyi rendelkezések is kapcsolódtak. (Ld. 130.)

hogy a határ végleges megállapításától számított három hónap alatt egymással vízügyi egyezményt fognak kötni.[316] A vízügyi egyezmény tehát „átcsúszott" a második ülésszakra, előkészítése a vízügyi albizottságnak lett a feladata.

Szintén Pozsonyban, 1948. január 9-én ültek össze a „vizes urak",[317] a Zalányi Andor miniszteri tanácsos vezette magyar küldöttséget[318] a pályaudvar közelében lévő „technicko povereníctvo" épületében a csehszlovák delegáció vezetője, Oldřich Ružička mérnök fogadta. Karcsay Sándor, az albizottság egyik magyar tagja így emlékezett vissza az első tárgyalási napra: „[…] A kölcsönös üdvözlések után átadtuk az egyezmény tervezetet. Szemmel láthatólag zavarba hozta őket a kezdeményezésnek ily átvétele, Ruzicska nagy térképet teregetett ki és azt hitte, hogy annak böngészéséből fog állni a tárgyalás. Általában nagyon felkészületlenek voltak [a csehszlovákok], sem a zárójegyzőkönyv, sem a vonatkozó tárgyalási jegyzőkönyvek nem álltak rendelkezésükre…"[319] Mindazonáltal az első ülésen átnyújtott magyar egyezményjavaslat[320] alapján január 15-re egyetlen pont kivételével kidolgozta a vízügyi egyezmény tervezetét az albizottság. A Rábaszabályozó Társulat csehszlovák területre került vagyonáért fizetendő kártalanítás ügyében azonban nem sikerült megegyezni, így ezt a kérdést a plénum elé kellett terjeszteni.

Ám ebben a plenáris ülések alatt sem tudtak megállapodni a felek, így – mint már említettük – a Határrendező Bizottság második ülésszaka július 2-án e tekintetben is eredménytelenül szakadt félbe. A vízügyi egyezmény csak a harmadik ülésszak alatt került aláírásra alkalmas állapotba, azt 1948. október 9-én magyar részről Kiss Roland, Bojta Béla és Szondy Viktor, csehszlovák részről pedig Ivan Horváth és Ján Bujna parafálta Pozsonyban. A vízügyi egyezmény tehát napirenden volt a Határrendező Bizottság összes ülésszaka alatt.

316 Zjk, VI. rész. Alapja: *Elvi megállapodás a vízügyekre nézve*. V. számú melléklet az 1947. október 14-i jegyzőkönyvhöz.

317 Karcsay Sándor már említett jelentésében használja a „vizes úr" kifejezést, Petényi Oszkárra vonatkozóan, akinek nem tudta a nevét.

318 Tagjai: Pataky Béla miniszteri osztályfőnök, Bográdi János műegyetemi magántanár, a Vízrajzi Intézet igazgatója, Karcsay Sándor, Mikó Tibor és Petényi Oszkár miniszteri osztálytanácsosok, a Rábaszabályozó Társulat képviseletében pedig Demetrovits Szilárd igazgató-főmérnök és Berényi Aladár szakaszmérnök.

319 Karcsay Sándor belügyminisztériumi osztálytanácsos jelentése Kiss Roland államtitkárnak, a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság magyar tagozata elnökének a vízügyi albizottság pozsonyi tárgyalásairól. (1948. jan. 10.) MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Víz", 71. doboz.

320 A magyar egyezménytervezet szövege: *Feljegyzés a Vízügyi Albizottság 1948. évi január hó 9-én tartott üléséről.* (A továbbiakban: FVA, 1948. jan. 9.) Melléklet. MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 71. doboz. Az albizottság újból tárgyalt a plenáris ülések kezdetén, mivel a csehszlovák delegáció a márciusban plénum elé terjesztett egyezménytervezeten lényeget érintő változtatásokat kért.

III. VÉDELEM AZ ÁR ELLEN

Ami az árvízvédelmi rendelkezéseket illeti, abban a főbb vonalakat tekintve már a kezdettől fogva egyetértés alakult ki. A magyar tervezethez képest a változtatások főleg arra korlátozódtak, hogy a költségek viselését áthárítsa, illetve a szolgalmi jogok körét csökkentve, bizonyos feladatokat saját közegei útján láthasson el Csehszlovákia, továbbá – már nem az albizottsági ülések, hanem a második ülésszak eredményeként –, hogy a kötelezettségek kétoldalúan legyenek megfogalmazva. E rendelkezések – melyek az 1. cikkből a 2.-ba kerültek csehszlovák javaslatra, szintén a második ülésszak alatt – olyan fontosak voltak Magyarország számára, hogy az albizottság megállapodott abban, hogy ezeket már az egyezmény nemzetközi jogi hatálybalépését megelőzően is alkalmazza.[321]

Az egyezmény a feleket a területükön fekvő gátszakaszok saját költségen való jó állapotban tartására kötelezte.[322] A töltés megújításával, megnagyobbításával kapcsolatos munkálatokat közösen megállapított tervek alapján rendelte végrehajtani, ennek a védett területek arányában osztotta meg a költségeit.[323] Az árvíz elleni védekezéshez szükséges anyagokat és szerszámokat mindkét oldalon a megfelelő mennyiségben a helyszínen kellett tartani.[324] Ám arra az esetre, ha a védművek szabályos karbantartása ellenére is árvízkár keletkezne, az egyezmény kizárta, hogy a két ország követelést támasszon egymással szemben.

Árvízveszély esetén szolgalmi jellegű területhasználati jogokkal élhetett a magyar fél. A védelemhez szükséges anyagokat ugyanis magyar területről minden alakiság nélkül – pusztán a csehszlovák határszervek előzetes értesítése mellett – csehszlovák területre lehetett szállítani, illetve a magyar árvízvédelmi közegek sürgős helyzet esetén a veszély elhárításához szükséges intézkedéseket a csehszlovák hatóságokkal egyetértésben foganatosíthatták maguk is.[325]

[321] *Jegyzőkönyv a magyar–csehszlovák Határrendező Bizottság Vízügyi Albizottságának Bratislavában, 1948. évi január hó 9-től január hó 15-ig tartott tárgyalásairól.* Nagy Károly kézikönyve a nemzetközi szerződés hatálybalépésének öt lehetőségét különbözteti meg, aszerint, hogy az az aláírás után azonnal, ratifikáláskor, bizonyos számú ratifikáció összegyűltével, bizonyos idő elteltével vagy valamilyen feltétel bekövetkezésével lép-e életbe. Nagy, 392. Az általunk ismertetett eset igencsak különleges: egyes cikkek úgy léptek előzetesen hatályba, hogy a teljes egyezményt még le sem tárgyalták a felek.

[322] Vízügyi egyezmény, 2. cikk a). A tervezetben (a továbbiakban: T): 1. cikk a).

[323] Uo. 2. cikk b). T: 1. cikk a).

[324] Uo. 2. cikk d). T: 1. cikk a).

[325] Uo. 2. cikk h). T: 1. cikk e). In patiendo típusú szolgalom. A szolgalmakat e fejezetben is Váli Ferenc nyomán osztályozzuk. Váli, 164.

Az átengedett területre hullott és Magyarország felé lefolyó csapadékvizek (belvizek) továbbvezetéséről azonban a saját költségén kellett gondoskodnia Magyarországnak.[326] Így megállapodtak a felek abban, hogy a védőgát és a belvízelvezető csatornák fenntartásáért egymással szemben követelést nem támasztanak.[327] A magyar tervezet ezt még azzal indokolta, hogy az átengedett terület érdekeltjei a belvízelvezető csatornák magyarországi szakaszának karbantartási költségeihez, a magyar érdekeltek pedig a csehszlovák területre eső Duna-töltésszakasz karbantartásához egyformán hozzájárulnak, e költségek tehát egyensúlyban vannak. A végleges változatban azonban az indoklás lényegesen egyszerűbb lett: e műveket magyar területen Magyarország, az átengedett területen pedig Csehszlovákia tartja fenn. A Rábaszabályozó Társulat az átengedett terület vízműveire és levezető csatornáira vonatkozó műszaki terveket, érdekeltségi kimutatásokat és ártéri birtokíveket a megállapodás értelmében átadta.[328]

Mindkét fél két-két meghatalmazottat nevezett ki, akiknek évenként háromszor kellett a védgát és a levezető csatornák állapotát ellenőrizni. A meghatalmazottak a határátlépéshez igazolványt kaptak, az egyik országban kiállított igazolványt a másik ország hatósága láttamozta.[329] A magyar tervezet e tekintetben is eredetileg egyoldalú, szolgalmi jellegű jogot próbált alapítani: az ellenőrzés jogával – illetve árvízveszedelem idején a védekezés irányításában való részvételi joggal – a Rábaszabályozó Társulat vagy magyarországi jogutódjának a közegeit kívánta felruházni.[330] Ennek megfelelően olyan szabályozást vezetett volna be, hogy a magyar állami vízügyi szolgálat és a Rábaszabályozó Társulat közegei a határt úti okmány nélkül, szabadon átléphetik az érintett területen.

Az oroszvári vízmércén leolvasott vízállásadatokat mindennap legkésőbb délelőtt 8:45-ig táviratban kellett közölni a budapesti Vízrajzi Intézettel és a győri Folyammérnöki Hivatallal a csehszlovák hatóságnak. Ha pedig a vízállás az 500 centimétert meghaladta, két távirat küldése volt kötelező naponta.[331] A magyar tervezetben még 10 óra szerepelt, amit a csehszlovákok úgy értettek, hogy a táviratot addig adják fel. Az albizottsági tárgyalások során került be a szövegbe, hogy Csehszlovákia – jégzajlásos időszak kivételével – csak két évre vállalja e kötelezettséget.[332] Tehát csak addig, amíg a magyar területen egy újabb vízmércét nem sikerül felépíteni.[333]

326 Vízügyi egyezmény, 2. cikk e). T: 1. cikk d).
327 Uo. 2. cikk f). T: 1. cikk e).
328 Uo. 2. cikk i). T: 1. cikk d).
329 Uo. 4. cikk. T: 4. cikk.
330 Uo. 2. cikk g). T: 1. cikk b).
331 Uo. 5. cikk (1). T: 6. cikk.
332 Uo. 5. cikk (2) és (3).
333 *Feljegyzés az 1948. évi január hó 12-i tárgyalásról.* Melléklet: *Javaslatok a magyar és csehszlovák köztársaságok között kötendő egyezményhez.*

IV. A MOSONI-DUNA

A Mosoni-Duna vízellátása és hajózhatósága tekintetében Csehszlovákia szintén elismerte a magyar igényeket, ám az albizottsági ülések során az erre vonatkozó szabályok jelentősen módosultak az eredeti elképzelésekhez képest. A magyar tervezetből voltaképpen annyi maradt, hogy Csehszlovákia kötelezte magát, hogy a területére került Mosoni-Duna-szakaszt az átadáskori állapotában fenntartja, és hogy Magyarország beleegyezését fogja kérni, ha azon bármiféle beavatkozást végrehajtana.[334] A magyar tervezetben ezen felül még az is szerepelt, hogy Csehszlovákiának biztosítania kell, hogy a Mosoni-Duna kiágazásánál lévő nagy Duna-szakaszon a folyam sodra a jobb partot ne hagyja el, illetve hogy ne zátonyosodjon el a kiágazási terület.[335] A tervezet a magyar közegek részére lehetővé kívánta tenni – amivel újabb szolgalmi jogot próbált meg alapítani –, hogy a Mosoni-Duna állandó vízellátása, valamint a rajkai zsilip kezelése és védelme érdekében a szükséges ellenőrzési és karbantartási munkálatokat a Mosoni-Duna csehszlovák szakaszán saját költségen elvégezhessék maguk is.[336] Végül elismertette volna a vízkivételi jogot is.[337]

Az albizottság csehszlovák tagozata az 1948. január 12-i ülésen a magyar tervezettel szemben elfoglalt álláspontját részletesen indokolta.[338] Érvelésének az volt a kiindulópontja, hogy a Mosoni-Dunában lefolyó vízmennyiség állandóan csökken az iszaposodás miatt, továbbá a Duna-ág elágazása többé-kevésbé el van zárva a nagy Duna jobb partján kavicszátonnyal. Az eliszaposodás megakadályozása bármely műszaki szabályozási művelettel lehetetlen, amit a kikötők bejáratának eliszaposodása bizonyít: évente kell kotorni őket. Csehszlovákia ezért csak azt tudja vállalni, hogy a területére került Mosoni-Duna szakaszon semmiféle változtatást nem fog végrehajtani, az eliszaposodását azonban nem tudja megakadályozni. Nem tudja biztosítani azt sem, hogy a Duna sodorvonala a jobbpartot ne hagyja el, de nem fog olyan szabályozási munkálatokat végezni, hogy megváltozzon a sodorvonal helyzete. Vállalja azonban, hogy a szabályozási műveket a saját költségén fenntartja, a medret mélyíteni azonban csak a magyar kormány terhére tudja. Továbbá nem fogja megakadályozni az olyan munkálatokat, amelyeknek a Mosoni-Duna hajózhatóságának a fenntartása a célja. A Duna-ágon való vízzel gazdálkodás pedig átlagos vízkivételnél Csehszlovákiát nem érdekli, nagyobb mennyiség kivételéhez a nemzetközi Duna Bizottság jóváhagyását kell kérni.

334 Vízügyi egyezmény, 3. cikk (1) a). T: 3. cikk a). Non-faciendo típusú szolgalom.
335 T: 3. cikk b). Faciendo típusú szolgalom.
336 T: 3. cikk c). In patiendo típusú szolgalom.
337 T: 5. cikk (2).
338 Ld. az ülésről készült feljegyzéshez csatolt mellékletet, ld. a 334. számú jegyzetet.

A vízkivételi jog ezért az egyezmény végleges szövegéből kikerült, a fenti álláspont viszont abba beépült. Így Csehszlovákia kötelezte magát arra is, hogy a nagy Duna kiágazási szakaszán sem fog a magyar kormány belegyezése nélkül olyan szabályozási munkálatokat végezni, amelyek a Mosoni-Duna vízzel való ellátását érintik.[339] Vállalta, hogy a Mosoni-Duna területére eső partjainak a karbantartási munkálatait a saját költségén elvégzi, és hogy e munkálatok tekintetében a magyar fél kívánságait figyelembe veszi. Fenntartotta viszont a jogot arra, hogy a magyar kívánságoknak a Mosoni-Duna-szakasz állapotához fűződő csehszlovák gazdasági érdekekkel való arányban állását megállapítsa. Abban az esetben, ha aránytalanságot állapítana meg, e munkálatokat Magyarország a csehszlovák kormány beleegyezését követően a saját költségén végeztetheti el. A egyezmény rögzítette, hogy a magyar államot terheli a kotrások költsége.[340]

Bekerült azonban a végleges szövegbe a magyar tervezet szintén szolgalmi jogot alapító azon rendelkezése, amely szerint Magyarország jogosult a Mosoni-Duna elcsatolt szakaszán a vízi út megfelelő kiépítéséhez szükséges bővítési munkálatok önköltségen történő kivitelezésére. Az albizottsági tárgyalások nyomán ez azzal egészült ki, hogy az ilyen munkálatokhoz a csehszlovák kormány előzetes beleegyezését kell kérni, illetve azokat a magyar kormány költségére Csehszlovákia a saját közegeivel is elvégeztetheti.[341] A végleges változat szerint, az ilyen munkálatoknak helye volt a vízierő kihasználása céljából is. A vízügyi egyezményben körvonalazódni látszanak Bős–Nagymaros tervei…

V. A RÁBASZABÁLYOZÓ TÁRSULAT VAGYONA

Magyar részről fontos célkitűzés volt az ügyben, hogy Csehszlovákia a Rábaszabályozó Társulat vagyonával kapcsolatos megtérítési kötelezettségét elismerje. Ezért azt a szabályt alkalmazta a tervezet 2. cikke – melyből erősen módosult formában, a második ülésszakon felvetett csehszlovák javaslatra végül is 1. cikk lett –, hogy Csehszlovákia a Rábaszabályozó Társulat átengedett területen fekvő ingatlanai használatáért bért, ha pedig az ingatlanokat és védelmi berendezéseket tulajdonába kívánja venni, akkor kártalanítást fizet.

Januárban, az albizottsági ülések kezdetén a csehszlovákok a kártalanítás jogosságát még általánosságban elismerték. Jelezték, hogy a társulat ingatlanait megváltani,

339 Vízügyi egyezmény, 3. cikk (1) c). Non-faciendo típusú szolgalom.

340 Uo. 3. cikk (1) b). Mivel a karbantartási munkálatok elvégzésénél a magyar fél kívánságait figyelembe kellett venni, faciendo típusú szolgalmat lehet megállapítani.

341 Vízügyi egyezmény, 3. cikk (2). T: 5. cikk (1).

illetve kártérítés[342] útján tulajdonba venni szeretnék.[343] A január 13-i ülésen azonban Augustín Brychta államtanácsos, a Határrendező Bizottság tagja megjelent, és Ružička mérnöktől a csehszlovák delegáció elnöklését átvette.[344] A csehszlovákok ekkortól arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a vízügyi egyezményben magánjogi kérdésekről szó se essen, ez a két kormány közötti pénzügyi tárgyalások anyaga legyen. A magyar küldöttség kifejtette: az 1947. évi október 14-én tartott ülésen csehszlovák részről már nyilatkozatot tettek, hogy a vízügyi egyezmény rendezni fogja a Rábaszabályozó Társulat vagyonának megosztásával kapcsolatos kérdéseket.[345] Csak a későbbikben lesz fontos ez a csehszlovák javaslat, a magyar fél ugyanis – amikor már rég feledésbe merült – ehhez tért vissza a második ülésszak alatt.

Ružička bejelentette a következő napon, hogy az Ivan Horváthtal folytatott megbeszélés során olyan utasítást kapott, hogy magánjogi vonatkozású kérdésekről ne tárgyaljon. Erre a vízügyi albizottságnak nincs kompetenciája, a csehszlovák delegáció nincs eléggé felkészülve ennek tárgyalására. Zalányi tiltakozott: a három község 1947. október 15-én történő átvételéhez épp az e kérdést is érintő csehszlovák elvi nyilatkozatok miatt járult hozzá a magyar delegáció. Megegyezés azonban nem született, az albizottság a plénum elé terjesztette az ügyet.[346] A tárgyalásoknak még viharosabb szakasza következett.

A Határrendező Bizottság május 11-i ülésén Ivan Horváth kijelentette: a tulajdonjog átruházását az egyezményben rendezni kell, a kártérítés jogosságát pedig nem ismeri el, mert nemcsak a három község, hanem a magyarországi érdekeltek javát is szolgálják az átengedett területen lévő berendezések.[347] Kiss Roland utalt arra, hogy nem állami, hanem magánvagyon átruházásáról van szó, amelynek tulajdonosa a Rábaszabályozó Társulat.[348] Csehszlovák részről azonban még a vagyon felbecslésétől is elzárkóztak – amit a társulati okmányokból el lehetett volna végezni negyedóra alatt –, mivel az már a kártalanítási kötelezettségre utalna.

[342] Kártalanításról van szó, hiszen a károkozás a békeszerződés alapján jogos volt. A korabeli iratanyagban keveredik a két kifejezés használata.

[343] *Feljegyzés az Egyezmény-tervezet egyes szakaszainak folyó évi január hó 10-én tartott megbeszéléséről* [így!]. (A továbbiakban: FVA, 1948. jan. 10.) Ld. a 2. cikk csehszlovák ellentervezetét: *Feljegyzés a Vízügyi Albizottság 1948. évi január hó 13-i üléséről.* (A továbbiakban: FVA, 1948. jan. 13.) Melléklet. Az ellentervezet szerint a felértékelést az 1914 előtti árakon kellett volna elvégezni. A megállapított értékből a Társulat vagyonán a csehszlovák érdekeltség részesedési értékét és a magyar területet védő 3 kilométernyi töltés költségét le kellett volna vonni.

[344] Csak erre az egy napra, a csehszlovák delegáció elnöke a további üléseken Ružička maradt.

[345] FVA, 1948. jan. 13.

[346] *Feljegyzés a Vízügyi Albizottság 1948. évi január hó 14-i üléséről.*

[347] Jk. 1948. máj. 11.

[348] Uo.

A következő tárgyalási napon elsősorban a tulajdonjog rendezésére irányuló javaslattal állt elő a csehszlovák delegáció. A kártalanítás ellen pedig azzal érvelt, hogy a terület átengedésével Csehszlovákiába került a Rábaszabályozó Társulathoz tartozó érdekeltek egy része. Az egyezményben Csehszlovákia által nyújtott szolgáltatások nagy anyagi értéket jelentenek, nem kívánható tehát, hogy Csehszlovákia a védművekért fizessen. Azt javasolta, hogy az egyezmény 1. cikke adja át a Rábaszabályozó Társulat átengedett területen fekvő vagyonát a Csehszlovák államnak, a vagyon esetleges felbecslését és a kártalanítás kérdését pedig későbbi, kétoldalú tárgyalások anyagába utalja.[349] Erre május 13-án azt válaszolta a magyar küldöttség, hogy akkor a felbecslést és a kárpótlást is beleértve, külön államközi tárgyalások anyaga legyen minden vagyonjogi kérdés.[350] Ezt azonban Ivan Horváth helytelennek tartotta, mivel így a vagyon gazda nélkül maradna.

Júniusban, a plenáris ülések második szakasza alatt, a csehszlovákok a vagyon átadásához továbbra is ragaszkodtak. A magyar delegáció ehhez csak úgy akart hozzájárulni, ha az átadásra a vagyoni értéket az 1914. évi aranykorona értékben rögzítik.[351] A csehszlovák álláspont azonban még inkább megmerevedett, már egyenesen azt követelték, hogy az 1. cikk mondja ki, hogy a Rábaszabályozó Társulat vagyona minden kártalanítás nélkül a csehszlovák állam tulajdonába átmegy.[352] Június 24-én a magyar szakértők is kifejtették érveiket.

Bogárdi János elmondta, hogy a három község átengedése folytán a Rábaszabályozó Társulat kezelésébe tartozó Duna–Lajta-ártér meg lett osztva. A Társulat a beruházásait a teherviselő érdekeltek pénzéből végezte, vagyonát így szerezte. Az érdekeltségi arányokhoz képest azonban lényegesen nagyobb vagyon került át csehszlovák részre. Csehszlovákiát a csehszlovák érdekeltség arányának megfelelő vagyon természetesen kárpótlás nélkül megilleti, de az e vagyonon túli értéket Magyarország részére meg kell téríteni.

Mivel a csehszlovák delegáció tanulmányozás céljából az 1925-ös Bodrogközi Tiszaszabályozó Társulat elszámolását és jegyzőkönyvét átadta, Hollós László osztálytanácsos, pénzügyi szakértő okfejtésének ez lett a kiindulópontja.[353] Ebben ugyanis

[349] Jk. 1948. máj 12. I. Melléklet.

[350] *Jegyzőkönyv mely felvétetett a Határrendező Bizottság folyó évi május hó 13.-án tartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1948. máj. 13.)

[351] Jk. 1948. jún. 23. I. Melléklet.

[352] Jk. 1948. jún. 24.

[353] Ld. *Feljegyzés a Rábaszabályozó Társulatnak a békeszerződés 4. cikke értelmében Csehszlovákiának átengedett három községgel kapcsolatban Csehszlovákia birtokába jutott vagyona megosztásának rendezésére áttanulmányozás céljából a Bodrogközi Tiszaszabályozó Társulat vagyonának felosztásáról készített és átadott megállapodásról.* (Pozsony, 1948. máj. 10.) MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Víz", 71. doboz.

a vagyonnak megfelelően a terhekből is részt vállalt a csehszlovák kormány: átvállalt kölcsönöket, melyeket a Társulat a vízi művek építésére vett fel, az egyezmény létrejötte előtt állami kiadásokat teljesített, illetve fizette a tisztviselők illetményét és nyugdíját. Hasonló elveket alkalmaztak az 1923-as Tisza–Szamosközi Ármentesítő és Belvízrendező Társulat likvidációjáról készült magyar–román–csehszlovák, illetve 1925-ben a Beregvármegyei Vízszabályozó és Ármentesítő Társulat megosztása tárgyában létrejött magyar–csehszlovák megállapodásokban. A Rábaszabályozó Társulat esetében azonban semmilyen terhet sem kellett Csehszlovákiának átvállalnia, az adósságokból nem részesedett, alkalmazottakat nem vett át, nyugdíjterhet nem vállalt, ami megillette, az tiszta vagyonszaporulat. Ilyen esetre a beregvármegyei egyezmény volt példa, eszerint az ilyen vagyont fel kell becsültetni, és az értékét ki kell fizetni a magyar társulatnak.

Érdekes pillanata volt a tárgyalásoknak, amikor Demetrovits Szilárd az Osztrák–Magyar Monarchia vízjogi törvényét citálta. Az 1885. évi XXIII. törvénycikk szerint ugyanis, ha valamelyik vízrendezésre és vízhasználatra alakult társulat felosztásra került, akkor a vagyonát fel kellett becsülni, és a terhek levonása után a fennmaradó aktív vagyonrészt az ártéri birtokosok között – tehát azok az érdekeltek között, akiknek az ártéren belül volt a földterülete –, fel kellett osztani. Az egyes érdekelteknek járó összegek mértékét az határozta meg, hogy milyen arányban vettek részt a létesítmények költségterheinek viselésében.[354] Kiss Roland figyelmeztetett: ez a törvény Csehszlovákiában is érvényes. Ha tehát a csehszlovák delegáció megtagadná a kárpótlást, nemzetközi bíróság elé fogja vinni az ügyet Magyarország.

A csehszlovák érvelés azonban szintén e törvényből indult ki, ami félreérthetetlenné tette, hogy a Monarchia vízjoga a két ország között immár nemzetközi jogként működik – illetve, hogy Csehszlovákia továbbra sem fog kártalanítást fizetni. Úgy vélték, hogy a magyar követelés épp e törvénybe ütközik, mert az átadott területre került vagyon célvagyon, amit nem lehet felosztani, mivel az az érdekelteket mind a csehszlovák, mind a magyar oldalon védi. A magyar érdekeltek tehát kötelesek ismét hozzájárulást fizetni, ha eddigi hozzájárulásuk megtérítését kérik.[355]

Végül a csehszlovák delegáció „megzsarolta" a magyar felet: hajlandó elfogadni, hogy a Rábaszabályozó Társulat vagyonával kapcsolatos kérdések külön egyezmény

354 *1885. évi XXIII. törvénycikk a vízjogról,* 102. § és 139. §. Ld. még: Szilágyi János Ede: Vízjog: a vizek tulajdonának és használatának főbb magyar előírásai a nemzetközi tendenciák tükrében. *Sectio Juridica et Politica,* Miskolc, Tomus XXIX, 2011/2. 609–613. Babák Krisztina: *A magyar vízügyi törvények a kezdetektől napjainkig.* http://www.geography.hu/mfk2004/mfk2004/phd_cikkek/babak_krisztina.pdf

355 Jk. 1948. jún. 23. és *Jegyzőkönyv a Határrendező Bizottság 1948. évi június hó 30-án d.e. 10. órakor Bratislavában tartott üléséről.* (A továbbiakban: Jk. 1948. jún. 30.)

tárgyai legyenek, de akkor nem vállalja az átengedett területen lévő védművek fenntartására vonatkozó kötelezettséget. Ha magyar részről ragaszkodnának ehhez, úgy a vagyon kártalanítás nélküli tulajdonba adását mondják ki az egyezményben.[356]

A magyar küldöttség először még nem engedett, újabb érveket hozott fel. Rámutatott arra, hogy tisztán közigazgatási jellegű kötelezettség (árvízvédelem terén nyújtandó államközi közigazgatási segély) a védőgátak fenntartása, mellyel nem függ össze a magánjogi viszonyok alakulása. Általános nemzetközi jogelv, hogy a saját területén fekvő védőműveket mindegyik állam maga tartja fenn, még akkor is, ha e védőművek hasznát a másik ország területén lakók is élvezik.[357]

A csehszlovák delegáció azonban kitartott nézete mellett,[358] úgy vélte, hogy a vállalandó kötelezettségek olyan gazdasági terhet jelentenek, amelynek ellenértékét Csehszlovákia csak a vagyon kártalanítás nélküli megszerzésében találja meg. Mivel a Szigetköz 101 községe ármentesítése miatt igen súlyos érdek fűződött az egyezményhez – melyből így a Mosoni-Dunára vonatkozó cikken és néhány adminisztratív szabályon túl nem maradt volna semmi sem – a magyar delegáció kénytelen volt elfogadni, hogy a felbecslésről és a kártalanításról szóló rendelkezések az egyezménybe nem kerülnek be. Ugyanakkor visszakanyarodott egy rég elfeledett csehszlovák javaslathoz: a kártalanítás kérdésére térjenek vissza később, más államközi tárgyalásokon.[359]

Az ülésszakot június 2-án a magyar fél azzal szakította meg, hogy a csehszlovák delegáció kérjen felhatalmazást a kormányától, hogy a vízügyi egyezményt a kárpótlás kikapcsolásával fogadhassa el. A csehszlovákok erre ígéretet tettek.[360] Már említettük a korábbiakban, hogy augusztusban Balatonföldváron látogatást tett Bujna, aki ekkor közölte Clementis utasítására, hogy a csehszlovák kormány a magyar javaslatot elfogadja, és kéri a tárgyalások mielőbbi felvételét. Ugyanakkor hangsúlyozta, hogy kárpótlást fizetni egyáltalán nem szándékoznak, és ezt az álláspontot fenn fogják tartani a későbbi pénzügyi tárgyalások alatt.

Október 5-én – immár a harmadik ülésszak idején – az 1. cikket illetően végre egyetértésre jutott a két fél. Egyúttal Kiss Roland is bejelentette, hogy a magyar kormány is fenntartja a jogát, hogy a békeszerződéssel kapcsolatos pénzügyi tárgyalások

356 *Csehszlovák indítvány a Vízügyi Egyezmény 1. cikkéhez.* Jk. 1948. jún. 30. Melléklet.

357 Jk. 1948. júl. 1. I. Melléklet.

358 Uo. II. Melléklet.

359 *A magyar tagozat javaslata a vízügyi egyezmény-tervezet 1. cikkének végleges szövegére vonatkozóan. Jegyzőkönyv mely felvétetett a Határrendező Bizottság 1948. évi július hó 2-án délelőtt 11 órakor Bratislavában megtartott üléséről.* Melléklet.

360 JZ. A júl. 2-i jegyzőkönyv szerint az üléseket Bujna javasolta megszakítani.

során a kárpótlás tekintetében álláspontját érvényesítse.[361] Ennek fényében az egyezmény rögzítette, hogy a Rábaszabályozó Társulatnak az átengedett három község területén lévő minden vagyona (erdők, rétek, védgátak, csatornák, átereszek, gátőrházak, stb.) a csehszlovák állam tulajdonába átmegy, a vagyon átengedésével összefüggő pénzügyi kérdések pedig a békeszerződéssel kapcsolatos pénzügyi tárgyalások során kerülnek rendezésre.[362]

VI. AZ EGYEZMÉNY FELMONDÁSA

A magyar tervezet a felmondást egyáltalán nem szabályozta, e kérdés csak a Határrendező Bizottság második ülésszakán merült fel csehszlovák indítványra. Az új rendelkezésnek az lett volna a lényege, hogy az egyezményt bármelyik fél felmondhatja, ha a vízügyi viszonyok úgy változnának meg, hogy annak további fenntartása nem volna indokolt vagy az valamelyik fél részére aránytalan gazdasági hátrányt jelentene.[363] A magyar küldöttség azonban ezt elutasította. Álláspontja szerint ugyanis a vízügyi egyezményt a Zárójegyzőkönyvhöz kell csatolni, amelynek hatályossági ideje a békeszerződésétől nem különbözik.[364] Mivel állandó jellegű a terület átengedése következtében előállt helyzet is, a vízügyi egyezmény időbeli hatályát sem lehet korlátozni. Ezzel a csehszlovák kormány egyoldalú elhatározásától tenné függővé a vízügyi szolgáltatások nyújtását.[365] Végül magyar javaslatra kompromisszumos megoldás született: felülvizsgálatot lehetett kérni felmondás helyett.[366] Így az új cikk kimondta: az egyezmény felülvizsgálatát bármelyik fél kezdeményezheti, ha a vízügyi viszonyok megváltoznának, azonban egy éven belül meg kell egyezni a módosításban.[367]

[361] *Jegyzőkönyv mely felvétetett a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság 1948. évi október hó 5-én tartott üléséről* és *A magyar–csehszlovák határmegállapító bizottság csehszlovák kormánydelegációjának nyilatkozata a vízügyi egyezmény tárgyában*. *Jegyzőkönyv mely felvétetett a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság 1948. évi október hó 9-én tartott üléséről.* Melléklet.

[362] Vízügyi egyezmény, 1. cikk.

[363] Jk. 1948. máj. 12. II. Melléklet.

[364] Jk. 1948. máj. 11. II. Melléklet.

[365] Jk. 1948. máj. 13. Melléklet.

[366] *A magyar tagozat javaslata a vízügyi egyezmény-tervezet 8. §-ának végleges szövegére vonatkozóan. (Átadva 1948. június hó 23-án.)* Jk. jún. 23. II. Melléklet. A kormánybizottsági jelentés szerint ez Szondy Viktor ötlete volt, de a május 11-i ülésen már Kiss Roland is felvetette, hogy felmondás ne legyen, de a későbbi változtatásokra lehetőség biztosítható.

[367] Vízügyi egyezmény, 6. cikk.

VII. KÖVETKEZTETÉSEK

Általában csak a trianoni békeszerződés kapcsán szoktunk arra utalni, hogy a határhúzás figyelmen kívül hagyta a Kárpát-medence vízrajzi viszonyait. Tanulmányunkból világossá válik, hogy mindez igaz a második világháborút követő területveszteségünk esetén is. Az elcsatolás kiszolgáltatottá tette a szomszédos magyar területet az árvízzel szemben, hiszen a Mosoni-Duna torkolati részével együtt olyan fontos műszaki létesítmények, mint a dunacsúni zsilip, az oroszvári vízmérce és a magyar területet védő gátszakasz került csehszlovák területre. Tekintettel arra, hogy még az esővíz is Magyarország felé folyt le – a közlekedés (hajózás) szempontjáról nem is beszélve –, nem maradt más lehetőség, mint hogy a két kormány vízügyi egyezményt hozzon létre.

Hangsúlyoznunk kell, hogy ez az egyezmény Magyarország javára nemzetközi jogi szolgalmakkal erősen terhelt, abban a szolgalmaknak tulajdonképpen minden típusa – faciendo, non-faciendo, in patiendo – szerepel. A nemzetközi jog jogintézményei közül talán épp a szolgalom az, amely a történelem eseményeivel a legszorosabb összefüggésben van: rendszerint államhatár-változásokkor keletkeznek[368] annak az országnak a javára, amelyhez a területnek kellene tartoznia. Jogi szempontból ugyancsak érdekes, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia vízügyi törvényét 1945 után hivatkozták kvázi nemzetközi jogként a felek. Érdemes lenne tehát a Monarchia minden olyan jogszabályát összegyűjteni, amelyek később hivatkozási alapul szolgáltak az utódállamok között is.

Kiss Roland úgy értékelte a tárgyalásokat, hogy a „…vízügyi egyezményben sikerült érvényesítenünk az összes magyar kívánságokat".[369] Nyilvánvaló a túlzása. Mentségére szolgál azonban a magyar küldöttségnek, hogy kizárólag Magyarországnak fűződött érdeke a vízügyi egyezményhez, az egyoldalú érdekeltség sokat rontott az elvesztett háború után egyébként sem könnyű érdekérvényesítési lehetőségen. Maga a természet is a magyar felet sürgette: az 1948. január eleji árvíz levonulása után a Mária Terézia kőgát alatt víz fakadt fel, bár igaz, az átszivárgás nem haladta meg a másodpercenkénti 500 litert.[370] Ezzel szemben a magyar fél csak a határkitűzés műszaki munkálatait tudta késleltetni,[371] Ivan Horváth ugyanis a vízügyi egyezmény

[368] Vö. Nagy, 158.

[369] KJ, 1948. nov. 1.

[370] FVA, 1948. jan. 10.

[371] „[…Bujna] Többek között azt ígérte, hogy június 29-én Okáli szlovák belügyi megbízott két-két tagú hatósági bizottságot küld ki a három faluba az állampolgársági bizonyítványra jogosultak összeírására, akik a bizonyítványokat július 15-ig meg fogják kapni. Mi azt kívántuk, hogy a Határrendező Bizottság két delegációja paritásos alapon küldjön ki két-két megfigyelőt a községekbe

elfogadását szerette volna a műszaki közegek jelentésével összekapcsolni. Ezzel azonban a természeti erők elleni harcot aligha lehetett felvenni.

A csehszlovákok kihasználták a diplomáciai fölényt, a kezdeti felkészületlenséget kompenzálva előbb újratárgyaltattak számos, már parafált rendelkezést.[372] Később pedig „A csehszlovákok prágai központi irányítás alapján ügyes taktikát követtek, hogy cumaei Sibillaként[373] a magyarokat érzékenyen érintő, már letárgyalt cikkeket éppen akkor dobták tűzbe, amikor a magyar részről az 1. cikk anyagát illetőleg legerősebb érvekkel, logikailag szinte kivédhetetlenül indult meg ellenük a támadás. Viszont őket meg az lepte meg, hogy a magyarok a csehszlovák részről állított alternatíva valamelyik tételének elfogadása helyett visszakanyarodtak egy még a tárgyalások elején tett, rég elfeledett csehszlovák javaslatra."[374] A magyar küldöttség így az ár elleni védelmet biztosította, a Rábaszabályozó Társulat vagyonáért viszont nem sikerült kártalanítást kapnia. Pénzügyi tekintetben kudarcot vallott másodszor is, mivel az első ülésszak alatt sem tudta a Csehszlovákiának átadott területen lévő államvagyonért a megtérítési kötelezettséget elismertetni. A következő fejezetben erre a próbálkozásra térünk ki.

---

kiküldött bizottságok mellé. Ezt a követelést Okáli elutasította. Erre válaszul mi megtagadtuk a 29-ére tervezett határbejárást, amely a határmegjelölés végleges jóváhagyását eredményezte volna. A csehszlovák delegáció magatartásából ekkor nyilvánvalóvá vált, hogy a határmegjelölés véglegesítését valami okból igen sürgősnek és fontosnak tartják. E felismerés alapján mi arra az álláspontra helyezkedtünk, hogy a helyszíni határ-jóváhagyást csak akkor ejtjük meg, ha előzőleg a vízügyi egyezményt aláírtuk és a többi függő kérdéseket végleg rendeztük, ezek közé értve az önként elköltözők ügyeinek rendezését, valamint a sérelmek orvoslását is. […] "*Vázlatos tájékoztató jelentés a Magyar Határrendező Bizottság tárgyalásainak állásáról 1948. július 8-án.* (Kiss Roland által készített fogalmazvány az augusztus 1-jei jelentéshez.) MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Külügybe jelentések", 71. doboz.

372 „Általában a nemzetközi tárgyalások gyakorlatában szokatlan, hogy már egyszer elfogadott szövegben lényegbeli változtatások eszközöltessenek parafálás után, mégis készséggel tettünk eleget a csehszlovák kívánságnak." Jk. júl. 1. I. Melléklet. A csehszlovák álláspont szerint a cikkek csak akkor lennének véglegesek, ha minden kérdésben megegyezés jött volna létre. Uo., II. Melléklet.

373 Cumae-i Szibülla a jóslatait kilenc könyvbe gyűjtötte össze, és azokat Tarquinius római királynak hatalmas áron ajánlotta fel. Amikor a király az ajánlatát elutasította, három könyvet elégetett, és a megmaradt hatot ugyanazon az áron újra felkínálta. Mivel Tarquinius ekkor sem vette meg a könyveket, a jósnő hármat ismét elégetett. Végül az eredeti áron az utolsó hármat is felajánlotta, a király ezeket megvásárolta.

374 KJ, 1948. aug. 15.

Róm. kath. templom

Elemi iskola

Dunarészlet

Dunarészlet

Dunacsuny

KÍSÉRLET A MAGYAR ÁLLAMVAGYON ÉRTÉKÉNEK MEGTÉRÍTTETÉSÉRE

I. BEVEZETŐ

Köztudott, hogy a párizsi békeszerződés a trianoni békeszerződéshez képest általában véve sokkal kevésbé részletes szabályozást hozott, így még a terület átadásával kapcsolatos államvagyon problémájánál jóval jelentősebb kérdéseket is rendezetlenül hagyott, az államvagyont illetően pedig semmiféle rendelkezést sem tartalmazott. Mindazonáltal a magyar fél szerette volna elérni, ha a csehszlovák területre került magyar államvagyon értékét számára megtérítik, már csak a magyar háborús jóvátételi kötelezettség mértékének a csökkentése érdekében is. Azonban már itt előre kell bocsátani, hogy e kérdésben nem sikerült megállapodni, így a Zárójegyzőkönyvbe csak ennyi került: „Mivel a pénzügyi és gazdasági kérdésekre vonatkozólag lényeges részekben nem létesült megállapodás, azok végleges rendezése államközi tárgyalások anyagát fogja képezni."[375]

Az idézett mondat azt is sejteti, hogy az államvagyon kérdése tágabb, „gazdasági és pénzügyi" kontextusba illeszkedik. Ebbe a körbe tartoztak többek között az állami adó- és vámkövetelések behajtásával, a magánjogi (vagyonjogi) igényekkel,[376] az állami és magánnyugdíjak folyósításával, a hadirokkantak, a hadiözvegyek és a hadiárvák ellátásával, a Rábaszabályozó Társulat vagyonával, a kettős birtokosokkal,[377] a földbirtokrendezés során juttatott ingatlanokkal, az erdőkitermeléssel és a területátadás során okozott károk megtérítésével,[378] a pénzbeváltással, de az elcsatolt terü-

375 Zjk, VII. rész.

376 Ez alatt mindenekelőtt a magyar pénzintézeteknek az átadott területen lakó személyekkel szemben fennálló követeléseit, illetve a természetes és jogi személyek tartozásait és követeléseit kell érteni.

377 A csehszlovák delegáció vezetője, Ivan Horváth úgy vélte, hogy a határforgalom rendelkezései alá esik a kettősbirtokosok kérdése, a határforgalom pedig már általában az egész magyar–csehszlovák határon szabályozva lett. Jk. 1947. okt. 14.

378 Az 1947. október 13-i ülésen Ivan Horváth előadta, hogy az átadásra kerülő három községben kárt okoznak a fákban és a gyümölcsfákban. Kiss Roland erre azt válaszolta, hogy az erdőkitermelés előre meghatározott ütemterv szerint halad, és a múlt évi vágás a tervbeli mértéktől elmaradt. Megemlítette azt is, hogy fakivágás a Gutor-szigeten is folyik, amely Csehszlovákiát nem illeti meg a békeszerződés szerint. Ezt a faanyagot elcsatolás alá eső helyre, Oroszvárra viszik, amiért a magyar delegáció „annakidején" kártérítési igényt fog támasztani. (Jk. 1947. okt. 13.) A terület átvétele után bejelentette Ivan Horváth is, hogy a köz- és magántulajdonban nemcsak magánszemélyek, hanem magyar állami és közigazgatási szervek által okozott károkért „megfelelő időben" kártérítést fognak igényelni. Egyben közölte azt is, hogy „megfelelő időben" a magánszemélyek részéről

let áramellátásával[379] kapcsolatos problémák is. E fejezetben azonban csak az államvagyon kérdésével foglalkozunk bővebben, egyrészt a kérdés elvi jelentőségére figyelemmel, másrészt mert a „lényeges részek" fordulat erre utal a Zárójegyzőkönyv idézett részében.

II. A KÁRTALANÍTÁSI IGÉNY MEGALAPOZÁSA

A magyar érvelésnek az volt a kiindulópontja, hogy az általános nemzetközi jogi szabály az, hogy olyan esetben, amikor valamely nemzetközi szerződés nem tartalmaz rendelkezést, a nemzetközi jogban általában érvényes szabályok az irányadóak. Mivel a nemzetközi jog szabályai a magánjog egyes rendelkezéseiből fejlődtek ki, az államvagyon átruházásánál a kiindulópontot szintén a magánjogi vagyonátruházás (magánjogi utódlás) szabályai képezik. A magánjogban a vagyonátruházásnál az ingyenességet vélelmezni nem lehet, azt bizonyítani kell. A vélelem tehát a visszterhesség mellett van, és ez hasonlóképpen érvényes a nemzetközi jogban.

Ennek megfelelően a nemzetközi jogban általában érvényesülő elv a területet átvevő államnak az államvagyon megtérítésére irányuló kötelezettsége. Ez az elv a nemzetközi szerződések egész sorában érvényesült,[380] a Párizs környéki békeszerződése-

---

a magyar állammal szemben fennálló követelések fedezése kérdésének elintézését is fogják kérni. *(A csehszlovák delegáció elnökének a kártérítés és követelések tárgyában tett közlése.* Jk. 1947. okt. 17. III. Melléklet.) A magyar küldöttség közölte, hogy a csehszlovák delegáció csak általánosságban beszél károkról, így nem állapítható meg, hogy azok valóban az államvagyont érték-e. Már ekkor felmerül, hogy az államvagyonnal kapcsolatos vitás elvi kérdések eldöntése a két állam kormányának a feladata lesz. *A magyar delegáció elnökének válasza a csehszlovák kártérítési igények ügyében.* (1947. okt. 18.) MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Pénzügyi kérdések", 71. doboz.

379 1947. október 15-én este az áramot kikapcsolták az átadott területen. Ivan Horváth Kiss Roland intézkedését kérte, aki ígéretet tett, hogy október 17-én 15 órától áram ismét lesz. A két ország áramszolgáltatói közötti megállapodást – amely szerint az OVIRT (Országos Villamos Művek Részvénytársaság) Salgótarjánból és Sátoraljaújhelyről áramot szolgáltatott, Aggtelek, Vámosmikola és Hollóháza mellett pedig vett – kiterjesztették Oroszvárra is. Az áram egyrészt áram az áramért 1:1 arányban, másrészt a magyar részről szolgáltatott többlet bányafával kompenzálódott. Ld. jk. 1947. okt. 16. és 17. Továbbá: *Elektromos energia szolgáltatás Oroszvár község részére.* Jk. 1947. okt. 17. II. Melléklet. Illetve: *Az Energetické Závody na Slovensku (EZS = Szlovákiai Energia–Vállalatok) és Országos Villamosművek rt. (Ovirt) 1947. május 8-án kelt villamosenergia szolgáltatásra vonatkozó írásbeli egyezségének kiterjesztése.* Jk. 1947. okt. 18. I. Melléklet. A megállapodást ld. a kötet függelékében.

380 Például az 1886. augusztus 23-án Oroszország és Ausztria között létrejött prágai, az 1886. október 3-án Ausztria és Olaszország között kötött, az 1871. május 10-én kötött frankfurti, az 1877. augusztus 10-i francia–svéd békeszerződésben, az 1877. március 3-i san-stefanói, az 1878. július 13-i berlini szerződésben, az 1909. február 26-án az Osztrák–Magyar Monarchia és Törökország között Bosznia és Hercegovina, valamint a novibazári szandzsák átadására vonatkozó jegyzőkönyvben,

ket[381] is beleértve. Az utóbbi szerződések többek között Csehszlovákia által átvett területtel összefüggő kérdéseket is rendeztek.[382] Bár létrejöttek olyan nemzetközi szerződések is, amelyekben az utódállam nem volt köteles az átvett államvagyon értékét megtéríteni, ezek a szerződések e mentesítést kifejezetten rögzítik.[383] Ha tehát a párizsi békeszerződés megalkotóinak az lett volna a célja, hogy az államvagyon térítés nélkül szálljon át Csehszlovákiára, ezt a békeszerződésben határozottan kifejezésre juttatták volna. A békekonferencia azonban a terület elcsatolásával Pozsony városfejlődési lehetőségét kívánta szolgálni, és nem azt, hogy Csehszlovákia az államvagyonát Magyarország terhére tudja növelni.[384]

A magyar tárgyalás-előkészítés során a nemzetközi jogi szakirodalmat vizsgálva megállapították azt is, hogy a kártérítés mérve és a fizetésének módja tekintetében a szakirodalom arra az álláspontra helyezkedik, hogy az utódállam az átszállt javak teljes forgalmi vagy kereskedelmi értékét készpénzben köteles az elődállam részére megfizetni. Úgy látták azonban, hogy a készpénzben való fizetés aligha lehetséges a gyakorlatban, a szerződő feleknek tehát a tárgyalások során kell megállapodniuk a számukra megfelelő fizetési módban.

A felvázolt érvrendszernek megfelelően, a magyar tagozat a tárgyalások folyamán az átadásra kerülő területen lévő államvagyon teljes forgalmi értékének megfelelő kártérítés iránti igény érvényesítését tervezte.[385] A szóban forgó állami vagyon szinte kizárólag aktívumot (közutak, vasutak, nem magántulajdonban álló vizek, hivatali épületek, állami ingatlanok, mint például erdők és földek, állami üzemek berendezései és létesítményei, mint például posta) jelentett, a passzívum (államkölcsön) szinte jelentéktelen volt a területen.

Ám a magyar tárgyalás-előkészítés során már számoltak azzal is, hogy a csehszlovákok a békeszerződés betű szerinti magyarázatához fognak ragaszkodni, ugyanis

---

az 1920. augusztus 11-én kelt olasz–görög, az 1922. február 6-án Santung tárgyában létrejött washingtoni szerződésben, valamint az 1920. október 12-én Lengyelország–Szovjetunió–Ukrajna között kötött rigai békeszerződésben.

381 Az 1919. november 27-én megkötött neuillyi békeszerződés 142. cikkében, az 1919. szeptember 10-i saint-germaini szerződés 208. cikkében és az 1920. június 4-én létrejött trianoni szerződés 191. cikkében.

382 Interpretatio systematica.

383 Például az 1918. május 7-i bukaresti szerződésben, az 1920. október 14-én létrejött szovjet–finn, az 1920. augusztus 11-i szovjet–lett, az 1920. augusztus 14-i sevresi és az 1923. július 24-i lausannei békeszerződésben.

384 Célvizsgálat, interpretatio teleologica. Ld. *Magyar előterjesztés az államvagyon valamint a pénzügyi és gazdasági kérdésekben.* Jk. 1947. okt. 23. I. Melléklet.

385 Ld. a magyar javaslatot: *Elvi megállapodás pénzügyi és gazdasági vonatkozásokra.* Jk. 1947. okt. 14. VI. Melléklet. A dokumentumok általában kártérítésről, ritkábban kárpótlásról szólnak, azonban valójában kártalanításról volt szó, mivel a károkozás a békeszerződés értelmében jogos volt.

az nem mondja ki, hogy kártalanítást kellene fizetni. Ebben az esetben magyar részről szintén azt a betű szerinti értelmezést kívánták képviselni, hogy az átcsatolt területen az államvagyon nem száll át Csehszlovákiára, mivel arról a békeszerződés nem rendelkezik. Ebben az esetben tehát az államvagyon továbbra is magyar tulajdonban marad, amelynek használatáért díjat kell fizetnie Csehszlovákiának. Az elképzelés az volt, hogy Csehszlovákia ebbe úgysem fog beleegyezni presztízsokokból.[386]

III. A CSEHSZLOVÁK ÁLLÁSPONT

A magyar álláspont érvényesíthetőségét igen jelentősen befolyásolta az a tény, hogy az államvagyon Csehszlovákiára való átszállását már azelőtt kimondta az 1947. október 14-én kelt 172. számú csehszlovák törvény, mielőtt a két ország között szabályozva lett volna ez a kérdés. A következő nap, október 15-én pedig megtörtént a három község birtokbavétele, ekkortól tehát a magyar felségjog megszűnt a terület felett. Ami az államvagyon megtérítését illeti, arról Csehszlovákia nem kívánt tárgyalni.

Az 1947. október 14-i ülésen Hollós László vetette fel magyar részről, hogy az államvagyonért kárpótlás fizetendő, amely elszámolható lehet a Csehszlovákiának járó jóvátételi kötelezettségen belül. Ivan Horváth, a csehszlovák delegáció vezetője meglepetéssel fogadta, hogy a magyar küldöttség pénzügyi követeléseket támaszt, hiszen a terület lakosokkal együtt kerül átadásra. Amellett, hogy a terület kis felületéhez képest a magyar követelések túlságosan messzemenő jellegét hangsúlyozta, azzal érvelt, hogy az államvagyon a terület tartozéka, az ottani lakosság adójából lettek felépítve a középületek és az utak, és az a nemzetközi gyakorlat, hogy azok kárpótlás nélkül szállnak át az illető területtel együtt az utódállamra. Nem ismert olyan esetet, amikor terület átruházásáért kárpótlási igényt nyújtottak volna be.[387]

A terület október 15-i birtokbavételét azonban a magyar küldöttség előzetes elvi megállapodásokhoz kötötte, és ettől nem tekintett el pénzügyi és gazdasági kérdésekben sem. Ám a csehszlovák delegációból nem tudott értékelhető nyilatkozatot „kihúzni" az államvagyonra nézve, mert csupán azt vállalták, hogy ha a magyar küldöttség indokolt közjogi jellegű pénzügyi követeléseket hozna fel, azok a határrendező bizottsági tárgyalások napirendjére lesznek tűzve. Ha pedig nem sikerül megegyezni, akkor e kérdéseket a két állam közötti elszámolások keretén belül fogják

[386] *Minisztertanácsi előterjesztés Horvátjárfalu, Oroszvár és Dunacsun községek átcsatolásával kapcsolatban*. MNL OL XIX–J–1–a, 11.873/1947. M.E. III. szám, 94. doboz.

[387] Jk. 1947. okt. 14.

letárgyalni.[388] Itt jegyezzük meg, hogy az államvagyont érintő tárgyalások ennél később sem jutottak előbbre.

Ivan Horváth ugyanis pontosan azt az álláspontot képviselte, amivel már számoltak a magyar tárgyalás-előkészítés során is: mivel a békeszerződés nem mondja ki, hogy az elcsatolt területen fekvő államvagyonért Csehszlovákia kárpótlással tartozik, Csehszlovákiára az államvagyon úgy száll át, hogy semmiféle kártalanítási kötelezettsége sincs. Mivel a két delegációnak merőben ellentétes volt a nézete, a magyar küldöttség 1947. október 23-án azt javasolta, hogy a kérdést pénzügyi szakértőkből álló albizottság vizsgálja meg.[389]

Ám a csehszlovák delegáció elutasította ezt is, arra hivatkozva, hogy e kérdésről a Határrendező Bizottság nem jogosult tárgyalni. Hibásnak tartotta az olasz békeszerződésre való magyar hivatkozást is, hiszen a Csehszlovákiának átadott területen az államvagyon oly jelentéktelen mértékű, hogy azzal össze sem lehet hasonlítani. Továbbá arra hívta fel a figyelmet, hogy az „impériumcserével[390] nem változik a dominium"[391] nemzetközi jogi szabály alól az államvagyon kivételt képez. Mindezek alapján a csehszlovák delegáció leszögezte: a pénzügyi és gazdasági kérdések legfeljebb más kormányközi tárgyalások anyaga lehet.[392]

Végül a magyar fél engedett. Utaltunk már Kiss Roland és Szondy Viktor október 27-i prágai látogatására, amelyet Clementisnél tettek. Ekkor Clementis világosan kifejezésre juttatta, hogy a pénzügyi kérdésben tett engedmény fejében a magyar küldöttség a „többi kérdésben" méltányos engedményekre számíthat.[393] Az alku eredménye lett, hogy a bevezetésben idézett mondat került be a Zárójegyzőkönyvbe.

388 Ld. a csehszlovák javaslatot: *Elvi megállapodás a pénzügyi és gazdasági kérdések tárgyában*. Jk. 1947. okt. 14. IX. melléklet.

389 *Magyar előterjesztés az államvagyon valamint a pénzügyi és gazdasági kérdésekben*. Jk. 1947. okt. 23. I. melléklet.

390 Imperium: állami főhatalom. Földi–Hamza, 20.

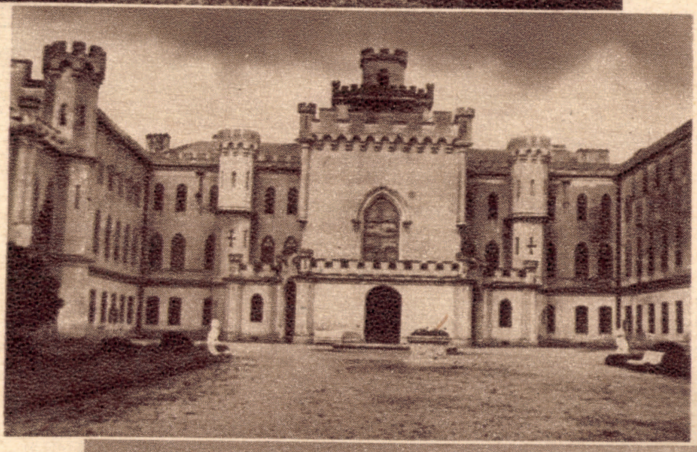
391 Dominium: tulajdon. Földi–Hamza, 279.

392 *A csehszlovák delegáció elnökének válasza a Magyar delegáció elnök urának 1947.X.23.-án elhangzott nyilatkozatára az államvagyon kártérítése tárgyában*. (Pozsony, 1947. okt. 24.) MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Pénzügyi kérdések", 71. doboz.

393 *Jelentés a Határrendező Bizottság munkájának állásáról 1947. november hó 2-án*. MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Külügybe jelentések", 71. doboz.

Oroszvár

OROSZVÁR

Részletek a herceg Lónyay-kastélyból

KITEKINTÉS: MAGYAR–CSEHSZLOVÁK HATÁRRENDEZÉS A POZSONYI HÍDFŐ KISZÉLESÍTÉSE UTÁN

I. BEVEZETŐ

A párizsi békeszerződés – a pozsonyi hídfő kivételével – északon is a trianoni határt állította vissza, ám a Felvidék déli részének átmeneti visszacsatolása következtében (1938–1945) már nem lehetett mindenütt felújítani a régi határvonalat. Ez volt az oka annak, hogy a magyar–csehszlovák határrendezés Dunacsún, Horvátjárfalu és Oroszvár elcsatolásával és a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság tevékenységével nem fejeződött be, hanem a tárgyalások egészen 1952-ig húzódtak el. Az alábbiakban azokat a határpontokat mutatjuk be, ahol megegyezés volt szükséges.[394]

II. AZ ÁLLAMI HATÁRÜGYI BIZOTTSÁG

A három község elcsatolásával kapcsolatban létrehozott Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság tárgyalásai alkalmával a csehszlovák delegáció javasolta, hogy a Határrendező Bizottságnak felül kellene vizsgálnia a teljes magyar–csehszlovák trianoni határvonalat, abból a szempontból, hogy a többszöri területátcsatolások következtében határjelző kövek hol hiányoznak.[395] 1947. október 21-én azonban a magyar minisztertanács úgy határozott, hogy külön bizottságra fogja bízni ezt a feladatot. Kiss Roland államtitkár, a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság

[394] E fejezetben érintett kérdésekről ld. bővebben: Suba János: Magyarország északi határszakaszának redemarkációs munkálatai 1947–1953. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XX. 2011/23. 155–164. Uő: A magyar–csehszlovák határ helyreállítása 1947–1953 között. In: Szvircsek Ferenc (szerk.): *Salgótarjáni Új Almanach II.* Salgótarján, Nógrádi Történeti Múzeum Baráti Köre, 2002. 97–120.

[395] A magyar delegáció nyilatkozatát ld. *Jegyzőkönyv, mely felvétetett a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság f. é. november hó 25.-én d.e. 10 órakor Bratislavában tartott folytatólagos üléséről.* I. Melléklet. MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, „Zárójegyzőkönyv", 71. doboz. Ld. még: *Jelentés a magyar–csehszlovák határrendező bizottság 1947. évi novemberi ülésszakáról.* (1947. nov. 29.) MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 72. doboz. A november 25-i és 26-i üléseken – melyekről november 27-én írták alá a jegyzőkönyveket – a szóban forgó kérdés kivételével érdemi döntések nem születtek.

elnöke 1948 márciusában Állami Határügyi Bizottság felállítását sürgette, hiszen 1938 óta a természetes határvonalak (folyó- és patakmedrek, erdőnyílások) megváltozhattak, illetve határ menti utak és egyéb területek elbirtoklása mehetett végbe.[396]

Az Állami Határügyi Bizottság működésének az volt az egyik legfontosabb eredménye, hogy 1949 májusában elkezdte a magyar–csehszlovák határügyi egyezmény magyar tervezetének kidolgozását, majd azt el is készítette. Az Állami Határügyi Bizottságot azonban úgy szüntették meg, hogy munkáját nem fejezte be. Feladatkörét a külügyminiszter vette át, volt elnökét, Kiss Roland rendkívüli követet és meghatalmazott minisztert 1950. december 1-jével nyugdíjazták.[397]

III. A MAGYAR–CSEHSZLOVÁK HATÁRÜGYI TÁRGYALÁSOK

A csehszlovák–magyar határvonal apróbb hibáinak rendezésére alakult vegyes bizottság tárgyalásai 1951. március 19-én kezdődtek meg Pozsonyban, Ménes János belügyminisztériumi főosztályvezető-helyettes volt a vezetője a magyar, Jozef Lietavec belügyi megbízott pedig a csehszlovák delegációnak.[398] Ménes mellett még további négy tagja volt a magyar küldöttségnek: Körmendi Pál, az Állami Határügyi Bizottság volt titkára a Külügyminisztérium, Váhl Miklós mérnök az Országos Tervhivatal, Szrapkó László százados az Államvédelmi Hatóság, valamint Zeke László mérnök a Közlekedésügyi Minisztérium képviseletében.[399] A tárgyalások azonban az úgynevezett hidvégardói probléma miatt már március 24-én félbeszakadtak.[400]

A határ helyreállítása miatt szükséges kisebb kiigazítások végeredményeként jelentkező csehszlovák területveszteséggel szemben a csehszlovák tagozat ugyanis a hídvégardói kiszögellés átengedését kérte kompenzációképpen. A csehszlovák kívánság szerint legalább 45 hektár búzával és rizzsel bevetett barna homokföldet és

396 *Előterjesztés Állami Határügyi Bizottság szervezésére.* (1948. márc. 18.) MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 1136/Pol–1948. szám, 70. doboz.

397 *Ügyiratgyűjtemények visszaküldése.* MNL OL XIX–J–1–a–1/Á.H.B.–1949–1950, 93. doboz.

398 *Minisztertanácsi felhatalmazás magyar–csehszlovák határügyi tárgyalások vezetésére MÉNES János részére felhatalmazás.* [Így!] MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 01665–1951. szám, 73. doboz.

399 *Jegyzőkönyv a magyar–csehszlovák határvonal apróbb hibáinak rendezésére alakult Vegyesbizottság Bratislavában 1951. március 19-től 24-ig, Budapesten 1951. április 23-tól 27-ig és Bratislavában 1952. május 29-től június 5-ig folytatott tárgyalásairól.* MNL OL XIX–J–1–j, 29/h. tétel, 82. doboz. A küldöttség eredetileg négy tagból állt volna, Zeke nem, Szrapkó helyett pedig Kovács Mátyás százados, az ÁVH Határforgalmi Osztályának vezetője vett volna részt a delegációban. *Magyar–csehszlovák határügyi tárgyalások.* MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 01353–1951. szám, 73. doboz. Ménes keresztnevét Istvánnak, Kovácsét Miklósnak írták el az ügyiratban.

400 *Feljegyzés a magyar–csehszlovák Vegyesbizottság folyó év március hó 19–24-ig Pozsonyban folytatott tárgyalásairól.* MNL OL XIX–J–1–j, 29/h. tétel, 82. doboz.

a rajta lévő tereptárgyakat kellett volna átengedni. E tereptárgyak között volt egy kitérővel és rakodóval rendelkező vasútállomás is, amely a környék hat magyar községét (Hidvégardó, Becskeháza, Tornaszentjakab, Debréte, Viszló és Rakaca) szolgálta ki. A magyar delegáció elfogadhatatlannak tartotta a javaslatot (és tárgyalására felhatalmazása sem volt),[401] megjegyezzük azonban, hogy bár hivatalosan nem lett felvetve, de egy külügyminisztériumi értekezleten felmerült, hogy cserébe esetleg Balassagyarmatnál lenne kérhető öntözéses kertterület létesítése céljából Ipoly menti területi kompenzáció.[402]

A tárgyalások április 23. és 27. között Budapesten folytatódtak, ám azok ismét megszakadtak. A csehszlovák delegáció ugyanis gazdasági érdekből további jelentősebb területváltoztatásokat is kért: módosítani kívánta a határvonalat Őrös (Strážne), Pácin és Abaújnádasd (Nádošec) községeknél.[403] A magyar tagozat viszont azzal az utasítással tárgyalt, hogy törekedjen a lehető legkevesebb változtatásra. A csehszlovák delegáció körülbelül egy év eltelte után juttatta el a javaslatait, figyelembe véve a magyar fél kívánságait.[404] Így a tárgyalások 1952. május 29. és június 5. között Pozsonyban fejeződtek be, 1952. június 6-án írták alá a Zárójegyzőkönyvet.[405]

401 *Feljegyzés a magyar–csehszlovák határügyi tárgyalásokról.* (Körmendi Pál, 1953. ápr. 28.) In: Magyar–csehszlovák határügyi tárgyalások (Mérnöki jegyzőkönyv, Kassa, 1952. szept. 27.). MNL OL XIX–J–1–j, 29/h. tétel, 00897/12–1952. szám, 82. doboz. Ld. még: *Feljegyzés a magyar–csehszlovák határügyi tárgyalások ügyében.* (Körmendi Pál – Ménes János, 1951. ápr. 9.) MNL OL XIX–J–1–j, 29/h. tétel, 82. doboz.

402 *Jegyzőkönyv a magyar–csehszlovák határvonal kisebb hibáinak rendezésére alakított vegyes bizottság magyar tagozata által 1952. május 5-én a Külügyminisztériumban tartott értekezletéről.* MNL OL XIX–J–1–j, 29/h. tétel, 82. doboz.

403 *Feljegyzés a csehszlovák határügyi javaslatokkal kapcsolatban.* (Körmendi Pál, 1953. ápr. 29.) MNL OL XIX–J–1–j, 29/h. tétel, 82. doboz.

404 *Feljegyzés a magyar–csehszlovák határügyi tárgyalásokról.* (Körmendi Pál, dátum nélkül.) MNL OL XIX–J–1–j, 29/h. tétel, 82. doboz.

405 *Zárójegyzőkönyv a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa küldöttsége és a Csehszlovák Köztársaság kormányküldöttsége között a magyar–csehszlovák határ kisebb hibáinak rendezése tárgyában folytatott tárgyalásokról.* MNL OL XIX–J–1–j, 29/h. tétel, 82. doboz. A műszaki munkálatok 1952. június 6-ával természetesen nem zárultak le, a Magyar–Csehszlovák Műszaki Határbizottság 1952. szeptember 27-én Kassán ülésezett, a következő ülését pedig Győrbe szervezte. Ld. a fent hivatkozott mérnöki jegyzőkönyvet. A határkitűzés helyszíni szemléjét a Magyar–Csehszlovák Határügyi Vegyesbizottság 1953 júliusában tartotta meg, ld. erről a kritika szerint túl sok reprezentációt tartalmazó protokolltervezetet: *A magyar–csehszlovák határügyi Vegyesbizottság budapesti ülése.* MNL OL XIX–J–1–j, 29/h. tétel, 001118/2–1953. szám, 82. doboz.

IV. AHOL A TRIANONI HATÁRVONALAT MÁR NEM LEHETETT VAGY NEM VOLT CÉLSZERŰ VISSZAÁLLÍTANI

A trianoni békeszerződés országhatárként az Ipolyt jelölte meg, a visszacsatolás idején azonban megkezdődött a folyó szabályozása, amit nem fejeztek be. Átvágtak sok kanyarulatot, és néhol elkészítették a medret úgy, hogy abban már víz is folyt. Ezenkívül voltak olyan helyek, ahol az új medernek még csak az egyik vége volt az Ipollyal összekötve, a másik vége még nem érte el a régi medret. Az ilyen helyeken állóvíz volt, mert még a régi medrében folyt az Ipoly.[406] Az így előállt helyzetet a határ visszaállításakor figyelmen kívül hagyni nem lehetett.

Somoskőújfaluban 1941–1942-ben a Közjóléti Szövetkezet a trianoni határt képező falusi közlekedési út északi oldalán házhelyeknek való területet vett. A területet 74 somoskőújfalui lakosnak, főleg bányászoknak osztották ki, a kiosztott házhelyeken nyolc ház fel is épült az országhatár újbóli megváltozásáig. A háború után az országhatár körülbelül 700 méter hosszú szakaszon az Ifjú Gárda utca árkában húzódott, így a csehszlovák területen fekvő házak udvaraiból csak magyar területre lépve tudtak kijönni a zsákba szorult tulajdonosok. A kiosztott telkek mögött ugyanis meredek hegyoldal húzódott, amelyen Csehszlovákia felé járható út nem volt. Így hiábavaló volt a határőrizet minden szigora: „...megtörtént, hogy a csehszlovák oldalon lakó magyar fiatal leányhoz, szívélyes meleg hangon egy magyar ifjú merészelt szólni és szóba elegyedtek, 1 hónap büntetést kellett lerónia."[407] Nyilvánvaló volt, hogy a hely államhatár céljára alkalmatlan.

A volt Somoskői Bazaltbánya Részvénytársaságnak (mely ekkor már a Kőbányaipari Nemzeti Vállalathoz tartozott) az úgynevezett „Magyar-bánya" részlege Somoskő község mellett, közvetlenül a határvonal mentén helyezkedett el. A Magyar-bánya kőkitermelése különösen 1938-ban lendült fel, ekkortól a kibányászott meddő (hulladék) anyagot a kitermelés helyének közvetlen közelében, a határvonalon húzódó mélyedésbe helyezték el. A meddőanyag 1951-re már több mint kétszázezer köbméterre halmozódott, 15–20 méter vastag rétegben borította a határvonalat és azon 10–20 méterre átnyúlt. Emiatt az eredeti helyen a határvonalat kijelölni nem lehetett.

406 *Feljegyzés a közelgő magyar–csehszlovák határügyi tárgyalások anyagáról.* (Körmendi Pál, 1951. jan. 24.) MNL OL XIX–J–1–j, 29/h. tétel, 82. doboz. Továbbá: *Jelentés a magyar–csehszlovák országhatár kétes szakaszairól.* MNL OL XIX–J–1–j, 29/h. tétel, ad 247.135/1949. szám, 82. doboz. Ld. ugyanebben a dobozban Körmendi Pálnak az egyes határpontokra vonatkozó feljegyzéseit (1950. nov. 23., 29. és 30.; 568/ÁHB–1949), illetve csehszlovák delegáció javaslatát is.

407 *[A Magyar Dolgozók Pártja (MDP) somoskőújfalui szervezetének beadványa az MDP Központi Vezetőségéhez.]* (Tárgy megjelölése nélkül, 1952. máj. 3.) MNL OL XIX–J–1–j, 29/h. tétel, 021167/1952–MDP, 82. doboz.

A fentiekkel szemben nem határkijelölési probléma volt a Somoskői Bazaltbánya Részvénytársaság úgynevezett Macskalyuki bányarészlegének az ügye: az ötéves terv útépítési programjának megvalósításában lehetett volna nagy szerepe az ismét csehszlovák területre került bányarészleg visszaszerzésének. A bányarészleg keskeny nyomtávú iparvasútja is Magyarországra vezetett, a részleget a csehszlovák gazdasági vérkeringésbe sem út, sem vasút révén bekapcsolni nem lehetett. Ráadásul Magyarország számára a bánya kitermelését a trianoni békeszerződés II. számú genfi jegyzőkönyvében már 1938 előtt is engedélyezték.[408]

A Medves-fennsík keleti pereme alatt eredő, több forrásból táplálkozó Gortva-patak szintén a trianoni békeszerződés értelmében képezte részét a magyar–csehszlovák határvonalnak. A Gortva egy helyen meredek szűkvölgyben haladt, ahol erős mozgásban volt a völgy magyarországi oldala. Ennek következtében a leomló föld nemcsak a patakot, hanem a határköveket is eltemette, az államhatárt tehát célszerűbb volt kijelölni stabilabb helyen. A csuszamlásnak talán az volt az oka, hogy magyar részről a szénbányaként használt terület alá volt aknázva.[409]

A visszacsatolás ideje alatt, 1941-ben építették át az Aggtelekről Tornaljára (Šafárikovo, ma: Tornaľa) vezető utat. Mivel korábban országhatár volt az út egy része, az átépítés következtében határeltolódás következett be. Az II. világháborút követő rendezés során itt sem tűnt célszerűnek felújítani az eredeti határt.

Ugyancsak a háború évei alatt Sátoraljaújhelytől délkeletre a Ronyva-patakot össze akarták kötni a Bodroggal. A csatorna árvízvédelmi célokat szolgált volna. Déli szakaszát elkészítették, de 1945-re a Bodroggal még nem jött létre az összeköttetés. A csatorna a trianoni országhatárt ferdén metszette, ezért csak Csehszlovákián át lehetett megközelíteni bizonyos magyar-, illetve csak Magyarországon át lehetett megközelíteni egyes csehszlovák területeket. Ráadásul 1948–1949-ben a Ronyva-patakon átvezető fahíd helyett a magyar hatóságok vasbetonhidat építettek, és a hozzá vezető országutat is átépítették ennek megfelelően. Mivel a régi hídhoz vezető út határút volt korábban, erről is tárgyalni kellett Csehszlovákiával.

Az utolsó „határhiba", amit javítani kellett, Láca (ma: Lácacséke) község közelében keletkezett 1942-ben. Itt két trianoni határkő között vízelvezető árkot ástak, amelynek a középvonala nem esett pontosan az ország határára.

[408] Ld. erről: Hollósi Gábor: A Macskalyuki bányák esete. A trianoni békeszerződés II. számú genfi jegyzőkönyve. *Emlékeztető,* 2016/1–2. 8–21. Uő: A somoskői bazalt ügye. A II. számú genfi jegyzőkönyv a nemzetközi jogi szolgalmak fényében. *Iustum Aequum Salutare,* 2014/2. 173–183.

[409] *Jegyzőkönyv a magyar–csehszlovák határvonal kisebb hibáinak rendezésére alakított vegyes bizottság magyar tagozata által 1952. május 5-én a Külügyminisztériumban tartott értekezletéről.*

V. A TÁRGYALÁSOK EREDMÉNYE

1952. június 17-én kelt feljegyzésében Körmendi Pál a magyar–csehszlovák tárgyalásokat így értékelte: „A számunkra leglényegesebb kérdéseket teljes megelégedéssel sikerült rendezni olyképpen, hogy először biztosítottuk a somoskőújfalusi Magyar Bánya meddőanyagának hosszú évekre menő tárolási lehetőségét, másodszor megszüntettük az ugyancsak somoskőújfalusi úgynevezett „határzsákot" (Oncsa-telep) és harmadszor likvidáltuk a közelében lévő úgynevezett régi cigánytelepet közvetlen a határvonal mentén.

A végleges határvonal kitűzése figyelembe veszi az Ipoly folyó szabályozása következtében előállott helyzetet, teljes egészében magyar területre hozza a sátoraljaújhelyi Ronyva-hidat és megszünteti az eddig nem stabil határvonalat a Gortva-patak menti földcsuszamlásos területen."[410]

Somoskőújfalu határában hét épületet lebontottak, az ONCSA (Országos Nép- és Családvédelmi Alap) telep területére pedig elrendelték az építési tilalmat. Az érintettek kártalanításáról és a csereingatlanokról gondoskodni kellett, Ménes azt javasolta, hogy az „ól szerű", alacsony értékű vályogházak értéke helyett a kártalanításnál egy „normális méretű" szoba-konyhás ház értékét vegyék figyelembe.[411]

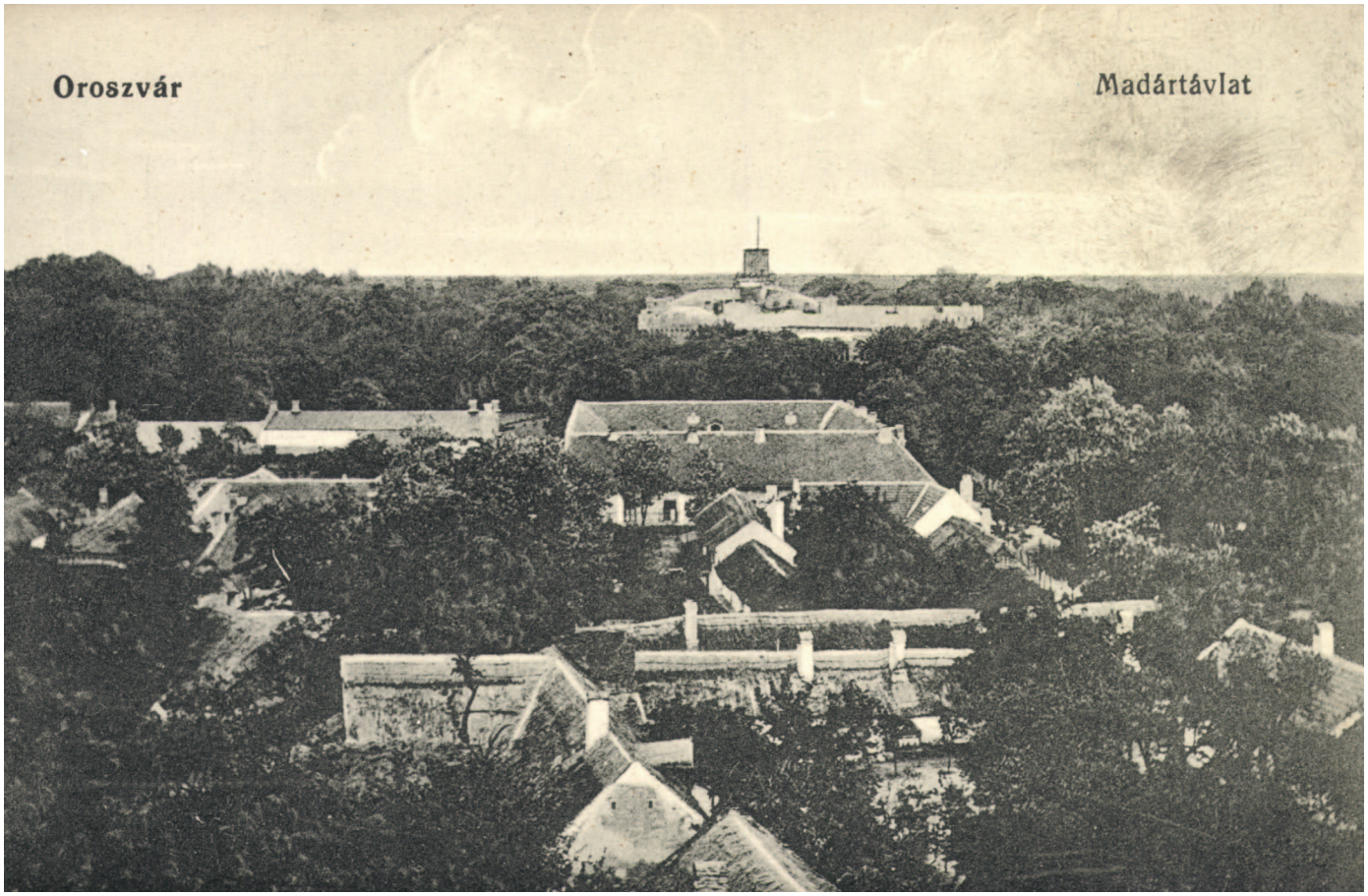
Ami pedig a Macskalyuki bányarészleget illeti, Ménes 1952 májusában így nyilatkozott: „Eddig itt roppant engedékenyek voltak a csehek, ugyanúgy mint a macskaluki bányával kapcsolatos ajánlatnál… […] A bányát ugyanis nem vettük át, mert megállapítottuk, hogy nem éri meg a cserét. Kaptunk volna 80 ha sziklás talajt és át kellett volna engednünk kb. 150 ha-t Hídvégardónál".[412] A területváltozások így mindkét oldalon összesen és egyenlően 11,88 hektárt tettek ki, tehát egyik állam területének nagyságában sem eredményeztek változást a vegyes bizottság tárgyalásai.[413]

[410] *Feljegyzés a bratislavai zárójegyzőkönyv tárgyában*. In: Magyar–csehszlovák határügyi tárgyalások Zárójegyzőkönyve (minisztertanácsi előterjesztés). MNL OL XIX–J–1–j, 29/h. tétel, 00897/6–1952. szám, 82. doboz.

[411] *Jegyzőkönyv (kivonat) az 1952. június 13-án délelőtt 10 órakor a Külügyminisztériumban tartott értekezletről*. In: Magyar–csehszlovák határügyi tárgyalások Zárójegyzőkönyve (minisztertanácsi előterjesztés).

[412] *Jegyzőkönyv a magyar–csehszlovák határvonal kisebb hibáinak rendezésére alakított vegyes bizottság magyar tagozata által 1952. május 5-én a Külügyminisztériumban tartott értekezletéről.*

[413] *Magyar–csehszlovák határügyi tárgyalások Zárójegyzőkönyve* (minisztertanácsi előterjesztés).

Oroszvár
Madártávlat

A HATÁRRENDEZŐ BIZOTTSÁG MEGÁLLAPODÁSAI

Magyar–csehszlovák Határrendező Bizottság katonai szakértő

Feljegyzés

a békeszerződés alapján Csehszlovákiának juttatott területátengedéssel kapcsolatosan[414]

1.) Átengedésre kerül Horvátujfalu,[415] Oroszvár és Dunacsun községek kataszteri területe 1947. október 15-én 5^h-tól.

2.) Az új határvonalat a határvonal kérdésének végleges eldöntéséig – Rajka község északi kataszteri határa képezi.

3.) Átlépési illetve elhagyási időpontok:

Oroszvár határ csehszlovák szervek 5^h

Horvátjárfalu északkeleti kijárata csehszlovák szervek 5^{30}

Horvátjárfalu Dél magyar szervek 9^h

Oroszvár Északnyugat csehszlovák szervek 6^h

Oroszvár Dél magyar szervek 10^h

Dunacsun Kelet csehszlovák szervek 7^h

Dunacsun Dél magyar szervek 10^{30}

A határvonal magyar szervek átlépése 11^h

4.) A csehszlovák határszerveket tájékoztatásul magyar felvezető járőrök vezetik fel a határvonalra.

5.) Mindkét ország határőrsége komoly, de nem udvariatlan magatartást tanúsít.

6.) A határvonalon áttévedő járőröket lefegyverzés nélkül a határvonalra visszakísérik, amennyiben a barátságos magatartás nem vezetne eredményre, az esetet a határrendező bizottságnak jelenteni kell.

Bratislava, 1947. október hó 14-én 19^{30}

generál Imro — Czebe vk. alezredes

[414] „Az átadás [éjfélkor, október 15-re virradóra] minden különösebb szertartás nélkül esett meg a rajkai kocsmában. Magyar részről magam, mint a magyar államhatalom megbízottja, a hadsereg részéről Czebe Jenő vezérkari alezredes voltunk az átadási jegyzőkönyv aláírói. Feljegyzéseim szerint 15-én 0 óra 30 perckor már vissza is indultunk Pozsonyba, tárgyalásaink színhelyére." Jakabffy, 891.

[415] Így! Helyesen: Horvátjárfalu.

I. számú melléklet
az 1947. október 18-iki jegyzőkönyvhöz

Az Energetické Závody na Slovensku (EZS = Szlovákiai Energia-Vállalatok) és Országos Villamosművek rt. (Ovirt) 1947. május 8-án kelt villamosenergia szolgáltatásra vonatkozó írásbeli egyezségének kiterjesztése

Az Ovirt megbízottja Volánszky Sándor okl. elektromérnök és az EZS megbízottja Okáli Ilja okl. elektromérnök, Oroszvár község átadásának mai tárgyalásán Oroszvár község villamosenergia ellátására vonatkozóan az alábbiakban állapodnak meg:

1.) Oroszvár község részére az Ovirt fogja szolgáltatni a villamosenergiát Magyarország területéről. A villamosenergia szolgáltatás a fent említett 1947. május 8-án kelt egyezség keretén belül történik annak feltételei mellett.

2.) Az energia mérése továbbra is a kisfeszültségű oldalon történik. A leolvasott értékekhez hozzászámítandók a transzformálási veszteségek. A transzformátor veszteségek megállapításához az EZS megadja az Ovirtnak az energiaszállításnál alkalmazott transzformátor sajátságos veszteségének és részveszteségének értékét.

3.) Az Ovirt megbízottja kijelenti, hogy az oroszvári transzformátorállomásban felszerelt fogyasztásmérő utolsó állása 1947. október 15-én az áramszolgáltatás megszüntetésének napján: 92.234. Ettől az állástól kezdődik az EZS villamosenergia átvétele.

Az EZS megbízottja fenntartja magának a jogot a fenti adat helyességének kivizsgálására.

4.) Mind a két vállalat kölcsönösen meg fogja adni azoknak a személyeknek a jegyzékét, akiket az áramszolgáltatás üzemének keresztülvitelével és a hálózatok karbantartásával megbíz, hogy ezek részére a szükséges határátlépési engedély beszerezhető legyen.

5.) Ez az egyezség aláírása után azonnal életbe lép és az áramszolgáltatás 1947. október 17-én megkezdődik.

6.) Ennek az egyezségnek a gyakorlati végrehajtásával megbízott szerv: 1. Az Ovirt részéről: HABSBURG ALBRECHT ELHAGYOTT JAVAK VILLAMOSMŰVÁLLALAT VEZETŐSÉGE (Hansági villamosmű) Mosonmagyaróvár, tel. 52, ill. 28,

2. Az EZS részéről: SE (Slovenské Elektrárne) körzeti igazgatósága, Bratislava, tel. 52–51.

Bratislava, 1947. október 17.

Volánszky Sándor
Ovirt megbízottja

Ilja Okáli
EZS megbízottja

ZÁRÓJEGYZŐKÖNYV

a párisi békeszerződés 1. cikke 4. pontjának „d” alpontja értelmében a magyar és a csehszlovák kormány képviselőiből alakított Határrendező Bizottság munkálatairól

A Szövetséges és Társult Hatalmak és Magyarország között, Párisban 1947. évi február hó 10-én aláírt békeszerződés 1. cikke 4. pontjában foglalt rendelkezések végrehajtásaként Határrendező Bizottság alakíttatott abból a célból, hogy a helyszínen állapítsa meg és jelölje ki a Magyar Köztársaság és a Csehszlovák Köztársaság között az említett szerződés 1. cikke 4. pontjának „c” alpontjában körülírt új határ pontos vonalrészeit.

Ebbe a Bizottságba evégből meghatalmazottaikkul kijelölték:

a Magyar Köztársaság elnöke:

Kiss Roland belügyi államtitkár urat, mint a Bizottság Magyar Delegációjának vezetőjét,

Bojta Béla miniszterelnökségi államtitkár urat

és

Szondy Viktor rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter urat;

a Csehszlovák Köztársaság Kormánya:

Horváth Iván rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter urat, a Szlovák Nemzeti Tanács alelnökét, mint a Bizottság Csehszlovák Delegációjának vezetőjét

és

Jan Bujna követségi tanácsos urat, a Csehszlovák Köztársaság budapesti ügyvivőjét,

akik jó és kellő alakban talált meghatalmazásaik kicserélése után a következőkben állapodtak meg:

I. RÉSZ

Az új magyar–csehszlovák határvonal megállapítása

A Határrendező Bizottság Párisban 1947. évi február hó 10. napján kelt magyar békeszerződés 1. cikke 4. pontjának „c” alpontjában körülírt magyar–csehszlovák új határvonalrészt a helyszínen a következőképpen állapította meg:

A tárgyalások folyamán a két kormányküldöttség között nézeteltérés mutatkozott a békeszerződés 1. cikke 4. pontja „c” alpontjának értelmezése tekintetében az új országhatár pontos vonalrészeire nézve.

A tárgyalások eredményeképpen a Határrendező Bizottság arra a megállapodásra jutott, hogy a békeszerződés fent említett része olyképpen értelmezendő, hogy az új magyar–csehszlovák országhatár a 134. magassági ponttól délre 0,5 km-re fekvő új magyar–csehszlovák–osztrák hármas határponttól keletre, Rajka községnek az 1918. évi északi kataszteri határát követi addig a pontig, ahol az új határ csatlakozik a Duna hajózási fővonalában a régi magyar–csehszlovák határhoz.

Ezt a határvonalat a Határrendező Bizottság 1:75.000 méretarányú térképen megjelölte és e térkép a jelen Zárójegyzőkönyvnek 1. számú mellékletét képezi.

Ennek a határvonalrésznek a részletes leírását a 2. számú melléklet tartalmazza.

II. RÉSZ

Határkitűzési munkálatok

Az új magyar–csehszlovák határvonalrész kitűzési munkálatai 1947. évi október hó 16-án kezdődtek.

A kitűzési munkálatoknál követendő eljárást illetően a Határrendező Bizottság az alábbi határozatot hozta:

A határkitűzési munkálatokat azok szerint az Irányelvek szerint kell végezni, amelyeket a magyar–csehszlovák határ kijelölésére vonatkozóan 1922-ben megállapítottak.

A munkálatok végzésénél egyébként a Határrendező Bizottság technikai albizottsága által 1947. évi október hó 16-án tett és az 1947. október hó 16-i Tárgyalási Jegyzőkönyv mellékletét képező jelentés rendelkezései az irányadók.

A felmérési és számítási munkálatokat mindkét állam az Irányelvek szerint különkülön végzi és elkészíti a határvonalra vonatkozó rajzi és írásbeli munkarészeket, amelyek költségeit maga viseli.

A határjeleknek a régi határvonalról való eltávolítását és azoknak az új határvonalra szállítását a csehszlovák műszaki csoport végzi és a Csehszlovák Köztársaság viseli ezeknek a munkálatoknak a költségeit is.

A háromszögelést a magyar műszaki csoport végzi és ezeknek a munkálatoknak a költségeit a Magyar Köztársaság viseli.

A határjelek elhelyezését az új határvonalrészen egyenlő arányban a magyar és csehszlovák műszaki csoportok végzik és mindegyik Fél maga viseli saját munkálatainak költségeit.

III. RÉSZ

Az átmenő-forgalom szabályozása

Tekintettel arra, hogy a párisi békeszerződése 1. cikke 4. pontjának „c” alpontjában foglalt rendelkezések szerint a Budapest–wieni nemzetközi műút egy szakasza a Csehszlovák Köztársasághoz csatolt területre esik, a Magyar Köztársaság Kormánya és a Csehszlovák Köztársaság Kormánya elhatározták, hogy az ezen az útszakaszon az átmenő forgalomnak a szabályozása céljából egymással egyezményt kötnek.

A vonatkozó egyezményt a Szerződő Államok meghatalmazottai Bratislavában 1947. évi november hó 1-jén aláírták.

Az Egyezmény szövege a jelen Zárójegyzőkönyvhöz 3. mellékletként van csatolva.

IV. RÉSZ

Vízügyi kérdések

A Magyar Delegációnak az 1947. évi október hó 14-i Tárgyalási Jegyzőkönyvhöz II. [szám] alatt mellékelt közlésében az ármentesítés és belvízelvezetés, valamint a Mosoni Dunaág vízellátása tekintetében előterjesztett kívánságokra, a Csehszlovák Delegáció a következő nyilatkozatot tette:

A Magyar Delegáció által felhozott vízügyi és az ármentesítés és belvizek elleni védekezés kérdéseiben a Csehszlovák Delegáció kijelenti, hogy egyetért a Magyar Delegáció javaslatával, miszerint a határ végleges rendezésétől számított három hónapon belül Magyarország és Csehszlovákia ezeket a kérdéseket és más vízügyi jellegű feladatokat kétoldalú egyezménnyel fogja rendezni.

A Mosoni Dunaágnak a Duna főfolyásából való kiágazási szakaszára vonatkozóan Csehszlovákia kötelezi magát arra, hogy semmiféle olyan műbeavatkozást nem fog eszközölni, amely megváltoztatná az ág mostani vízlefolyását.

A Dunaág állandó vízellátása érdekében Csehszlovákia azonban lehetővé teszi a magyar szerveknek a szükséges munkálatok elvégzését.

V. RÉSZ

A Csehszlovák Kormányküldöttség nyilatkozata a Magyarország által Csehszlovákiának átengedett terület lakosságának sorsára vonatkozólag

A magyar kormányküldöttségnek arra a kérdésére, hogyan interpretálja Csehszlovákia azokat a rendelkezéseket, amelyek a békeszerződés 1. cikke 4. pontjának „e" alpontjában foglaltatnak, amelyek szerint Csehszlovákia az átengedett területen biztosítja a lakosság részére az emberi és polgári jogok teljességét, – a csehszlovák kormányküldöttség a következő nyilatkozatot tette:

1.) Minthogy Magyarország és Csehszlovákia között az átengedett terület lakosságának Magyarországra való telepítése tárgyában kétoldalú egyezmény nem köttetett, Csehszlovákiának a békeszerződés 1. cikke 4. pontja „e" alpontjának értelmében biztosítania kell az említett lakosság részére az emberi és polgári jogok teljességét. Ez már a békeszerződés alkotmányos jóváhagyásával meg is történt, miáltal ez a szerződés azokkal a határozmányaival egyetemben, amelyek az átengedett terület lakosságára vonatkoznak, belső államjogi viszonylatban hatályba léptek.

2.) Tekintettel arra, hogy az emberi és polgári jogok tartalmának megállapításával az Egyesült Nemzetek Szervezetének illetékes szervei foglalkoznak, természetes, hogy a teljes emberi és polgári jogok megállapítása tekintetében a csehszlovák kormány az Egyesült Nemzetek Szervezete által hozott és Csehszlovákia által is elfogadott vonatkozó határozatokat irányadónak fogja tekinteni.

3.) Azonban addig is azok a lakosok, akik az átengedett területen maradtak és 1946. évi július hó 1-jén, valamint az átvétel napján ezen a területen állandó lakóhellyel bírtak, minden formalitás nélkül csehszlovák állampolgárokká válnak, ennélfogva megilletik őket mindazon emberi és polgári jogok, amelyeket a csehszlovák állampolgárok élveznek.

4.) Ennélfogva azok a csehszlovák jogszabályok és rendelkezések, amelyek a Szlovákiában élő magyarokra nézve megkülönböztetéseket tartalmaznak, nem vonatkoznak az átengedett terület lakosságára.

5.) Azok a személyek, akiknek – a fenti irányelvek szerint – az átengedett területen állandó lakóhelyük volt, amennyiben háborús eseményekkel kapcsolatban estek fogságba, elmenekültek, vagy deportáltattak, erre a területre visszatérhetnek, tekintet nélkül arra, hogy mely állam területére szállították őket vissza. Ezek a személyek a fentebb felsorolt tényekből folyólag, vagy azért, mert a magyar hadseregben szolgáltak, visszatérésük után semmiféle hátrányt nem szenvedhetnek.

6.) Az átengedett terület lakosainak hadkötelezettségi viszonyaira – a magyar hadseregben szerzett jogoknak (szolgálati idő, szolgálati kötelezettség teljesítése, rend-

fokozat) a csehszlovák törvényekben meghatározott feltételek szerinti elismerése mellett – azok a csehszlovák törvények és rendeletek vonatkoznak, amelyek azokat a személyeket illetik, akik csehszlovák állampolgárságot nyernek.

7.) Azoknak a személyeknek, kiknek 1946. évi július hó 1-jén és a terület átengedése idején az átengedett területen állandó lakóhelyük volt, amennyiben jelenleg a magyar hadsereg kötelékében teljesítenek szolgálatot és onnan haladéktalanul elbocsátják őket, a csehszlovák hatóságok biztosítják az átengedett területen levő állandó lakóhelyükre való visszatérés lehetőségét.

8.) A fenti megállapítások nem vonatkoznak azokra a személyekre, akik a területátvétel után onnan önként elköltöztek.

A Magyar Delegáció ezt a Nyilatkozatot tudomásul veszi.

VI. RÉSZ

A csehszlovák kormányküldöttség nyilatkozata a területátengedéssel összefüggő egyes, részint magánjogi, részint közigazgatási természetű kérdésekre nézve

1.) Az átengedett terület hadigondozottainak (hadiárvák, hadiözvegyek, hadirokkantak) a terület átengedésének időpontjától kezdődően Csehszlovákia folyósítja a csehszlovák jogszabályok szerint járó ellátást és őket a csehszlovák hadigondozottakkal azonos elbírálásban részesíti. A hadigondozotti minőség igazolásánál a csehszlovák hatóságok elfogadják a magyar hatóságok által kiállított okmányokat. Az esedékessé vált ellátási összegek 1948. évi január 30-ig folyósításra kerülnek.

2.) Azoknak a tényleges és nyugállományú közszolgálati alkalmazottaknak, akiknek 1946. évi július hó 1-jén és a terület átengedése idején, az átengedett területen állandó lakóhelyük volt, – szolgálati idejébe beszámít a magyar közszolgálatban eltöltött idő. E személyek számára a csehszlovák jogszabályok szerint járó illetmények, illetve nyugellátás 1948. évi január hó 30-ig folyósításra kerülnek. A csehszlovák törvények szerint való igazolási kötelezettségnek ezek a személyek is alá vannak vetve.

3.) Az illetékes csehszlovák társadalombiztosítási intézmények elismerik az átengedett terület lakosainak a magyar társadalombiztosítási intézményeknél szerzett jogait és őket a megfelelő csehszlovák társadalombiztosítási intézményekbe átveszik, részükre a csehszlovák jogszabályok szerint járó ellátást biztosítják. Az esedékessé vált ellátás 1948. évi január hó 30-ig folyósításra kerül.

4.) A két állam életbiztosítási és társadalombiztosítási intézményei közötti, az átengedett területtel összefüggő elszámolási kérdések a békeszerződés 25. cikke alap-

ján e két állam között meginduló tárgyalásokkal egyidejűleg, elkülönítetten nyernek rendezést.

5.) Csehszlovákia elismeri a magyar földbirtokreform és belső telepítés során történt juttatásokat és biztosítja az átengedett területen maradt juttatottak részére ingatlanuk tulajdonjogát és zavartalan birtoklását.

Ezekre a juttatottakra és juttatásokra is érvényesek azonban a megfelelő csehszlovák törvényeknek a csehszlovák állampolgárokra vonatkozó rendelkezései.

Ezt a Nyilatkozatot a Magyar Kormányküldöttség tudomásul veszi.

VII. RÉSZ

Pénzügyi és gazdasági kérdések

A Magyar és a Csehszlovák Delegáció elnöke között 1947. évi október hó 15-én kelt levélváltással – a IV. bekezdésben – megerősítést nyert, hogy a Határrendező Bizottság október hó 14-én este 10 órakor kezdett ülésében a két delegáció között a területátengedéssel kapcsolatos pénzügyi és gazdasági kérdésekre vonatkozólag a következő közös megállapítás történt:

„Mivel a pénzügyi és gazdasági kérdésekre vonatkozólag lényeges részekben nem létesült megállapodás, azok végleges rendezése államközi tárgyalások anyagát fogja képezni." (Levélváltás IV. bekezdése.)

VIII. RÉSZ

Zárórendelkezések

A Határrendező Bizottság az 1948. év elején újból össze fog ülni, hogy

1.) letárgyalja a vízügyi albizottság jelentését és az általa előkészített vízügyi egyezmény tervezetét, –

2.) meghallgassa a határkitűző albizottság jelentését, –

3.) a helyszínen jóváhagyja a határkitűzési munkálatoknak az I. részben foglalt határozat szerinti végrehajtását, –

4.) a helyszínen jóváhagyja a határmegjelölésre vonatkozó összes leírásokat és okmányokat.

A kötendő vízügyi egyezmény szövege pótlólag fog csatoltatni a jelen Záró-jegyzőkönyvhöz.

A jelen Zárójegyzőkönyvet és annak összes mellékleteit mindkét érdekelt kormány hiteles másolatban meg fogja küldeni a Szocialista Szovjet Köztársaságok Szövetsége Kormányának, mint amelynek a levéltárában a békeszerződésre vonatkozó okmányokat el kell helyezni.

Ennek hiteléül a fentnevezett meghatalmazottak a jelen Zárójegyzőkönyvet aláírták és pecsétjükkel ellátták.

A jelen Zárójegyzőkönyv két eredeti példányban készült, francia, magyar és szlovák nyelvű szöveggel, amelyek közül eltérés esetében a francia nyelvű szöveg az irányadó.

Kelt Bratislavában, 1947. évi december hó 22. napján.

Kiss Roland s.k.
Bojta Béla s.k. P.H.
Szondy Viktor s.k.

Dr. Horváth s.k.
J. Bujna s.k. P.H.

Magyar Országos Levéltár

A párisi magyar békeszerződés 1. cikk 4. pont a) alpontjának értelmében létesült Határrendező Bizottság munkálatairól felvett zárójegyzőkönyv 1. sz. melléklete.

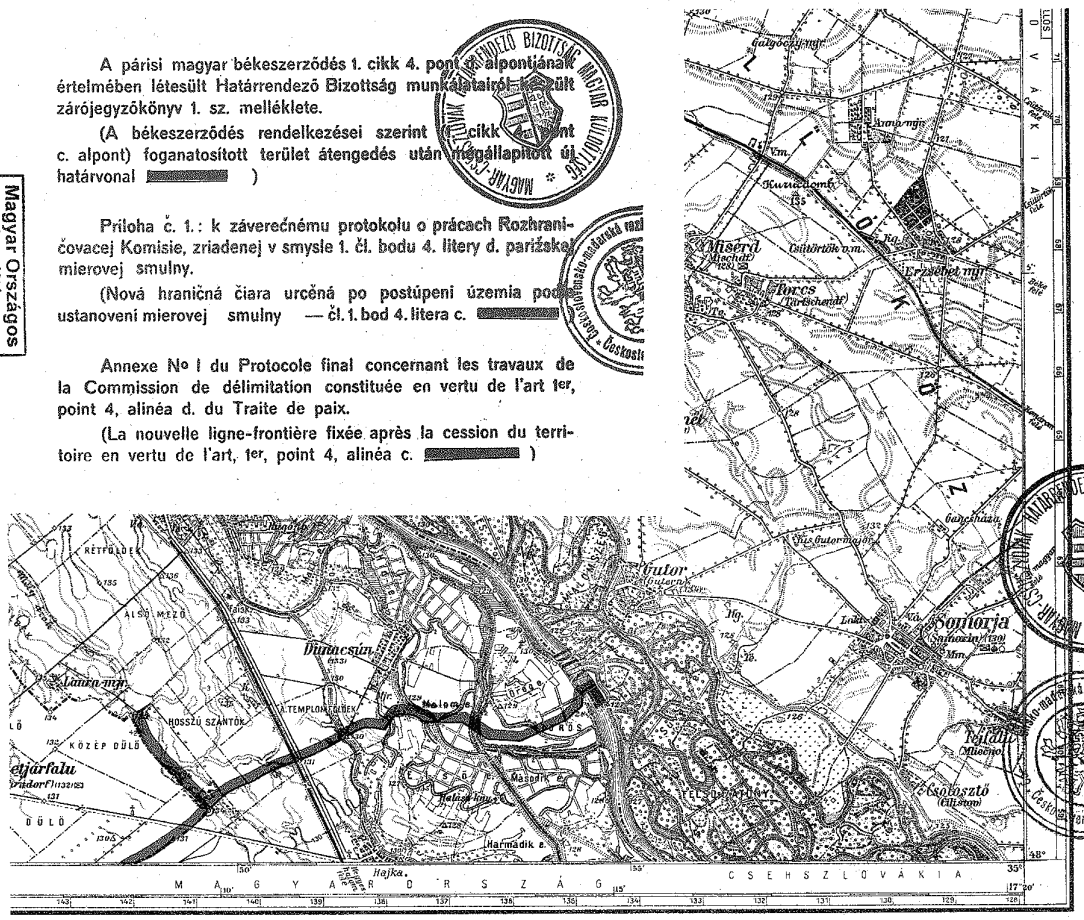
(A békeszerződés rendelkezései szerint (1. cikk 4. pont c. alpont) foganatosított terület átengedés után megállapított új határvonal ▬▬)

Príloha č. 1.: k záverečnému protokolu o prácach Rozhraničovacej Komisie, zriadenej v smysle 1. čl. bodu 4. litery d. parížskej mierovej smluvy.

(Nová hraničná čiara určená po postúpení územia podľa ustanovení mierovej smluvy — čl. 1. bod 4. litera c. ▬▬)

Annexe № I du Protocole final concernant les travaux de la Commission de délimitation constituée en vertu de l'art 1er, point 4, alinéa d. du Traite de paix.

(La nouvelle ligne-frontière fixée après la cession du territoire en vertu de l'art, 1er, point 4, alinéa c. ▬▬)

Mérték 1:75.000

1947.XII.22

1. Melléklet

2. Melléklet

A párisi magyar békeszerződés I. rész 1. cikk 4. „d” alpontjának értelmében létesült Határrendező Bizottság munkálatairól készült Zárójegyzőkönyv 2. számú melléklete

A békeszerződés rendelkezése szerint (1. cikk 4. pontjának „c” alpontja) foganatosított területátengedés után megállapított új határvonal leírása:

A határvonal az új magyar–csehszlovák–osztrák hármas határponttól, – mely a 134. magassági ponttól délre körülbelül 500 méterre, Rajka község templomától északnyugatra körülbelül 3.120 méterre van – északkeleti irányban mintegy 1.600 méter hosszban átmetszve a vasútvonalat – az Oroszvár–Rajka-i műútig egy közös használatra hivatott taligaúton vezet, majd a műút átlépése után körülbelül 800 métert ugyancsak az említett taligaút folytatásaképpen vezet a Dunacsuny–Rajka-i összekötőúton levő hídig. A hídtól a határ az említett taligaút folytatásaként mintegy 400 méteren fasoron vezet, majd délkeleti irányba fordulva mintegy 320 méteres fasor után éri el az Első-erdő szegélyét. Innen a határ mintegy 1.020 méter hosszban az Első-erdő északi szegélyét követi egészen a Dunacsuny-i Dunaág védtöltéséig, majd ezen átvágva a Malom-erdőben vezet keleti irányban körülbelül 500 méteren át Rajka község északi kataszteri határa mentén. Ettől a ponttól a határ eltér az innen észak felé vezető új 1947. évi Rajka-i kataszteri határtól és tovább folytatódik keleti irányban 100 méter hosszan a Mosoni Dunaágig. A Mosoni Dunaágat a határ keresztülmetszi, majd a Gutor szigeten át kisebb törésekkel a visszaeresztő csatorna betorkolásától északra körülbelül 600 méterre eléri a Nagy-Dunát. Ez a határvonal megegyezik a Rajka község 1918. év előtti kataszteri határvonalával, azzal az eltéréssel, hogy mielőtt a Nagy-Dunát elérné északra törik és a kataszteri határvonal kiszögellését egyenes irányban átvágva, csatlakozik a Nagy-Dunához.

3. Melléklet

Egyezmény

A Budapest–wieni közút csehszlovák szakaszán átmenő forgalom szabályozása tárgyában

A párisi békeszerződés rendelkezései folytán a Budapest–wieni közút egy szakasza a Csehszlovák Köztársasághoz csatolt területre esvén, a magyar kormány és a csehszlovák kormány elhatározták, hogy ezen az útszakaszon lebonyolódó átmenőforgalom szabályozása céljából a határrendező bizottságba kiküldött meghatalmazottaik útján az alábbi rendelkezésekben állapodnak meg:

1. cikk

A csehszlovák kormány lehetővé teszi Rajka-, Oroszvár-, Horvátjárfalu- és Köpcsény útvonal csehszlovák szakaszán 11,225 m. hosszban Magyarországból Csehszlovákia területén keresztül Ausztriába és vissza közlekedő járművek átmenő forgalmát és pedig:

1.) csoportos, rendszeres személyszállítást,
2.) alkalmi, rendszertelen csoportos személyszállítást,
3.) személygépkocsikon és motorkerékpáron történő személyszállítást,
4.) teherforgalmat, illetve szállítást gépkocsikon.

2. cikk

1. Csoportos rendszeres személyszállítás menetrend szerint közlekedő gépjárműveken fog történni. A menetrend bármily megváltoztatása az oroszvári csehszlovák vámhivatallal legalább 48 órával előbb közlendő.

2. Rendszertelen, alkalmi csoportos személyszállítás csak a fenti 1. pontban említett vámhivatalnál az áthaladást 24 órával megelőzően történő előzetes bejelentés után bonyolítható le.

3. cikk

1. Az 1. cikk 2–4. pontjaiban foglalt szállítás csak a nappali órákban bonyolítható le és pedig reggeli 6 órától naplementéig, 1 órás térti járatokban. Minden járatot csehszlovák vámszervek kísérnek.

2. Naplemente alatt jelen Egyezmény értelmében a közép-európai idő szerint számított következő időbeosztást kell érteni: januárban, decemberben 16.30 óra, februárban, novemberben 17 óra, márciusban, áprilisban, szeptemberben, októberben 19 óra, májustól augusztus végéig 21 óra.

3. Érvényes diplomata- vagy szolgálati útlevéllel rendelkező személyek, valamint a kíséretükben lévő személyek az ezen egyezményben előírt időn kívül és soron kívül is igénybe vehetik az átmenő forgalom számára a szóban levő útszakaszt, még akkor is, ha nem utaznak diplomáciai jelzéssel ellátott gépjárművön.

4. Amennyiben az átutazó személy csehszlovák tranzitvízumot mutat fel és rendes vámvizsgálatnak veti magát alá, ugyancsak igénybe veheti az előző pontban foglalt kedvezményeket.

4. cikk

1. Az 1. cikkben leírt forgalom csak szabályszerű forgalmi okmányokkal felszerelt járműveken bonyolítható le.

2. Motoros járművek minden vámbiztosíték, előjegyzési eljárás, triptique és carnet nélkül haladhatnak át. Az utazó személyeknek nincs szükségük csehszlovák vízumra, be- és átutazási előzetes engedélyre, feltéve, hogy Ausztriába vagy Magyarországba szóló beutazásra jogosító úti okmánnyal rendelkeznek.

5. cikk

1. Áruszállítás a magyar vámhatóság által jövedéki szempontból biztosított (ólompecséttel) ellátott motoros járműveken bonyolítható le. Az egyes szállítási eszközök a szállítmány pontos jegyzékét tartalmazó kimutatással (konszignációval) látandók el.

2. Tilos az olyan áru szállítása, amely a nemzetközi szerződések értelmében a forgalomból ki van rekesztve (kábítószerek, fegyverek, lőszerek és robbantószerek stb.).

6. cikk

1. A közlekedő személyek és az átszállításra kerülő áruk vizsgálatnak vethetők alá, amennyiben jövedéki kihágás gyanúja merülne fel.

2. Csehszlovákia területén csak akkor lehet személyeket visszatartani vagy letartóztatni, ha az átutazás tartama alatt bűncselekményt vagy jövedéki kihágást követnek el.

3. Büntető- és magánjogi felelősség csehszlovák jog szerint ítélendő meg.

7. cikk

Az átmenő forgalomban közlekedő járművek nem térhetnek le a jelzett útról, az úton nem állhatnak meg, kivéve vis major vagy más zavar esetét. Ugyancsak nem szállhatnak ki vagy be az utasok az út csehszlovák szakaszán, továbbá a járművekről árukat se fel, se le nem rakhatnak. A vis majort vagy más zavart azonnal jelenteni kell a csehszlovák kísérő személynek vagy szerveknek.

8. cikk

1. Az útvonal forgalmának esetleges korlátozására a határok általános lezárására vonatkozó rendelkezések mérvadók. Korlátozás esetén a másik Szerződő Felet a lehetőség szerint kellő időben értesíteni kell. Ilyen okból kifolyólag a magyar állam és az átutazni szándékozó személyek nem tarthatnak igényt semmiféle kártérítésre.

2. A csehszlovák állam gondoskodni fog az út csehszlovák szakaszának rendes karbantartásáról. A magyar állam, illetőleg az átutazó személyek azonban nem igényelhetnek kártérítést olyan károkért, amelyek az átmenő útvonal állapotából, technikai berendezéséből és karbantartásából keletkeznek.

9. cikk

A ki- és belépési vámvizsgálatot az illetékes vámszervek a határon fogják végezni.

10. cikk

1. A vámszervek kíséretéért a csehszlovák állami közigazgatásnak az alábbi illetékeket kell fizetni:

autóbuszért	...	...	Kcs 50
tehergépkocsiért	...	...	„ 50
személygépkocsiért	...	...	„ 25
motorkerékpárért	...	...	„ 10

tekintet nélkül az átszállításra kerülő személyek számára.

2. Az illetékeket a csehszlovák vámhivatalok szedik be készpénzben a határ átlépésekor, csehszlovák pénznemben.

3. A 3. cikk 3. bekezdésében említett személyek által használt járművek a jelen cikk 1. bekezdésében megállapított illetékek fizetése alól mentesek.

11. cikk

Jelen Egyezményben foglaltak nem érintik a kisebb határszéli forgalomban fennálló rendelkezéseket.

12. cikk

Amennyiben Csehszlovákia az 1. cikkben említett útvonal átmenő forgalmára harmadik állammal hasonló megállapodást kötne, és az abban foglalt feltételek kedvezőbbek lennének a jelen Egyezményben foglaltaknál, úgy ezek a kedvezőbb feltételek a magyar viszonylatra automatikusan alkalmazandók, a kedvezőbb feltételek hatálybalépésétől számítva.

13. cikk

A jelen Egyezmény megerősítésre nem szorul és aláírása napján lép hatályba és hatályban marad 1948. október hó 15. napjáig.

Készült két eredeti példányban magyar és szlovák nyelven, amelyek közül mindkét szöveg egyaránt hiteles.

Kelt Bratislaván, 1947. évi november hó 1. napján.

A magyar kormány képviseletében:

Kiss Roland s.k.
belügyi államtitkár,
Dr. Szondy Viktor
rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter

A csehszlovák kormány képviseletében:

Dr. Horváth s.k.
rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter

Jegyzőkönyv

a magyar és csehszlovák kormány között a Budapest–wieni közút csehszlovák szakaszán lebonyolódó átmenő forgalom szabályozása tárgyában létrejött egyezményhez

1.) A magyar kormánybizottság elnöke az út nemzetközi forgalmára tekintettel, e forgalom zavartalansága érdekében, felkéri a csehszlovák kormánybizottság elnökét annak biztosítására, hogy a Csehszlovák Köztársaság budapesti követsége a mai napon aláírt egyezményben megjelölt útszakaszon átutazni kívánó személyek részére az átutazó vízumot a lehetőség szerint azonnal és saját hatáskörben szolgáltassa ki. A magyar kormánybizottság elnöke megjegyzi, hogy a budapesti csehszlovák követség a szóban levő útszakaszon való átutazás céljára szükséges átutazó vízumot jelenleg is saját hatáskörében állítja ki, amely gyakorlat fenntartása a magyar kormányt kielégíti.

A csehszlovák kormánybizottság elnöke ebben a tekintetben mindenirányú támogatást megígér.

2.) A magyar és a csehszlovák kormánybizottság megállapodott abban, hogy az Egyezmény végrehajtása során szerzett gyakorlati tapasztalatok alapján az albizottság tagjai szükséghez képest összeülnek, hogy az Egyezmény módosítása vagy kiegészítése tekintetében kormányaiknak megfelelő javaslatot tehessenek.

3.) Mindkét Szerződő fél megállapodott abban, hogy a Szerződő Felek az osztrák kormánynak lehetővé teszik, hogy a szóban levő Egyezményhez csatlakozhassék vagy a két kormánnyal az osztrák kormány e tárgyban külön egyezményt köthessen.

4.) Ha a magyar–osztrák új összekötőút 1948. október 15. napjáig Magyarország hibáján kívül nem készülne el, erre az esetre a csehszlovák delegáció elnöke ígéri, hogy felhívja kormánya figyelmét abban az irányban, hogy a passage-kedvezmény igénybevétele további 6 hónapig lehetővé tétessék.

Készült 2 eredeti példányban magyar és szlovák nyelven, amelyek közül mind a két szöveg egyaránt hiteles.

Kelt Bratislaván, 1947. évi november hó 1. napján.

A magyar kormány képviseletében:

Kiss Roland s.k.
belügyi államtitkár P.H.
Dr. Szondy Viktor
rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter

A csehszlovák kormány képviseletében:

Dr. Horváth s.k. P.H.
rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter

PÓTJEGYZŐKÖNYV

a budapest–wieni közút csehszlovák szakaszán átmenő forgalom szabályozása tárgyában, Bratislavában 1947. évi november 1. napján kelt Egyezményhez

Figyelemmel arra, hogy a magyar–osztrák új összekötő út 1948. évi október hó 15. napjáig nem készül el, a Magyar Köztársaság Kormánya és a Csehszlovák Köztársaság Kormánya a békeszerződés 1. cikkének 4. pontja „d" alpontja értelmében alakított Határrendező Bizottságba kiküldött meghatalmazottaik útján megállapodtak abban, hogy a budapest–wieni közút csehszlovák szakaszán átmenő forgalom szabályozása tárgyában Bratislavában 1947. évi november hó 1. napján kelt magyar–csehszlovák egyezmény hatálya változatlan tartalommal és szöveggel 1949. évi április hó 15. napjáig meghosszabbíttatik.

A jelen Pótjegyzőkönyv megerősítésre nem szorul és 1948. évi október hó 15-én lép hatályba.

Készült két eredeti példányban, magyar és szlovák nyelven, melyek közül mindkét szöveg hiteles.

Kelt Bratislavában, 1948. évi október 9. napján.

A Magyar Kormány képviseletében:
Kiss Roland sk.
Bojta Béla sk.
Szondy Viktor sk.

A Csehszlovák Kormány képviseletében:
I. Horvath sk.
I. Bujna sk.

I. SZÁMÚ PÓTJEGYZŐKÖNYV

A BRATISLAVBAN 1947. ÉVI DECEMBER HÓ 22-ÉN KELT ZÁRÓJEGYZŐKÖNYVHÖZ A HATÁRKITŰZÉSI MUNKÁLATOK TÁRGYÁBNAN

1. cikk

A Szövetséges és Társult Hatalmak, valamint Magyarország között Párisban 1947. évi február hó 10. napján kelt békeszerződés 1. cikke 4. bekezdésének c) pontja szerint megállapított magyar–csehszlovák államhatár új szakaszát a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság a helyszínen pontosan meghatározta és kijelölte.

A határvonal az alábbiak szerint van leírva és ábrázolva:

1.) a határ általános leírásához mellékelt – a határ vonalát megközelítőleg feltüntető – 1:75.000 méretarányú térképen;

2.) a 1:25.000 méretarányú térképen;

3.) a részletes határleírásban, amely tartalmazza:

- a.) a határjelek nemét és számát,
- b.) a sokszögpontok és a háromszögelési pontok számát,
- c.) a határvonal leírását határjeltől határjelig,
- d.) a határjelek ordinátáit és abscissáit a sokszögoldalra vonatkoztatva (nyugatról–keleti irányban)
- e.) a távolságokat határjeltől határjelig,
- f.) a sokszög vonalaknak Csehszlovákia felé eső törésszögeit,
- g.) a sokszögelési és háromszögelési pontok koordinátáit a budapesti stereografikus rendszerben,
- h.) a határjeleknek a tengerszint feletti magasságát,
- i.) a határ fontos részeinek helyszínrajzi leírását,
- j.) a vonatkozó 1:25.000 méretarányú és 1:2.880 méretarányú térképlapok számát,
- k.) egyes megjegyzéseket,

4.) az 1:2.880 méretarányú részletes térképeken;

Ezek a térképek a 3. pontban rögzített részletes határleírással együtt egységes egészet alkotnak.

5.) az 1:5000 méretarányú vízrajzi térképen, amely a Duna medrében húzódó határra vonatkozik, valamint az ahhoz készített külön részletes határleírásban.

Ehhez a részletes határleíráshoz mellékelve van egy 1:2.030 méretarányú térkép, amely a részletes határleírás 6., 7., 8. és 9. oszlopaiban foglalt adatok megállapítására szolgál.

2. cikk

Az 1. cikkben felsorolt okmányok részletes ismertetése a következő:

ad 1.) A 1:75.000 méretarányú katonai térkép kiegészítő része az 1947. évi december hó 22. napján kelt Zárójegyzőkönyv 2. számú mellékletét alkotó általános határleírásnak. Ez a határvonal e térképen szabad kézzel van ábrázolva.

ad 2.) Az 1:25.000 méretarányú topográfiai térkép két lapból áll és csatolva van hozzá az egész magyar–csehszlovák [határvonal] térképlapjainak új áttekintő vázlata.

A topográfiai térkép a határvonalat, a hozzátartozó – mindkét oldalon 0,5 km széles – határsávot, a hármashatárpontot, a szakaszhatárköveket, valamint a főhatárköveket ábrázolja.

ad 3.) és 4.) Az új határszakaszról egy áttekintő vázlat és 4 darab 1:2.880 méretarányú részletes térkép készült. Ezek a térképek háromszögelés és sokszögelés alapján mind magyar mind csehszlovák részről egy–egy példányban készültek. Mindkét állam megtartja a maga részére a saját közegeivel készített példányt.

Az eredeti mérési vázlatok, amelyek a 1:2.880 méretarányú térképek elkészítésének alapjául szolgáltak, szintén az illető államok tulajdonában maradnak.

ad 5.) A II. határszakasz egy része a Duna 1:2.880 méretarányú térképén két lapon, az 1:5.000 méretarányú térképen egy lapon van ábrázolva, a határvonal új menetének megfelelően újonnan elhelyezett és átszámozott határjelekkel.

Az 1:2.880 és az 1:5.000 méretarányú részletes Duna térképek az eredeti térképlapok alapján készültek, oly módon, hogy azokon az érvényét vesztett határvonal kihagyatott és az új helyzet és kitűzés rajzoltatott le. Mindkét 1:2.880 és 1:5.000 méretarányú részletes térképhez az egész dunai II. határszakasz térképlapjait feltüntető áttekintő vázlat készült.

3. cikk

Az I. határszakaszon a határvonal mindenütt követi az 1918. évi rajkai északi kataszteri határvonalat, kivéve a műszaki albizottság 1947. év október hó 27-én kelt jegyzőkönyve szerint $^{I.4}/_{2.3}$. számú határkőtől $^{I.4}/_{4}$. számú határkőig és a műszaki albizottság 1947. évi december hó 17-én kelt jegyzőkönyve szerint $^{I.8}/_{5}$. számú határkőtől II. számú határkőig terjedő kölcsönös megegyezéssel történt változtatásokat.

A II. határszakaszon a Dunában húzódó határvonal vonulatára az 1922–1925. évben történt eredeti határmegvonás meghatározásai maradtak érvényben, azaz a határt a főhajózási medernek a legalacsonyabb vízállás melletti sodorvonala képezi.

4. cikk

Az 1947. évi február 10. napján kelt párisi békeszerződés 1.) cikke 4. bekezdés c) pontja szerint meghatározott és ugyanazon rendelkezés 1) pontja értelmében

alakított Határrendező Bizottság által kitűzött új határvonal a trianoni szerződésben megállapított határvonalat a következők szerint változtatta meg:

1.) Teljes egészében érvénytelenítette a trianoni I. határszakaszt, amely a volt „CS. MO. és Ö." hármashatárponttól általában keleti irányban a Dunáig 4,5 km hosszban húzódott.

2.) Érvénytelenítette a II. határszakasznak (a Dunában húzódó határnak) azt a 11,5 km hosszú részét, amely a szakasz kezdőpontja és a kataszteri és vízrajzi részletes térképen $^{161}/_{V.O.}$ á-val jelölt – a Dunában fekvő – pontja között van.

Az új I. határszakasz a három állam határainak érintkezésétől az újonnan meghatározott hármas határponttól, amely a 134. magassági ponttól körülbelül 0,5 km-re délre és a rajkai templomtól körülbelül 3,5 km-re északnyugatra fekszik, a Duna főfolyásához húzódik.

A II. határszakasz megmaradó részén a Dunánál újonnan helyezték el a II. határszakaszkövet, a II.1 és a II.2. főhatárkövet, az eredeti $^{II.2}/_{3}$ határjelet $^{II.2}/_{1}$ határjellé számozták át.

A határ érvénytelenített részéről a határjelek el lettek távolítva és a használható kövek az új határvonalnál lettek felhasználva.

Az újonnan meghatározott határvonal következtében az eredeti határokmányban az alábbi változások történtek:

1.) A „Magyar–Csehszlovák határ általános leírása" című kötet 15. és 16. oldalán a trianon-i határvonal leírásának az a része, amely a párisi békeszerződés 1. cikk 4. bekezdés c) pontjával ellentétben áll, érvényét vesztette, és a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság 1947. évi december hó 22-én kelt Zárójegyzőkönyvének 2. számú mellékletében lévő új határleírással helyettesíttetett. Ugyancsak érvényét vesztette a „Magyar–Csehszlovák határ általános leírása" c. kötet mellékletét képező 35^0 48^0 számú 1:200.000 méretarányú térképlapon berajzolt határ megfelelő része és az új határvonalnak azzal a berajzolásával helyettesíttetett, amely az idézett Zárójegyzőkönyv 2. sz. mellékletének kiegészítő részét alkotó 1:75.000 méretarányú térképen fel van tüntetve.

2.) Az 1:25.000 méretarányú topográfiai térkép 1., 2. és 3. számú lapjai érvénytelenítettek. Az államhatár új szakaszát a 3.a számú új térképlapon és az átdolgozott 3. számú, most 3.b. számú átszámozott lapon ábrázolták, amelyen a határ a meg nem változtatott dunai eredeti határhoz csatlakozik.

3.) A trianon-i I. határszakasz részletes leírása érvénytelenítettetett és helyettesítve lett a párisi békeszerződés szerinti új I. határszakasznak részletes leírásával, amelyben megfelelően megváltoztattatott az általános megjegyzések szövege.

Gyakorlati és gazdaságossági okokból a dunai II. határszakasz részletes leírása teljes egészében az alábbiak szerint dolgoztatott át:

Az eredeti kötetből meghagyattak a határvonal változatlan részére vonatkozó adatokat tartalmazó lapok. Az érvényteleníttetett határvonalra vonatkozó érvénytelen adatok kihagyattattak és az új határvonal megállapításából folyó adatok jegyeztettek be. A lapok eredeti számozása az átdolgozott részletes leírásban változatlan maradt.

Az átdolgozott részletes leírásba újonnan beírattak a II., II.1., II.2. határjelekre, valamint a Dunában fekvő határvonal új kiinduló pontját jelző $^{161}/_{V.0.}$ á pontra vonatkozó adatok, a $^{II.2}/_{3}$ határkő megjelölése pedig $^{II.2}/_{1}$-re lett megváltoztatva.

4.) Az I. határszakaszban valamennyi térképlap – úgymint az 1–3. számú 1:2.880 méretarányú részletes térképek a hozzátartozó áttekintő vázlattal együtt – érvénytelenítettetett. Az I. határszakasz az 1–4. számú térképlapokon van ábrázolva. Ezek szelvénybeosztása az áttekintő vázlaton van feltüntetve.

A II. határszakaszban az 1–9. számú lapok érvénytelenítettek. Az érvénytelenített 8. és 9. számú térképlapok az átdolgozott 8.a. és 9.a számú lapokkal pótoltattak. A 8.a lapon az új határvonalnak a Dunával való találkozása és a Duna medrében haladó határvonal van ábrázolva, úgymint azt az 1922–1925. évi határmegállapítás során megállapították. Ezen a térképlapon van továbbá ábrázolva a II. határszakasz kiinduló pontja az új II. és II.1 határjellel és az újonnan meghatározott $^{161}/_{V.0.}$ á ponttal.

Az átdolgozott 9.a. számú térképlap az eredeti változatlan határvonalat ábrázolja a Dunában, az újonnan elhelyezett II.2 számú határjellel és az átszámozott $^{II.2}/_{1}$ határkővel. A dunai határvonalnak az eredeti 10–115. számú térképlapokon ábrázolt megmaradó része változatlan maradt. Ezért nincsenek a 10–115. számú lapok csatolva a 8.a. és 9.a. számú pótlapokhoz.

Az 1:2.880 részletes térképhez új áttekintő vázlat készült. Ez a dunai II. határszakasz térképlapjainak új helyzetét szemlélteti.

5.) Érvénytelenítettetett a dunai határszakasz 1:5.000 méretarányú 1–6. számú térképlapja és a térképlapok áttekintő vázlata. Az érvénytelenített 6. számú lap a 6.a. számú lappal pótoltatott, amelyben az újonnan elhelyezett határjelek hasonló módon vannak ábrázolva, mint az 1:2.880 méretarányú részletes térképen. Az eredeti 7–46. számú térképlapok, amelyeken a Dunában haladó változatlan határvonal van ábrázolva, továbbra is érvényesek. Ezért nincsenek csatolva a 6.a. számú pótlaphoz, amelyhez csak egy, a Duna egész határszakaszának térképlapjait feltüntető áttekintő vázlat készült.

5. cikk

A magyar–csehszlovák államhatár új szakasza a trianon-i magyar–csehszlovák határhoz kapcsolódik és az új határokmány a már meglévő határokmányt úgy egészíti ki, hogy azzal egységes egészet képez. A határvonalnak a terepen és az okmányban való meghatározásai a magyar–csehszlovák határ megállapításánál az 1922. évben érvényben volt irányelvek, valamint a magyar és csehszlovák műszaki szak-

értőknek a most működő Határrendező Bizottság jegyzőkönyveiben foglalt vonatkozó rendelkezései szerint történtek.

6. cikk

A Határrendező Bizottság a határkitűzésre vonatkozó ennek a Pótjegyzőkönyvnek az aláírása előtt 1948. évi október hó 8. napján a helyszínen meggyőződött arról, hogy

1.) a határjelek a legmegfelelőbb helyeken vannak elhelyezve és a határvonalat láthatóan és tartósan jelzik,

2.) a határjelek a határtérképekbe pontosan vannak berajzolva és a határleírások szövege helyes,

3.) az elkészített hivatalos, véglegesnek tekinthető okmányok mindhárom példánya egyező.

Ennek hiteléül a meghatalmazottak a jelen Pótjegyzőkönyvet aláírták és pecsétjükkel ellátták.

Ezen jegyzőkönyv készült három-három eredeti példányban magyar, csehszlovák és francia nyelven, amelyek közül eltérés esetén a francia szöveg hiteles.

Kelt Bratislavában, 1948. évi október hó 11. napján.

A magyar kormány képviseletében:

Kiss Roland sk.
dr. Szondy Viktor sk.
Bojta Béla sk.

A csehszlovák kormány képviseletében:

I. Horváth sk.
I. Bujna sk.

II. PÓTJEGYZŐKÖNYV

A PÁRISI BÉKESZERZŐDÉS 1. CIKK 4. PONTJÁNAK „d” ALPONTJA ÉRTELMÉBEN A MAGYAR ÉS CSEHSZLOVÁK KORMÁNY KÉPVISELŐIBŐL ALAKÍTOTT HATÁRRENDEZŐ BIZOTTSÁG MUNKÁLATAIRÓL SZÓLÓ, BRATISLAVÁBAN 1947. ÉVI DECEMBER HÓ 22. NAPJÁN KELT ZÁRÓJEGYZŐKÖNYVHÖZ

Mivel Magyarország által Csehszlovákiának átengedett terület lakosságának áttelepítésére nézve Magyarország és Csehszlovákia kétoldalú egyezményt nem kötött, a Bratislavában 1947. évi december hó 22. napján kelt Zárójegyzőkönyv pedig csak az átengedett területen maradó lakosság jogi helyzetét rendezte, szükségessé vált a két állam hatóságai részéről követendő eljárás szabályozása azokra a személyekre vonatkozólag, akik a Csehszlovákiának átengedett területet a párisi békeszerződés 1. cikk 4. pont „c” alpontjának utolsó mondata értelmében önként elhagyták, vagy elhagyják.

Ebben a tárgyban a Magyar Köztársaság és a Csehszlovák Köztársaság meghatalmazottai az alábbi rendelkezésekben állapodtak meg:

I. CIKK

Ennek a pótjegyzőkönyvnek rendelkezései azokra a személyekre vonatkoznak, akik a Csehszlovákiának átengedett területen 1946. július 1-én, valamint 1947. szeptember 15-én állandó lakhellyel bírtak és az átengedett területet 1947. szeptember 15-től 1948. december 31-ig terjedő időben elhagyták vagy elhagyják.

Az első bekezdés hatálya alá eső családfőt közös háztartásban élő felesége és szülői hatalma alatt álló 18. életévüket be nem töltött gyermekei követni tartoznak.

Az előző bekezdésben említett személyek a lakosságcsere Egyezmény alapján áttelepülő személyek számába nem számítanak be.

E személyekre nézve a lakosságcsere Egyezményben kikötött összes biztosítékok és kedvezmények nyernek alkalmazást. A lakosságcsere Egyezményben kikötött biztosítékok és kedvezmények alatt a lakosságcsere Egyezmény X. cikke értelmében alakított „Vegyesbizottság” (a továbbiakban Vegyesbizottság) véghatározataiban és végzéseiben foglalt biztosítékok és kedvezmények is értendők.

E személyek érdekvédelmét az áttelepülők érdekeinek védelmére kinevezett magyar meghatalmazott látja el ugyanolyan keretben és terjedelemben, mint a lakosságcsere Egyezmény végrehajtása során történik.

Az önkéntes átköltözésre való jelentkezés e pótjegyzőkönyv közhírré tétele napjától számított 15 napon belül történik Bratislavában mind a magyar meghatalmazott-

nál, mind pedig a szlovák áttelepítési hivatalnál.

E személyek átköltöztetésénél a lakosságcsere Egyezményt végrehajtó magyar szervek részvételének és közreműködésének lehetősége csehszlovák területen is biztosíttatik. Az önkéntes átköltözők elszállításával kapcsolatos költségek a csehszlovák államot nem terhelik.

II. CIKK

Az átköltözésre jelentkezett személyek ingó vagyonukkal szabadon rendelkezhetnek, azt értékesíthetik vagy magukkal vihetik. A már átköltözött személyek visszamaradt ingóságukért visszatérhetnek, azokat elszállíthatják és azok semmiféle címen sem tarthatók vissza.

A már elköltözöttek és ingóságaikért visszatérni óhajtók névjegyzékét e jegyzőkönyv aláírásától számított egy hónapon belül a magyar meghatalmazott átadja a bratislavai Telepítési Hivatalnak. A jegyzéken fel kell tüntetni az érdekeltek személyi adatait, foglalkozását, az átengedett területen volt lakhelyét, elköltözésének időpontját, a visszahagyott ingóságok kimutatását (beleértve értékeket és pénzt stb.) annak megjelölésével, hogy az ingóságok hol és kinél vannak. A Vegyesbizottság 6. és 22. véghatározatának rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell. Az érdekeltnek csehszlovák területre visszatérése ellen kifogás nem emelhető.

Az ingóságok fogalmának meghatározásánál, valamint a kötött gazdálkodás alá eső áruk kivihető terjedelmének megállapításánál a Vegyes Bizottság vonatkozó rendelkezései alkalmazandók.

A készpénz átutalása hasonlóképen történik mint a lakosságcsere Egyezmény alapján áttelepülő személyeknél. Amennyiben gyanú merülne fel, hogy az átköltöző idegen pénz átutalását kísérli meg, vagy az átutalás céljából letett összeg az átköltöző vagyoni és kereseti viszonyaihoz mérten aránytalanul magas, 50.000 Kcs-on felüli összegnél ezt az összeget meghaladó rész jóváírását a csehszlovák hivatalok a tényállás kivizsgálásáig felfüggeszthetik. Amennyiben a pénz lefizetésétől számított 15 napon belül a teljes összeg jóváírása meg nem történnék, a Vegyes Bizottság dönt. Az átköltözők kötelesek megőrizni azokat a dokumentumokat, amelyek az átutalni kívánt összeg arányosságát szükség esetén igazolják.

A csehszlovák állam az átköltözés időpontjáig folyósítja mindazokat az illetményeket, járulékokat és közpénzeket, amelyre a Zárójegyzőkönyvben tett nyilatkozatánál fogva köteles. E kötelezettségek jogalapját igazoló okmányokat lehetőleg az átköltözésre jelentkezettek névjegyzékének átadásával együtt be kell mutatni.

III. CIKK

A visszamaradt ingatlan vagyon összeírására és értékelésére vonatkozóan általában a lakosságcsere Egyezmény és a Vegyesbizottság véghatározatainak rendelkezései irányadók az alábbi eltérésekkel:

A magyar földreform során juttatott ingatlanok összeírása elkülönítetten történik és az összeírásnak egyelőre nyilvántartási jelentősége van. Ezeknek az ingatlanoknak további sorsáról a Vegyesbizottság dönt.

Egyéb ingatlanok tulajdonosai igénybe vehetik a lakosságcsere Egyezmény alapján a véghatározatokban szabályozott vagyonösszeírási és értékelési eljárást, de ez az eljárás a lakosságcserétől függetlenül és elkülönítve történik és a vagyonérték államközi elszámolásának módjáról a Vegyesbizottság határoz. Aki a fenti eljárást nem veszi igénybe, 1949. évi október hó 15. napjáig ingatlan vagyonának háborítatlan birtokában és tulajdonában marad, azzal szabadon rendelkezik, azt el is idegenítheti. E határidőig az ingatlan tulajdonosa vagyonának eladása végett Csehszlovákiába visszatérhet. Ebben az esetben a Vegyesbizottság 47. véghatározatában foglalt rendelkezések irányadók. Az érdekeltnek csehszlovák területre való visszatérése ellen kifogás nem emelhető. Az ingatlan vételárának átutalása ugyanúgy történik, mint a lakosságcsere Egyezmény alapján áttelepülő személyek készpénzének átutalása. Az 1949. évi október hó 15. napjáig el nem adott ingatlanokra vonatkozóan kötelezően érvénybe lép az e bekezdés első mondatában említett eljárás és a tulajdonosnak az ingatlanok használatára vonatkozó minden rendelkezése érvényét veszti.

A már elköltözött személyek ingatlan vagyonának összeírása a fenti rendelkezések és megkülönböztetések figyelembevételével e pótjegyzőkönyv aláírásától, illetve 1949. évi október hó 15. napjától számított 60 napon belül megtörténik. Az összeírásnál a már elköltözött személy jelen lehet. Ebben az esetben a Vegyesbizottság 47. véghatározatában foglalt rendelkezések irányadók. Az érdekeltnek csehszlovák területre visszatérése ellen kifogás nem emelhető.

A vagyonösszeírás bármilyen hatályának a tényleges átköltözés a feltétele.

Azok a kedvezmények, amelyek a kettős birtokosok ingatlanának használatára és megművelésére vonatkozóan gyakorlatban vannak, e pótjegyzőkönyv rendelkezései által érintett személyekre vonatkozóan is érvényesek.

IV. CIKK

Az önként jelentkező személyek elköltöztetése, beleértve az ingóságok II. cikk szerinti elszállítását is, 1948. december 31-ig befejezendő. E pótjegyzőkönyvben megállapított kedvezmények, amennyiben ez a pótjegyzőkönyv máskép nem rendelkezik, 1948. december 31-ével megszűnnek. E határidő leteltével ugyanígy megszűnik a magyar meghatalmazottnak fent biztosított joga is.

V. CIKK

A jelen pótjegyzőkönyv végrehajtásával kapcsolatban felmerülő azokban a kérdésekben, amelyek a párisi békeszerződésben, a lakosságcsere Egyezményben, a Vegyesbizottság véghatározataiban és végzéseiben, vagy e pótjegyzőkönyvben kifejezetten szabályozva nincsenek, a Vegyesbizottság határoz. A Vegyesbizottság e feladattal kapcsolatos munkájában a lakosságcsere Egyezményből folyó munkálataitól függetlenül és elkülönítve jár el.

VI. CIKK

E megállapodásban foglalt minden eljárás és intézkedés a lakosságcserétől függetlenül történik.

VII. CIKK

E pótjegyzőkönyvben foglalt megállapodás megerősítésre nem szorul és aláírása napján lép hatályba.

E pótjegyzőkönyv tartalmának az átengedett három községben való közhírré tételéről a csehszlovák kormány gondoskodik.

Készült két eredeti példányban, magyar és szlovák nyelven.

Aminek hiteléül alulírott meghatalmazottak a jelen pótjegyzőkönyvet aláírták és pecsétjükkel ellátták.

Kelt Bratislavában, 1948. évi október hó 12. napján.

A magyar kormány képviseletében:	A csehszlovák kormány képviseletében:
Kiss Roland sk.	I. Horváth sk.
Bojta Béla sk.	I. Bujna sk.
dr. Szondy Viktor sk.	

Egyezmény
a Magyar Köztársaság
és
a Csehszlovák Köztársaság
között

a párisi békeszerződés 1. cikk 4. pontjának „c” bekezdése értelmében foganatosított területátengedéssel kapcsolatban felmerülő egyes vízügyi kérdések tárgyában

Tekintettel arra, hogy a rajkai zsilipnek és ezzel az egész Mosoni Dunaágnak vízellátását biztosító Mosoni Dunaág kiágazási szakasza, valamint a nagydunai jobb parti árvízvédelmi töltésnek és a csatornáknak egy szakasza a párisi békeszerződés rendelkezései által Csehszlovákiának juttatott területen fekszik,

a Magyar Köztársaság Kormánya
és
a Csehszlovák Köztársaság Kormánya

elhatározták, hogy az ebből a helyzetből adódó vízügyi kérdések rendezése céljából a békeszerződés 1. cikke 4. pontjának „d” bekezdése értelmében alakított Határrendező Bizottságba kiküldött meghatalmazottaik útján egyezményt kötnek.

A meghatalmazottak a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság elnökeinek 1947. évi október hó 14. napján kelt levélváltásában foglalt elvi megállapodásban, valamint a Határrendező Bizottság munkálatairól szóló, Bratislavában 1947. évi december hó 22. napján kelt Zárójegyzőkönyv IV. részében foglaltak alapulvételével, utalással az 1947. évi október hó 14-én kelt Tárgyalási Jegyzőkönyv II. számú mellékletében kifejtett magyar kívánságokra, a következőkben állapodtak meg:

1. cikk

(1) A Rábaszabályozó Társulatnak az átengedett három község területén lévő minden ingatlana és minden egyéb vagyona (erdők, rétek, védgátak, csatornák, átereszek, különböző műtárgyak, gátőrházak) átmegy a Csehszlovák Állam tulajdonába.

(2) Az említett ingatlanok és egyéb javak átengedésével összefüggő pénzügyi kérdések a békeszerződéssel kapcsolatos pénzügyi tárgyalások során kerülnek rendezésre.

2. cikk

Tekintettel arra, hogy a Rábaszabályozó Társulat tulajdonában és kezelésében álló védőművekből 9.600 m hosszú dunai töltésszakasz Horvátjárfalu, Oroszvár és Dunacsun községek területének Csehszlovákia részére történt átengedése következtében csehszlovák felségjog alá került és tekintettel arra, hogy az árvízveszély elleni védelem biztosítása mindkét Szerződő Fél területén élő lakosságnak fontos érdeke:

a) mindkét Szerződő Fél kötelezi magát, hogy a területén fekvő védgátszakaszokat saját költségén jó állapotban fenntartja;

b) a töltés megújításával és méreteinek megnagyobbításával, vagy a töltés tökéletesítésével kapcsolatos munkálatokat közösen megállapított és jóváhagyott tervek alapján kell végrehajtani és az ezzel kapcsolatos költségeket a védett területek arányában a Szerződő Felek közösen viselik;

c) a Szerződő Felek azokért a károkért, amelyek a védett területen a védőművek szabályos karbantartása ellenére is árvíz következtében keletkeznek, egymásnak felelősséggel nem tartoznak és ilyen jogcímen egymás ellen semmiféle követelést sem támaszthatnak;

d) mindkét Szerződő Fél kötelezi magát arra, hogy az árvíz elleni védekezéshez szükséges anyagot és szerszámokat megfelelő mennyiségben a helyszínen tartja;

e) a magyar kormány kötelezi magát arra, hogy az átengedett területre hullott és Magyarország felé lefolyó csapadékvizek (belvizek) és esetleges fakadóvizek továbbvezetéséről magyar területen saját költségén gondoskodik és az erre szolgáló berendezéseket jó karban tartja;

f) mivel a védőgát és a belvízlevezető csatornák magyar területen fekvő szakaszának, valamint az azokhoz tartozó műtárgyaknak fenntartásával kapcsolatos összes költségeket Magyarország, viszont az átengedett területre eső töltésszakasz, belvízlevezető csatorna, valamint az azokhoz tartozó műtárgyak fenntartásával kapcsolatos összes költségeket Csehszlovákia viseli, a két Szerződő Fél megegyezik abban, hogy ezen a címen egyik Szerződő Fél vagy érdekeltség sem támaszthat követelést a másik Szerződő Fél területén lakó érdekeltekkel vagy érdekeltséggel szemben;

g) mindkét Szerződő Fél két-két meghatalmazottat nevez ki és ezek neveit a másik Féllel közli. A meghatalmazottak évenkint háromszor az említett védgát és a levezető csatornák állapotát a két Szerződő Fél területén húzódó egész hosszúságukban ellenőrzik és meggyőződnek az árvíz elleni védelmi készültségről és megállapodnak az árvízveszély elleni közös védelemben való együttműködéssel kapcsolatos kérdésekben;

h) A Csehszlovák Köztársaság kormánya egyetért azzal, hogy árvízveszély esetén a védelemhez esetleg szükséges anyagok magyar területről minden alakiság nélkül

– a csehszlovák határszervek előzetes értesítése mellett – csehszlovák területre legyenek szállíthatók és általában, hogy a magyar árvízvédelmi közegek sürgős szükség idején a veszély elhárításához szükséges intézkedéseket e töltésszakaszon is maguk foganatosíthassák a csehszlovák hatóságokkal egyetértésben. Az ebből folyó költségeket Magyarország viseli;

i) a magyar kormány gondoskodik arról, hogy a Rábaszabályozó Társulat a birtokában lévő és az átengedett terület vízműveire és levezető csatornáira vonatkozó műszaki terveket, érdekeltségi kimutatásokat és ártéri birtokíveket a csehszlovák kormány részére átadja.

3. cikk

(1) Tekintettel arra, hogy a Mosoni Dunaágnak a Nagydunából való kiágazási szakasza körülbelül 3,6 km hosszban a Csehszlovákiának átengedett területen fekszik, a Mosoni Dunaágnak élővízzel való ellátása érdekében

a) a csehszlovák kormány kötelezi magát arra, hogy a területére került Mosoni Dunaág szakaszt jelenlegi állapotában tartja és azon a magyar kormánnyal való előzetes megállapodás nélkül semmiféle beavatkozást nem fog eszközölni;

b) a csehszlovák kormány kötelezi magát arra, hogy a Mosoni Dunaág partjainak karbantartási munkálatait saját költségén elvégzi és e munkálatok tekintetében a magyar szervek kívánságait figyelembe veszi, a karbantartási munkálatokkal összefüggő kotrások költségei pedig a magyar államot terhelik; amennyiben a csehszlovák kormány úgy véli, hogy a magyar részről kívánt karbantartási munkálatok költségei nem állnak arányban a Mosoni Dunaág-szakasz állapotához fűződő csehszlovák gazdasági érdekkel, a magyar kormány a csehszlovák kormánnyal való megegyezés alapján jogosult e munkálatokat saját költségén elvégeztetni;

c) a csehszlovák kormány kötelezi magát arra, hogy a Nagy-duna 1850. és 1862. folyamkilométer közötti szakaszán a magyar kormánnyal való előzetes megegyezés nélkül – a fenntartási munkálatokon kívül – nem fog olyan szabályozási munkálatokat végezni, melyek befolyásolnák a Mosoni Dunaágnak vízzel való ellátását. Azt, hogy mely munkálatok befolyásolnák a Mosoni Dunaág vízlefolyási viszonyait, a két Szerződő Fél egyetértésben állapítja meg.

(2) A csehszlovák kormány hozzájárul ahhoz, hogy a Mosoni Dunaág csehszlovák szakaszán és a Gutor (Hamuliakovo) sziget csehszlovák területre eső részén a vízi útnak a korszerű szükségleteknek megfelelő kiépítéséhez és kibővítéséhez, valamint a vízierő kihasználásához szükséges munkálatokat a magyar kormány a csehszlovák kormánnyal való előzetes megegyezés után saját közegeivel és saját költségén elvégeztethesse. A csehszlovák kormány mindazonáltal fenntartja magá-

nak a jogot arra, hogy azokat a munkálatokat, amelyekre nézve az előzetes megegyezés létrejött, a magyar kormány költségére saját közegeivel végeztesse el.

4. cikk

(1) Ebben az Egyezményben a magyar megbízottak (2. cikk g. pont) és a szakszervek részére biztosított jogok gyakorlása érdekében Csehszlovákia megengedi, hogy a Mosoni Dunaág csehszlovák területre eső szakaszán, valamint a Nagydunának 1859. fkm[416]-től a magyar határig terjedő szakaszán, valamint a jelen Egyezmény által érintett terület-részeken járművön vagy anélkül az erre a célra a jelen cikk (3) bekezdése értelmében kiállított igazolvány alapján szabadon közlekedhessenek és e célból a határt átléphessék.

(2) Hasonlóképpen az ebben az Egyezményben a csehszlovák megbízottak és szakszervek részére biztosított jogok érdekében Magyarország hozzájárul ahhoz, hogy ezek szabadon közlekedhessenek járművön vagy anélkül Rajka község határában, a jelen cikk (3) bekezdése értelmében kiállított igazolvány alapján és ebből a célból átléphessék a határt.

(3) Azok a személyek, akik az (1) és (2) bekezdés értelmében a határt átlépni jogosultak, az alábbi magyar és csehszlovák nyelvű igazolvánnyal látandók el:

A kiállító hatóság .....
Folyószám: .....

Igazolvány

kiállíttatott a Bratislavában 1948. évi október hó 9. napján kelt magyar–csehszlovák vízügyi egyezmény 4. cikke alapján ..... részére, foglalkozása: ..... született: ..... anyja neve: ..... lakik: ..... aki a fent említett Egyezmény végrehajtásával kapcsolatos munkálatokkal van megbízva.

Az igazolvány tulajdonosa jogosult munkájával kapcsolatban az államhatárt Oroszvár, Dunacsun és Rajka községek határában szükség szerint bármiféle járművön vagy anélkül bárhol átlépni és az említett községek területén szabadon közlekedni.

Ez az igazolvány csak személyazonossági igazolvány mellett érvényes.

Érvényes .....ig

Kelt .....

[416] folyamkilométer

A kiállító hatóság aláírása:

.....

a Poriecny plavebny urad pre oblast Dunaja
vagy a magyar vízügyi szolgálat láttamozása:

Okresny národny vybor, Bratislava (bratislavai járási Nemzeti Bizottság), illetve a magyar államrendőrség láttamozása:

A birtokos aláírása:

.....

A személyi igazolvány száma:

(4) Magyar részről az igazolványokat a magyar államrendőrség gönyüi révkapitánysága állítja ki, csehszlovák részről a Poriecny plavebny urad pre oblast Dunaja v Bratislave és az Okresny národny vybor, Bratislava (bratislavai járási Nemzeti Bizottság) láttamozza, csehszlovák részről pedig a Poriecny plavebny urad pre oblast Dunaja v Bratislave állítja ki és magyar részről a magyar államrendőrség révkapitánysága Gönyü, láttamozza.

5. cikk

(1) Tekintettel arra, hogy a Duna főágában levő oroszvári vízmérce adatai a közös árvízvédelem szempontjából kölcsönösen elsőrangú fontosságúak, a csehszlovák kormány kötelezi magát arra, hogy szakszervei útján az oroszvári vízmércén leolvasott vízállás-adatokat minden nap legkésőbben délelőtt 8^{45} óráig táviratilag közli a budapesti Vízrajzi Intézettel és a győri Folyammérnöki Hivatallal, 500 cm-nél magasabb vízállás idején pedig a megjelölt magyar szervek részére naponta kétszer fog árvízi távirati jelentést küldeni.

(2) Ezt a kötelezettséget a csehszlovák kormány a jelen Egyezmény hatálybalépésétől számított két évre vállalja.

(3) Jégzajlásos időszak esetében a csehszlovák kormány a két év letelte után is mindennap fog jelentést küldeni.

6. cikk

Amennyiben a vízügyi viszonyok olyképpen változnának, hogy az Egyezmény felülvizsgálata válna szükségessé, a Szerződő Felek ebből a célból – bármelyik fél

kívánságára – összejönnek és egy éven belül megegyeznek ennek az Egyezménynek új módosítása tárgyában, a Zárójegyzőkönyvben foglalt alapelvek épségben tartása mellett.

7. cikk

A jelen Egyezmény megerősítésre nem szorul és aláírásától számított 8-ik napon hatályba lép.

8. cikk

A jelen Egyezmény az 1947. évi december hó 22-én kelt Zárójegyzőkönyvhöz az említett Zárójegyzőkönyv VIII. Részének idevonatkozó rendelkezése szerint pótlólag csatoltatik.

Készült két eredeti példányban francia, magyar és szlovák nyelvű szöveggel, amelyek közül eltérés esetén a francia nyelvű szöveg irányadó.

Kelt Bratislavában, 1948. évi október hó 9-én.

A magyar kormány képviseletében:

Kiss Roland s.k.
Bojta Béla s.k.
Szondy Viktor s.k.

A csehszlovák kormány képviseletében:

Dr. I. Horváth s.k.
I. Bujna s.k.

A HÁROM KÖZSÉG ÉS KÖRNYÉKE AZ ELCSATOLÁS IDEJÉN[417]

Oroszvári határőrlaktanya (volt csendőrlaktanya)

Oroszvári községháza

417 A képek forrása: *Az Államtudományi Intézet jelentése*. IV. számú melléklet: *Fényképek*. MNL OL XIX–J–1–k, 29/h. tétel, 4044/1947. szám, 70. doboz. A képekhez tartozó szövegaláírások is eredetiek, néhány hosszabb mondatot azonban széttagoltunk, hogy könnyebben érthetők legyenek és a helyesírásnak is megfeleljenek. A Magyar Nemzeti Levéltár 09/872–2/2017. számon kelt engedélyével közöljük a fényképeket.

Oroszvári nagyvendéglő (községi épület)

Oroszvári vendéglő (községi épület)

Oroszvári óvoda

Oroszvári evangélikus iskola

Oroszvári rkat. [római katolikus] iskola

Oroszvári rkat. iskola (apácák)

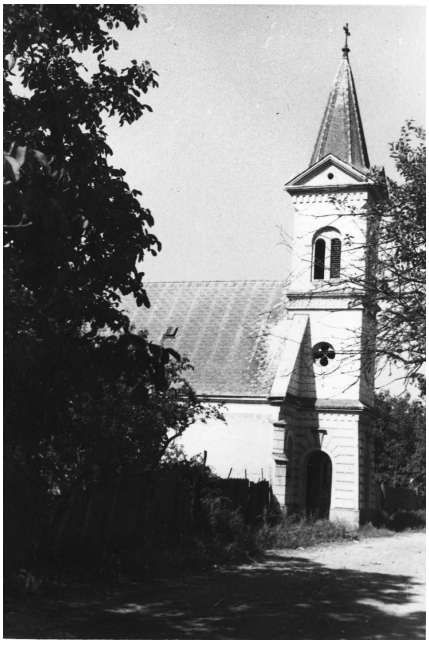
Oroszvári rkat. plébániaépület

Oroszvári rkat. apácalakóház

Oroszvári rkat. templom

Oroszvári ev. [evangélikus] templom

Dunacsuni községháza

Dunacsuni posta

Dunacsuni plébániahivatal

Dunacsuni rkat. templom

Horvátjárfalu. Vámkirendeltség

Horvátjárfalu. Fácánkerti állami iskola

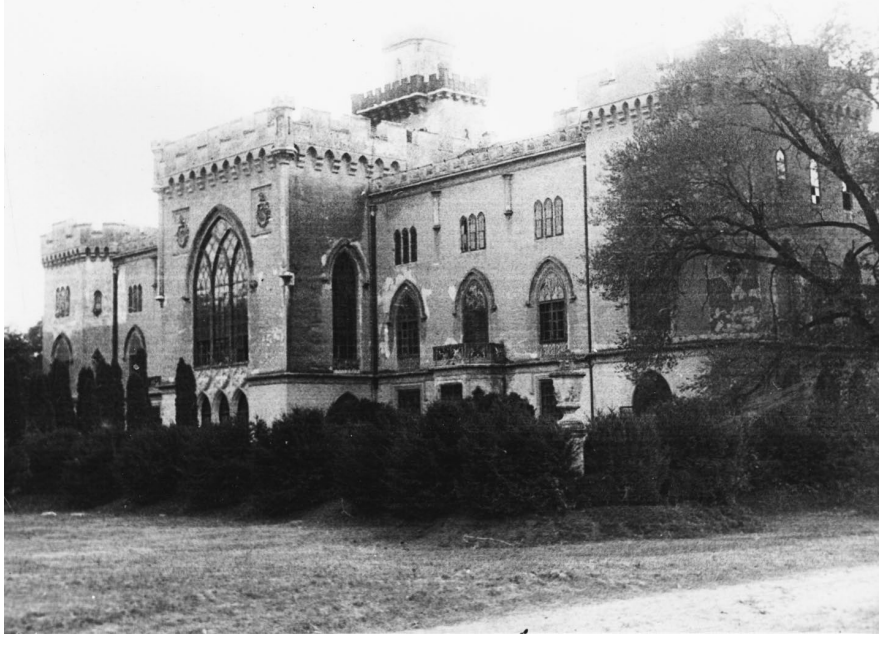
Horvátjárfalu. Fácánkerti állami iskola melléképülete

Horvátjárfalu. Iskola

Oroszvár. Lónyay kastély nyugatról

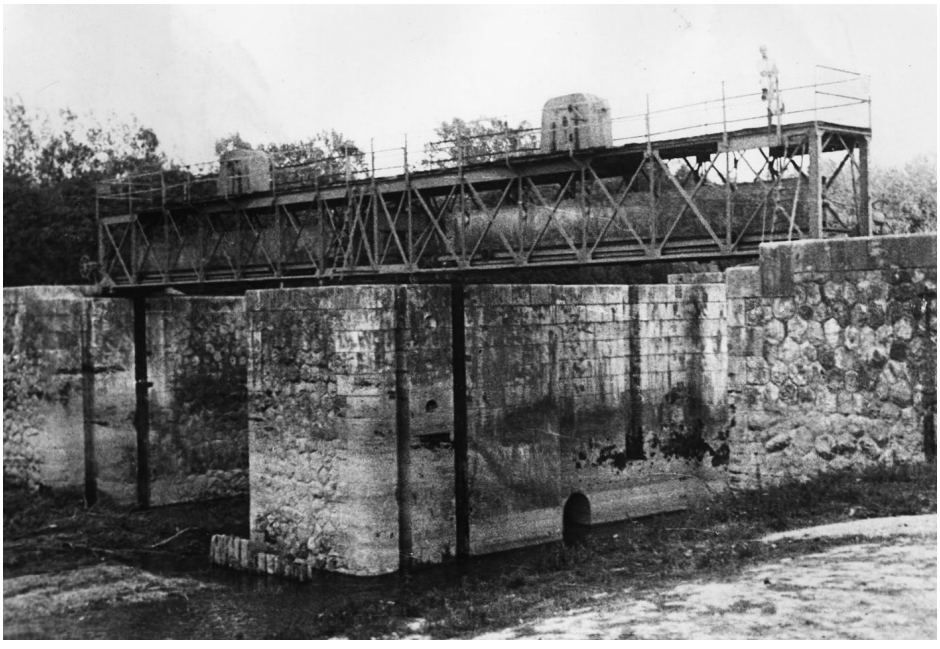
Oroszvár. Lónyay kastély keletről

Oroszvári állomásépület

Oroszvári MÁV-raktárépület

Rajkai zsilip

A rajkai zsilip visszafolyó csatornája (a felvétel idején kiszáradva).
A szemközti erdő már a Duna bal partja, Trianon óta csehszlovák terület

Az új magyar–osztrák–csehszlovák hármas határ

Az új határszakasz a 129·8 magassági pontnál

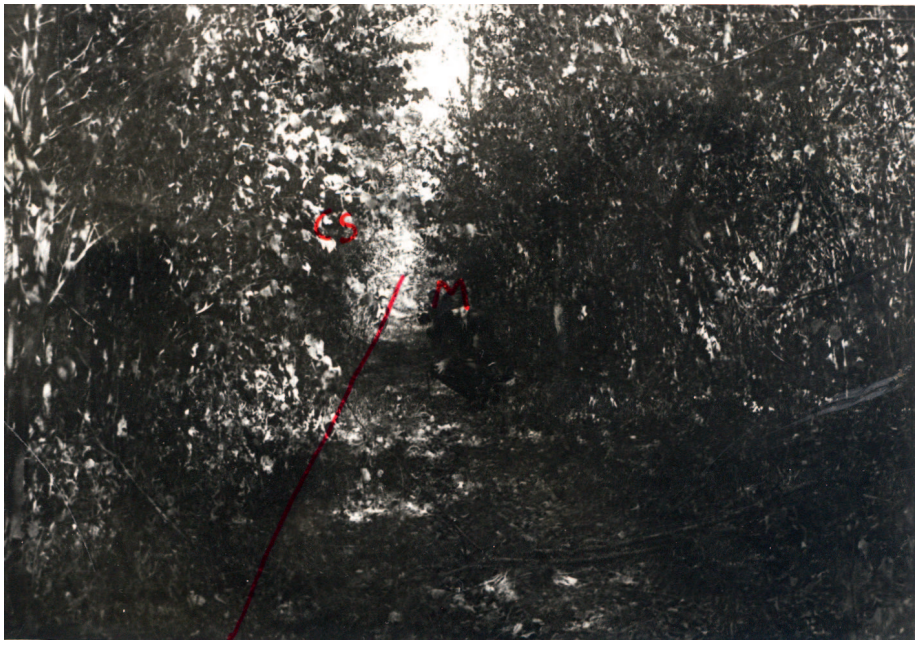
Az új határhíd a 129'8 magassági pontnál

Az új határszakasz a Malom-berek szélén

Az új határ a Gutor-sziget nyugati szélén

Az új határ a Gutor-szigeten. (Balra Csehszlovákia, jobbra Magyarország)

Kataszteri határkő a Gutor-szigeten. (Felirata: E.A.1855)

Kataszteri határcölöp a Gutor-szigeten

FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában őrzött külügyminisztériumi irat-anyag tárgy- és évkörbe vágó részei:
XIX–J–1–a, Külügyminisztérium Békeelőkészítő Osztály, 1945–1951.
XIX–J–1–f, a Külügyminisztérium lejárt szerződései.
XIX–J–1–j, Csehszlovákia 1945–1964, „titkos" ügyiratok.
XIX–J–1–k, Csehszlovákia 1945–1964, „adminisztratív ügyiratok".

Különösen:
A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság jegyzőkönyvei.
A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság vízügyi albizottságának jegyzőkönyve és az üléseiről készült feljegyzések.
Az Államtudományi Intézet jelentése.
Kormánybizottsági jelentések és „Külügybe jelentések".
„Pesti előkészítő iratok" és Minisztertanácsi előterjesztések.
„Lakosság és Állampolgárság", valamint „Sérelmek".
„Víz" és „Pénzügyi kérdések".
A magyar–csehszlovák határvonal apróbb hibáinak rendezésére alakult Vegyesbizottság jegyzőkönyve.

Képeslapgyűjtemények
Országos Széchenyi Könyvtár
Zempléni Múzeum

Jogforrások
1871. évi XVIII. törvénycikk a községek rendezéséről.
1885. évi XXIII. törvénycikk a vízjogról.
1921. évi XXXIII. törvénycikk az Északamerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákországgal 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről.
1938. évi XXXIV. törvénycikk a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeknek az országgal egyesítéséről.

Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya.
1946. évi XV. törvény a Magyarország és Csehszlovákia között lakosságcsere tárgyában Budapesten 1946. évi február hó 27. napján kelt magyar–csehszlovák egyezmény becikkelyezéséről.
1947. évi XVIII. törvény a Párizsban 1947. évi február hó 10. napján kelt békeszerződés becikkelyezése tárgyában.
Egyezmény a Budapest–wieni közút csehszlovák szakaszán átmenő forgalom szabályozása tárgyában – Dohoda o úprave pasážnej dopravy na československom úseku verejnej cesty Budapest–Wien.
Jegyzőkönyv a magyar és csehszlovák kormány között a Budapest–wieni közút csehszlovák szakaszán lebonyolódó átmenő forgalom szabályozása tárgyában létrejött egyezményhez.
Pótjegyzőkönyv a budapest–wieni közút csehszlovák szakaszán átmenő forgalom szabályozása tárgyában, Bratislavában 1947. évi november hó 1. napján kelt egyezményhez.
Zárójegyzőkönyv a párisi békeszerződés 1. cikke 4. pontjának „d" alpontja értelmében a magyar és a csehszlovák kormány képviselőiből alakított Határrendező Bizottság munkálatairól.
I. számú pótjegyzőkönyv a Bratislavában 1947. évi december 22.-én kelt Zárójegyzőkönyvhöz a határkitűzési munkálatok tárgyában.
II. Pótjegyzőkönyv a párisi békeszerződés 1. cikk 4. pontjának „d" alpontja értelmében a magyar és csehszlovák kormány képviselőiből alakított Határrendező Bizottság munkálatairól szóló, Bratislavában 1947. évi december hó 22-én kelt Zárójegyzőkönyvhöz.
Egyezmény a Magyar Köztársaság és a Csehszlovák Köztársaság között a párisi békeszerződés 1. cikk 4. pontjának „c" bekezdése értelmében foganatosított területátengedéssel kapcsolatban felmerülő egyes vízügyi kérdések tárgyában.
Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata.
Rendelettervezet a Magyar Köztársaság és a Csehszlovák Köztársaság között a két államnak a párisi békeszerződés 1. cikke 4. pontjának „d" alpontja értelmében alakított Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottságba kiküldött képviselői útján létesült nemzetközi megállapodások kihirdetéséről.
Zárójegyzőkönyv a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa küldöttsége és a Csehszlovák Köztársaság kormányküldöttsége között a magyar–csehszlovák határ kisebb hibáinak rendezése tárgyában folytatott tárgyalásokról.
1965. évi 22. törvényerejű rendelet a diplomáciai kapcsolatokról Bécsben, 1961. április 18-án aláírt nemzetközi szerződés kihirdetéséről.

1987. évi 12. törvényerejű rendelet a szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt szerződés kihirdetéséről.

Visszaemlékezések

Balahó Zoltán – Gál Vilmos: A pozsonyi hídfő története. Jakabffy Imre publikálatlan naplója az 1947-es magyar–csehszlovák határmegállapító bizottság munkájáról. In: Kovács Tibor (főszerk.): *Folia Historica. A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Évkönyve.* XXIII–II. kötet. Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, 2002.

Jakabffy Imre: A pozsonyi hídfő. *Életünk,* XXXVI. 1998/10.

Krno, Dalibor M.: *A békéről tárgyaltunk Magyarországgal.* Budapest, kiadó megjelölése nélkül, 1990. (Az eredeti kiadás: Dalibor M. Krno: *Jednali Jsme O MÍR S MAĎARSKEM.* Praha, Orbis, 1947.

Egykorú újságcikkek

G. G.: Búcsúzik a három község. Oroszvár, Horvátjárfalu, Dunacsúny az átadás előestéjén. *Győri Hétfő,* I. évfolyam, 19. szám, 1947. október 20.

Megegyezés a magyar–csehszlovák határ kérdésében. A rajkai zsilip magyar területen marad. *Győri Munkás,* III. évfolyam, 291. szám, 1947. december 23.

Szakirodalom

Babák Krisztina: A magyar vízügyi törvények a kezdetektől napjainkig. In: Kovács Ferenc (szerk.): *Táj, tér, tervezés: Geográfus Doktoranduszok VIII. Országos Konferenciája tudományos közleményei.* Szeged, SZTE TTIK Természeti Földrajzi és Geoinformatikai Tanszék, 2004.

Balahó Zoltán – Gál Vilmos: Jakabffy Imre életútja a nemzetiségi térképektől a régészeti bibliográfiáig. In: Ihász István – Pintér János (szerk.): *Történeti Muzeológiai Szemle. A Magyar Múzeumi Történész Társulat Évkönyve 5.* Budapest, Magyar Múzeumi Történész Társulat, 2005.

Balogh Sándor: *A népi demokratikus Magyarország külpolitikája 1945–1947. A fegyverszünettől a békeszerződésig.* Budapest, Kossuth, 1982.

Balogh Sándor: *Magyarország külpolitikája 1945–1950.* Budapest, Kossuth, 1988.

Bokorné Szegő Hanna: *Nemzetközi jog.* Budapest, Aula, 2006.

Bónis Péter: A pacta sunt servanda elvének kialakítása a középkorban. *Jura,* XVIII. 2012/2.

Bruhács János: *Nemzetközi vízjog. A nemzetközi folyóvizek nem hajózási célú hasznosításának joga.* Budapest, Akadémiai, 1986.

Bruhács János: *Nemzetközi jog I. Általános rész.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 1998.

Bruhács János: *Nemzetközi jog II. Különös rész.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 1999.
Buzinkay Géza: Ruttkay László (1896–1971). *Orvostörténeti Közlemények,* 1971/62–63.
Dancsecz Mónika: Hatvan éve csatolták el Oroszvárt, Horvátjárfalut és Dunacsúnyt. *Archívnet. XX. századi történeti források*, VII. 2007/6.
Dinh, Nguyen Quoc – Daillier, Patrick – Pellet, Alain – Kovács Péter: *Nemzetközi közjog.* Budapest, Osiris, 1998.
Dinh, Nguyen Quoc – Daillier, Patrick – Pellet, Alain – Kovács Péter: *Nemzetközi közjog.* Budapest, Osiris, 2005.
Englert György: A Külügyminisztérium újjászervezése és átszervezése 1945–49. In: Gergely Jenő (szerk.): *Vázlatok két évszázad magyar történelméből.* Budapest, ELTE Történelemtudományok Doktori Iskola Új- és Jelenkori Magyar Történeti Program, 2010.
Erdős Kristóf: A Magyar Köztársaság és a Magyarországi Református Egyház 1948-as egyezményének vizsgálata I. *Ring Magazin,* 2007. április
Fogarassy László: *Ligetfalu és a pozsonyi hídfő története.* Pozsony, Madách–Posonium, 1995.
Földi András – Hamza Gábor: *A római jog története és institúciói.* Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996.
Fülöp Mihály: *A befejezetlen béke. A külügyminiszterek tanácsa és a magyar békeszerződés (1947).* Budapest, Püski, 2008.
G. Jakó Mariann – Hőgye István: *A magyar–szlovák lakosságcsere és előzményei, 1945–1948.* Miskolc, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, 1995.
G. Vass László: Magyar–cseh hivatalos tárgyalások Bernben 1944–1945-ben. *Külpolitika,* 1997/3.
Gulyás László (szerk.): *Az 1943. decemberi Beneš–Sztálin–Molotov megbeszélések dokumentumai.* Szeged, JATE Történész Diákkör, 1993.
Gyönyör József: A kassai kormányprogramtól a jogtipró „beneši dekrétumokig" avagy a magyartalanítás sátáni forgatókönyve. In: Kövesdi János – Mayer Judit (szerk.): *Edvard Beneš elnöki dekrétumai avagy a magyarok és a németek jogfosztása*. Pozsony, Pannónia, 1996.
Haas György: *Második Trianon.* Békéscsaba, Tevan, 1995.
Hollósi Gábor: A Budapest–Bécs közút csehszlovák területre eső szakasza. Egy 1947-es egyezmény és a nemzetközi jogi szolgalom kapcsolata. *Iustum Aequum Salutare,* 2013/1.
Hollósi Gábor: A rajkai zsilip kérdése. A párizsi békeszerződés értelmezése. *Iustum Aequum Salutare,* 2013/4.

Hollósi Gábor: A somoskői bazalt ügye. A II. számú genfi jegyzőkönyv a nemzetközi jogi szolgalmak fényében. *Iustum Aequum Salutare,* 2014/2.
Hollósi Gábor: A Macskalyuki bányák esete. A trianoni békeszerződés II. számú genfi jegyzőkönyve. *Emlékeztető,* 2016/1–2.
Hollósi Gábor: Az „emberi és polgári jogok" értelmezése a pozsonyi hídfő kiszélesítése kapcsán. *Iustum Aequum Salutare*, 2016/3.
Hollósi Gábor: Akik „önként" távoztak. Az 1948. évi megállapodás a Csehszlovákiához csatolt területről átköltöző lakosságra vonatkozóan. *Iustum Aequum Salutare*, 2017/3.
Hoványi Lajos: A palicsi böge nevének eredetéről. *Hungarológiai közlemények,* 1997/4.
Kaplan, Karel: *Csehszlovákia igazi arca 1945–1948.* Pozsony, Kalligram, 1990.
Kardos Gábor – Lattmann Tamás (szerk.): *Nemzetközi jog.* Budapest, ELTE Eötvös, 2010.
Kovács Péter: *Nemzetközi közjog.* Budapest, Osiris, 2006.
Kovács Péter: Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata kidolgozásának története és elfogadásának körülményei. *Iustum Aequum Salutare,* 2009/2.
Ladányi Sándor: Ecsetvonások egy főgondok arcképéhez. In: Dienes Dénes – Szabadi István (szerk.): *Doctrina et Pietas. Tanulmányok a 70 éves Barcza József tiszteletére.* Debrecen–Sárospatak, 2002. 199–208.
László Péter: *Fehérlaposok. Adalékok a magyar–csehszlovák lakosságcsere-egyezményhez.* Szekszárd, Völgységi Tájkutató Alapítvány, 2005.
N. Shaw, Malcolm: *Nemzetközi jog.* Budapest, Osiris, 2001.
N. Shaw, Malcolm: *Nemzetközi jog.* Budapest, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., 2008.
Nagy Károly: *Nemzetközi jog.* Budapest, Püski, 1999.
Romsics Ignác: *Az 1947-es párizsi békeszerződés.* Budapest, Osiris, 2006.
Suba János: Magyarország északi határszakaszának redemarkációs munkálatai 1947–1953. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XX. 2011/23.
Suba János: A magyar–csehszlovák határ helyreállítása 1947–1953 között. In: Szvircsek Ferenc (szerk.): *Salgótarjáni Új Almanach II.* Salgótarján, Nógrádi Történeti Múzeum Baráti Köre, 2002.
Suba János: A határkijelölés humán faktorai a XIX–XX. században. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis),* XIV. 2008/17.
Szabó Károly: A csehszlovák–magyar lakosságcsere gazdasági vonatkozásai. In: Molnár Imre – Szarka László: *Otthontalan emlékezet. Emlékkönyv a csehszlovák–magyar lakosságcsere 60. évfordulójára.* Komárom, MTA Kisebbségkutató Intézet – Kecskés László Társaság, 2016. 92.

Szarka László: A csehszlovák–magyar lakosságcsere helye a magyar kisebbség tervezett felszámolásában 1945–1948 között. *Kisebbségkutatás,* 2007/3.
Szederjesi Cecília (szerk.): *„Vonatok északnak és délnek": a második világháborút követő szlovák–magyar lakosságcsere története és következményei.* Salgótarján, Nógrád Megyei Levéltár, 2010.
Szilágyi János Ede: Vízjog: a vizek tulajdonának és használatának főbb magyar előírásai a nemzetközi tendenciák tükrében. *Sectio Juridica et Politica,* Miskolc, Tomus XXIX, 2011/2.
Sztyahula László: *A csehszlovákiai magyar katolikus egyház története 1918–1950.* Doktori disszertáció, ELTE BTK, 2012.
Tóth Ágnes: *Telepítések Magyarországon 1945–1948 között. A németek kitelepítése, a belső népmozgások és a szlovák–magyar lakosságcsere összefüggései.* Kecskemét, Bács-Kiskun Megye Önkormányzatának Levéltára, 1993.
Vadkerty Katalin: *A kitelepítéstől a reszlovakizációig. Trilógia a csehszlovákiai magyarság 1945–1948 közötti történetéről.* Pozsony, Kalligram, 2007.
Váli Ferenc: *Nemzetközi jogi szolgalmak a nemzetközi jog rendszerében.* Budapest, Angyal Szeminárium Kiadványai (24), 1933.

Lexikonok
Kislexikon – http://www.kislexikon.hu/
Magyar Életrajzi Lexikon – http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/
Magyar Katolikus Lexikon – http://lexikon.katolikus.hu
Névpont – nevpont.hu
Pallas Nagylexikon
Történelmi Tár – http://www.tortenelmitar.hu/
Veszprém Megyei Életrajzi Lexikon – http://helyismeret.ekmk.hu/lexikon/lexikon.php
Wikipedia – https://hu.wikipedia.org

Egyéb adatbázisok
Arcanum – http://www.arcanum.hu/hu/
Ezer év törvényei – https://1000ev.hu/
Fortepan – http://www.fortepan.hu/
Hungaricana – https://hungaricana.hu/hu/
Jogtár – https://net.jogtar.hu

NÉVMUTATÓ

Ágoston (Augenstein) Péter, 14
*Zsombolya (Torontál vármegye), 1874. márc. 25. – †Párizs, 1925. szept. 6. A Magyar Tanácsköztársaság külügyi népbiztoshelyettese. A felvidéki hadjáratot követően Mittelhauser francia tábornokkal tárgyalt a fegyverszüneti egyezmény ügyében.

Angyal Gyula, 30
Kiss Roland gépkocsivezetője.

Bajtay Veronika, 83
Oroszvári tanítónő a három község elcsatolása idején.

Bartal Kálmán, 8
Rajka község jegyzője a három község elcsatolása idején.

Bartha József, 26–27, 30, 36
Közlekedésügyi miniszteri osztályfőnök. A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság (MCSHB) magyar kormányküldöttségének, a MCSHB passage-közlekedési albizottságának és a tárcaközi határrendező bizottság határkijelölő albizottságának tagja. Egyik elnöke az átadandó területtel kapcsolatos függő gazdasági, vagyoni és közlekedési kérdéseket rendező bizottságnak.

Bene András, 26
Százados. A Honvédelmi Minisztérium képviselője a tárcaközi határrendező bizottság határkijelölő albizottságában.

Beneš, Edvard, 14, 18
*Kožlany, 1884. máj. 28. – †Sezimovo Ústí, 1948. szept. 3. Csehszlovákia második elnöke, Csehszlovákia létrehozásának legerőteljesebb hirdetője és megvalósítója. Külpolitikai tevékenysége nagymértékben hozzájárult Magyarország világháborúkban betöltött szerepének hátrányos megítéléséhez, és a trianoni békeszerződésben meghatározott területvesztéseihez.

Berényi Aladár, 105
A Rábaszabályozó Társulat szakaszmérnöke. A vízügyi albizottság magyar küldöttségének tagja.

Berghofer M. Berchmana IML, 78

*Rámók (Sopron vármegye), 1874. dec. 16. – †Eisenstadt (Ausztria), 1960. jún. 24. Az Isteni Megváltó Leányai Szerzetesnők Társulatának általános főnöknője. Kiss Rolandhoz levelet intézett az oroszvári római katolikus népiskola és zárda ügyében. Életrajza bővebben a Magyar Katolikus Lexikon szócikkében.

Bogárdi (Bogner) János, 26, 30, 54, 105, 111

*Torontáltorda, 1909. jún. 11. – †Budapest, 1998. nov. 18. Vízépítő mérnök, hidrológus, egyetemi tanár. Mint a Vízrajzi Intézet igazgatója a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság (MCSHB) magyar kormányküldöttségének vízügyi szakértője és a MCSHB vízügyi albizottsága magyar küldöttségének tagja.

Bojta (Burger) Ernő Béla, 25, 30, 65, 100, 105, 133, 139, 147, 152, 156, 162

*Szeged, 1899. dec. 27. – †Budapest, 1969. dec. 29. Miniszterelnökségi államtitkár, ügyvéd, a Népbíróságok Országos Tanácsának megszervezője. Eredetileg ő lett volna a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság magyar kormányküldöttségének az elnöke, utóbb azonban csak tagként vett részt benne.

Bólya Lajos, 30, 93

*Kolozsnéma (Komárom vármegye), 1905. jan. 9. – †Budapest, 1978. máj. 19. Jogász, költő, egyetemi tanár. Áttelepítési kormánybiztos-helyettes (1946–1947), a Magyar–Csehszlovák Vegyesbizottság elnöke (1947–1949).

Brychta, Augustín, 110

*Récse (Pozsony városrésze), 1891. szept. 29. – †Récse, 1962. okt. 15. Jogász, jegyző. Mint államtanácsos a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság csehszlovák delegációjának tagja.

Buday Szabolcs, 30

Miniszteri segédtitkár, a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság magyar kormányküldöttségének munkatársa.

Bujna, Ján, 30–33, 95, 98, 100, 104, 105, 113, 133, 139, 147, 152, 156, 162

Követségi tanácsos, a Csehszlovák Köztársaság budapesti ügyvivője. A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság csehszlovák delegációjának az elnöke a második ülésszak közepétől kezdve.

Churchill, Sir Winston Leonard Spencer, 18–19
*Woodstock (Oxfordshire, Blenheim kastély), 1874. nov. 30. – †London, 1965. jan. 24. Brit politikus, az Egyesült Királyság miniszterelnöke (1940. máj. 10. – 1945. júl. 27. és 1951. okt. 26. – 1955. ápr. 7.).

Clementis, Vladimír „Vlado”, 19, 62, 113, 122
*Tiszolc (Gömör és Kishont vármegye), 1902. szept. 20. – †Prága, 1952. dec. 3. Szlovák kommunista magyarellenes politikus, író, lapszerkesztő és diplomata. A „csehszlovák Rajk”. 1945-től külügyminisztériumi államtitkár, 1948-ban Jan Masaryk helyett lett külügyminiszter. Burzsoá nacionalizmus vádjával 1952-ben felakasztották.

Czebe Jenő, 26, 27, 30, 54, 131
(*1914 – †1949) vezérkari alezredes. A párizsi békekonferencián a magyar delegáció katonai csoportjának hadifogoly-szakértője, majd katonai szekértő a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság magyar kormányküldöttségében. A Honvédelmi Minisztérium képviseletében tagja volt a tárcaközi határrendező bizottság határkijelölő albizottságának, illetve a visszamaradó lakosság ügyét rendező albizottságnak. 1949. febr. 26-án hazaárulás vádjával letartóztatták. Kihallgatása közben szökést kísérelt meg, de lelőtték menekülés közben.

Csánk Béla, 27
*Beregszász, 1900. júl. 9. – †Budapest, 1984. máj. 26. Jogász. 1946 és 1949 között a nemzetközi osztály osztályfőnöke az Igazságügy Minisztériumban. A pozsonyi hídfő kérdésében alakított bizottság második (visszamaradó lakosság ügyét rendező) albizottságának tagja.

Cserpes Géza, 7
Az oroszvári körjegyzőség utolsó magyarországi körjegyzője. Mosonmagyaróvárra helyezték át.

Demetrovits Szilárd, 105, 112
A Rábaszabályozó Társulat igazgató-főmérnöke. A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság vízügyi albizottságának tagja.

Ecsedi Árpád, 26, 27
Rendőr-alezredes. A Belügyminisztérium állampolgársági osztályának munkatársa. A tárcaközi határrendező bizottság határkijelölő albizottságának és a visszamaradó lakosság ügyét rendező albizottság tagja.

Eden, Robert Anthony, 19
*Windlestone, 1897. jún. 12. – †Salisbury, 1977. jan. 14. Brit politikus, diplomata. Churchill külügyminisztere, 1955. ápr. 7. és 1957. jan. 10. között Nagy-Britannia miniszterelnöke.

Egyházi Károly, 30

Dunaszerdahelyi lakos, a csehszlovákiai kilakoltatások egyik sértettje.

Ferenc József, 13

*Bécs, 1830. aug. 18. – †Bécs, 1916. nov. 21. Ausztria császára (1848. dec. 2. – 1916. nov. 21.), Magyarország királya (1867. jún. 8. – 1916. nov. 21.) Jelenlétében adták át a Ligetfalut Pozsonnyal összekötő állandó Duna-hidat.

Foch, Ferdinand, 14

*Tarbes (Franciaország), 1851. okt. 2. – †Párizs, 1929. márc. 20. Francia katonatiszt, marsall, katonai teoretikus. 1917. máj. 5-től a francia hadsereg vezérkari főnöke, 1918. márc. 27-től a nyugati fronton harcoló antant csapatok főparancsnoka.

Földy Lajos, 30

*1909 – †1987. Katonatiszt. Mint vezérkari ezredes munkatársa volt a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság magyar küldöttségének. Vezérőrnagyként a katonapolitikai osztály helyettes vezetője volt Pálffy György altábornagy mellett.

Gyenes Gábor, 27

Miniszteri titkár a Közlekedésügyi Minisztériumban. A pozsonyi hídfő kérdésében alakított bizottság második (visszamaradó lakosság ügyét rendező) albizottságának tagja.

Gyöngyösi János, 20

*Berki (Sáros vármegye), 1893. máj. 3. – †Budapest, 1951. okt. 29. Magyar politikus, kisgazdapárti országgyűlési képviselő, az Ideiglenes Nemzeti Kormány külügyminisztere. 1947. febr. 10-én ő írta alá a párizsi békeszerződést.

Hajdú, Vavro, 21

*Szenice (Nyitra vármegye), 1913. aug. 8. – †München, 1977. júl. 15. Csehszlovák kommunista politikus, Csehszlovákia képviselője az ENSZ-ben, külügyminiszter-helyettes. Csehszlovákiát a párizsi békekonferencián a pozsonyi hídfő ügyét tárgyaló albizottságban is ő képviselte.

Hamelin, Jules Camille, 16

*1866 – †1958) Francia tábornok. A budapesti francia katonai misszió vezetője az I. világháborút követően.

Hano, Martin, 23

Szlovák újságíró.

Hanzel, 33

Követségi tanácsos. Csehszlovákia egyik képviselője a pozsonyi hídfőre vonatkozó megállapodásokat lezáró, francia szövegezéssel kapcsolatos prágai tárgyalásokon (1948–1949).

Hazay István, 26, 30, 54

*Budapest, 1901. ápr. 15. – †Budapest, 1995. dec. 23. Kossuth-díjas magyar geodéta, egyetemi tanár, a műszaki tudományok doktora, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. 1941-től címzetes miniszteri tanácsosként, műszaki főtanácsosi rangban a Pénzügyminisztérium állami földmérési (IX/b.) osztályának vezetője, 1947-től 1949-ig minisztériumi osztályfőnök. E minőségben vett részt a tárcaközi határrendező bizottság határkijelölő albizottságának munkájában. A határ tényleges kitűzésével kapcsolatos ügyek szakértője volt a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság magyar kormányküldöttségében.

Hegedűs Nándor, 30

Miniszterelnökségi osztályfőnök. A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság magyar kormányküldöttségének szakértője.

Heltai György, 90

Követségi tanácsos, majd miniszteri tanácsos. A Külügyminisztérium politikai osztályának vezetője (1947–1948). Ezt követően miniszteri tanácsos az Igazságügy Minisztériumban.

Hitler, Adolf, 16, 18

*Braunau am Inn, 1889. ápr. 20. – †Berlin, 1945. ápr. 30. Osztrák születésű német politikus. A Nemzetiszocialista Német Munkáspárt (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, NSDAP) vezetője, 1933-tól kancellár, 1934-től Führer (vezér) elnevezéssel a harmadik birodalom diktátora.

Hollós László, 26, 27, 30, 36, 37, 72, 111, 121

Pénzügyminisztériumi osztálytanácsos. A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság (MCSHB) magyar kormányküldöttségének pénzügyi és gazdasági szakértője. A MCSHB passage-közlekedési albizottságának és a pozsonyi hídfő kérdésében alakított bizottság második (visszamaradó lakosság ügyét rendező) albizottságának tagja.

Hood, Samuel, 22

*1910. okt. 15. – †1981. okt. 13. Lord, brit külügyminisztériumi tisztviselő, diplomata. 1945 és 1947 között az Egyesült Királyság delegációjának tagja a Külügyminiszterek Tanácsának londoni, párizsi, New York-i és moszkvai ülésein és a párizsi békekonferencián is 1946-ban. Részt vett a Magyar Területi és Politikai Bizottságban.

Horthy Miklós, vitéz nagybányai, 15, 16
*Kenderes, 1868. jún. 18. – Estoril (Portugália), †1957. febr. 9. A Magyar Királyság kormányzója (1920. márc. 1. – 1944. okt. 16.).

Horváth Dezső, 64
A Parasztpárt rajkai elnöke.

Horváth, Ivan, 30, 35, 36, 38, 52, 53, 55, 56, 60, 61, 62, 72, 73, 74, 78, 79, 80, 81, 84, 89, 92, 100, 105, 110, 111, 115, 118, 119, 121, 122, 133, 139, 145, 146, 147, 152, 156, 162
*Szenice (Nyitra vármegye), 1904. júl. 26. – †Pozsony, 1960. szept. 5. Szlovák író, az államalapítás utáni modern próza képviselője, publicista, diplomata és politikus. A Szlovák Nemzeti Tanács szociális ügyi megbízottja (1945–1946), Csehszlovákia magyarországi nagykövete. A második ülésszak közepéig a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság csehszlovák delegációjának elnöke. 1954-ben Pozsonyban folytatták le a csehellenes nemzeti elfogultsággal és az önálló szlovák állam létrehozására tett kísérlettel vádolt „szlovák burzsoá nacionalisták" koncepciós perét, melyben huszonkét évnyi börtönre ítélték.

Imro, Ján, 131
*Antalfalva (Torontál vármegye), 1897. márc. 24. – †Brezno (Breznóbánya, egykori Zólyom vármegye), 1990. febr. 17. (Cseh)szlovák tábornok, a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság csehszlovák delegációjának tagja.

Jakabffy Imre, 13, 26, 27, 30, 54
*Lugos (Krassó-Szörény vármegye), 1915. febr. 17. – ? Nemzetiségstatisztikus és kartográfus. Az Államtudományi Intézet (Teleki Pál Tudományos Intézet) osztályvezetője, a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság (MCSHB) magyar kormányküldöttségének térképészszakértője. A jogi doktorátust 1938-ban szerezte meg, rövid statisztikai kitérő után az Államtudományi Intézet Románia-referense. A magyar delegáció szakértőjeként a párizsi békekonferencián is részt vett. 1947-ben tagja volt a pozsonyi hídfő kérdésében alakított bizottság második (visszamaradó lakosság ügyét rendező) albizottságának. 1998-ban jelent meg a MCSHB első ülésszakáról szóló, erősen ironikus hangú memoárja.

Janzsó József, 64
A Szociáldemokrata Párt rajkai szervezetének titkára.

Járfalvi Ottó, 39
MÁV titkár.

Karcsay Sándor, 26–27, 30, 53, 105

*Budapest, 1915. okt. 5. – †Budapest, 1999. Jogász, a Belügyminisztérium (BM) törvényelőkészítő osztályának osztálytanácsosa (1945–1946), a BM közszolgálati és tanulmányi osztályának vezetője (1946–1949). A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság (MCSHB) magyar kormányküldöttségének titkára, tagja a MCSHB vízügyi albizottságának, és mint összekötő részt vett a pozsonyi hídfő kérdésében alakult tárcaközi bizottság valamennyi albizottságában. 1949-ben nyugdíjazták, biztosítási ügynök lett, majd az Országos Fordító Irodában helyezkedett el. Az 1989/90. évi rendszerváltás után a Kereszténydemokrata Pártban vállalt vezető szerepet, a Nemzetközi Kereszténydemokrata Unió alelnöke lett.

Károlyi Mihály Ádám György Miklós, gróf nagykárolyi, 13

*Budapest, 1875. márc. 4. – Vence (Franciaország), 1955. márc. 19. A „vörös gróf”. Miniszterelnök (1918. okt. 31. – 1919. jan. 11.), ügyvezető államfő (1918. nov. 16. – 1919. jan. 11.), a Magyar Népköztársaság elnöke (1919. jan. 11. – márc. 21.).

Kertész István, 22

*Putnok, 1904. ápr. 8. – †Notre Dame (Indiana, Amerikai Egyesült Államok), 1986. jan. 26. Magyar jogász, diplomata. 1938-ban került a Külügyminisztériumba, ahol főleg nemzetiségi ügyek intézése volt a feladata. 1942-től a bukaresti magyar követség tisztviselője, tagja volt az 1946-os párizsi békekonferencián részt vevő magyar küldöttségnek főtitkári minőségben. 1947-től római nagykövet, de hivatali idejének lejárta után nem tért vissza Budapestre. 1949-től történelmet és politikatudományt tanított amerikai egyetemeken.

Kiss Roland, 25–26, 28–31, 33, 35–38, 43, 53, 55–56, 61–62, 65, 72–73, 78–81, 83– 85, 88, 92, 95, 97, 99–100, 105, 110, 112–116, 118–119, 122, 124–125, 133, 139, 145–147, 152, 156, 162

*Budapest, 1888. okt. 25. – †Budapest, 1967. máj. 18. A „bibliás szocialista”. Szíjgyártómester volt az apja. 1907-től a Postatakarékpénztárban dolgozott, mellette két évig jogi tanulmányokat folytatott. 1917-ben belépett a Magyarországi Szociáldemokrata Pártba (MSZDP), 1918 tavaszán részt vett a postatakarékpénztári sztrájkban. Ezért behívták katonának. 1918 decemberétől a Magyarországi Közalkalmazottak Országos Szövetségének a főtitkára lett, mely szervezet a kezdeményezésére jött létre. 1919 februárjától Szabolcs vármegye kormánybiztos-főispánja, a Tanácsköztársaság alatt a direktórium elnöke és a Belügyi Népbiztosság munkatársa. 1919 őszén öt év fegyházra és tíz év hivatalvesztésre ítélték, de két év letöltése után kegyelmet kapott, kiengedték. Mint vállalati cégvezető Budapesten, ismét bekapcsolódott a mozgalmi életbe. Vezetőségi tag volt a magánalkalmazottak szakszervezetében, oktatott a munkásfőiskolán, melyet az MSZDP és a Szakszervezeti Tanács tartott fenn. Különböző protestáns szervezetek vezetőségében is részt vett. 1945 júniusában a Dunántúlról beválasztották az Ideiglenes

Nemzetgyűlésbe, 1945 novemberében a törvényhozásba Szabolcs-Szatmár választókerületének SZDP-s jelöltjeként került be. 1949 májusában a Magyar Függetlenségi Népfront országos listájáról választották meg. 1945 novembere és 1948 februárja között a Belügyminisztérium adminisztratív államtitkáraként működött, ezután tíz hónapot – 1948. december közepéig – a Honvédelmi Minisztérium politikai államtitkáraként töltött. 1947-ben a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság magyar kormányküldöttségének az elnöke lett. 1945-től kezdve a Budapest-fasori egyházközség presbitere. 1948-ban tagja volt az állam és az egyházak szétválasztását végző bizottságnak, 1949-ben a Dunamelléki Református Egyházkerület főgondnokságát és az egyetemes konvent világi elnökségét – amelyet 1954-ig látott el – a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) megbízásából vállalta. „…Mint a Dunamelléki Református Egyházkerület főgondnoka és világi elnöke, még az államosítások előtt felajánlotta az államnak a Lónyay utcai Fiú- és a Baár–Madas Leánygimnáziumot. (Így passzol össze a Biblia Marxszal!)" Jakabffy, 918. Kiss a Magyar Szocialista Munkáspártba (MSZMP) már 1956 novemberében belépett, vezetőségi tagként dolgozott alapszervezetében. Iratai: Zsinati Levéltár, 51. fond.

Kovács Gyula, 30

Bojta Béla gépkocsivezetője.

Kovács Mátyás, 125

Államvédelmi százados. Az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) Határforgalmi és Ellenőrzési Osztályának vezetője 1950. okt. 1-től.

Körmendi Pál, 125, 126, 127, 129

Külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes. Még miniszteri tanácsos volt 1949 februárjában, amikor a miniszterelnök kinevezte az Állami Határügyi Bizottság titkárának. Később tagja volt csehszlovák–magyar határvonal apróbb hibáinak rendezésére alakult vegyes bizottságnak.

Lázits Nándor, 64

A kisgazda párt titkára Rajka községben.

Lehár Antal, báró, 15

*Sopron, 1876. febr. 21. – †Bécs, 1962. nov. 12. Magyar katonatiszt, ezredes. Lehár Ferenc zeneszerző öccse. A Tanácsköztársaság kikiáltása után Ausztriában a bécsi Antibolsevista Komité megbízásából különítményeket szervezett. A Friedrich-kormány idején a szombathelyi katonai körlet parancsnokává nevezték ki, az osztrák területi igények érvényesítését fegyverrel akarta megakadályozni. Végül Horthyt elismerte fővezérnek, de csapatai a budaörsi csatában IV. Károly oldalán küzdöttek.

Lietavec, Jozef, 125
*Nádasér (Nyitra vármegye), 1915. márc. 12. – †?, 2011. aug. ?. Jogász, (cseh)szlovák kommunista politikus. Képviselő a csehszlovák ideiglenes nemzetgyűlésben (1945–1946), csehszlovák belügyi megbízott (1951–1954). A csehszlovák–magyar határvonal apróbb hibáinak rendezésére alakult vegyes bizottság csehszlovák delegációjának elnöke.

Lőwin Pál, 7
Rajkai nemzeti bizottsági elnök.

Majláth-Pokorny János, 13
Százados. A bécsi levéltárban található emlékiratában (Hans Mailáth-Pokorny: Aus der Fülle meines Lebens) szól Ligetfalu 1919. évi megszállásáról.

Masaryk, Tomáš Garrigue, 13, 14
*Hodonín, 1850. márc. 7. – †Lány, 1937. szept. 14. Csehszlovák filozófus, szociológus, egyetemi tanár, politikus, Csehszlovákia egyik alapítója. 1882-től a prágai egyetem filozófiaprofesszora, 1918. nov. 16. és 1935. dec. 18. között Csehszlovákia első köztársasági elnöke.

Medey István, 7
*Celldömölk, 1909. okt. 14. – †New York, 1996. jún. 21. Szociáldemokrata nemzetgyűlési képviselő, villanyszerelő és mozigépész. 1931-től a Magyarországi Szociáldemokrata Párt tagja, 1945. ápr. 1-től pártja és a vasas szakszervezet Győr-Moson vármegyei titkára. A kommunista párttal való egyesüléssel nem értett egyet, ezért 1948 áprilisában a nemzetgyűlési mandátumát megvonták tőle. Svájcban, Zürichben telepedett le, gyári munkásként helyezkedett el. 1949 elején a magyar állampolgárságtól megfosztották, és elkobozták a magyarországi vagyonát. Peyer Károly segítségével 1954 augusztusában áttelepült az Egyesült Államokba.

Ménes János, 125, 126, 129
*1905 – †1993. Debrecen polgármestere (1949–1950), a Belügyminisztérium igazgatási főosztályának helyettes vezetője, Debrecen tanácselnöke (1954–1958), a Budapesti Kézműipari Vállalat igazgatója (1958–1972). Mint a Belügyminisztérium főosztályvezető-helyettese a csehszlovák–magyar határvonal apróbb hibáinak rendezésére alakult vegyes bizottság magyar delegációját vezette.

Mersich Aladár, 27
Előadó a Földművelésügyi Minisztériumban. A pozsonyi hídfő kérdésében alakított bizottság második (visszamaradó lakosság ügyét rendező) albizottságának tagja.

Mihálkovics János, 27

Külügyminisztériumi miniszteri osztályfőnök. A pozsonyi hídfő kérdésében alakított bizottság második (visszamaradó lakosság ügyét rendező) albizottságának tagja.

Mikó Tibor, 26, 27, 30, 72, 105

Miniszterelnökségi osztálytanácsos. A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság (MCSHB) magyar kormányküldöttségének nemzetiségi szakértője. A párizsi békekonferencián is részt vett. Tagja volt a tárcaközi határrendező bizottság határkijelölő albizottságának, a visszamaradó lakosság ügyét rendező albizottságnak, valamint a MCSHB vegyes vízügyi albizottságának. 1948-ban előbb Bécsbe, majd Münchenbe távozott, majd a Szabad Európa Rádiónál dolgozott.

Mittelhauser, Eugène Désiré Antoine, 14, 15

*Tourcoing, 1873. aug. 7. – †Párizs, 1949. dec. 29. Francia tábornok, a csehszlovák hadsereg vezérkari főnöke 1920-ban.

Molotov, Vjacseszlav Mihajlovics, 19, 20

*Szovjetszk, 1890. márc. 9. – †Moszkva, 1986. nov. 8. Vezető szovjet politikus a sztálini diktatúra évtizedeiben. A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Népbiztosok Tanácsának elnöke (1930. dec. 19. – 1941. máj. 6.), külügyi népbiztos (1939. máj. 3. – 1946. márc. 15.), külügyminiszter (1946. márc. 15. – 1949. márc. 4. és 1953. márc. 5. – 1956. jún. 1.). 1948-ban feleségét is a gulágra küldték.

Monár Jenő, 27, 30, 33

Miniszterelnökségi miniszteri tanácsos. A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság magyar kormányküldöttségének szakértője, a pozsonyi hídfő kérdésében alakított bizottság második (visszamaradó lakosság ügyét rendező) albizottságába osztották be. A ’30-as évek második felében mint sajtóelőadó a Külügyminisztériumnak volt szerződéses alkalmazottja. A háború után miniszterelnökségi előadóként a csehszlovák–magyar lakosságcserével kapcsolatos nemzetiségpolitikai változások figyelemmel kísérése volt a feladata.

Nábráczky Béla, 27, 74

Külügyminisztériumi miniszteri fogalmazó. A pozsonyi hídfő kérdésében alakított bizottság második (visszamaradó lakosság ügyét rendező) albizottságának jegyzőkönyvvezetője.

Nagyhegyi Zoltán, 27

Miniszteri segédtitkár a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban. A VKM egyik képviselője a pozsonyi hídfő kérdésében alakított bizottság második (visszamaradó lakosság ügyét rendező) albizottságában.

Okáli, Daniel, 115, 116

*Liptószentmiklós, 1903. márc. 9. – †Pozsony, 1987. nov. 23. Jogász, politikus, irodalomkritikus. Csehszlovákia belügyi megbízott-helyettese, majd belügyi megbízottja. A lakosságcsereegyezmény, a csehországi deportálások és a reszlovakizáció tevékeny kezdeményezője, irányítója (1945–1948). 1954-ben Pozsonyban folytatták le a csehellenes nemzeti elfogultsággal és az önálló szlovák állam létrehozására tett kísérlettel vádolt „szlovák burzsoá nacionalisták" koncepciós perét, melyben tizennyolc évnyi börtönre ítélték. 1963-ban kiengedték.

Okáli, Ilja, 132

Elektromérnök, a Szlovákiai Energiavállalatok (EZS) képviselője. Oroszvár átadásakor tárgyalt a község Magyarországról történő villamosenergia-ellátása ügyében.

Oszvald György, 26, 27

Miniszterelnökségi miniszteri osztályfőnök. A tárcaközi határrendező bizottság határkijelölő albizottságának és a visszamaradó lakosság ügyét rendező albizottságának tagja.

Pápai Vratarics György, 27

Miniszteri tanácsos a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban. A VKM egyik képviselője a pozsonyi hídfő kérdésében alakított bizottság második (visszamaradó lakosság ügyét rendező) albizottságában.

Pataky Béla, 105

Miniszteri osztályfőnök, a Földművelésügyi Minisztérium folyammérnöki ügyosztályának vezetője. A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság vízügyi albizottságának tagja.

Pellé, Maurice César Joseph, 14, 15

*Douai, 1863. ápr. 18. – †Toulon, 1924. márc. 16. Francia tábornok, a Csehszlovákiába küldött francia katonai misszió vezetője (1919–1920), a csehszlovák hadsereg megteremtője és első vezérkari főnöke.

Petényi Oszkár, 30, 105

Földművelésügyi miniszteri osztálytanácsos. A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság (MCSHB) magyar kormányküldöttségének szakértője, a MCSHB vegyes vízügyi albizottságának tagja. Mint főmérnök korábban (1939 novemberétől) a győri folyammérnöki hivatal főnöke.

Prohaska, 33

Csehszlovák követ. Országának egyik képviselője a pozsonyi hídfőre vonatkozó megállapodásokat lezáró, francia szövegezéssel kapcsolatos prágai tárgyalásokon (1948–1949).

Prónay Pál Sándor István Gábor, tótprónai és blatnicai, 16

*Romhány, 1874. nov. 2. – †1946 vagy később. Magyar katonatiszt, huszár alezredes, lajtai bán. Fontos szerepe volt a fehérterrorban és a nyugat-magyarországi felkelés kirobbantásában, így abban, hogy népszavazást írjanak ki Sopronban. A felkelés során (1921. aug. 28. – okt. 13.) megakadályozták a trianoni döntés nyomán kiürített Sopronba és az elcsatoltnak ítélt határterületre az osztrák alakulatok bevonulását. Az 1921. okt. 4-re összehívott nemzetgyűlésen kikiáltották a független Lajtabánságot, melynek „lajtai bán"-ként Prónay lett az államfője. Prónayt 1945. márc. 20-án a szovjet csapatok elhurcolták, majd húsz év kényszermunkára ítélte a Szovjetunió Állambiztonsági Szerveinek Különleges Tanácsa.

Raáb Józsefné, 26, 30

Miniszterelnökségi irodafőtiszt. A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság magyar kormányküldöttségének adminisztrátora.

Roosevelt, Franklin Delano, 18

*New York, 1882. jan. 30. – †Warm Springs (Georgia), 1945. ápr. 12. 1933. márc. 4. és 1945. ápr. 12. között az Amerikai Egyesült Államok 32. elnöke. Rendhagyó módon négyszer választották meg.

Ruttkay László, 27

*Trencsén, 1896. máj. 29. – 1971. Kúrai bíró. Anyja G. F. Händel, a nagy német zeneszerző családjának Magyarországra szakadt ágának sarja. 1938-ig a Nemzetközi Döntőbíróságok Kormánymegbízotti Hivatalánál előadó bíró, ezután – 1948-ban bekövetkezett nyugdíjazásáig – az Igazságügy Minisztérium nemzetközi osztályához berendelt kúriai bíró. E minőségben a pozsonyi hídfő kérdésében alakított bizottság második (visszamaradó lakosság ügyét rendező) albizottságába osztották be. Rajongott a művelődéstörténetért és az orvoslástörténetért, ilyen tárgyú szakmunkákon kívül novellákat is írt.

Ružička, Oldřich, 105, 110

Csehszlovák mérnök. A vízügyi albizottság csehszlovák delegációjának vezetője.

Sándorfy Kamill, 27, 91, 92

*Veszprém, 1880. ápr. 6. – †Budapest, 1953. júl. 26. Kúriai tanácselnök, a budapesti egyetem magántanára. Mint az Igazságügy Minisztérium törvényelőkészítő osztályának a beosztottja, a pozsonyi hídfő kérdésében alakított bizottság második (visszamaradó lakosság ügyét rendező) albizottságának tagja.

Sebestyén Pál, 21

*Budapest, 1893. szept. 11. – †Budapest, 1973. okt. 18. Jogász, diplomata, fordító. 1921-től a fiumei magyar konzuli kirendeltség vezetője, 1923 és 1932 között kormánymegbízott a trianoni békeszerződés alapján létesített vegyes döntőbíróságok mellett. 1937-től a Külügyminisztérium nemzetközi jogi osztályának vezetője. Tagja volt a párizsi békekonferencián részt vevő magyar küldöttségnek.

Slávik, Juraj, 21

*Dobronya (Zólyom vármegye), 1890. jan. 28. – †Washington, 1969. máj. 30. Szlovák politikus, diplomata, író és fordító. 1940 és 1945 között az emigráns csehszlovák kormány belügyminisztere, a párizsi békekonferencián a Magyar Területi és Politikai Bizottságban Csehszlovákia képviselője. 1947 és 1948 között az Amerikai Egyesült Államokban Csehszlovákia nagykövete.

Smith, Walter Bedell „Beetle", 21

*Indianapolis (Indiana) 1895. okt. 5. – †Washington, 1961. aug. 9. Vezérkari főnök, nagykövet, külügyminiszter-helyettes. Eisenhower vezérkari főnöke a tunéziai hadjáratban, Olaszország lerohanásánál és a nyugat-európai hadjáratban a II. világháború alatt. A párizsi békekonferencián az Egyesült Államok képviselője a Magyar Területi és Politikai Bizottságban. Az Amerikai Egyesült Államok szovjetuniói nagykövete (1946. ápr. 3. – 1948. dec. 25.), a központi hírszerzés (CIA) igazgatója (1950. okt. 7. – 1953. febr. 9.), külügyminiszter-helyettes (1953. febr. 9. – 1954. okt. 1.).

Smuts, Jan Christian, 14

*Malmesbury, 1870. máj. 24. – †Irene, Dél-Afrika, 1950. szept. 11. Dél-afrikai és nemzetközösségi államférfi, marsall és filozófus. 1919 és 1924, majd 1939 és 1948 között a Dél-Afrikai Unió miniszterelnöke, az első dél-afrikai politikus, aki magyar földre lépett. Az első és második világháborúban is az Egyesült Királyság marsalljaként teljesített szolgálatot, 1919 áprilisában – a Tanácsköztársaság idején – Lloyd George brit miniszterelnök megbízásából hivatalos delegáció élén Budapestre látogatott. Wilson amerikai elnökhöz hasonlóan képzelte el háború utáni rendezést, ellenezte a vesztes államok szigorú megbüntetését. Smuts az egyetlen, akinek az aláírása a Népszövetség és az ENSZ alapokmányán is szerepel.

Štefánik, Milan Rastislav, 16

*Kosaras (Nyitra vármegye), 1880. júl. 21. – †Pozsonyivánka, 1919. máj. 4. Politikus, diplomata és csillagász. Csehszlovákia egyik alapítója. A Párizsban, 1916 februárjában megalakult Csehszlovák Nemzeti Tanács alelnöke, 1916 és 1918 között francia katonatiszt és csehszlovák hadügyminiszter. Legnagyobb diplomáciai sikere, hogy az antant a Csehszlovák Nemzeti Tanácsot

és a csehszlovák légiót szövetséges hadviselő félként elismerte. Štefánik 1919 májusában olasz felségjelű repülőgépen érkezett Pozsonyba, de leszállás közben a csehszlovák katonák lelőtték, mert magyar gépnek nézték a zöld-fehér-piros trikolórja miatt.

Stirling, Alfred Thorp, 22

*1902. szept. 8. – †1981. júl. 3. Ausztrál diplomata. 1937-től összekötő tiszt Londonban, a párizsi békekonferencián a Magyar Területi és Politikai Bizottságban Ausztrália delegátusa. Miután 1949-től nagykövet volt Hollandiában, majd Franciaországban (1955–1959), a Fülöp-szigeteken (1959–1962), Olaszországban (1962–1967) és Görögországban (1964–1965), hazatért Ausztráliába. A ’70-es években hét könyvet írt meg, sohasem házasodott meg. Első diplomáciai megbízatásaira anyja és Dorothy nevű testvére is elkísérte.

Szabó Károly, 93

*1918 – †1988. A pozsonyi magyar Meghatalmazotti Hivatal főtisztviselője (1947–1949), a lakosságcsere-egyezmény dokumentációjának élete végéig áldozatkész gondozója és őrzője.

Szénási Géza, 26

*Budapest, 1919. nov. 23. – †Budapest, 1979. febr. 21. Lakatossegéd volt az apja. Jogot tanult a budapesti egyetemen, kenyerét 1945-ig raktári tisztviselőként kereste. 1945-től a Magyar Kommunista Párt tagja, a rendőrségen kapott munkát, majd rendőr őrnagyként a határrendészeti osztály helyettes vezetője lett a Belügyminisztériumban. A pozsonyi hídfő ügyében kiküldött tárcaközi bizottság határkijelölő albizottságának volt a tagja. 1956-ig a MÉH vállalat jogtanácsosaként működött, a Magyar Népköztársaság legfőbb ügyésze volt 1956 novembere és 1975 decembere között. 1962-ben a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) Központi Bizottságának (KB) rendes tagjává választották meg. 1975 decemberétől szófiai nagykövet, e pozíciót haláláig töltötte be.

Szibenliszt Henrik, 30

Igazságügy Minisztériumba berendelt és a Külügyminisztériumhoz szolgálattételre átengedett kúriai bíró. A Külügyminisztérium jogi osztályának helyettes vezetője, a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság magyar kormányküldöttségének szakértője.

Szondy Viktor, 26–27, 30, 33, 38, 53–54, 62, 69, 73, 74, 90–92, 97, 100, 105, 114, 122, 133, 139, 145–146, 147, 152, 156, 162

*Arad, 1891 – ?. Nemzetközi jogász, a budapesti egyetem tanára. A jogi doktorátust 1913-ban szerezte meg, a gyakorlati bírói vizsgát 1917-ben tette le, majd bíró a budapesti törvényszéken. 1924-ben miniszteri segédtitkárként a Külügyminisztérium szolgálatába lépett, 1937-től a nemzetközi magánjogi osztályt, 1941-től egyidejűleg a nemzetközi közigazgatási jogi osz-

tályt is vezette. A háború után a hadifogoly osztály vezetője és a Külügyminisztérium békeszerződést végrehajtó tanácsának az alelnöke. 1947-ben és 1948-ban mint rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter aláírási joggal felruházott tagja a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság magyar kormányküldöttségének. „Szondy Viktort a szó szoros értelmében kitették a Külügyminisztériumból, titkárnője sírva adta át Viktor bácsi személyes holmiját a 9-es villamos végállomásán, 1949-ben. További sorsáról nincs adatom." JAKABFFY, 918.

Szrapkó László, 125

Államvédelmi százados. A csehszlovák–magyar határvonal apróbb hibáinak rendezésére alakult vegyes bizottság tagja az Államvédelmi Hatóság képviseletében. Később rendőr ezredesként a Rendőrtiszti Főiskola közbiztonsági és testnevelési tanszékének vezetője.

Sztálin, Joszif Visszarionovics, 18, 19

*Gori, 1878. dec. 18. – †Moszkva, 1953. márc. 5. Apai ágon oszét, anyai ágon grúz nemzetiségű szovjet forradalmár, a Szovjetunió diktátora. Az Oroszországi (1925-től: Össz-szövetségi) Kommunista (bolsevik) Párt Központi Bizottságának főtitkára (1922. ápr. 3. – 1934. febr. 10.), a Szovjetunió Népbiztosok Tanácsának elnöke (1941. máj. 6. – 1946. márc. 15.), a Szovjetunió marsallja (1943-tól), generalisszimusz (1945-től), a Szovjetunió minisztertanácsának elnöke (1946. márc. 19. – 1953. márc. 5.). Dr. Peyer Endre badacsonyi orvos szóvicce Sztálin halála után: „Sztálin csak tetszhalott. Mindenkinek tetszik, hogy halott." A szerző ezért másfél év börtönt kapott.

Takács Gyula, 7

Határvadász. Esküvője volt az utolsó, amelyet még a magyarországi Oroszváron tartottak.

Takács Mihály, 64

A Kommunista Párt rajkai titkára.

Tasnády Zsigmondné, 30

Irodafőtiszt. A Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság magyar kormányküldöttségének adminisztrátora.

Telbisz Károly, 26

Gazdasági felügyelő. A tárcaközi határrendező bizottság határkijelölő albizottságának tagja a Földművelésügyi Minisztérium képviseletében.

Teleki Pál János Ede, széki gróf, 16

*Budapest, 1879. nov. 1. – †Budapest, 1941. ápr. 3. Geográfus, egyetemi tanár, politikus, tiszteletbeli főcserkész, a Magyar Tudományos Akadémia tagja. 1918 őszétől a párizsi békekon-

ferenciára többekkel együtt elkészítette a Magyar Királyság etnikai térképét, a híres „vörös térképet”. Külügyminiszter (1920. ápr. 19. – 1920. júl. 19. és 1920. dec. 16. – 1921. jan. 18.), vallás- és közoktatásügyi miniszter (1938. máj. 14. – 1939. febr. 16.), miniszterelnök (1920. júl. 19. – 1921. ápr. 14. és 1939. febr. 16. – 1941. ápr. 3.).

Tiso, Jozef, 18

*Nagybiccse (Trencsén vármegye), 1887. okt. 13. – †Pozsony, 1947. ápr. 18. Római katolikus szlovák pap és politikus. A Szlovák Néppárt képviselője, majd vezetője. Egészség- és testnevelésügyi miniszter (1927. jan. 15. – 1929. okt. 8.), a prágai parlament elnökhelyettese (1925–1939), az 1938–1945 közötti német bábállam, az első Szlovák Köztársaság elnöke. Halálra ítélték 1947-ben.

Tomasics Margit, 83

Oroszvári tanítónő a három község elcsatolása idején.

Váhl Miklós, 125

*Heves, 1898 – †Budapest, 1962. Mérnök, geodéta. Mint pénzügyminisztériumi műszaki főtanácsos 1949. szept. 2-től az Állami Határügyi Bizottság (ÁHB) tagja, az ÁHB-ban Hazay István utóda. Az Országos Tervhivatal részéről a csehszlovák–magyar határvonal apróbb hibáinak rendezésére alakult vegyes bizottság tagja. Később a „máshonnan kirakott ellenforradalmi elem[ek] gyülekezőhelye”, az Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal volt a munkahelye.

Varjas László, 26, 27, 69

Miniszteri osztálytanácsos. A Belügyminisztérium közigazgatási osztályának képviseletében a tárcaközi határrendező bizottság mindhárom albizottságában részt vett. A harmadik, átadandó területtel kapcsolatos függő gazdasági, vagyoni és közlekedési kérdéseket rendező albizottságban az önkormányzati vagyonokkal felmerülő kérdések szakértője.

Visinszkij, Andrej Januarjevics, 22

*Ogyessza, 1883. dec. 10. – †New York, 1954. nov. 22. Lengyel nemzetiségű szovjet jogász, politikus. 1935-től a Szovjetunió főügyésze, a sztálini tisztogatások főszereplője. „Maradandót” alkotott a büntetőjog elméletében is, a bizonyítékok királynője a vádlott beismerő vallomása hírhedt alaptézise szerint. 1940-től kezdve haláláig külügyi népbiztosként/külügyminiszterként működött, részt vett a párizsi békekonferencia Magyar Területi és Politikai Bizottságában is. A Szovjetunió állandó képviselője az ENSZ-ben 1946 és 1949 között.

Volánszky Sándor, 132

Elektromérnök, az Országos Villamos Művek Részvénytársaság (OVIRT) képviselője. Oroszvár átadásakor tárgyalt a község Magyarországról történő villamosenergia-ellátása ügyében.

Zalányi Andor, 26, 27, 30, 54, 105, 110

Földművelésügyi miniszteri tanácsos, egyetemi magántanár. 1947-ben az Agrártudományi Egyetemen habilitált. Mint miniszteri segédtitkár 1939-ban került a Földművelésügyi Minisztériumba, a székesfővárosnál volt korábban közélelmezési felügyelő. A háború után a lakosságcsere-ügyében létrehozott magyar–csehszlovák vegyes bizottság gazdasági albizottsága magyar tagozatának az elnöke, majd a Magyar–Csehszlovák Határrendező Bizottság (MCSHB) magyar kormányküldöttségének a tagja, a vízügyi albizottság magyar tagozatának a vezetője és a tárcaközi határrendező bizottság átadandó területtel kapcsolatos függő gazdasági, vagyoni és közlekedési kérdéseket rendező albizottságának a társelnöke lett. 1949 áprilisában „a földmívelésügyi minisztérium összeesküvő főtisztviselőinek ügyében" kétévi fegyházra ítélte a Népbíróságok Országos Tanácsa.

Zeke László, 125

Mérnök, a csehszlovák–magyar határvonal apróbb hibáinak rendezésére alakult vegyes bizottság tagja a Közlekedésügyi Minisztérium képviseletében.

SUMMARY

The Pozsony (Bratislava) Bridgehead:
The Negotiations of the Hungarian–Czechoslovakian Boundary Commission (1947–1949)

With the Paris Peace Treaties signed on February 10th, 1947, the territory of Hungary shrank further vis-a-vis the Treaty of Trianon. The country lost three villages located near Pozsony. The Hungarian villages of Dunacsún, Horvátjárfalu, Oroszvár, Rajka and Bezenye were all in the draft, but in the end Hungary was forced to hand over only the first three to Czechoslovakia. The peace treaty itself did not lay out the exact specifications of the border. That was left to the government-appointed representatives of the Hungarian–Czechoslovakian Boundary Commission to hammer out over a two-month period. In addition to dealing with the question of the new frontier, the commission also considered and determined other issues; thus, negotiations begun in October 1947 did not conclude until early 1949. In our volume we have looked at the discussions and agreements of the Hungarian–Czechoslovakian Boundary Commission. These include how the Hungarian delegation successfully managed to enforce the provisions of the peace treaty related to the dam and spillway within the village limits of Rajka; how the two sides interpreted the contents of the "full human and civic rights" phrase in the peace treaty; how the direct road link between Budapest and Vienna, severed as a result of the annexed territory, was temporarily restored; and how flood control was legally achieved for Hungarian territories whose levees had ended up in Czechoslovakia as a result of the peace treaty. Before all of the above, we also discuss the events of 1919 related to the Pozsony Bridgehead; the enlargement of the bridgehead following WWII; and the individuals who made up the Hungarian delegation to the Hungarian–Czechoslovakian Boundary Commission. We have also included archived photographs of the region – mostly of the villages of Horvátjárfalu, Oroszvár and Dunacsún – dating from the time of the Hungarian imperium. Likewise, the appendix includes the agreements of the Hungarian–Czechoslovakian Boundary Commission, serving as a contemporary source of international law.

A Magyar Napló Kiadó
az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének,
valamint az 1999-ben alapított
Könyves Szövetségnek tagja
www.konyves-szovetseg.hu

Kiadja a Magyar Napló Kiadó Kft.
1062 Budapest, Bajza u. 18.
www.magyarnaplo.hu
Felelős kiadó a Kft. ügyvezetője
Felelős szerkesztő Zsiga Kristóf
A kötetet gondozta Kopácsy Gergely
Tördelőszerkesztő Bornemissza Ádám
A borítót Oláh Mátyás László és Porpáczy Zoltán tervezte
Készült a Pannónia Nyomdában, Budapesten